

YENİ BİR DÜNYA SOSYALİZM

**SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ
1. KONGRE • 2-3 MAYIS'92
GYK ÇALIŞMA RAPORU**

SBP

Sosyalist Birlik Partisi

GENEL YÖNETİM KURULU
ÇALIŞMA RAPORU

000844

TÜSTAV

1. KONGRE
2-3 Mayıs 1992
Ankara

I - ULUSLARARASI DURUM

Soğuk Savaşın Bitişi

Soğuk Savaştan Emperyalist Çıkış

Yeni Düşünce Tarzının Bugünü

Uluslararası Panorama

Uluslararası Ortamdaki Başlıca Eğilimler

Bugünkü Uluslararası Durumu Belirleyen Başlıca Olgular

"Yeni Düzen", "Bütünsel Dünya", Uluslararasılaşma, Globalleşme ve Parçalanma, Bölgeselleşme

Karşılıklı Bağımlılık

Günümüzde Çelişkiler

Ulus Devletin "Aşılması", Çokuluslu Şirketler, BTD ve Emperyalizmin "Bitişi"

Geleceğin Tüketilmesi

Sosyalizm Gelecektir, Gelecek Bugünden Kazanılacaktır

Barış, Silahsızlanma, Uluslararası İşbirliği, İnsan Hakları ve Demokrasi, Yaşanabilir Bir Çevre, Güvenli Bir Gelecek ve Sosyalizm İçin Bugünden Mücadele

II - TÜRKİYE

12 Eylül Hukukundan Kurtulma Gereği

Yakın Geçmişin Ekonomik Bilançosu ve Geleceğe Bakışlar

Sivil Döneme Geçiş

Ekim 1991 Seçimleri ve Yeni Hükümet

Dış Politika

Kıbrıs Sorunu

12 Eylül, Militarizm, Demokrasi

Kürt Sorunu

Çalışma Yaşamı ve Sendikalar

Yerel Yönetim ve Demokrasi

000845

III- SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ

SBP'nin Kuruluş Dönemi, Program ve Tüzüğü'nün Mutabakatla Belirlenmesi

Kuruluş Sonrası Örgütlenme Sorunlarımız ve Etkinliklerimiz

SBP'nin Toplumdaki Konumu, Parti İçerisi Demokrasi ve Çoğulculuk

30 Kasım - 1 Aralık Toplantısı ve Sonuçları

SBP'nin Gerekliliği ve İşlevi

I. ULUSLARARASI DURUM

Soğuk Savaşın Bitişi

000846

' Soğuk savaştan sonra uluslararası durumda ortaya çıkan değişiklikler ne anlama gelmektedir?

Sosyalist ülkeler topluluğu dağılmış, SSCB parçalanıp ortadan kalmıştır. SBKP tasfiye olmuş ve reel sosyalizmin ekonomik ve siyasal yapıları demonte edilmiştir. Genel olarak dünya çapında kapitalizmden sosyalizme ve komünizme geçiş sürecinde (marksist klasiklerin varsayımlarından farklı bir şekilde) ortaya çıkan özgül tarihsel evre sona ermiştir. Bütün bu gelişmeler, birbirine zıt iki sosyal sistemin rekabeti ve mücadelesi döneminin, özel olarak da bu evrenin II. dünya savaşından sonra büründüğü somut biçimin, "soğuk savaş"ın sona ermesi anlamına gelmektedir.

"Soğuk savaş" kapitalizmin reel sosyalizmle mücadelesinin barışçıl yarışma-rekabet biçiminden farklı olarak, nükleer denge koşullarına uyarlanmış, gerici, militarist, saldırgan ve emperyalist biçimdir. Onun amacı, II. dünya savaşından sonra varolan sosyalizm deneyi yararına değişen dünya durumunu, yeniden emperyalizm yararına değiştirmek ve reel sosyalizmi yok etmek olmuştur.

"Soğuk savaş" bir dizi aşamadan geçmiş, zaman zaman yumuşamayla kesintiye uğramış, zaman zaman dünyayı bir nükleer savaş eşiğine getirmiştir. "Soğuk savaş", 1946 yılında Churchill'in ünlü konuşmasıyla başlamıştır. Onun en son aşaması 1970'ler sonu 1980'lerin başında Orta Avrupa'ya yeni roketlerin konuşlandırıldığı ve ABD'nin "yıldız savaşları projesi" ile yıkıcı bir saldırıya geçtiği dönemdir. R. Reagan bu dönemde amaçlarının, "komünizmi tarihin çöplüğüne göndermek" olduğunu açıkladı. 45 yıl sonra SSCB'nin dağılmasının ardından da G. Bush, ABD ve müttefiklerinin "soğuk savaş"ı kazandıklarını resmen ilan etti.

"Soğuk savaş" insanlığa büyük zararlar vermiştir. 45 yıl boyunca meydana gelen bölgesel savaşlarda, Vietnam'da, Cezayir'de, Kore'de, Güney Afrika, Angola ve Mozambik'te 20 milyon insan yitirilmiştir. Silahlanma yarışına ve psikolojik savaşa yatırılan kaynaklar insani gelişme amaçlarıyla kullanılsaydı, dünyada açlık, yoksulluk ve salgın hastalıklar ortadan kalkma yoluna girerdi.

İnsanlık bir yandan nükleer savaş tehlikesiyle korkutulmuş, bir yandan da nükleer silahlanmanın haklılığına inandırılmış, toplumda kaderci pasiflik, geleceğe karşı sorumsuzluk, günü yaşama eğilimleri güçlendirilmiş, böylece uygarlık krizinden çıkışın insani temeli zayıflatılmıştır.

İnsanlığın manevi hayatı "komünizm tehlikesi" ve "emperyalist komplö" korkusuyla zehirlenmiş, dünyanın iki büyük insan kütlesi birbirlerinden yabancı, birbirlerinin yarattıkları zenginliklerden habersiz yaşamaya mahkum olmuştur.

"Soğuk savaş" kapitalizmin gelişmesinde, giderek de sosyalizm deneyinin gelişmesinde insan uygarlığını tehdit edici eğilimleri kamçılamış, amansız rekabet ve silahlanma yarışı insanın doğal ve kültürel çevresine yıkıcı etkilerde bulunmuştur.

Sosyalizm deneyindeki deformasyonda da büyük rol oynamıştır. Ona dayatılan "soğuk savaş" reel sosyalist ülkelerdeki yaşamın bütün alanlarına sızmış, giderek

yönetici zirvenin gelişmeyi frenlemesinde kullandığı bir araç durumuna gelmiştir.

Komünist hareketin enternasyonalist ilkelerinin çarpıtılmasında, onun ya izole olmasına ya da dünya çapında bölünerek zayıflamasında, hareketin kendi hatalarının yanısıra, büyük bir etki yapmıştır.

Geniş kitleler ve bloksuz ülkeler, soğuk savaşın edilgen, manüpile edilen, yaşamları soğuk savaşın çıkarlarına göre yönlendirilen başlıca kurbanları olmuştur.

45 yıl boyunca biriken ve bugün hepsi de çöplüğe layık, "soğuk savaş"ın sözde "kitapları", "eserleri", "filmleri", insanların bilincini casuslar ya da yıldızlar savaşıyla bulandıran, çarpıtan, onu modern-teknolojik hayvanlığa doğru çeken tüm sözde "manevi" ürünleri, bir kaç insan kuşağının yaratıcı faaliyetinin barbarca yağmalanmasından, boşluğa atılmasından ve insanın manevi gelişme potansiyelinin baltalanmasından başka bir sonuç doğurmamıştır.

"Soğuk savaş" yılları insanlık için kayıp yıllardır, onu madden ve manen yoran bir dönemdir.

Soğuk Savaştan Emperyalist Çıkış

İşte insanlık bu "soğuk savaş"tan çıkmış bulunuyor.

"Soğuk savaş"ın sıcak bir savaşa ve hele sınırlı bir nükleer çatışmaya yol açmadan son bulmasından duyulan sevince katılmamak olanaksızdır. Hatta SSCB'nin, yüzyüze geldiği krizden (emperyalizmin I. ve II. Dünya Savaşlarında yaptığı gibi) "soğuk savaş"ı sıcak savaşa çevirerek çıkmayı denemektense, kendi varlığını riske sokarak geri çekilişini, ortaya çıkan sonuç reel sosyalizmin yıkılışı bile olsa, insan uygarlığı adına onaylamamak da olanaksızdır.

Fakat "soğuk savaş"tan bu türden çıkışı ve sonuçta oluşan yeni durumu, olayları insanlığın tarihsel gelişmesinde bir ilerleme oluyor izlenimi verecek şekilde yorumlamak asla kabul edilemez.

"Soğuk savaş" sona ermiştir, ama ondan çıkışın insanlığın yararına olabilecek tek gerçekçi alternatifi yenik düşmüştür: "Soğuk savaş"a iki karşıt askersel blokun birlikte ve karşılıklı askersel dengeyi adım adım düşürmek yoluyla son vermesi, böylece nükleer silahların tamamen yok edilmesine ve tam silahsızlanmaya yönelme fırsatı kaçırılmış, "Soğuk savaş"tan çıkışın emperyalist alternatifi gerçekleşmiştir. Tek tek ülkelerdeki sınıf savaşına olduğu gibi uygulanmadığı taktirde, "soğuk savaş"tan gerçekçi çıkışın düşünsel temeli olan "yeni düşünce tarzı"nın emperyalist alternatifi ise "yeni dünya düzeni"dir.

İşte önümüzdeki dönemde, başta işçiler, çalışan insanlar olmak üzere, dünyanın bütün yoksul ülkeleri, "soğuk savaş"tan emperyalist çıkış alternatifinin sonuçlarından acı çekeceklerdir.

İlk adımda bu emperyalist çıkışın bedelini eski reel sosyalizm dünyasının insanları ödüyor.

Dünyamız, gerçek bir savaştan çıkılan her tarihsel duruma benzer gelişmeleri yaşıyor:

- Galip devletler, mağlup devletlerin halklarına kendi koşullarını dikte ediyorlar. IMF ve DB'nin reçeteleri dünkü süper güce dayatılıyor. Onun askeri gücü, "bir kere daha ABD'yi tehdit edemeyecek ölçüde" budanıyor. Yenik düşen devletler üzerinde galip devletler nüfuz alanları için gizli anlaşmalar yapıyor ve irili ufaklı

bütün kapitalist devletler "zafer"den pay almak için çırpınıyor. Eski Sovyet Cumhuriyetleri halklarının 70 yıldır yarattıkları sanayi ve imkanların bir avuç yeni yetme kapitalist, mafyacı aracılığıyla talanının master planı yapılıp, yürütülüyor.

- Her savaştan sonra yenik düşmüş ülke egemen güçlerinin içine düştükleri çaresizlik, galiplerin önünde onursuzca eğilme, uğranılan felaketten en az zararla çıkmak için umutsuz manevralar, bugünkü mağlup devletler yönetimleri için de geçerlidir. Aynı zamanda, her savaştan sonra mağluplara dayatılan aşağılayıcı "barış" koşulları nasıl yeni çatışmaların tohumunu ekerse, şimdi de, Sırlar, Ruslar, Polonyalılar ve başkaları "rövanş" günlerinin müstakbel yöneticilerini, liderlerini içten içe oluşturuyor.

- "Soğuk savaş"tan yenik çıkan halklar, yalnız SSCB'de 20 milyon yitirdikleri II. Dünya Savaşındaki en kritik günlere benzer bir durumla yüzyüze geldiler. Bu defa 20 milyon savaş kurbanının yerini, yeni "businessmen" basınının deyimleriyle, "lumpenler", "aylaklar", "parazitler", diye karaladığı tam 40 milyon işsiz adayı almak üzeredir. Yoksulluk, suçluluk, hatta kitlesel çocuk suçluluğu, fuhuş, kumar, uyuşturucu kullanımı, intihar salgını çığ gibi büyüyor. Eski Sovyetler Birliği ve Yugoslavya Federasyonu halkları, devlet mülkiyetine el koymak isteyen iktidar heveslisi maceracıların alevlendirdikleri milli düşmanlıklarla birbirlerinin boğazına sarılıyorlar. Komünistlerin başlattıkları demokratikleşme süreci, şimdi onları ve muhalefeti hedef alan keyfi, baskıcı rejimlerin oluşma sürecine dönüşüyor. En gerici ve irrasyonel ideolojiler yayılıyor, toplumlar ruhsal çöküntüye yüzyüze bulunuyor.

Yoksul Güney dünyasındaki yapısal krizle birleştiğinde eski sosyalist dünyadaki bu krizin gelecek dönemi tehdit ettiği açıktır.

"Soğuk savaş"tan bu tarz çıkış, dünya kapitalizminin iç çelişkilerini bastıran faktörün de kalkmış olması demektir. "Büyük Almanya" Avrupanın gözünü korkutmakta, Japonya, Amerika ve Avrupa ekonomilerini sarsmakta, ABD en büyük askersel güç olarak rakiplerine üstünlük sağlamaya çalışmaktadır. Bu çelişkilerin kapitalist ülkelerdeki çalışan insanların sosyal kazanımlarına zarar vereceği, yoksul devletlerin daha büyük bedeller ödeyeceği açıktır.

ABD'de 1991 Ocak ayında otomobil ve kamyonet satışı % 27.8 düştü. 15 otomotiv fabrikasının kapanmasıyla 40 bin kişi işsiz kaldı. Aynı ayda tarım sektöründe 232.000 kişi daha işsiz kaldı. Bu ABD tarihindeki en büyük dördüncü düşüş oldu. İşsizlik % 6.2'ye tırmanmıştır. ABD'de işçilerin 4/5'inin haftalık ücretleri son 11 yılda sürekli olarak düşmüştür. 1990 başında ABD ekonomisinin kalkınma hızı iyice düştü.

1988 yılında Dünyanın en zengin ülkelerinde yaşayan Dünya nüfusunun % 16.4'ü dünyanın toplam gelirinin % 78.2'sini alıyordu. Geri kalan dünya nüfusunun % 84.6'sı ise dünya gelirinin % 21.8'ini tüketiyordu. 1988'de dünya gelirindeki payları % 21.8 olan fakir ulusların, 1989 ve 1991'de sosyalist ülkeler ve SSCB'nin yok olması ile dünyanın mutlak egemenleri haline gelen kapitalist emperyalist ülkeler karşısında daha da elverişsiz durumda kalacağı açıklama ve kanıt gerektirmeyecek kadar açıktır.

000847

Yeni Düşünce Tarzının Bugünü

"Soğuk savaş"tan çıkışın emperyalist alternatifi, bir ara geniş çevrelerde umut uyandıran ve SBP içinde de bir çoğumuzun savunduğu dünya ölçüsünde "yeni politik düşünce" temelinde öne sürülen stratejik yönelim önerisini, bu öneriyle gösterilen dünya ölçüsünde olumlu değişim olanaklarını da pratik bakımdan ortadan kaldırmış bulunuyor.

Dünyada yaklaşık askersel dengenin varolduğu ve sosyalizm deneyinin de yenilenme yoluyla güçleneceği varsayılan koşullarda hazırlanan bu çizgi artık temelsizdir.

Şimdi artık, sağduyunun ya da "yeni düşünce tarzı"nın egemen olduğu, anti-militarist, şiddetten arınmış dünya projesi düne göre kıyas kabul etmez şekilde bulanıklaşmıştır.

"Yeni dünya düzeni"nde "silahsızlanma" politikası, rakipleri ve potansiyel düşmanları tek taraflı silahsızlandırmak, Rusya'nın, Ukrayna'nın, Kazakistan'ın nükleer dışlerini sökmek, iki blok arasındaki dengeyle oynayarak, ödün kopartma olanakları daralan, dünya ekonomisindeki payları gitgide azalan, en gelişmiş ülkelerle aralarındaki teknolojik uçurum kapanmazcasına büyüyen ve bu durumdan silahlanarak, en önemlisi nükleer silah ve füze teknolojisini elde ederek çıkış yolu aramaya itilen küçük ve yoksul ülkelerin üzerine baskı kurmak politikasıdır.

"Yeni dünya düzeni"nde sözde silahsızlanma politikası, aynı zamanda silahlanmaya devam etme politikasıdır. Tarih bütün haksız, "barış"ların, er ya da geç yeni çatışmalara kaynaklık ettiğini defalarca kanıtlamıştır. ABD ve müttefikleri Rusya'ya ve öteki Cumhuriyetlere reva gördükleri bugünkü durumun, gelecekte yaratacağı çatışmalara bugünden hazırlanıyor. "Yıldız savaşları projesi"ne bu yıl 4,5 gelecek yıl için de 5 milyar dolar ayrılmıştır. Kapitalist, ortodoks ve panslavist bir Rusya'nın, sıkıştırıldığı yoksullaşma ve üçüncü sınıflaşma durumundan nükleer güce dayanarak sıyrılmak, şimdi boyun eğdirildiği "ikinci Brest" barışını yırtmak isteyeceği öngörüsü, emperyalist silahlanma politikasına gerekçe oluşturuyor. Öte yandan Pentagon, dağılan Sovyet Cumhuriyetlerindeki atom bilgilerinin, üçüncü dünya ülkeleri tarafından angaje edildiği, yakın gelecekte beş-on ülkenin nükleer silaha sahip olacağı bahanesiyle de silahlanmayı sürdürüyor,

Nihayet, dünya kapitalist merkezleri arasındaki rekabet kavgasını, bu merkezler arasında parçalanan ve kendi aralarında da çatışan yoksul ülkelere ve dağılmış eski sosyalist devletlere aktarmak, bunlara silah satmak ve onları yeniden silahsızlandırmak, ölüm tüccarlarının silahlandırma-silahsızlandırma tahteravallisini oluşturuyor. İnsanlığın şu bir kaç yıl içinde gerçekçi ya da değil, ama çok büyük umutlarını yitirmesi acıdır. Ama gerçeğe göz kapatmak, çok daha acı sonuçlar doğuracaktır.

İnsanlığın genel çıkarlarını her şeyden üstün tutarak öteki yaşamsal global sorunları -çevrenin tahribi, açlık, borç, kültürel erozyon, cinsiyetçi aşağılama, uluslararası terörizm, uyuşturucu ticareti ve salgın hastalıklar gibi insanlığı tehdit eden sorunları- devletlerin işbirliği ile çözme projesi de dünle kıyas kabul etmez şekilde ufumuzdan siliniyor. Dünya kapitalist piyasasında, rekabet halindeki uluslarötesi tekelleri bu gibi kârsız alanlara -sorunları ciddi olarak çözecek boyutlarda- fon

yatırmaya zorlayacak kapitalizme has, içsel ve kendiliğinden mekanizmalar yoktur.

Global sorunları çözmek için gerekli fonları, devlet aracılığıyla çalışanlardan sızdırma çabalarının da sınırları esnek değildir: Çalışan insanı bireyci egoizme iten, onu tüketim çılgınlığına sürükleyen kapitalizm, kendiliğinden bir "çevre bilinci" yaratamaz. Bunlara karşılık, kapitalist piyasadaki rekabet, birinden vazgeçilse bile on yeni çevre tahrip edici teknolojiyi ve ürünü teşvik etmektedir. İnsanlık, dev tekellerin gizli bilimsel araştırma merkezlerinde ne yapıldığını, yapılanların sonuçlarının ne olacağını bilmeden, kendisine süslü -ve çevre kirletici- ambalajlar içinde sunulacak yeni tüketim mallarını beklemek zorunda kalıyor. Her yeni yapay madde kapitalist için kâr, insan ve doğa için azar azar ölüm olasılığı demektir. Ve nihayet dünya kapitalist piyasasındaki rekabet, yoksul güney ülkelerini, zengin kuzeye karşı, ucuz işgücüsüyle insanı, ucuz teknoloji ile doğayı, anti-sosyal ve anti-demokratik rejimleriyle toplumu ve kızışan yoksullararası rekabetle de birbirini tahribederek öz-savunmaya itmektedir. Batı kapitalizmi, Berlin Duvarından söktüğü taşlarla, tüm Batı Avrupanın çevresine duvar örme, yeni "barbar" akınına, bir yandan Güneyi, Kuzeyin çöplüğü, zehirli atıklarının deposu yapmanın teorisini ve pratiğini yaparken, güneyden kuzeye doğru yoksulların göçüne karşı önlem alma, kırmızı haç paketleriyle de vicdanını rahatlatma dışında genel insani sorunlarla ilgisini de kesme yolundadır.

Kitle iletişim araçlarının yıkıcı, gerçeği saptırıcı ve çarpıtıcı, ruhsal sağlığı bozucu ve manevi kültürel gelişmeyi baltalayıcı tarzda kullanılmasını birlikte önleme projesi de diğerleriyle aynı akibeti paylaşmaktadır. Kapitalist piyasa kanunlarına ve gitgide kültürsüzleştirilen izleyicilerinin en kaba taleplerine göre hareket eden ve başta ABD olmak üzere, en büyük kapitalist devletlerin denetiminde olan kitlesel iletişim araçlarının demokratik, barışçı, insancıl amaçlarla ve gerçeğe uygun kullanımını sağlamayı, artık hepsi de kapitalist olan devletlerin işbirliğinden beklemek yanlısına olacaktır.

Ve nihayet, silahsızlanma, militarizmden ve şiddetten arınmış bir dünya projesini, öteki yaşamsal global sorunları sağduyu ile, "yeni düşünce tarzı" ile sınıfsal çıkarların üstüne çıkarak çözmek denemesi için, BM'i giderek devletlerüstü bir devlet düzeyine getirmek ve bu oranda büyük insani projeleri yaşama geçirmek yolundaki tasarım reel dayanaklarını yitirmiştir. Şimdi BM direnme gücü çok zayıf ÇHC dışında, en büyük kapitalist devletler arasındaki uzlaşmaların ve Irak, Libya örneğinde olduğu gibi küçük devletlere karşı uygulamalar yapmanın aracı haline getirilmiştir.

Dünya ölçeğinde bu türden derin değişimlerin, karşıt sistemler arasındaki zorlayıcı denge koşullarında mümkün olabileceği görüşünü bir çırpıda red etmek bugünkü duruma bakarak bu değişim stratejisini uygulanamaz saymak doğru olmayacaktır. Bu nesnel temele dayanarak, işçi sınıfının, çalışanların, çevre, kadın, barış hareketlerinin, bloksuz ülkelerin mücadelesinin söz konusu değişimler yolunda kapitalizmi ve militarizmi geriletmesi mümkün olabilir.

Fakat günümüzde durum kökten değişmiştir. İnsanlık "dehşet dengesi"nden, değişime uyarlanmış, giderek tehdit gücü azalan "uygarlık dengesi"ne ulaşma, bu dengeye dayanarak, özünde kapitalizmin engel olduğu dünya ölçeğindeki global sorunların çözümüne, bu en sancısız yoldan, yönelme olanağını yitirmiştir.

000848

Dünya ölçeğinde, henüz kapitalizm tarih sahnesindeyken yukarda anılan değişim süreçlerinin gelişmesi, doğrudan sosyalist önlemler olmamakla birlikte, açıktır ki, çalışanların aktif eylemine ve her ülkedeki devrimci mücadelesine dayandığı ölçüde, adım adım kapitalizmi kuşatmaya ve her bir ülkede sınıf mücadelesinin uygar biçimlere bürünerek, demokratik ve insancıl sosyalizm için elverişli koşulların oluşmasına önemli katkılar yapabildi.

Böyle bir dünya çapında değişim stratejisine katılım ya da ona ciddi eleştiriler yöneltelim, şu olguda hepimizin aynı düşüncede olacağı açıktır: İnsan uygarlığını bugünkü çıkmazdan kurtarmanın, tasarlanmış olan bu yolu, "soğuk savaş"tan çıkışın emperyalist alternatifi gerçekleştikten ve iki karşıt sistem arasındaki rekabet ve mücadele ile belirlenen somut tarihsel dönem sona erdikten sonra, bugün en azından yakın bir gelecek için tıkanmış bulunuyor.

Karşı karşıya olduğumuz sert gerçek böyledir.

Soğuk savaşın bu biçimde bitmesinden sonra, şu anki uluslararası panoramayı, uluslararası durumu belirleyen başlıca olgu, eğilimler ve çelişkiler nelerdir?

Uluslararası Panorama

Bugünkü uluslararası durum herşeyden önce, Ekim devrimi ile başlayıp II. Dünya savaşı sonrasında daha belirgin bir biçimde istikrar kazanarak oluşan, iki kutuplu uluslararası ilişkiler sisteminin yıkılmasıdır. Yeni bir uluslararası ilişkiler sisteminin ise oluşmaya başlamasıdır. Bu iki kutuplu sistem, sosyalist ülkeler topluluğu ve SSCB'nin dağılarak uluslararası sistemden çekilmesi ve emperyalist kapitalist ülkeler grubunun soğuk savaşı galibiyetle bitirmesiyle ortadan kalkmıştır.

Doğu batı ekseninin ortadan kalkması ile başlayan bu süreç, mevcut emperyalist-kapitalist uluslararası ekonomik sistemi, onun bilinen niteliğini değiştirmedi. Sistem kendi temelleri üzerinde kalarak bu değişimi etkiledi ve kendi tipine bağlı kalarak bu değişimden etkilendi. Dünya ekonomik sistemi bugün de az sayıdaki sanayileşmiş kapitalist ülke, en başta yedi zengin ülke tarafından yönetilmekte ve kontrol edilmektedir. Dünyadaki değişim yeni bir sosyo-ekonomik formasyonun ortaya çıkması ile gerçekleşmedi. ● ●

İki kutuplu sistemden, çok kutuplu ama aynı sosyo-ekonomik nitelikteki merkezlerden oluşan, bir çok kutuplu sisteme geçilmektedir. Bu çok kutuplulukta ABD hegemonyası vardır. Dünyanın tepesini tutan merkezlerin hepsi de gelişmiş, sanayileşmiş, bilgi toplumu aşamasına gelmiş emperyalist ülkelerdir. Ve onların askersel paktı da halen NATO'dur.

Emperyalist sistem artık "düşmansız" kalmıştır. Kapitalizmin, devletlerarası planda, ekonomik ve sosyal olarak ona alternatif bir düşmanın olmadığı dönemine girilmiştir. Ama emperyalizm düşmansız yapamıyor. Bu kez de 1991 sonbahar NATO zirvesi güneyi düşman ilan etti. Bu gelişme ile birlikte "ortak düşman"ın varlığının törpülediği, kapitalizmin iç çelişkileri, emperyalist ülkeler ve kapitalistler arası rekabet tekrar aktifleşme eğilimindedir. Bununla birlikte kapitalist dünyadaki hegemonya sorunu da hareketlenmiştir. Eski hegemonya unsurlarının (nükleer şemsiye, nükleer koruyucuk vb.) kalkmış olduğu savı ortaya sürülmüştür. Bu da ABD'yi hegemonya rantlarını ve avantajlarını yitirmemek için harekete geçirmiştir. Körfez krizi boyunca ABD esas olarak, teknolojik ve ekonomik bazda yitirmek tehli-

kesi ile karşı karşıya olduğu hegemonyasını, sahip olduğu askersel-politik güç ve hegemonya ile yakalamak için çaba harcamıştır.

Körfez savaşının sonuçlarına ve NATO'nun alan dışı müdahale anlayışı ile birlikte ve NATO çevik gücünü oluşturarak devam etmesi konusundaki emperyalistler arasındaki "mutabakata" bakıldığında da, ABD soğuk savaştan hegemonyasını koruyarak çıkmıştır.

Fakat Avrupa, Birleşik Almanya ve Japonya ile birlikte tabloya daha yakından bakıldığında durum farklılaşmaktadır. Öncelikle, Almanya'nın birleşmesiyle birlikte sanayileşmiş kapitalist ülkelerin ABD-AT ve Japonya merkezli iç dengeleri artık, ABD-Japonya-AT ve Birleşik Almanya olarak değişmiştir. Avrupa topluluğu entegrasyonu da ABD ve Japonya'ya karşı kendini tahkim etmek zemininde hızlanmaktadır. Blok içi disiplinin gevşemesiyle birlikte, diğer metropollerin kendi konumlarını ilerletmek ve pekiştirmek için ataklarını ve dış göstermelerini gözlemek de şimdi olanaklı olmaktadır. Bunun en bariz örneği, Birleşik Almanya'nın ABD, İngiltere, Fransa ve hatta Birleşmiş Milletlere rağmen Yugoslavya'nın parçalanmasında izlediği açık, kaba ve pervasız tutumdur. Slovenya ve Hırvatistanı açıkça çıkar alanı olarak ilan etmesidir. AT'nin, ABD ve NATO'nun ağır baskılarına rağmen, kendi askersel mekanizması olarak BAB konusundaki kararlı tutumu ise bir diğer örnektir.

Doğu Avrupa ülkelerinin, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin ve Rusya Federasyonunu'nun kapitalist sisteme entegre edilmesi için işlemeye başlayan süreç, soğuk savaş sonrası uluslararası panoramanın önemli unsurlarından biridir. Bu sürecin bugün geldiği noktada yeterince kapsamlı, uyumlu ve bu ülkelerin sorunlarını gerçekten çözmeye niyetli ve yetenekli olabileceği konusunda, olumsuz belirtiler hızla artmaktadır. Başlıca emperyalist merkezler arasında bu iş, gittikçe daha fazla, bir paylaşım ve rakabet halini almaktadır.

AT'nin 12'lik yapısı çerçevesindeki entegrasyon süreci devam ederken, eski sosyalist ülkeleri Batı Avrupa'nın gereksinimlerini merkeze alarak ve her birini ayrı ayrı değerlendirerek ele alan bir tutum değişikliği biçimleniyor. Bu biçimlenme söz konusu ülkelerin içinden en iyilerini işe yarıyacak olanlarını alıp, öbürlerini dış halkalarda tutmak, hatta bir kısmını hiç bulaştırmayıp, hep eşikte tutarak bir tür sömürgeleştirme doğrultusunda geliyor.

Hemen bütün gelişmiş sanayi ülkeleri bugünkü uluslararası panoramada büyüme hızı açısından 1980'lerde başlayan krizin içinden yürüyerek, henüz hiçbirinin kurtulmadığı ve ABD ve İngiltere'de giderek daha fazla yoğunlaşan bir ekonomik durgunluk içindedirler. 1980'lerin son yıllarında SSCB ve sosyalist ülkelerde olan bitenlerin gölgesi uluslararası planda kapitalist ekonomilerin reel durumunun görülmesini de kavranmasını da önledi, geciktirdi.

Bu arada önemli bir başka gelişme de özellikle Batı Avrupa'ya yönelik kitle-sel göç olgusunun hem potansiyel olarak hem de fiilen ortaya çıkmış olmasıdır.

Reel sosyalizmin çöküşü, Doğu Avrupa ülkeleriyle yakın bağı ile birlikte, 2. Dünya Savaşı ertesinden yakın zamana kadar Avrupa'nın bütününde soğuk savaş rağmen süren politik ve sosyal istikrarı temelinden sarsmıştır. Bunun dikkati çeken sonuçlarından biri, bütün dünyaya bir insan hakları, maddi refah ve uygarlık cenne-

000849

tiymiş gibi sunulan Batı ülkelerine Doğudan (eski S.Birliğinin Batı yöreleri dahil) büyük göç dalgalarının vurması olasılığıdır. Bunun ilk belirtileri birkaç yıldır görölmeye de başlamıştır. Avrupa'nın Doğusundan büyük göç dalgası, yıllardır Ortadoğudan, Türkiye'den, Magripten, diğer Doğu Akdeniz ve Afrika ülkelerinden, giderek Uzak Doğudan gelmekte olan dalğanın üstüne binecektir. Batı Avrupa yönetimleri için bu olasılık tam bir kabus senaryosudur.

Gerçekleşmesini önlemenin ancak zecri ve yasakçı tedbirlerle uygulanabilecek idari mevzuat ve hatta, giderek, askerî hazırlık girişimleri dışında bir çaresinin bulunabileceğinin son derece kuşkulı olduğunu son on, onbeş yılın tecrübesi göstermiştir. Bir yandan Batı Avrupa'nın göç alma kapasitesi kesin dolum noktasına ulaşırken, aynı zamanda göçü doğuran ana neden ve etken -geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde Batının giderek artan sistemli sömürüsü- sürmektedir ve Batı kapitalist ülkelerinin demokratik istikrarının ve maddi refah düzeyinin sürmesi çok büyük ölçüde buna bağılıdır.

Bu durum Batılı kapitalist ülkelerde hızla gelişen ve güçlenen yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve faşizm eğilimlerini beslemenin yanısıra, asıl, ekonomide ve sosyal yapılarda bu tür eğilimlerin maddi zeminini oluşturan ciddi baskılar, sancılar ve sorunlar da yaratmaktadır. Bu toplumların bugünkü neo-liberalizm tutkulu ekonomisi, toplum ve insan anlayışlarıyla bu sorunların ve bunları doğuran çelişkilerin üstesinden gelinmesi olsa olsa kitlesel göç dalgalarına karşı yüksek ve kalın tehdit ve silah destekli duvarlar çıkılması ve içte de sosyal çalkantılar ve karışıklıklara karşı devletin baskı gücünün yayılarak artırılmasıyla mümkün olabilir. Bunun da belirtileri şimdiden görölmeye başlamıştır. Buysa tarihin sonunu bağıladığı iddia edilen kapitalizmin içinde taşıdığı uzlaşmaz çelişkilerin bütün yan tezahürleriyle birlikte o toplumlarda bütün bütün su yüzüne çıkması olacaktır.

Bu uluslararası görünüm içindeki eski sosyalist Doğu Avrupa ülkeleri, birbirleriyle olan geçmiş ilişkilerini yitirmişlerdir. Her biri kendince AT ile birleşme yolunu yakalamaya çalışmakta ve "düvel-i muazzama" arasında 19. yy politikasının motiflerini taşıyan bir tutum izlemektedirler. Bu ülkeler arasında Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan, AT ve kapitalist ülkeler arasına daha hızla entegre edilmektedirler. Ama Alp Dağlarının güneyinde kalan Yugoslavya, Arnavutluk, Romanya ve Bulgaristan bir anlamda Avrupa dışı bir olay olarak ele alınmakta, itelenmekte ötelenmektedir. BDT ya da Rusya Federasyonu'nun ise sosyalizminden ve SBKP'den kurtuluşu, problemlerinin sonu değil, yeni bir başlangıcı olmuştur. ABD ile ilişkilerinde özellikle ekonomik açıdan gittikçe bağımlı hale gelmektedir. BDT'nin kağıt üstünde kalışı ve iç etnik problemlerle karşı karşıya oluşu Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın Moskova'dan uzak durmaları Rusya Federasyonu'nu politik olarak da ABD'ye bağımlı kılmaktadır. Bugün uluslararası sistemin ABD ile bağımlı bir aktörü durumundadır.

Üçüncü Dünya Ülkeleri açısından ise, Doğu-Batı ekseninin yok olmasından sonra ekonomik ve politik ilişkilerinde Kuzey-Güney eksenine öne çıkmıştır. Güneyin yoksul ülkelerinin, uluslararası sistemde etkilerini arttırmalarında önemli bir faktör olan SSCB ve varolan sosyalist ülkelerin dengeleyici etkisi ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla bu ülkeler ABD'nin tek süper güç olarak belirleyiciliği altındaki emperyalist ülkelerle karşı karşıya kalmışlardır.

Var olan uluslararası temel desteğinden yoksun kaldığı için, üçüncü dünyada ortaya çıkmış olan çok yönlü bağımsızlık hareketleri ve kapitalizme karşı akımlar sert bir biçimde sarsılmışlardır. Soğuk savaş dönemi boyunca uluslararası sistemin en önemli öğelerinden biri olan Bağlantısızlar Hareketi, Kuzey-Güney çelişkisi iyice öne çıkarken büyük ölçüde etkisizleşmiştir.

Uluslararası Ortamdaki Başlıca Eğilimler:

Bu uluslararası tablo içinde yeni ve belirsizliklerle de dolu bir duruma ve yeni bir dünya ilişkiler sistemine doğru değişime yol açan başlıca etkenleri, olay-olgu ve eğilimleri toparlayarak ifade edersek:

Bu olayların birincisi, özellikle son yirmibeş yılda kendini hissettiren bilimsel teknolojik devrim ya da BTD koşullarında üretici güçlerde dünya çapında ortaya çıkan hızlı değişim ve gelişmelerdir.

İkinci önemli olay, Doğu Avrupa ve SSCB'de ortaya çıkan gelişmelerdir. Bu gelişmelerle birlikte SSCB'nin, sosyalist ülkeler topluluğunun, Varşova Paktı ve Ekonomik Yardımlaşma Konseyinin ortadan kalkmasıdır.

Üçüncü önemli olay, globalleşme, bütünleşme süreçlerinin hızlanması, üretimin uluslararasılaşmasında ivmenin artmasıdır. Bununla iç içe bölgeselleşme, parçalanma eğilimlerinin de gelişmesidir.

Dördüncü önemli olay, Körfez savaşı ile birlikte uluslararası ilişkilerde gücün ölçülmesinde askersel ölçütün aktifleşerek öne çıkmasıdır. Politik-askersel yaklaşımların, uluslararası ekonomi üzerinde etkilerinin, eskisinden daha fazla ve açıkça hissedildiği bir durumun oluşmasıdır. Bunun çarpıcı tipik örneği hegemonyasının kaynağı olan askersel-politik gücün, ABD tarafından, bizzat bu gün kullanılması ile gösterilmesi ve ölçülmesi oldu.

Beşinci önemli olay ise, 3. Dünya'nın bugünkü uluslararası ortamda etkinliğini önemli oranda yitirmiş olmasıdır.

Bu beş olgu, sergilenmeye çalışılan panorama içinde gelişmenin, değişimin perspektifini belirleyici, temel unsurların başlıcalarıdır.

Bu genel panorama içinde ve söz konusu başlıca belirleyici önemdeki beş eğilimi dikkate alarak, soğuk savaşın sona ermesinden sonra ortaya çıkan uluslararası durumu belirleyen başlıca olgu nedir sorusunu ele alabiliriz.

Bugünkü Uluslararası Durumu Belirleyen Başlıca Olgu

Öncelikle bugün dünyadaki gelişmeleri "değişim, yenilenme süreçleri" olarak tanımlamak ve böylece de olumlamak ve doğal olarak da, bu sürecin taşıyıcısı olan güçleri "yeni değişim güçleri" biçiminde değerlendirerek, uluslararası durumu belirleyen etken olarak görmek gerçek duruma uygun olmaz.

Bugünkü uluslararası durum, başlıca büyük kapitalist devletlerin, 1917'de ve II. Dünya savaşından sonra yitirdikleri egemenlik alanlarını yeniden paylaşmalarıyla ve dünya üzerindeki egemenlik sistemlerini yeniden yapılandırmalarıyla niteleniyor. Aynı zamanda bu durum, kapitalizmin dünya egemenliğine karşı olan tüm güçlerin de yeniden oluşum ve yeniden yapılanma sürecine girmesini hazırlıyor.

Emperyalist egemenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasını, dünya

000850

ölçüsündeki kapitalist merkezler arasındaki rekabet, kapitalist merkezlerde ve çepelerde işçi ve emekçi sınıfların, çalışanların mücadelesi, henüz varlığını sürdüren ÇHC'nde sosyalizm deneyinin yazgısı, dağılan SSCB'de ve öteki eski sosyalist ülkelerde nesnel koşullarda toparlanma ve gelişme perspektifleri giderek belirginleşen işçi muhalefeti, 70 yıl boyunca yürütülen sınıf mücadelesinin, kadın hakları, barış ve insan hakları savaşımının birikimi, insani değerlerin ve çevre bilincinin kitleler arasındaki etkinliği ve benzer faktörler belirleyecektir.

O nedenle, kapitalizmin yitirdiği egemenlik alanlarının yeniden paylaşımı ve dünya egemenlik sisteminin yeniden yapılandırılması süreci henüz tamamlanmamıştır. Başlangıcında bulunduğumuz bu süreç tehlikeli belirsizliklerle doludur. Dünya ölçüsünde ne gibi somut biçimler kazanacağını önceden bilemeyeceğimiz yeni bir anti-kapitalist içerikli mücadele dalgasının yükselmesi için koşulları hazırlamaktadır.

"Yeni dünya düzeni"nin başlıca içeriği ise emperyalist egemenlik alanlarının yeniden paylaşımı ve egemenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasıdır.

"Yeni Düzen", "Bütünsel Dünya", Uluslararasılaşma, Globalleşme ve Parçalanma, Bölgeselleşme

Çok kutuplu yapıdan sonra, belirsizlikleri çok daha fazla bir uluslararası ortama girilmiş oldu. Bu ortamda çeşitli unsurlar, kendi açılarından elde etmek istedikleri yeni bir uluslararası sistem için mücadele ediyor. Bu mücadelenin içinde de yeni uluslararası düzenle ilgili eğilimler daha açık bir şekilde ortaya çıkıyor.

Bu eğilimler arasında en belirgin ve belirleyici önemde olanlarından biri daha önce de değindiğimiz gibi, globalleşme, bütünleşme, uluslararasılaşma, veya "tek bir dünya sistemini" oluşturma eğilimi olarak nitelendirilebilir. Tek pazar, bütünleşme, karşılıklı bağımlılık bugün daha güçlü ve öne çıkarak belirlemekle birlikte bu kavramlar ve ifade ettikleri eğilim tamamen yeni kavram ve eğilimler de değildir. Kapitalist dünyada birinci sanayi devrimi ile birlikte oluşmaya başlamışlardır. Marks ve Engels daha Komünist Manifestosunda "Dünya Pazarı"nın kurulmasından, burjuvazinin her ülkenin üretimine ve tüketimine kozmopolit bir nitelik" verdiğinden, "ulusal kapalılığın ve kendine yeterliliğin yerini ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığının aldığından" söz etmişlerdi.

Bugün yaşadığımız dünyada bu bütünleşme eğilimi, parçalanma, bölgeselleşme ve milliyetçi hatta ırkçılık eğilimleriyle iç içe gelişiyor. Dolayısıyla bugün uluslararası ortamı bütünleşme ve uluslararasılaşma ile bölgeselleşme ve milliyetçilik eğilimleri birlikte etkilemektedir. Kapitalizm çerçevesinde, Globalleşme ve Bölgeselleşmenin diyalektiği, olumlu anlamda ilişkisi kurulamamaktadır. Oysa eşit haklı bir entegrasyonun yarattığı büyüme ve merkezleşmeyen karşı milliyetçilik ve dar anlamda bölgeseliktan uzak bir yerleşme demokratik paylaşma ve eşitlikçi sonuçlar yaratabilir.

Bir yandan gümrük duvarlarının sıfırlanması, "serbest" ticaret ve sermaye hareketleri ve "tek" pazar ve bütünsel dünyanın bayrağı sallanıyor. Öte yandan AET'den, EFTA'dan başlayıp Avrupa Topluluğu'na; ABD, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu Kuzey Amerika Ekonomik Birliğine ve buradan da Asya-Pasifik bölgesinde Japonya'nın önderliğinde Kore, Çin, Tayland, Singapur, Filipinler dahil

16 ülkenin oluşturacağı bölgesel bir ticaret anlaşmasına kadar uzanan, bölgesel ticari blokların ortaya çıktığı, uç verdiği süreçler gelişiyor. Bu ticari bloklar, kendi dışlarındakilere karşı korumacılığı esas alıyor. Ve hemen hepsinin başında 7 zengin ülkeden biri bulunuyor.

AT'de 12 ülke "tek" pazara ve "tek" devlete hazırlanırken Avrupa kıtasının önemli bir parçası olan Balkanları "Balkanlaştırıyor". Yugoslavya'yı parçalıyor. Makedonya sorununun aktifleşmesi ve kronikleşmesini yan cebine koyuyor. Urallara kadar uzadığı söylenen Avrupa'nın, Kafkas eteğinde gözünü kırpmadan ateşle oynuyor. Afrika'yı, bu koca kıtayı dünyanın politik, sosyal, ekonomik ve etnik çöplüğü ya da dünyanın iskartaya çıkartılmış kıtası olarak hırpalıyabiliyorlar. Dünyanın büyük çoğunluğunu ulusal rekabet, çatışma ve boğazlaşmalara doğru itekliyorlar.

Bu böyledir. Ama, bütünleşme süreçleri başından beri olduğu gibi, fakat şimdi daha kapsamlı, derin ve geri döndürülmez biçimde ilerlemeye de devam ediyor. Son 25 yılda uluslararası sistemde ekonomik mekanizmalar çerçevesinde üretimin uluslararasılaşması, sermaye hareketleri ve uluslararası ticaret yoluyla globalleşme süreçleri daha hızla ilerliyor.

Yeni teknolojilerden yararlanan çok uluslu şirketlerin faaliyetleri de, globalleşmeyi hızlandırmıştır. Bunların yanı sıra görsel medyalar aracılığıyla yaygınlaştırılmasına çalışılan "global kültür" oluşturma çabaları ve global bir siyasal sistem için uluslararası ortak "geçerli normlar" yaratma, kısaca emperyalist "tek dünya sistemi" oluşturmak yönünde sanayileşmiş kapitalist ülkeler, devletler ve çok uluslu şirketlerden kaynaklanan girişimler de, globalleşme eğilimlerinin geliştiği iki yön olarak ortaya çıkmıştır.

Ama bu, özellikle ABD kaynaklı "pür liberal" görüşlerde olduğu gibi, hiçbir sınırın engel oluşturmadığı herkese, eşit biçimde açık bir tek serbest pazar olarak gerçekleşmiyor. Emperyalist ülkelerin herbirinin şeffliğinde kendileri için bölgesel korunma ya da özel örgütlenmiş kapalı av alanları, bu "bütünleşmeye" ters olarak ortaya çıkıyor. Bu da **bütünleşmeye karşı bölgeselleşme ve parçalanma; uluslararasılaşmaya ve kozmopolitizme karşı milliyetçilik ve korumacılığın** ortaya çıkmasına yol açıyor. Bu olay hem kapitalizmin eşitsiz gelişiminin hem de dünyamızın gittikçe daha bütünsel ama, aynı zamanda **çelişkili bir dünya olması gerçeğinin sonucudur.**

Karşılıklı Bağımlılık

Geçtiğimiz yıllarda "karşılıklı bağımlılık" kavramının öne çıkarılıp her şey haline getirilmesine değinmek yararlı olacaktır. Marks ve Engels'in Manifesto'da işledikleri Kapitalizm koşullarında ulusların çok yönlü karşılıklı bağımlılığı açık ve anlaşılırdır. Ancak bu kavrama geçtiğimiz yıllarda verilen anlam daha farklı olmuştur.

Marksistlerin geçmişte "zıtların birliği ve mücadelesi"nde yalnızca karşıtların mücadelesine vurgu yaptıklarına işaretle, "karşıtların birliğinin" unutulduğu söylendi. Bundan sonra da karşıtların birliği, karşılıklı bağımlılık biçiminde açıklarak kapitalizm ve sosyalizmin, giderek emek ile sermayenin ebediyen bir arada olmasının zorunluluğuna, gerekliliğine, bu nedenle mücadelenin anlamsızlığına,

000851

uzlaşmanın herşey olduğuna varırıldı. Dünyanın karşılıklı bağımlılığından hareketle bugün varolanlardan hiçbirinin vazgeçilmezliğine ve kapitalizmin ebediliğinin kabulüne varılıyordu. Oysa, karşıtların birliği ve mücadelesi, tek ve bileşik bir yasadır. Çağdaş koşullarda dünyamız bütünseldir. Karşılıklı bağımlıdır. Ve aynı zamanda çok yönlü, karmaşık, dinamik,uzlaşmaz eğilim ve çelişkilerle de doludur.

Nitekim, sosyalist ülkeler topluluğu ve SSCB'nin ortadan kalkmasıyla, çelişkili dünyamızın varolan çelişkilerinden sadece biri ortadan kalkmış oldu. Bir dizi yeni çelişki ortaya çıkarken, eski çelişkilerden bir çoğu da varolmaya devam etti.

Günümüzde Çelişkiler

Bugün dünyamızda kapitalizmin belirleyici çelişkisi olan emek-sermaye; barış-savaş; ezen-ezilen; ezenlerin kendi aralarında; ezilenlerin kendi aralarında; insan ile çevre arasındaki çelişkiler sürüyor.

Başka bir söylemle kapitalizmle sosyalizm arasında; emperyalist ülkeler arasında; gelişmiş kapitalist ülkelerle, az gelişmiş kapitalist ülkeler veya ezen-ezilen uluslar arasında; az gelişmiş kapitalist ülkelerin kendi aralarında ve cinsler arasındaki çelişkiler sürüyor. Zamanımızın en önemli çelişkilerinden biri de, BTD ile üretimi sonsuzca artırma olanağı ortaya çıkabilecekken, kapitalizm çerçevesi içinde bilimsel-teknolojik gelişmenin olanaklarının yeterince ve insanı merkez olarak kullanılamaması, kara ve piyasa koşullarına bağımlı kılındığı için yanlış yöne çekilmesi ve toplumsal ilerleme doğrultusunda kullanılamaması olarak tezahür etmektedir. Ya da eski ve yeni çelişkiler, yeni bir bütünsel çelişkiler yumağı oluşturarak birarada sürmeye devam ediyorlar.

Bu çelişkilerin var olduğu bugünkü uluslararası ortam, büyük toplumsal alt-üst oluşlar, destabilizasyon ve gericilik riski de taşımaktadır. Körfez savaşı emperyalist güçlerin dünyaya savaşın yeniden politikanın devamı olduğu yeni bir dünya düzenini dayatmak için nasıl gözü dönük, saldırgan bir provakasyon yapılabileceğini ortaya koymuştur. Bir dizi Sovyet Cumhuriyetinde, Balkanlarda, Kafkasya'da halk akarşı kanlı saldırılar, şiddet ve güç politikasının bugün dünyada nasıl üstünlük kazanabileceğini göstermiştir.

Kapitalist pazar ekonomisinin saldırganlığı, yayılcılığı ve dünya pazarının emperyalistler arası yeniden paylaşımı, yeni savaşlar ve global felaketlere yol açabilir. Özellikle de 3. Dünya ülkelerini etkileyecek savaşlara yol açabilir. Çünkü bugün nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar kontrolü iyice zorlaşarak, çok sayıda büyük devletin yanı sıra, orta boy, hatta kimi küçük devletlerin elinde daha yaygın olarak bulunabilir ve bulunmaktadır. 1990'ların başında, Pentagon, Amerikan ordusunun özellikle düzenli ve görece iyi donatılmış orta boy askersel güç ve ordularla çatışmalara girebileceği olasılığını dikkate alarak ORTA ŞİDDETE ÇATIŞMALAR olasılığını ele almış ve buna uygun askersel görüş ve yapılanmaları oluşturmaya başlamıştır. Başlıca emperyalist merkezlerin NATO'nun yanı sıra, ulusal askeri varlıklarının gücü ve oluşturulmak istenen BAB'ın muhtemel askersel kapasitesi bilinmektedir.

Bugün dünyamızdaki tek tek çelişkiler ve bir bütün olarak çelişkiler yumağına, tehlikelere ve bunlar karşısında kapitalizmin durumuna bakıldığında ortaya çıkıyor ki; bugün insanlığın karşı karşıya olduğu evrensel çelişki, BTD'yi, in-

sanlığa karşıt biçimlerde kullanan kapitalizm ile insan uygarlığı ve sosyalizm arasındaki uzlaşmaz nitelik taşıyan çelişkidir.

Kapitalizm ile uygarlık arasındaki bu uyumsuzluk, kapitalizm ile giderilemez. Tersine onun en önemli iç mekanizması kâr amaçlı üretim ve rekabet ve emek-sermaye çelişkisi bugünkü koşullarda bu çelişkiyi sürekli yeniden üretir. Üretimin dev boyutlara ulaştığı günümüzde, kâr ve rekabet üretimi insanın rasyonel ihtiyaçlarına, doğaya ve tüm uygarlığa uygun hale getirmeye izin vermez. Kuzey-Güney çelişkisinin, kapitalizmin şartlarında çözümsüz oluşu bu durumu daha da azdırır. Güneydeki kapitalizm, umutsuz da olsa Kuzeydeki kapitalizm modelini izler ve sınırlı olanakları yüzünden, çok daha yıkıcı bir kapitalist gelişmeye yönelir. Dünyada küçük bir azınlığın refahı koşullarında hiçbir güç doğayı tahrip edecek diye güneye gelişme yolunu yasaklayamaz. Sorun, dünya çapında kapitalizme karşı mücadeleyi, tüm dünya çapında sosyal adalet düşüncesiyle birleştirmektir. Sosyalizm perspektifi ile sorunu ele almaktır. Bu yöndeki her adım kapitalizmin doğasına karşı mücadele ve onu sınırlandırma sonucuna götürür.

Ulus Devletin "Aşılması", Çok Uluslu Şirketler, BTD ve Emperyalizmin "Bitişi"

Üretimin uluslararasılaşması, entegrasyon, globalleşme ve küçük ulusların devletlerinin emperyalist devletlerce aşılması kendiliğinden iyileşmelere, insan hakları, barış, akıl ve sağduyu çağına yol açmamıştır. Kapitalizm çerçevesinde, onun eşitsiz gelişme yasasının işlediği koşullarda, bu gelişmelerin otomatik olarak insanlığın lehine sonuçlar yaratması gerçekleşmemektedir. Bu koşullarda "ulus devletin" aşılmasından, hele hele "devletsiz hukuktan", yani devletin aşılmasından söz etmek, kendi olumlu beklentilerimizi gerçeğin yerine koymak olur.

Globalleşmeye yol açan üretim, ticaret ve sermaye hareketlerindeki uluslararasılaşmanın bugünkü temel aracı, mekanizması çok uluslu şirketlerdir. Bunların gerçek karakteri, sermaye yapısı ve ulusal devletle ilişkisine bakmak gerekir. Bu şirketler öncelikle ne "uluslar üstü" ne de "uluslar ötesi" şirketlerdir. Bunlar "çok uluslu şirketler"dir. Çok ulusluyu da tırnak içinde yazmak yanlış olmuyor. Çünkü, 1980'li yılların verilerine göre bu şirketlerin % 96'sı sermayesinin ulusal karakteri itibariyle tek ulusal bir yapıdadır. Ancak % 4'ünün sermaye yapısı çok ulusludur. Gerçek çok ulusluların azınlıkta, tek uluslu multi-nasyonal şirketlerin çoğunlukta olması bir tesadüf değildir.

BTD koşullarında ilk yatırım için gerekli olan sermaye miktarı çok büyüktür. Tek ulus sermayeli multi-nasyonel şirketler, bu dev miktarları kendi ulusal devletleri ve hükümetlerinden ya da onların desteği ile elde etmektedirler. Bu konuda önemli ayrıcalık ve imkanlara sahip olabilmektedirler.

Bu olgu, günümüz kapitalizminde, BTD koşullarında devletin ekonomiye katılımının artması zorunluluğu ile bağlıdır. Bunu bir sonucudur. BTD koşullarında uluslararasılaşan üretimin, ticaret ve finansal hareketlerin gereksinim duyduğu devasa fonlar, devlet müdahalesi ve aracılığı olmadan çok uluslu şirketlerce kolaylıkla sağlanamamaktadır. Ama, bilimsel teknolojik devrim Keynesçi modeldeki devlet müdahalesi biçimini de eskitmiş, devreden çıkarmıştır. Bu nedenledir ki, 1980'li yıllarda Friedmancı monetarist model ekonomiye devletin müdahale ve katılımını

000852

değil, devletin idari yollarla ve bunların temelindeki emir-kumanda sistemiyle müdahale etme biçimini değiştirmeye çalışmıştır. Devlet şimdi, ekonomik araçları yine hükümet ve devlet organlarının kararları temelinde kullanarak, biçim değiştirerek müdahaleyi sürdürüyor.

Azınlıktaki kapitalist sınıf ve çok uluslu şirketler ekonomik ve politik yönetim aracı olarak devletten kolay, kolay vazgeçemezler. Devletin ekonomiye, esas olarak ekonomik araçlarla müdahale biçimini seçseler bile, emir komuta sisteminin araçlarını da tamamen rafa kaldırmıyorlar. Gerektikçe, onu da kullanıyorlar. Devlet, ekonomide de siyasal yönetimde de kapitalizmin vazgeçemeyeceği kurumdur.

Çünkü; dünya kapitalist ekonomisi içinde başlıca iki temel özneneden söz edebiliriz. Devlet ve çok uluslu şirketler. Bu şirketlerin % 96'sının sermaye yapısı açısından tek uluslu olduğu biliniyor. Bu durumda başlıca özne devlet, özellikle de çok uluslu şirketlerin % 90'ından çoğunun merkezlerinin bulunduğu ve sermayelerinin ait olduğu gelişmiş kapitalist ülkelerin ulus devletleri olmaktadır.

Bu durumda, emperyalist metropollerdeki devletler değil, bu büyük devletlerin ve onlarla ilişkili çok uluslu şirketlerin ayağına dolanan, metropoller dışındaki ülkelerin ulus devletlerinin aşılmasından söz etmek gerçeğe daha uygun olur. Bu ise, ulus devletin ya da devletin işçilerin, emekçilerin insanlığın ve bireyin yararına aşılması değildir. Uluslararası emperyalist burjuvazi ve bir avuç zengin ulus yararına, ekonomik olarak daha zayıf ulusların devletlerinin aşılması ve kapitalizmin zayıf ülkeleri ve ulusları kendine bağlamak için kullanıldığı mekanizma haline getirilmesidir. Yani, devletin baskı ve yönetim aygıtı olarak, dolayısı ile klasik anlamıyla devlet olarak korunmasıdır.

Bugün Orta Avrupa'dan Kafkaslara, Orta-Asyadan Pasifiğe, Hint Okyanusuna, Hindi-Çin'e kadar tüm Avrupa ve Asya, tüm Afrika ve Ortadoğu geç uluslaşmanın ya da ulusların kendi kaderini Tayin Hakkı gereği kendi geleceklerini, ve kendi rejimlerini özgürce belirleme, seçme ve ifade etmelerinin eksik olması, engellenmiş yada engellenmekte olmasının problemlerini yoğun, aktif ve geniş olarak yaşıyorlar. Bu problem kapitalizm çerçevesindeki bütünleşme ve parçalanma eğilimlerinin ağır etkisi altında iyice büyürken ekonomik olarak zayıf ulus devletlerin bu biçimde aşılması, 7 zengin ülke adına ve bu ülkelerin uluslararası müdahale ve zorbalığa da açılması anlamına gelmektedir.

Bu gelişme sonucunda, emperyalist ülkelerin devletleri Amerikan, İngiliz, Fransız ulus devletleri olarak büyüyüp, "uluslararasılaşıyorlar". Ve insan hakları adına Silopi'ye Birleşmiş Milletler bayrağıyla bile değil, Amerikan ulusal bayrağı ile, uyuşturucu ile mücadele adına da Panama'ya Amerikan milli marşı ile çıkıyorlar. Çünkü bugün emperyalist burjuvazinin devlete, emperyalist devletin de dayanacağı bir ulusa gereksinimi vardır. Bu nedendir ki, çok uluslu şirketlerin egemenliğindeki metropellerin ulus devletleri, başka ulus devletleri aşarken, kendi ülkelerinde ve halkları önünde, daha çok ulus devlet oluyorlar.

Bu emperyalist ulus devletler, gerek Birleşmiş Milletler de ve gerekse diğer uluslararası kurum ve platformlarda gelişmiş kapitalist ülkelerin devletlerinin, kendileri dışındaki ülkeler ve devletlerin egemenlik haklarını askıya almayı mümkün kılacak bir müdahale hukukunu geliştirmeye çalışmaktadırlar. "Devletsiz hukuk" ise,

Devletler Hukukunun unutulmasıdır yalnızca. Çünkü, BM'inde, AGİK'inde özneleri DEVLET'lerdir. Ve de Ulus Devlettir.

Bütün bunlar soğuk savaşı kazanan gelişmiş kapitalist ülkelerin, en başta da ABD'nin tüm yönleriyle kendi "yeni düzen"lerini kurumları ve hukuku ile birlikte oluşturmaya çalışmalarıdır. Ya da, tüm dünyaya PAX-Emperyalistica yani emperyalist barışın dayatılmasıdır. Bu noktada emperyalizmin son on yılda insanlığa "verdiklerine" göz atmak yararlı olacaktır. Çünkü, yaptıkları yapacaklarının habercisidir.

Geleceğin Tüketilmesi

Son on yılda emperyalist-kapitalist sömürünün boyutları yakın tarihindeki dönemlere oranla dev boyutlarda artmıştır:

- Dünya çapında yaratılan toplam gelirin paylaşımı olağanüstü bir biçimde bozulmuştur. Dünya nüfusunun % 15.4'ünü oluşturan bütün zengin ülkelerin 784 milyonluk nüfusu, toplam dünya gelirinin % 78.2'sini alıyor. Ya da 17 bin milyar dolarlık gelirin, 13 bin 380 milyar dolarını alıyor. Buna karşılık geri kalan fakir dünya nüfusunun yani, insanlığın % 84.6'sı ya da 4 milyar 317 milyon kişi, ise toplam dünya gelirinin yalnızca % 21.8'ini yani 3 bin 660 milyar dolarını alabilmektedirler.

- Borçlu ülkelerin 1980'lerin başında 800 milyar doları biraz aşan borç toplamı, 80'lerin sonunda 1300 milyar dolara fırlamıştır. Borçlu ülkelerin reel gelirleri ise % 60 gerilemiştir. Bugün zayıf gelirli ülkelerde yaşayan ve dünya nüfusunun % 56'sını oluşturan 3 milyar insan toplam dünya gelirinin, yalnızca % 5.4'ünü alabilmektedir. Yani yalnızca, 50 milyon nüfuslu Fransa'nın GSMH'si kadar.

- Batı son on yılda 3. Dünyaya yatırdığı miktarın 4 katını kâr olarak transfer etmiştir. Yalnızca, 1989 yılında verdiği borçların 1.5 katı kadar parayı eski alacaklarının faizi olarak geri almıştır.

- 3. Dünya ülkelerinin ihracatlarının ithalatlarını karşılama oranı, 1973-80 arası (+)1.6 iken yani ihracatları ithalatlarını karşılamak için olumlu durumdayken, 1981-86 arasında (-)7.1'e düşmüştür. Yani sattıkları, aldıklarına yetmez olmuştur. Yalnızca Afrika kıtasının 1981-90 arasında kendisine dayatılan düşük hammadde fiyatları nedeniyle kaybı 150 milyar dolardır.

- Dünyada, toplam olarak açlık sınırında yaşayan insanların sayısı 1980'lerin başında 820 milyon kişi iken, 1989'da 950 milyona, 1990'ların ilk yıllarında ise 1 milyarı üstüne çıkmıştır.

- Zengin ülkelerle fakirler arasındaki uçurum çok derin bir biçimde açılmıştır. Paris banliyösünde yaşayan bir ailenin geliri, Güney Doğu Asya'daki bir ailenin yüz katıdır.

- Metropol ülkelerdeki gelir dağılımındaki dengesizlik de sertleşmiştir. 1977-89 yılları arasında tüm Amerikan ailelerinin vergi öncesi gelirlerinin 1/3'ü en zengin 600 bin ailenin eline geçti. Bu zengin ailelerin her birinin yıllık geliri en az 310 bin dolar oldu. Carter-Reagan döneminde toplam 60 milyon ailenin geliri, enflasyona göre düzeltilmiş rakamlarla 740 milyar dolar arttı. % 1'lik en zengin aile grubunun gelirlerinin artışı ise toplam 550 milyar dolar oldu. Bu % 1'lik kesimin geliri 12 yılda 315 bin dolardan 550 bin dolara çıkarak, sabit dolar değeriyle % 77 arttı. Buna

000853

karşılık tipik orta halli Amerikan ailesinin geliri ise, aynı yıllarda yalnızca % 4 artarak 36 bin dolara çıkabildi.

- 1981-89 arası Reagan döneminde ABD askersel harcamalarının yuttuğu toplam para bin milyar doları aştı. Soğuk savaşın bitiş yılı olan 1989'da dünya çapındaki silahlanma -savunma değil- harcamaları yalnızca % 2 azalabildi. Ve bu % 2'lik azalışın dünya çapındaki para olarak karşılığı 950 milyar dolardı. Dünyadaki askersel harcamaların yalnızca % 0.5'i, her yıl az gelişmiş ülkelerdeki tarımı iyileştirmeye ayrılabilse, 1990'lı yıllarda dünyada beslenme problemi çözümlenebilecektir. Buna rağmen 1989'da Japonya silah harcamalarını % 25 oranında artırdı.

- Bir bütün olarak gelişmiş sanayi ülkelerinde özellikle son 10 yıldaki ağır sosyal intikamcı IMF politikaları sosyal harcamalara ve yaygın olarak insana yönelik yatırımları ağır biçimde kısıtlamıştır. Eğitim, Sağlık, Yoksullara, Emeklilere, Kültürel yaşama yönelik olanaklar gasp edilmiştir. Bu yaygın bir kültürel yozlaşmaya sosyal ve bireysel yalnızlaşmaya, manevi bunalımlara yol açmıştır. Emekliler, yoksullar toplumun ilgisizliğine terkedilmişlerdir. Bütün bunlar Metropollerde yaşamın kalitesinde önemli bir düşüşe yol açmıştır.

- Dünya nüfusunun % 5-6'sını oluşturan ABD dünya enerjisinin % 40'ını tüketiyor. Ortalama bir ABD'li bir Etiyopyalıdan 600 kat fazla enerji tüketiyor. 1987 yılında OECD ülkelerinde kişi başına enerji tüketimi 6573 kilo petrole eşit enerjidir. Yoksul ülkelerdeki (2 milyar 824 milyon) kişi başına enerji tüketimi ise 257 kilo petrole eşittir. Böyle olduğu için de geliştirmekte olan ülkeler bir bütün olarak dünyada sera etkisinin artışında % 9, sanayileşmiş ülkeler ise % 91 paya sahiptirler. Ve Green Peace'ye göre işe, sadece 1980'lerin son birkaç yılında, yalnızca deniz yoluyla 3 milyon 170 bin ton atık AGÜ'lere ihraç edilmiştir.

İşte bütün bu dev sömürüdür ki, son 10 yılda emperyalist metropellerde bilimsel teknolojik devriminkapitalizmin ihtiyaçlarına göre uygulanmasını,yüz milyarlarca dolarlık silahlanmayı, metropollerin büyüme krizinin ve son birkaç yıldır içinde olduğu ve halen çıkamadığı ekonomideki durgunluğun yükünü taşımayı olanaklı kılan kaynak akışını sağlamıştır.

Kapitalizm tüm bu uygulamaları ile kendini idame ettirebilmek için dünyanın öylesine dev kayna ve imkanlarını tüketiyor ki, bu insanlığın ve uygarlığının geleceğinin bugünden tüketilmesinden ve onu için varlık yokluk sorunundan başka bir şey olmuyor.

Son on yıldaki sistematik, derin,geniş emperyalist sömürüye, sömürünün ötesinde bir şey olan bu dev talana bakıldığında, emperyalizmin kolonyal, klasik sömürgecilikten yeni sömürgeciliğe, oradan da piyasa sömürgeciliğine geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, şunun altı kalınca çizilebilir ki, ne olaylar ve olgular ne de soğuk savaşın bitışı "emperyalizmin bittiğini" göstermiyor.

Sosyalizm Gelecektir, Gelecek Bugünden Kazanılacaktır

Bir bütün halinde uluslararası panorama, onun içindeki başlıca olgu, eğilimler, çelişkiler ve sonuçlarından çıkarak aşağıdaki saptamaları yapabiliriz:

* BTD koşullarında kapitalizmin dünya çapındaki gelişimi, üretimin uluslararası karakterini de, kolektif karakterini de hızla artırıyor.

* Her gün daha çok insan ücretli emeğin sıralarına katılarak tüm dünyada dolaylı ve dolaysız olarak üretim faaliyetine katılıyor. Dünya çapında sermaye ve bilgi sınırlı sayıdaki çok uluslu tekelin ve emperyalist devletin elinde merkezileşiyor.

* Tüm dünya uluslarından, 100 milyonlarca insanın kolektif olarak gerçekleştirdiği üretimin sonuçları, her gün daha çok üretimden uzaklaşan bir avuç üretim aracı sahibi, bilgi imparatorları ve zengin ulus tarafından gasbediliyor.

* Yaşamın tüm alanlarındaki uluslararasılaşma işçi sınıfı, kadın, çevre, barış vb. tüm alanlarda uluslararası örgütlenme, dayanışma ve işbirliğini ve her düzeyde ve her tip örgütlenmeler aracılığı ile etkin, hızlı ve güçlü bir ENTERNASYONALİZMi dayatıyor.

* Tüm dünyada ve her ülkede üretimin kolektif karakteriyle, onun özel kapitalist biçimde mülk edinilmesi ve uluslararasılaşan üretimin bu enternasyonal niteliği ile, onun sonuçlarına ulusal düzeyde sahip olunması arasındaki çelişki artıyor.

* Emek sermaye çelişkisi, kapitalizmin dünya çapında yayılması ile bağlı olarak, daha geniş ve derin bir biçimde gelişiyor, kök salıyor daha çok sayıda insanın yaşamını belirleyip değişik alan ve ilişkiler üzerinde de etkili oluyor.

* Son 25 yılda ortaya çıkan ya da yeniden önem kazanan ve globalleştiği görülen barış, çevre, kadın ve kuzey-güney sorunları ve bunların dayandığı çelişkiler aktiflik ve belirginlik kazanıyor.

* İnsan emeğinin ve insanın çok yönlü sömürüsüne dayanan Kapitalizm, sınıflı sömürücü toplum tipinin bugünkü somut biçimidir. O, bu niteliği ile doğanın, kadının, gençliğin, zayıf ulusların, göçmenlerin ve emeklilerin ezilmesi, sömürülmesi, ayrımcılığa uğratılması ve horlanmasının da -tüm sınıflı toplumların tarihsel mirası ile birlikte- bugünkü dayanağı, ve (her problemin öznel kaynağının yanı sıra) üreticisi olan toplumsal formasyondur.

* Emek-sermaye çelişkisi ve global sorunlara kaynaklık eden çelişkiler birbirleriyle özdeş değildir. Sınıfsal olanla global olan birbirine indirgenemeyecek kadar farklıdır. Bir dizi toplumsal grup, kadınlar, gençler, göçmenler, emekliler ve barış severler yalnızca sınıfsal konum, ya da dar anlamda sınıfsal konum ve çıkarlara indirgenemeyecek ortak çıkarlara sahiptirler. Biri diğerine indirgenemiyor. Sınıfsal ve global indirgemecilik yaşamda karşılık bulamıyor. Ama bunlar birbirleriyle kesişip birbirlerini etkiliyor. Sorun sınıfsal olanla global olanın diyalektiğinin yakalanabilmesindedir.

* Sınıfsal, ulusal ve cinsiyetçi sömürü, baskı, ezme ve ayrımcılık, doğaya karşı sömürü şiddet ve tahrip; barışa, kadınlara ve genç nüfusa, göçmen ve emeklilere karşı yöneltilen saldırganlık, ayrımcılık ve sömürü birbirlerine rağmen çözülemeyecek kadar bütünsel ve uyumlu çözümler gerektirecek kadar birbirleriyle bağlantılıdır.

* BTD insanın, doğanın ve tüm dünyanın gerçek gereksinimlerini merkez alarak uygulandığında üretimi sonsuzca artırabilme imkanını taşıyor. Oysa kapitalizm üretimi ve BTD'yi kâra ve piyasaya bağımlı kılmıştır. Bunun içindir ki, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler kapitalizm çerçevesinde toplumsal ilerlemenin ve insanın

000854

gerçek ihtiyaç ve çıkarları için, zamanında ve yeteri hızla kullanılmıyor. Bunun tipik ve çarpıcı örneği, BTD'nin sağladığı yeni olanaklara rağmen mesela çalışma saatlerinde kısıtlamalara gidilememesi, işçilerin hayat düzeylerinde eldeki imkanlarla orantılı anlamlı ilerlemeler görülememesi, en ileri teknoloji üretilen ülkelerde gelir dağılımında, zengin ülkelerle orta ve yoksul ülkeler arasında gelir dağılımında bir iyileşme görülemedi.

* Bugün silahlanma insanlığın geleceğini çok daha fazla ve her bakımdan tehdit edecek olağanüstü düzeydedir. Bu özellikle son on yılda, başta ABD olmak üzere emperyalist metropollerin sürükleyiciliği altında turmandırılmıştır. Oysa, askersel harcamalar insanlığın, doğanın, emeğin, az gelişmiş ülkelerin, ezilen cinsin ve genç nüfusun maddi ve manevi ihtiyaçlarını, yeterli bir miktar ve hızla çözmeye yetecek kadar bir kaynağı serbest bırakmaya yetecek bir tempoyla indirilebilir. Ama soğuk savaşın bitimine rağmen gelişme bu biçimde bir hıza sahip olamıyor. Bunun temelinde yatan, barışı engelleyen başlıca etmen, kapitalizmin emperyalist devletlerin çok uluslu tekellerin çıkarları, piyasanın ve kârın egemenliğidir.

* BTD koşullarında kapitalist toplumun sosyolojik yapısında bir dizi yeni unsur ortaya çıkmıştır. Ama kapitalist toplum sınıflı olmaya devam etmektedir. Emek sermaye çelişkinin belirleyici önemi ve sınıf mücadelesi devam etmektedir. Çünkü; sınıf farklılıkları kapitalizmin yeni tutucu varyantının uygulanmasıyla daha da artmıştır. İşsizlik ve sosyal adaletsizlik büyümekte, yoksulluk artmaktadır. 1980'lerin sonlarını izleyen yıllar dünya çapında işçi hareketinde ortaya çıkan zayıflamayı, ağır sonuçları izleyerek tüm global ya da YDN'lerde de önemli hatta yer yer daha ağır bir zayıflama yaşanmaktadır. Görülüyor ki, tüm eşitlikçi hareketler sıkıntılıdır. Görece daha diri ve olanakları daha geniş kalabilen işçi hareketidir.

Sonuç olarak, bu saptamalar kapitalizmin devrimci bir biçim ve öze aşılmasının, tasfiye edilmesinin ve yeni bir sosyalizmin gerekliliğine, insanlığın gündeminde olduğuna işaret etmektedir.

İşte SBP günümüz dünyasının somut, çok yönlü ve canlı analizinden çıkararak, bugünkü dünya koşullarında amacını "kapitalizmin yerini sosyalizmin almasını sağlamak" biçiminde ifade etmiştir. Ve sosyalist gelecek bugün yaşamın içinde yürütülecek somut mücadelelerle kazanılacaktır.

Barış, Silahsızlanma, Uluslararası İşbirliği, İnsan Hakları ve Demokrasi; Yaşanabilir Bir Çevre; Güvenli Bir Gelecek ve Sosyalizm İçin Bugünden Mücadele

Bugünkü uluslararası ortamda tehlikeler ve olanaklar birlikte yer alıyor. Bu olanaklardan hiçbiri kendi kendine ve zamanı geldiğinde gerçekleşip sonuç yaratamaz. Her şey bilinçli eylemden geçer.

Gelecek icad edilemez. O, şimdiden yaşamın her alanındaki somut, aktif mücadele ve pozitif alternatifler ortaya konarak, ne için ve neye karşı bulunduğu net bir biçimde ifade edilerek kazanılabilir.

İşçi ve emekçi sınıfların ve diğer ilerici, eşitlikçi güçlerin amaçları, değerleri şimdi daha geniş ve başka güçlerle de daha kolay paylaşılabilir.

Barış, silahsızlanma, uluslararası işbirliği, yaşanabilir bir çevre, kadın hakları, özgürlükleri, gençliğe olumlu bir gelecek için işbirliği, demokrasi güçlerinin birlik-

teliği de kendiliğinden gerçekleşemez. Bunun gerçekleşmesi, tüm savaş, silahlanma ve gerginlik karşıtı, demokrasi ve insan hakları yanlısı, çevreci ve eşitlikçi güçlerin,ulusal baskı ve ezmeye karşı olan güçlerin ikili ve çok yönlü, özel ve ortak amaç ve değerler için; hemen şimdiden başlayarak süreli-süresiz; bileşik ya da paralel işbirliği ve bilinçli bir faaliyet içinde olmaları gereklidir, zorunludur. Bu ulusal ve uluslararası planda bir zorunluluktur.

Uluslararasılaşma, entegrasyon bugün tüm dünyada yayılıyor ve belirleyici oluyorsa, bu koşullardaki dünyada başta işçilerin, emekçilerin olmak üzere tüm çevreci ve eşitlikçi, insan hakları, demokrasi ve sosyalizm yanlısı güçlerinde uluslararası, enternasyonalist birlik, dayanışma ve mücadelesi de nesnel zorunluluktur. Enternasyonalizmin her alan ve düzeyde yeni biçimlerini, bulup gerçekleştirmek ve örgütlemek bugünün gereğidir.

Egemen kapitalist-emperyalist sistem güçlerinin, çevreye karşı sömürü, şiddetle tahribin başlıca sorumlularının, demokrasi ve insan hakları ihlalcisi sosyal, politik güçler ve egemen devletin tehlikeli olmak için bugün gereğinden fazla güçleri vardır.

Bugün ve yarın dünyanın ve uluslararası ortamın nasıl olacağını mücadele ve yalnızca mücadele belirleyecektir. İşçilerin, emekçilerin demokrasi, insan hakları, çevre ve kadın haklarından, eşitlik ve özgürlükten, sosyalizmden yana olan tüm insanların bilinçli, örgütlü mücadelesi sonucu tayin edecektir. Çağımızın ne olduğundan öte ne olacağını belirleyecek olan budur. Bu amaçla yürütülecek olan enternasyonalist mücadeledir.

Çünkü çağın ne olduğu değil ne olacağı sorusu önemlidir. Kapitalizm ile uygarlık ve sosyalizm çelişkiyle belirlenen bu çağın ana eğilimi ne olacaktır. 21. yüzyılın temel sorusu budur. Çağımız, insanlığın kapitalizmle birlikte uygarlığın yıkımına doğru sürüklendiği bir çağ mı, yoksa insanlığın kapitalizmi aşır uygarlık ve sosyalizm yolunda ilerlediği bir çağ mı olacaktır? Bir başka deyişle çağımız "son çağ" mı, yoksa sonsuz çağ mı olacaktır. İşte bu soru, mücadele ve pratik tarafından yanıtlanacaktır.

SBP yeni bir çağın başlangıcı için mücadele ediyor. İnsan uygarlığının geleceği uğrundaki kapitalizme karşı mücadelenin git gide daha açık ve enternasyonalist biçimler alacağına ve daha derin sosyalist bir içerik kazanacağına inanıyoruz. Bütün sorun, artık insan uygarlığı için "çok geç" denecek bir noktaya kadar eli kolu bağlı kalmamaktır.

Çağdaş anlam ve kapsamıyla ücretli emeğin yani, bugünkü işçi sınıfının özellikle metropol ve diğer kapitalist ülkelerde sendikal ve politik örgütlerinin kendilerini yenileme, yeni örgütler ve biçimler bularak, ulusal ve uluslararası planda yeniden kendilerini ifade etmek için olanakları vardır. Özellikle sendikal hareket tüm sarsıntı ve problemlerine karşın yapı ve olanakları ile merkezi bir yer tutmaktadır. Sendikal ve politik planda kendini yenileyerek varlığını sürdürebilen örgütler ve kimi ülkelerde ortaya çıkmakta olan yeni örgütlenmeler ulusal planda yeniden yapılanırken, uluslararası planda da yeni enternasyonal ilişki ve örgütlenme yol ve biçimlerinin arayışlarının ipuçları da filizlenmektedir. Var olan Sosyalist, Komünist, Marksist partilerin, emeğin çıkarını savunmayı temel alan ve sosyalizmi amaçlayan

000855

partilerin yeni nitelikleriyle bugünkü koşullara uygun enternasyonal ilişkilerinin oluşması mümkün ve geciktirilmemesi gereken bir zorunluluktur.

1980'lerin ikinci yarısında işçi hareketinin sıkıntılarının artması ve var olan sosyalizm deneyi ülkelerinin dağılmasını izleyerek ve başka nedenlerle de güç kaybeden yer yer zayıflayan kadın, çevre, gençlik vb. eşitlikçi hareketlerin de bugünkü, gelişen koşullara göre kendilerini yenileyerek ve yenilerinin de oluşmasıyla ulusal ve uluslararası planda etkinliklerini artırıp, ileriye çıkmaları gereklidir.

Çünkü; bu hareketlerin zayıflaması büyük başarılarını izleyerek ortaya çıkmıştır. Özellikle gelişmiş kapitalist ve çeper ülkelerde barış kadın, çevre, göçmen ve genç nüfusun ve emeklilerin sorunları hemen başlıca tüm sosyal ve politik güçlerce kabul edilmek durumunda kalmıştır. Tüm partiler pragmatik ve örgütsel planda çevre, kadın ve genç nüfusun sorunlarını ele almak, politika ve örgütsel yapılarında buna uygun düzenlemeler yapmak, toplum bir bütün halinde şu ya da bu oranda adım atmak durumunda kalmıştır. Bu durum yalnızca sözü edilmiş konulardaki bağımsız hareketlerin, başlı başına ayrı örgüt ve yapı olarak konumunda bir dizi sıkıntı ortaya çıkarmış ve zayıflatmıştır. Ama sorunlar ve kaynakları olan çelişkiler sürmektedir. Faal ve günceldirler. Bunlara dayalı hareketlerin çekirdek, omurga öğeleri varlıklarını sürdürmektedir. Geçmiş dönem koşullarının değişmesi ile birlikte, o koşullarda etkili olan tezahür ediş biçim ve örgütsel formları sıkıntılıdır.

Problemlerin, çelişkilerin devam etmekte oluşları karşılıklı olan yeni politik ve örgütsel ifadelenişlerin varlıklarını sürdürmeleri veya yenilerinin ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Sorun, bunu yanıtlayacak öznel unsurların biçimlenmesidir. Gerek ücretli emeğin, çalışanların, gerekse barış, çevre, göçmen, emekli, kadın ve gençlerin haklarını savunan hareketlerin, insan hakları tüm eşitlikçi hareketlerin geçtiğimiz dönemde yeniden yapılanarak ayakta kalan güçleri ile, şimdiki koşullarda oluşacak yeni unsurların, birleşip kendilerini ifade etmeleridir. Bütün bunlar ise belli bir yordamlama, arayış, oluşum ve toparlanma süreci olarak tezahür etmektedir.

Geçmiş dönemden gelen yapılar içinde, ulusal ve uluslararası sendikal hareket, Marksist, Sosyalist partiler, Sosyal Demokrat Partiler ve Sosyalist Enternasyonal, Komünist partilerin parçalı ve daha çok bölgesel planda ayakta kalabilen ilişkileri; İnsan Hakları hareketinin ulusal ve uluslararası plandaki tüm çalışabilir işlerli öğeleri; çevreci partiler,uluslararası plandaki yeşil hareketler, Green Peace vb. enternasyonal çevre örgütleri, ulusal kadın hareket, inisiyatif ve örgütleri, yaşayan her tür uluslararası kadın hakları örgüt ve ilişkileri; Barış hareketinin ulusal ve uluslararası planda yaşayabilen tüm örgüt, inisiyatif ve yapıları; Gençlik hareketinin ayakta kalan tüm örgütlü olanakları; Göçmenlerin örgütleri ve daha önemlisi tüm bu alanlarda ortaya çıkan yeni unsur ve yapılar kendi içlerinde ve birbirleriyle ulusal ve uluslararası planda kitasal ve bölgesel ilişki, bilgi akışı ve olanaklı her durumda ortak ya da paralel davranmaya ilgi, özen ve çaba harcamalıdır. Bu yeni enternasyonalist ilişkiler ve yapıların inşasının başlangıcını yakalayabilmek için şarttır. Burada, metropollere yönelen ve sürecek olan büyük göç dalgasının gelişmiş ülkelerde "üçüncü dünya" yada "güney" partileri gibi yeni oluşumları ortaya çıkarabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Bir bütün halinde güney ülkeleri sorununun uluslararası plandaki

varlığı ve metropollerde önemli sayıdaki 3. dünya göçmeninin oluşturduğu sosyal taban bu partilere hayat verebilir.

Bağlantısızlar hareketinin eski biçimi ile yaşama koşullarının ne kadar kaldığı şüphelidir. Ama bu hareketin öğeleri bugünkü dünyada da dünden az olmayan ortak çıkarlara sahiptirler. Zengin kuzeyin ekonomik sömürsünden, ulusal baskı ve ayrımcılığında, zararlı sanayi ve atıklarla kuzeyin çöplüğü haline getirilmeğe, ikinci sınıf insan haklarına layık görülmeğe, uluslararası ilişkilerde anti-demokratik dayatmalardan, ulusal boğazlaşmalar yoluyla savaşların kendilerine dayatılmasına kadar çağdaş dünyanın başlıca sorunlarının muhatabı durumundadırlar. Bu durum soğuk savaş dünyasının koşulları ve dengelerine göre oluşmuş olan 3. dünya hareketi olarak, Bağlantısızlar Hareketinin ömrünü bitirirken, Güney ülkeleri olarak onlara yeni koşullarda eski 3. dünya, bugünkü güney uluslarının yeni bir enternasyonal ilişki, inisiyatif, hareket yada örgüt ve örgütlenmelerini dayatmaktadır.

BM'ler bugün emperyalist metropollerin, en zengin ülke başta olmak üzere zengin kuzeyin işgaline uğramıştır. Devletler hukukunu ve en olağan hukuk kurallarını çiğneyerek Libya'ya karşı ambargoyu uygulayan örgüttür. BM'ler kurulduktan kısa bir süre sonra da, soğuk savaş ilan eden Emperyalist-Kapitalist blokun işgal ve inisiyatifine geçmiştir.

BM örgütü 1950'lerde sömürgeler sisteminin adım adım çökmesi ve bağımsızlığını yeni kazanan ulusların artması, bağlantısızlar hareketinin ortaya çıkması, varolan sosyalizm deneyi ülkelerinin ağırlığı ile bu olgunun birleşmesi ve metropol ülkelerde işçi hareketinin, sosyal demokrat hareketin ağırlığının artması ve bunların sonucunda buralarda burjuva çevrelerde sağduyulu eğilimlerinde kendini duyurabilir hale gelmesiyle BM'lerdeki bu emperyalist hegemonya ciddi bir biçimde geriletebilmişti.

Şimdi yoksul güneyin önünde, tüm dünya halklarının, emek, barış, demokrasi, eşitlik güçlerinin önünde BM'leri yeniden fethetme görevi öne çıkmaktadır.

Dünyanın barışın, emeğin, çevrenin, insan ve kadın haklarının, eşitliğin yararına olumlu anlamda entegrasyonunun demokratik, tüm ulusların eşit haklı katılımından güç alan evrensel bir örgütü olarak BM'lere gereksinimi dünden fazladır. Bugün uluslararası ilişkilerde, ABD dayatması, emperyalist sulha bu imkanı daraltmış ve uzaklaştırmış olsa da, bu gereklidir. Başarılmak zorundadır ve başarılabilir.

BM'lerin gövdesinde hala yoksul güney ülkelerinin yeri ve rolünün maddi dayanakları vardır. 1960-70'li yıllarda BM yapısında oluşan Latin Amerika için Ekonomik Komisyon, Afrika için Ekonomik Komisyon, Asya İçin Ekonomik Komisyon, Birleşmiş Milletler, Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) gibi yapılar, halen varlığını sürdürmektedir. Bağlantısızlar Hareketinin kalan ilişki ve olanakları ile birlikte BM'ler yapısındaki bu ve benzeri olanakların birleşik olarak ele alınması, uzun ve çetin de olsa, başlamak için varolan ilk olanağın kullanılması olur.

BM'ler bünyesinde ve birçok BM örgütü ile bağlantılı olan hükümetler dışı örgütlerin (sendikalar, barış, çevre) imkan ve işleri de önemli potansiyellerdir. Uluslararası plandaki çok yönlü girişim ve hareketlerle birlikte, bu örgütler ve bu alanda ortaya çıkacak yeni ilişki, yapı ve örgütler tamamen yeni gelişmeleri de getirebilir.

000856

Gelişmiş kapitalist ülkelerde askersel sanayi kompleksi, silahlanma ile organik olarak bağlı tekeller ve sermaye çevreleri dışındaki sivil sanayie dayanan tekeller de sermaye çevrelerinin, çıkarları ve politik etkinlikleri de metropol ülke devletlerinin politikaları üzerinde etkili olabilir, silahsızlanma barış, çevre vb. konularda olumlu eğilimlere kaynaklık edebilir.

Bütün bunlar dünyanın emekten, barış, insan hakları, eşitlik, kadın hakları, çevre ve güvenli bir gelecektekine yana güçlerinin perspektif imkanları açısından bugünkü uluslararası ortamdaki potansiyellere işaret etmektedir.

Herşey mücadeleye cesaret etmeğe bağlıdır.

Bugünkü uluslararası durumdan çıkarılacak sonuçlarla, sosyalizmin başarısızlığından çıkarılacak sonuçları birbirine karıştırmamak gerekir.

Bugünkü uluslararası durumu belirleyen en önemli olay, "sosyalizmin ya da marksizmin iflâsı" gibi ideolojik nitelikli hadiseler değil, isimlerine ne dersek diyelim iki karşıt sistem arasındaki rekabet ve mücadelenin büründüğü "soğuk savaş"tan, bu savaşı başlatan ABD ve müttefiklerinin üstün çıkmalarıdır.

Sosyalizmin ya da SSCB'nin bu savaşta neden yenildiği sorusu, ayrı bir tartışma konusudur. Onun iç zayıflıklarını, çelişkilerini tahlil etmek, 1917 Ekim devrimiyle başlayan deneyden gerekli dersleri çıkartmak elbette zorunludur.

SBP programında bu sorunu tartışmak için gerekli temel vardır. Fakat böyle bir incelemeden çıkarılacak sonuçlar ne olursa olsun, karşımıza çıkacak temel soru şu olacaktır:

Emperyalizmin "soğuksavaş"tan zaferle çıkması insanlık için hayırlı mı olmuştur?

Sosyalizm üzerine hiç bir tartışma bu soruyu gölgelememelidir. Sosyalizm deneyinden çıkarılacak hiçbir sonuç, bu soruya açık bir yanıt vermekten kaçınmaya yol açmamalıdır.

Çünkü bu soruya verilecek yanıt, soğuk savaş koşullarında ortaya çıkıp gelişen kimi hatalara ve stalinizmin ağır sonuçlarına ve uluslararası komünist hareketin tüm "soğuk savaş" boyunca safını insandan yana seçip seçmediğini gösterecektir.

Emperyalizmin varolan sosyalizm deneyimine karşı zaferi insanlık için hayırlı olmuş mudur?

GYK'mızın kongremizin bu soruya kararlı şekilde olumsuz yanıt vereceğinden kuşkusuz yoktur. Bu soruya doğru yanıt veremeyen, bugünkü durumda işçiler, emekçiler ve çalışanlardan yana devrimci mücadele de veremez.

II. TÜRKİYE

12 Eylül devleti yukardan aşağı yapılandırırken, merkezi yapıyı dahada güçlendirdi. Devleti yeni tarzda, güçlendirdi. Yeni sağcıların devleti küçültme iddialarının tersine, devleti halkın yanı sıra, parlamento ve hükümeti de kenara iterek, Cumhurbaşkanlığı etrafında toparlayarak güçlendirdi.

Ordunun devlet içindeki rolünü artırarak, baskı ve yönetim aygıtının merkezine silahlı gücü daha yoğun bir biçimde yerleştirirken, 12 Eylül generalleri çok yeni bir şeymi yapıyorlardı? Elbette hayır. Önce, kapitalizm koşullarında burjuvazi, devlet ve militarizm ilişkisi konusundaki temel marksist görüşün altını çizmeliyiz.

Bugüne kadar Türklerin damgasını vurduğu bütün toplumlarda Devlet ve ordunun merkezi, belirleyici rolü;

Atlantik merkezli Dünya kapitalist gelişmesinin, Osmanlıya bir bakıma dışardan gelişi ve yukardan aşağı bir gelişmeyle, Osmanlı içi dinamiklerin buluşmasının sonuçları;

Burjuvazinin bizde doğuşunun, bu yukardan aşağı gelen batı kapitalizmi ve devletle yakın bağı;

Osmanlı ve Türkiye'de kapitalizminin, devletin elinde ve eteğinde "devletçi" gelişmesi ve geliştirilmesi;

Ordunun devletin en merkezi ve tayin edici kurumu oluşunun, Osmanlıdan, 2. Meşrutiyete, Kurtuluş Savaşına, 27 Mayıs'a oradan 12 Mart ve 12 Eylül'e kadar ülkenin ekonomik, politik, sosyal gelişiminde ki burjuvaziyle barışık ve bağlı rolü ve yeri;

Bizde devletin Osmanlıdan bu yana temelden bir değişim, parçalanma yaşamadan, ciddi bir demokratikleşmeye bile uğramadan gelişi;

Kemalist ideolojinin devlet ve kapitalizmle de bağlı olarak ortaya çıkışının, resmi ideoloji olarak Cumhuriyetin ilk 25 yılında da, kapitalizmin ve devletin emperyalist merkezlerle bağı arttıkça oluşan yeni dönemde de uzun yıllar resmi ideoloji olarak kalmaya devam edebilmesinin temelini oluşturuşu;

Türkiye kapitalizminin doğuşunda da, gelişmesinde ve gelişmesinin sıkıntıya girdiği her evrede, artık kendi egemenliğinde olan devleti ve silahlı gücü kullanmasının onun tüm tarihinin belirleyici yanı oluşu;

Türkiye kapitalizminin gelişen ulusal ve uluslararası ihtiyaçlarına uygun olarak, 12 Mart'tan, 12 Eylül'e gerçekleştirdiği son iki darbenin, devletin resmi ideolojisinde kemalizmden, Türk-İslam sentezine ve kozmopolitizme doğru renklenmelerin değişimi vb. birçok şeyle birlikte (bunları kongrede ve sonrasında tartışmayı sürdürmek gereği ile birlikte) 12 Eylül, sonrası, 12 Eylül'den çıkışı, bugünü ve perspektifleri kapsamlı görmemiz daha olanaklıdır.

Türkiye'nin gelişmiş kapitalist ülkelere "tam bir liberalizasyon" yoluyla entegre edilerek, bunalımdan çıkarılması ve istikrarlaştırılması "girişimi" olan 12 Eylül darbesi ile içinden geçilen süreç on yılı aşıyor. Nereden nereye gelindi? Ülkenin sıkıntılarını, başlıca darboğazlarını aşma bakımından görünümü nasıldır?

Bu açıdan ilk söylenebilecek olan şey, tablonun birdizi temel unsuru ile 1980

000857

öncesi görünümünün sürdüğüdür. Artan dış borçlanma, yüksek enflasyon, büyük kamu açıkları, yüksek nüfus artışı, adaletsiz gelir dağılımı, bilimsel teknolojik gerilik vb. Bu unsurlara yatırımlarda durgunluk ve gerileme, iç talep daralması, beşeri sermayenin erimesi, tahribi gibi eklerde yapılabilir.

Bununla birlikte bir dizi başka göstergede, kaydedilmesi gereken gelişmelerde vardır. Türkiye'nin ihracatı artmış, ihracatın sanayi birleşimi iyileşmiş, döviz rezervlerinde -sıcak paraya dayalı olmakla birlikte- belli bir gelişme olmuş, uluslararası ekonomik ilişkiler sistemi ile ilişkileri artmış, daha dışa açık hale gelmiş kimi alt yapı yatırımlarında mesafe almıştır.

Kalkınma açısından bu on yıl yakalanması gereken yeri yakalamakta yararlanılamamış, bir dönem durumunda kalmıştır. Çünkü, Türkiye kalkınmanın gereği olan tasarruflarını yeterince artıramadı, yatırımı verimli alanlarda yeterince geliştiremedi, bu nedenle üretimi gerçekten ve kalıcı biçimde geliştiremedi, beşeri sermayesini güçlendiremedi, yani insanını gerektiği gibi geliştiremedi, teknolojik gelişmesini sağlayamadı, BTD sürecinin dışına doğru itildi.

Sonuç olarak, 1990'ların başında Dünya Bankasına göre Türkiye, bugün; Alt-orta gelirli, sanayileşmesi yetersiz, tarımı geri, gelişmekte olan bir ülkedir.

Bugün gelinen noktada 12 Eylül'den sonra, 10 yıllık Yeni Sağcı politikaların sonunda Türkiye 1970'ler ve 80'lerde "Asya Kaplanları" denen ülkeler grubunun yaptığı sıçramayı yapıp, zengin kuzeyin saflarına sıçrayabilir mi? Bunun büyük ölçüde olanaklarının yitirildiğini yada en azından ufuk hattında görülmesinin zorlaştığı ortadadır.

Çünkü, bu sözü edilen ülkelerin gelişme ve sıçrama yapmaları, gelişmiş kapitalist ülkelerin büyüme hızlarının görece yüksek olduğu, 1960'lar 70'ler boyunca önemli çapta kaynakta akıtılabildikleri yıllarda ve BTD sürecinin metropellerde iyice ileri fırlamadan, bu ülkeler bilimsel teknolojik gelişmede gerilerden gelip BTD katarının rüzgarını yaklayabilmişlerdir. Bu ülkeler grubunun da, ne ölçüde gerçekten sıçradığı ve bu ülkeler örneğinde olduğu gibi, kapitalizm çerçevesinde ve emperyalist ülkelerin "desteği" ile Dünyanın mutlu azınlığının güney ülkelerinin katılımı ile genişlemesinin mümkün olduğu, iyice münakaşa kaldırır durumdadır.

Daha belirleyici olan ise uluslararası ekonomik ortamı bugünkü elverişsiz özellikleridir:

Sanayileşmiş ülkelerde büyüme hızları iyice düşmüş, resesyon koşulları sürmektedir.

Bu da az gelişmiş kapitalist ülkelerin, tabii Türkiye'nin de mallarına talebi düşürmektedir.

Batı kendi tarımını kesintisiz desteklemeyi sürdürüyor, bu olgu da güney ülkelerinin ve Türkiye'nin de ihracatını olumsuz etkiliyor.

Dış ticaret hadlerinde az gelişmiş ülkeler aleyhine olan gelişme sürüyor.

Dünya finansı kaynaklarında daralma sürüyor, finans talebi artıyor, daha önemlisi metropol ülkeler kaynakların gittikçe daha çoğunu kendilerine çekiyorlar, sonuçta uluslararası planda para hem azalıp hem de yüksek faizler nedeniyle pahalılanıyor.

Bölgesel ticari bloklar uluslararası olanaklar üzerinde sınırlayıcı etkiler

yapıyor.

Bir bütün halinde dar boğazı aşır, çağ atlama iddiaları ile ülkenin üzerine karabasan gibi çöken 12 Eylül ülkenin gelişme ve kalkınma olanaklarını ağır bir biçimde hırpalandı. Ama bu, ülkenin, Türk ve Kürt insanının değil, yeni sağcılığın dayattığı IMF'ci yolun başarısızlığıdır. Çünkü, bu yol Türkiye gibi ülkelerde halkı basturmadan demokrasi'yi yok etmeden, baskıcı, otoriter bir düzen yaratmadan uygulanamazdı. Yukardan aşağı, devletçi, halkın bastırıldığı koşullarda "çağ atlamak" Türkiye kapitalizminin "dünyadan" öğrendiği geleneksel çizgisidir.

Son on beş yirmi yılın tecrübesi Türkiye burjuvazisinin önemli kesimlerinin somut yurt ve dünya koşullarında hala kapitalist gelişmenin önünde en büyük engeli toplumun ve devletin demokratikleşmesinde gördüğünü bir kere daha göstermiştir. Gerçekten de üstüste yığılan ekonomik ve sosyal sorunlara mevcut kurulu düzen içinde çözüm öngörülerinin kısa ya da uzun erimde demokrasiyle çelişir görülmesi Türkiye kapitalizminin varlık koşullarıyla doğrudan bağlantılıdır. 12 Eylül askeri darbesi 82 Anayasa belgesi ve birçok bakımlardan hala süregiden 12 Eylül rejimi bu bağlantının doğrudan ürünüdür. Darbeyi izleyen yıllarda gündemdeki yeri hızla en önlere çıkan ve ülkede yakın gelecekte daha da vahim gelişmelere yol açmayacak doğru bir çözüm yolunun acilen bulunması çok taraflı ciddi gayretleri gerektiren Kürt sorununun bu bağlamda ele alınması gereken yanları vardır. Son aylarda hiç de bayancısı olmadığımız bir ivmeyle urmanışa geçen terör aynı bağlamda değerlendirilmelidir. Yine bu bağlamda Ekim 91 genel seçimi ardından kurulan koalisyon hükümetinin performansını belirleyen etkenlerin teknik/pratik beceri, kişisel yetkinlik ya da ekonomik/politik "zorunluluk"lar değil, ekonomide ortaya çıkan sürüncemeli sorunların çözüm maliyetinin paylaşımı, bir başka deyişle sınıf mücadelesi olduğu görülüyor. Yeni hükümetin kendi niyet beyanına göre bir yandan azgın enflasyonu düşürmeyi hedeflerken bir yandan da gelir dağılımındaki aşırı adaletsizliği bir ölçüde de olsa hafifletme, demokratik hak ve özgürlükleri hayata geçirme, çalışanların yıllardır esirgenmiş haklarını tanıma, insan haklarına saygılı "şeffaf devlet" vaadini yerine getirme ve bu arada parlamentoya yeniden işlev ve işlerlik kazandırma, çağdaş ve demokratik yeni bir anayasa getirme gibi hedefler doğrultusunda gün geçtikçe daha belirgin bir biçimde geciken ve aksayan icraatının açıklanmasını o zeminde aramak gerekiyor. Nihayet uluslararası alanda karşılaşılan karmaşık sorunlarda -Balkanlardaki gelişmeler, Kafkasya'da savaş, Orta Asya cumhuriyetlerinin geleceği, Irak, Suriye ve İran'la ilişkiler, genel olarak Ortadoğu düğümü, Kıbrık, Ege sorunu vb.- ağır basan hakim yönelimlerin ve tercihlerin altında başta ABD olmak üzere NATO ülkeleriyle ikili ve toplu ilişkilerin yattığı açıkça görülüyor. 50 milyar doları aşan dış borç yükünün ve sürekli yenilenen borçlanma ihtiyacının dayatmalarıyla ortaya çıkan dışa bağımlılık durumu dünyada nesnel bir olgu olarak süregiden ekonomik ve politik globalleşme süreci ve kritik noktalarda onunla içiçe geçen emperyalist hegemonya sisteminde Türkiye'ye topraklarıyla ve insanlarıyla biçilen yeri tayin ediyor.

Ülkenin iç ve dış konumunu belirleyen bugünkü tercihler sistemi ve onun ardındaki güçler dengesinin operasyonel zemininin oluşmasında 12 Eylül generalleri darbesi ağırlıklı bir rol oynamıştır. Darbe durup dururken olmadı gerçi, Türkiye kapi-

000858

talizminin doğal bir ürünüdür ama 1980 Eylülü öncesiyle sonrası Türkiyesi arasına sınıf mücadelesinin dinamikleri açısından oldukça kesin bir ayırım çizgisi çektiği de inkâr edilemez. 12 Eylülle birlikte sermaye güçleri uluslararası kapitalizmin maddi ve ideolojik desteğini de arkalarına alarak ülkenin emekçi sınıflarına ve tüm halk güçlerine karşı silahlı bir huruç hareketine girişmişler ve bunda başarıya ulaşmışlardır. Bu huruç hareketinde bir yandan tüm demokratik hak ve özgürlüklere ve insan haklarına, öbür yandan çalışanların, dar ve orta gelirli kesimlerin ekonomik çıkarlarına ve hayat düzeylerine saldırı ile devlet düzeninde parlamentonun ve parlamenter rejimin hukuk kurallarının geri plana itilip yürütmenin keyfi serbestisinin öne çıkarılması atbaşı gitmiştir. Bugün bu durum hem, genel olarak, 12 Eylül anayasasının ve sair yasal düzenlemelerin hala yürürlükte olması bakımından, hem de ayrıca, özel olarak, yine o anayasanın K. Evren için düşünülmüş yetkilerle techiz ettiği Cumhurbaşkanı ile görece daha demokratik bir sürecin ürünü yeni hükümet arasında ciddi sorunlar yaratarak, esas itibarıyla sürmektedir.

12 EYLÜL HUKUKUNDAN KURTULMA GEREĞİ

12 Eylül 1980, ondan dokuz buçuk yıl önce 12 Mart 1971'de provası yapılan Türkiye'ye özgü faşizmin ilk genel uygulamasıdır.

Her sıkı düzen, faşizm değildir elbette. Örneğin, Robespier'e ya da Atatürk'e faşist demek, bilim dışı bir niteleme olur. Faşizmin evrensel temel özelliği, işçi sınıfı tehditi karşısında ürküye kapılan gerici bir burjuvazinin, kendi sınıfının doğal düzeni olan klasik demokrasiyi bir yana iterek, kaba bir diktatörlüğe sığınmasıdır. Diktatörlüklerin tarihi çok eskidir. Faşizm ise yeni bir olgudur. Ancak 1917'den sonra, yani burjuva egemenliğine ilk ciddi tehditin belirlenmesinden sonradır ki, yeryüzünde görülmeye başlanmıştır.

Türk burjuvazisi, esas olarak 1960'lı yılların sonuna doğru, toplum içindeki görece ilerici işlevini tamamlamıştır. Bu sürecin son halkaları, 1961 Anayasası'nın kabulü ile, Batılı anlamda, yani hem işçi sınıfı partisini içeren, hem hem çeşitli toplum kesimlerine örgütlenme olanaklarını kısmen de olsa açan bir tür siyasal demokrasinin kurulması olmuştur. Ne var ki, kısmen Batı'ya öykünerek, kısmen de sanayi kesiminin acil veuzun vadeli çıkar ve ihtiyaçlarının dayatmasıyla bu düzeni kabul eden burjuvazi, kurulan düzenin, başta işçi sınıfı olmak üzere halk sınıflarının hızlı bir bilinçlenmesine çerçevellik ettiğini görünce, giderek kendi siyasal düzeninden korkar hale gelmiştir. Bu korkuda, o dönemde sanayi burjuvazisinin görece başat durumda olması ve burjuvazi içinde en çok bu kesimin işçi uyanışıyla yüz yüze gelmesi özellikle etkili olmuştur. Buna paralel olarak, 1968'den itibaren sol adına siyaset sahnesine çıkan radikal unsurların sekte politik çizgileri faşist diktatörlüğe zemin oluşturan toplumsal anarşinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Buna, siyasal seçkinlerin her türlü uzakgörüden yoksun kısır çekişmeleri de eklenince faşistlerin bekledikleri fırsat doğmuştur.

12 Eylülde bu işi gerçekleştirme görevi silahlı kuvvetlerin komuta heyetine düşmüştür. Onlar da bu görevi, sermaye çevreleri ve sivil bürokrasinin üst kademelelerinin aktif desteği ve yönlendirmesiyle en kaba ve acımasız yöntemlerle yerine getirmişlerdir. Kısa bir süre içinde, ülke kocaman bir hapishaneye dönüştürülmüş, her

türlü insanlık kaygısı bir yana itilmiş, baskı ve işkence olağan yönetim biçimi haline getirilmiştir. Üstelik, 12 Mart deneyiminden gerekli dersleri çıkararak 12 Eylül cuntası düzenin olabildiğince uzun ömürlü olabilmesi için, kendine özgü bir hukuk düzeni yaratma yoluna da gitmiştir.

Bu yeni düzenin en güçlü dayanağı, 1982 Anayasası'dır. Ancak, bununla da sınırlı değildir. Anayasanın kabulünden önce ve sonra, cunta, kamu yaşamının belli başlı bütün odak noktalarını kendi anlayışına göre yeniden düzenleyen bir dizi yasa çıkarmıştır. Askeri yönetim bittikten sonra da, gerektiğince çıkarılan yasa ve yasa gücünde kararnamelerle, yeni hukuk düzeni desteklenmiştir. Bu sürecin son halkası, 12 Nisan 1991 gününde çıkarılan Terörle Mücadele Yasası'dır. Dolayısıyla, 12 Eylül'ü aşmak için yeni bir anayasa yapmak yetmez. 12 Eylül cuntasının ülkeye miras bıraktığı hukuk yapısı bütünüyle yıkılmalıdır. Başka bir deyişle, Türkiye'de demokrasiyi yeniden inşa etmenin ilk koşulu, gerçek bir hukuk devriminin başarılmasıdır.

Elbette bu devrimin ana hedefi 1982 Anayasası olacaktır. Çünkü bu anayasa Türkiye'ye özgü faşizmin resmi ideolojisi olan Türk-İslam sentezinin temel belgesidir. Her türlü toplumsal uzlaşmayı reddeden bir tutumla hazırlanmıştır. Katılcılığa açıkça düşmandır. Özel olarak emekçi haklarına, genel olarak da insan haklarına bir hakaret niteliğindedir. 15. maddesinde cunta dönemi yasa ve kararnamelerinin insorgulanmasında Anayasa Mahkemesini devre dışı bırakacak kadar ileri gitmiştir. Devletin iç dengelerini de altüst etmiştir. Ayrıca, modern bir devletin asla tahammül edemeyeceği ölçüde kötü yazılmıştır. Özetle bu anayasa kapsamlı bir değişiklikle dahi kurtarılamayacak bir ilkeliktedir. Bütünüyle bir yana atılmadıkça bu ülkede demokrasiyi kurmak olanaksızdır.

Anayasalar, tanım gereği, az çok bir toplumsal uzlaşmaya dayanmak zorundadırlar. Yoksa, bu belgelerin adı ne olursa olsun, anayasa olma nitelikleri daima tartışma götürür. 1982 Anayasasının tipik bir örneğidir. Bir kere, toplumun o güne dek eşi görülmemiş bir baskı altında inletildiği bir ortamda hazırlanmıştır. İkincisi, anayasayı hazırlayacak olan kurucu meclis daha toplanmadan, yönetilenlerin devlet katında baş sözcüleri olan siyasal partiler bütünüyle kapatılmıştır. 16 Ekim 1981 günü, istisnasız bütün siyasal partilerin bir anda kapatılması, tarihimizde başka bir örneği olmayan kapkara bir lekedir. Yalnız başına bu olay bile, 1982 Anayasası'nı yaratan sürecin nasıl bir dünya görüşüne dayandığını göstermeye yeter. Bu dünya görüşüne göre, kamu yaşamının çerçevesini çatacak olan belgenin oluşturulmasında, yönetilenlerin siyasal sözcülerinin bulunması yasaktır. Bunların yerine, birer kukladan fazla ağırlıkları olmayacağı daha başından belirtilmiş olan birtakım danışmanlara göstermelik bir iş verilmiş olması, kimseyi kandıramayacak ucuz bir aldatmacadan başka bir şey değildir. İşin özü şudur ki, bu anayasa beş general ve onların ardındaki kimi gerici sivil güçler tarafından kararlaştırılmış, tek yönlü korkunç bir propagandayla da halka dayatılmıştır. Geçmişimizde, bundan daha antidemokratik biçimde hazırlanmış başka bir anayasa yoktur.

İşte böyle bir zihniyetle hazırlanmış olan bir anayasanın, her türlü katılcılığa da düşman olmasına şaşmamak gerekir. Oysa, çağdaş toplumsal yaşam, örgütlü yaşamdır. Örgütlenme hakkından yoksun bırakılmış bireylerin ve

000859

kümelerin kamu yaşamına katılmaları, neredeyse olanaksızdır. Durum böyle iken, 1982 Anayasası, toplumsal yaşamın önde gelen bütün örgütlerine siyaseti yasaklamıştır. Özellikle sendikalar açısından bu yasağın varlığı, Batılı anlamda demokrasi kurma iddialarını tamamen gülünç duruma düşürmeye yeter. Yeni düzenin hukuk yapıcılarına göre, sendikalar, dernekler, kooperatifler, meslek kuruluşları, vakıflar, kısacası yönetilenlerin kurdukları tüm örgütler, siyasetten dışlanmalıdır. Siyaset, zaten bin bir yasak içinde boğulmuş olan bir avuç siyasal partiyle sınırlandırılmalıdır.

1982 Anayasası'nın sınıfsal rengi, en çok işçi ve emekçi haklarıyla ilgili düzenlemelerde sırtılmaktadır. Türk-iş bile, bu anayasaya "işveren raporu" demiştir. Faşist hukukun bu temel belgesinde, çalışanların sendikal hakları alabildiğine kısılmıştır. Örgütlenme hakkı, son derece yetersizdir. Grev hakkı, kuşa çevrilmiştir. Resmi ağzların liberallik iddialarıyla tamamen çelişir biçimde, zorunlu tahkim kurumu getirilmiştir. Ücrette, insanlık onurunu koruma kaygısı, bütünüyle bir yana atılmıştır. Kısacası, her zaman olduğu gibi, faşizm en gerçek yüzünü emekçinin karşısında göstermiştir.

Ancak, emekçiye düşman olup insanlığa dost olunamayacağı, bu anayasayla birkez daha kanıtlanmıştır. 1982 Anayasası, insan haklarının koruma iddiasıyla getirdiği düzenlemelerde, aslında insanlığa ne denli yabancı olduğunu sürekli olarak sergilemektedir. En temel insan hakkı olan yaşam hakkı bile, bu anayasa tarafından tehdit edilmektedir. Örneğin, bu anayasaya göre, yasakoyucu, olağanüstü durumlarda yurttaşlara karşı silah kullanılmasına izin vermekte serbesttir. Bu anayasaya göre devlet, birtakım bahanelerin arkasına sığınıp, eğer canı isterse, yakalayıp götürdüğü kişinin yakınlarına hiç değilse haber verme insanlığını bile göstermeyebilecektir. Yurttaşın eksiksiz ve doğru bilgi alma hakkı kısılabilecektir. Gazete ve dergiler, daha dağıtılmadan toplatılabilecektir. Devlet, tıpkı tehlike kaynağı olan araçlara yaptığı gibi, basımevlerine de el koyabilecektir. Bu anayasa göre, seçilmiş yerel yönetim organları, mahkeme kararı olmadan da görevden alınabilecektir.

Üstelik, bu anayasanın insanlık düşmanlığı, bu sayılanlarla da sınırlı değildir. Bilindiği gibi, insanı insanyapan, düşünme yeteneğidir. 1982 Anayasası, insan olmanın bu vazgeçilmez koşulunu dahi yıkmaya uğraşmıştır. Bu Anayasada din derslerinin zorunlu kılınması ile İslâm dininin sünnî mezhebinden olmayan alevilere ve diğer mezheplerden yurttaşlara manevi baskı yapılmasının tüzel yolu açılmıştır. Böylece islamcı resmi ideolojiyi halka dayatma çabasının yanısıra, düşünce özgürlüğüne doğrudan kastedmenin başta gelen bir aracı devreye sokulmuştur. İnsan olmak demek, düşünebilmek demektir. Düşünebilmek için de, insan yavrusunun, henüz yetişme aşamasında tek yanlı bir beyin yıkamaya tabi tutulmaması gerekir. Böylesine beyni yıkanmış, koşullandırılmış çocukların, büyüdüklerinde düşünce özgürlüğüne özne olmaları olanaksızdır. İşte 12 Eylül anayasası, insanlığın enyüce hazinesi olan düşünme yeteneğini daha yeşermeden kurutmak için elinden geleni yapan bir anayasadır.

Anayasaların bir işlevi temel hakları güvenceye almak ise, öteki işlevi de devletin temel kuruluşunu düzenlemektir. 1982 Anayasası, bu alanda da faşist mantığın çarpıcı örneklerini sergilemiştir. Anayasada bu mantık, olağanüstü hallerin düzenlenmesinde ve askeri güçlere olağandışı bir ağırlık tanınmasında ortaya

çıkılmaktadır. Bu anayasaya göre, olağanüstü hal, devletin yasa gücünde kararname ile yönetilen bir diktatörlüğe dönüştürülebilmesinin yasal kılıfıdır. Böyle durumlarda, anayasanın tanıdığı kısıtlı haklar bile neredeyse tümüyle askıya alınabilmekte, üstelik, en gerekli olduğu an olmasına karşın, yargı denetimi de geniş ölçüde devreden çıkarılmaktadır.

Aynı mantık, devlet yönetiminde askeri niteliğe tanınan aşırı ağırlıkta da sınırlanmaktadır. Bu anayasayla, Silahlı Kuvvetlerin devlet içinde devlet olma durumu olabildiğine güçlendirilmiştir. Gerçekten de, Milli Güvenlik Kurulu, Yüksek Askeri Şura, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi gibi kuruluşlarla Sayıştay'a, Devlet Güvenlik Mahkemelerine, personel rejimine, eğitime ve daha başka konulara ilişkin düzenlemelerle, askeri nitelik, devlet içinde her alanda kendi başına buyruk bir konuma getirilmiştir. Milli Güvenlik Kurulunda oluşan görüşlerin halen, 12 Eylül öncesinde hiç değilse şeklen olduğu gibi hükümete "tavsiye" olarak değil de, "alınan kararlar" olarak bildirilmesi pratiğine bu anayasa resmen cevaz vermektedir.

Öte yandan bu anayasada yine aynı mantığın bir başka tezahürü, TC'nin anayasal gelenek ve teamüllerine hepten aykırı olarak Cumhurbaşkanına en kritik alanlarda (militer ağırlıklı M.G.K.nin işleyişi gibi) geniş yetkiler tanınmış olmasıdır. Böylece yürütmeye yaratılanıki başlılıkla, halkın oyuyla oluşan parlamentodan güven oyu almış hükümetin icra yetkisi sorumluluk taşımayan başka bir iradenin ipoteği altına sokulmuştur. Demokratik parlamenter süreci pekala yokuşa sürebileceği ve giderek tıkayabileceği 1989 Ekiminden bu yana fiilen de görülen böylesine güçlendirilmiş bir cumhurbaşkanlığı, 12 Eylül generaller rejiminin ve onun ardındaki yönetim anlayışının sivil rejim üzerine saldırdığı gölgedir.

Genel Yönetim Kurulumuz, 1960'lı yılların sonundan beri Türkiye'nin gündeminin faşizme ya da onun çeşitli türevlerine açık olduğu görüşündedir. Nitekim 12 Mart 1971 bu yolda ilk deneme, 12 Eylül 1980 ise ilk büyük uygulama olmuştur. Kitle destekli demokratikleşme dinamiklerinin hayata geçirilmesinde ileri adımlar atılmadığı sürece, Türkiye'nin özgül kapitalist koşullarında bundan sonra da tekrarlanması mümkündür.

Genel Yönetim Kurulumuz, bu büyük tehlikeyi önlemek için yapılacak ilk işin hukuk devletini ve katılımcı demokrasiyi, bütün kurum ve kurallarıyla birlikte bir an önce yerleştirmek olduğu görüşündedir. Siyasal demokrasi, hiç yoktan icad edilecek birşey değildir. Örnekleri uygar dünyada vardır. Bu kurumları burjuvazindir diyerek küçümseyip ciddiye almamak çok büyük bir yanılğı olur. Batı demokrasisi tek bir sınıfın, burjuvazinin değil, uzun süren ve bugün de sürmekte olan bir sınıf mücadelesinin ürünüdür. Tıpkı insan hakları gibi, tıpkı çevre korumacılığı gibi, siyasal demokrasi de sınıfların, yani insanlığın ortak malıdır.

Türkiye'de faşizmi geriletmek için uygarlığın bu ortak değerlerini, kurumlarını ve kurallarını bu ülkede yerleştirmekten başka çare yoktur. Bunun için de, ilk adım, başta 1982 Anayasası olmak üzere, 12 Eylül hukukunun tümüyle ortadan kaldırılmasıdır.

Genel Yönetim kurulumuz, ayrıca, siyasal demokrasiinin insanlığa mal olmuş ortak değerlerinin bizim toplumumuzda olduğu kadar başka toplumlarda da fiilen hayata geçebilmesi, eşitliğin ve özgürlüğün herkesce gerçekten paylaşılabilmesi için

000860

siyasal demokrasinin klasik kurum ve kurallarının her türlü sömürüyü, sermayenin emek üzerinde egemenliğini, cins ayrımcılığını ve doğayı hoyratça kullanmayı dışlayan bir içerik taşımalarını sağlayacak kökten geliştirmelerin ve dönüştürmelerin gerçekleşmesi zorunluluğunu ve bu yönde bugünden mücadele verilmesi gereğini SBP'nin demokrasi anlayışının ana eksenini olarak görmektedir.

YAKIN GEÇMİŞİN EKONOMİK BİLANÇOSU ve GELECEĞE BAKIŞLAR

Sermayenin demokrasiye saldırısının işçi sınıfına ve onunla birlikte ülke nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan diğer emekçiler ve dar gelirli yurttaşların ekonomik çıkarlarına, giderek günlük maaşetlerine saldırı ile atbaşı gittiğini söylemiştik. Bu saldırının maddi zemini 1980 öncesinde ekonominin içine düştüğü ağır ekonomik krizdir.

12 Eylül'e Doğru

Ekonomik krizin çözülememesi, 1980 yılındaki faşist darbeye ve 12 Eylül rejimine yol açan temel etkenlerden biri olmuştur.

1970'li yılların ortalarından itibaren dünya ekonomisine egemen olan yeni koşullara Türkiye'deki siyasi iktidarların uygun ve doğru bir biçimde uyum sağlayamaması krize yol açtı. Petrol üretmeyen tüm ülkeleri ve bu arada Türkiye'yi de bu dönemde etkileyen dış şoklar, petrol fiyatında 1974 ve 1970-80 yıllarında meydana gelen büyük sıçramalar ve özellikle ikinci petrol şokuyla beraber dış faiz hadlerinin aşırı yükselmesi ile birlikte uluslararası finansmanın çok pahalı hale gelmesi idi. 1974 tarihinden başlayarak yapılması gereken, büyüme hızlarını bir miktar düşürmek, ithalat artışlarını ve ithalatın bileşimini kontrol altına almak, ekonominin ihracat potansiyelini artıracak politika değişmelerini yapmak, ekonomik uyumun gerektirdiği sosyal ve ekonomik maliyetlerin sosyal sınıflar arasında paylaşımını gerektirecek bir sosyal uzlaşmayı gerçekleştirmek idi. Bu doğrultudaki dönüşümü erkenden yapmayı beceren ülkeler, 1980'li yılları ağır krizlere sürüklenmeden yaşayabildiler.

Türkiye ise 1974-1979 arasında aynı basireti gösteremedi. Bu yıllarda dünya ekonomik krizi yokmuş gibi kısa vadeli dış borçlarını artırarak büyümeye devam etti. Bütün dünya enerji tasarrufuna gidecek politikalara giderken Türkiye'de petrol dünyanın en ucuz fiyatları ile satılıyordu. 1977'den itibaren ödemeler dengesi tıkanmaya başlayınca ve kriz kaçınılmaz hale gelince de sadece çalışan sınıfların sırtına yüklenecek uyum politikaları arayışı başladı. İşçi sınıfı ve sendikalar direnince, sermaye karşı saldırıya geçti.

12 Eylül'ün Ekonomik Modeli, Genel Tablo ve Başlıca Sonuçlar

CHP iktidarının devrilmesinin, Ocak kararlarının ve 12 Eylül rejiminin arkasında bu karşı saldırı belirleyici olmuştur, "işçi sınıfını disiplin altına sokmak, işgücü piyasasının işleyiş kurallarını sermayeden yana yeniden belirlemek ve Türkiye'yi düşük ücretli bir ekonomi olarak dünya ekonomisine entegre etmek", sermayenin 1980'li yıllardaki ana hedefi idi. Ve bu hedef 12 Eylül rejiminin ve ANAP

iktidarının icraatı ile gerçekleştirildi. Farklı bir ifade ile 1980'li yıllarda Türkiye ekonomisinin yönetimi sermayenin mutlak ve rakipsiz egemenliği altına girdi.

12 Eylülün yaşama geçirdiği Monetarist modelin uygulamasının başlıca sonuçlarına yakından bakmak gereklidir.

1970'lerin sonunda tıkanan ithal ikameci model de sermayenin, uluslararası sermayenin modeliydi. Monetarist model de, kapitalist sistemin mevcut tıkanıklığını aşmak için devreye sokuldu. Her iki model de, emperyalist metropollerin damgasını taşıyordu. 1980'lerin karakteristik yanı, metropellerden başlayarak, bütün dünyaya dikte edilen Friedmancı anlayışın, Türkiye'deki uygulamasının, en sert ve en barbar biçimde gerçekleştirilenlerden biri olmasıydı.

Bu modelin başarılı olup olmadığı tartışmasında modelin kendi dayattığı ölçütlerle değil, objektif ekonomik kriterlerle inceleyerek sonuçları görmek daha olanaklı ve doğru olur.

Öncelikle, modelin en köklü iddiası "tam serbest pazar ekonomisine" geçildiğidir. Modelin serbestlikle bir ilgisinin olmadığı ortadadır. Olsa olsa kumandalı pazar ekonomisidir. IMF'den, Dünya Bankasından, ABD'den ve 12 Eylülcü devletten kumandalı bir ekonomik modeldir.

Somut kriterler olarak büyüme hızı, dış ödemeler dengesi vb. gibi ölçütlerle baktığımızda son 10 yıl esas olarak kayıp bir zaman dilimidir.

* Büyüme hızı 1960-70'lerden daha düşük ve istikrarsızdır. Eksi 1-2'lere kadar düşüp % 4-5'lerde bir ortalamaya oturmuştur son yıllarda. % 2,5'lük nüfus artışı hesaba katıldığında büyüme hızının tablosu daha reel olarak değerlendirilebilir.

* Son on yılda dış ticaretin açıklarının süregelenleştiği yıllar oldu. Yıllık 20-22 milyarlık bir dış ödeme gereksinimi olan ekonomimizin, ortalama sağlayabildiği öz kaynak 11-12 milyar dolardır. Yılda ortalama 6-7 milyar dolarlık dış borç bulunarak problem çözülmeye çalışılmıştır. Bu durum ise dış borçlar toplamını 1980'lerin başında 13 milyar dolardan 1990'larda 50 milyar doların üstüne çıkarmıştır.

* 12 Eylülcülerin, Özal ve ANAP'ın en büyük iddialarından biri kamu açıklarını kapamaktı. Oysa gelişme tam tersine olmuştur. Yatırımlar, reel ücret ve talebin olağanüstü kısıldığı koşullarda 1980-83 arası kamu açıkları azaldı. Ama 80'lerin ortasından itibaren ücretler ve para değerinin düşük tutulmasına devam edilirken kamu açıklarını düşürmekten vazgeçildi.

Bu önce yukarıda görüldüğü gibi dış borçlardaki fırlamanın daha da artışı ile somutlandı. Bunu iç borçlanmadaki hızlı dev tırmanış izledi. İç borçlar Türkiye tarihindeki en üst düzeylere tırmandı. 1991 sonbaharında 66 trilyona ulaştı. Aile başına toplam iç ve dış borç toplamı 24.5 milyon TL'ye ulaştı. Kamu açığı kronikleşti.

Bu biçim ve çapta iç ve dış borçların yükselmesinin sonucu ülke ekonomisinin bu dev borç yükü altında, her yıl ödenecek dış borç ödeme servisi ve alınması gereken yeni dış borç miktarının bulunmasının gerekleri nedeniyle, uluslararası planda emperyalist ülkeler ve finans örgütlerinin, ulusal planda da mali sermayenin egemenliğine daha ağır olarak bağlanılmasıdır.

* Gelir dağılımında çok yönlü bir bozulma ve dengesizleşme gerçekleşmiştir.

Nüfusun en az gelirlisi % 20'lik dilimi ulusal gelirin % 2,63'ünü, ikinci az ge-

000861

lirli % 20'lik dilimi ulusal gelirin % 6,93'ünü, üçüncü % 20'lik nüfus dilimi gelirin % 12,59'unu, dördüncü % 20'lik nüfus dilimi ulusal gelirin % 21,39'unu ve en zengin % 20'lik nüfus dilimi ise ulusal gelirin % 55,93'ünü almaktadır.

Toplam olarak nüfusun % 80'i gelirin % 44,07'sini, % 20 en zengin kesim ise % 55,93'ünü almaktadır. Nüfusun en az gelirli % 20'si gelirin % 2,63'ünü alıyor. Yani yıllık gelir 225 doların altındadır. Bengladeş düzeyindedir. En fakir % 20 ile en zengin % 20 arasındaki fark 21 mislidir. Ve en zengin % 10'luk nüfus gelirin % 40,47'sini almaktadır.

Külfeti paylaşmadaki denge, nimeti paylaşmadaki dengenin tersidir. 1989 yılında ücretlilerin yurtiçi faktör gelirlerindeki payı % 15 iken ödenen toplam gelir vergisi içindeki payı % 55'dir. Aynı tarihte ücret dışı gelirlerin, yani sermaye gelirlerinin payı ise % 85'dir. Gelir vergisi içindeki payı ise % 55'dir. Aynı tarihte ücret dışı gelirlerin yani sermaye gelirlerinin milli gelirdeki payı % 85, gelir vergisi ödemesi içindeki payı ise % 45,1'dir. Ücretlerin milli gelirdeki payı Mısır'da % 35,9, Güney Kore'deki payı ise % 48,4'dir.

Gelirlerin fonksiyonel dağılımında sermaye gelirleri içinde mali sermaye öne çıkmıştır. Yani, faiz gelirleri karları geçmiştir. Sermaye içi gelir dağılımında finans sermayesinin payı sanayicilerin payının üstüne çıkmıştır. Öte yandan asgari ücretten % 25 vergi alan devlet, banka sermayesinden % 10-12 vergi almaktadır.

Bütün bunlardan çıkarak denebilir ki son on yılda Türkiye'de milli gelir dağılımı "zenginleri seven" Özal'a layık bir biçimde değişmiştir.

* Son on yılda hem kamu hem de özel yatırımlar genel olarak düşmüştür. Hem de özel olarak sanayi ve onun içinde de imalat sanayinde yatırımların azaldığı bir dönemdir. 1980'lerin ilk yarısında sabit sermaye yatırımları 1970'lerin gerisinde kalmıştır. Kamu yatırımlarında sanayiın payı iyice düşmüştür. Kamu yatırımlarında alt yapı yatırımları ve telekomünikasyon yoğunlaşmıştır. 1981'de imalat sanayi yatırımlarında devletin payı % 40'tan 1986'da % 8'e düşmüştür. 1985-1989 yılları arasında düşüş o kadar barizdir ki imalat sanayi yatırımları ulaştırma, haberleşme, konut yatırımlarından sonra gelmektedir.

Devletin imalat sanayinden uzaklaşması özel sektörün de uzaklaşmasını getirdi. Sonuçta, 1980'de sabit sermaye yatırımları içinde imalat sanayisinin payı % 34,7 den 1989'de % 14,4'e düştü. Ve sanayisizleşme durumu oluştu. 1980'ler hemen tümüyle 1980 öncesinde oluşan ithal ikameci sanayiye dayandı. Bu sanayideki atıl kapasiteyi kullanarak ihracatı ve ihracatta sanayinin payını arttırdı. Ama sanayie yatırım yapılmaması ve yenilenmemesi sonucunda da ekonomi 1980'lerin sonuna doğru tekrar sıkıntıya girdi. İhracat artışı düştü. Ve tıkanı.

* İşsizlik, 1980'li yıllarda tüm Türkiye tarihindeki en yüksek dönemini yaşadı. İşsizlik 5 milyona ulaştı. Bu yaklaşık % 20'lik bir işsizlik oranıdır. Yıllık işgücü arzı+artışı % 1,8 iken işgücü talebi+artışı % 1,1'dir. Bu işgücü talebi de giderek düşmektedir. Yani ekonomi giderek daha az işyeri yaratmaktadır.

* 12 Eylül'ün ve de onun ekonomi sihirbazı'nın en büyük iddialarından biri de enflasyonu düşürmektir. Açıkta ki son on yılda enflasyon % 50-60'ların altına inmeyen bir ortalamaya yerleşmiştir. Dünyada enflasyonun % 20'yi aştığı 35 ülkeden biriyiz.

* Paranın dış değerinin korunmasında geline yer ortadadır. 1980'de 70-80 TL olan dolar bugün 6 bin TL'nin üstüne çıkmıştır. Paranın dış değerinde istikrar değil istikrarsızlık 12 Eylül'ün politikası olmuştur.

Enflasyon-develüasyon sarmalı işçi-emekçi sınıflardan ulusal ve uluslararası sermayeye tüm Türkiye ekonomisinden de gelişmiş kapitalist ülkelere kaynak aktarmanın kurumsallaşmış mekanizması haline gelmiştir.

* Devleti küçültmek, Türkiye'deki Friedmancıların, en büyük iddiasıydı. Bu iddianın demagojik karakteri tam anlamıyla ortaya çıkmıştır. İddianın tersine, devletin rolü her bakımdan ve yaşamın her alanında arttı. Bunun ana ölçütü olarak, kamu harcamalarının milli gelire oranına bakmak gerçeği yansıtmaya yetmektedir.

Toplam kamu harcamalarının milli gelir içindeki payı 1980'de % 33.1 iken 1983'de ancak % 29.1'e indi. 1983 seçimlerinden sonra ise tekrar artmaya başladı. 1990'da 1980 öncesini de aşarak kamu harcamalarının milli gelire oranı % 37.1'e ulaştı. Devlet, ekonomiye merkezi müdahaleye arttırarak daha çok girdi.

1986-90 arası kamu harcamalarının milli gelire oranı % 33.7 oldu. Ama bu oranın 1/3'ünü transfer harcamaları ve bu transfer harcamalarının da % 70'i iç ve dış borçların faizlerinden oluşuyordu. Bu ise devlet, kamu harcamalarındaki büyümenin sağlıksızlığını gösteriyordu.

ANAP döneminde büyüme hızının yükseldiği yıllar hep kamu yatırım ve harcamalarının da arttığı yıllar oldu. "Liberal", "devlet düşmanı" Özal ANAP ekibi ekonomide "serbest pazar ekonomisini" kamu sektörü öncülüğünde büyütmek için atak yapıyorlardı.

* Ekonomide devletin rolü, müdahale araç ve biçimlerinde kimi değişikliklerle birlikte artarken, sert bir merkezilik ve keyfilik oluşuyordu. Bütçe dışı, hükümetin ve ondan da çok Özal'ın kontrolünde, 61 tanesi 12 Eylül sonrasında oluşturulmuş olan ve toplam sayısı 104'ü bulan fonlar kuruldu.

12 en büyük fonda 1990'da toplanan para miktarı 18.8 trilyon TL. düzeyine turmandı. Bu miktarın milli gelire oranı % 8'i aştı. Konsolide bütçenin ise % 35'ini buluyordu. Bütün fonlarda toplanan para fonları ise bütçe gelirlerinin % 60 ve milli gelirin de % 11'ine ulaştı. Bu ölçüde büyük kaynaklar yasama ve yargı denetimi dışında kalmaktaydı.

Toplam finans sisteminin yarından çoğunu oluşturan kamu bankalarının da tek bir elde, Başbakanlıkta, yani Özal'da toplandığı düşünülürse fon sistemi ile birlikte 12 Eylül yönetimlerinin elinde olağanüstü merkezi imkan ve müdahale araçları birikimine ve ekonomiye sert devlet müdahalesinin özel yeni bir niteliğine büründüğü görülür.

* ANAP-Özal ekibi "çağı yakalama", "çağı atlama", ve benzeri iddiaları demagojik bir biçimde ve çok yoğun olarak kullandılar. Oysa çağ yakalamanın koşulu bilimsel teknolojik devrim sürecini yakalamak, teknoloji alanına yatırım yapmak ve var olan makina, teçhizat ve teknolojiyi yenilemekle mümkün olabilirdi. Bu açıdan Türkiye'deki başlıca göstergelere bakalım. Ekonomide sanayiinin payı 1979-88 arasında artmaya devam etmiş ve % 20.7'den % 26.2'ye çıkmıştır.

Sanayinin iç yapısına bakıldığında alt sektörlerde, gelişkin teknoloji kritik sektörlerde durumun esas ölçü olarak ele alınması gerekir. Bu açıdan Türkiye imalat

* 000862

sanayinin durumu olumsuzdur. 1984-88 döneminde en önemli 5 kritik sektörde, elektronik, elektronik makinaları, ulaştırma araçları, elektriksiz makinalar, meslek-bilim -ölçü aletleri sektörlerinin imalat sanayi içindeki payları düşmüştür. Elektronik sanayii hariç bu beş Kritik Sektörden dördünde, seçilmiş oniki yeni sanayileşen ülkenin bu sektörlerdeki toplam üretimi içersinde Türkiye'nin payı 1975-86 yılları arasında da yine düşmüştür.

Bunların yanı sıra Türkiye'nin 1984-88 yılları arasında ve sonraki yıllarda imalat sanayi yatırımlarındaki düşüş sürmektedir. Bu da sanayimizin dokusunu aşındırmakta ve teknolojiyi yakalamayı gittikçe güçleştirmektedir. Dolayısıyla imalat sanayi yatırımlarının düşmesi, teknolojik yenilenmenin geri plana düşmesi anlamına gelmektedir. 1980'li yıllarda yatırımların yoğunlaştığı alt yapı yatırımları ise teknolojik dar boğazı aşmaya yetmemektedir.

İhracatın bileşimi açısından sanayinin payı son yıllarda % 85 gibi önemli bir oranda gelişmiş görünmektedir. Ne var ki, ihracatın içindeki sanayi mallarının oranının iç yapısı incelendiğinde durum farklılaşmaktadır. Özellikle, kritik alt sektörlerde ihracat artışı çok sınırlı, mikroskopik sınırlardadır. Toplam sanayi malları ihracatı içinde yüksek teknolojiye dayalı malların oranı binde üçtür. Makine ve otomotiv gibi gerçek sanayi oranı ise % 6.9'dur. OECD ülkelerinin ileri teknolojiye dayalı imalat sanayi ürünleri pazarında Türkiye'nin payı onbinde altıdır.

Teknolojinin yenilenmesi çok yüksek maliyetler, kaynaklar gerektiriyor. Örneğin, yalnızca tekstil sektörünün gereksinim duyduğu teknolojik yenilenmenin maliyeti 6 milyar dolardır. 1980'lerde en çok yatırım yapıp teknolojisi yenilenen sektör olarak tekstilin durumu böyle olduğunda teknolojik yenilenme açısından genel tablodaki zorluklar daha iyi görülebilir.

6. beş yıllık planın, Bilim, Araştırma, Teknoloji Özel İhtisas Komisyonunun Aralık 1988'de yayınlanan raporunda teknoloji üretimi ile ilgili şöyle yazılıyordu, "ülkemizde teknoloji üretimi yapılmamaktadır."

Bilimsel teknolojik devrim sürecinde bir ülkenin konum ve imkanlarını yansıtabilecek göstergelerden biri de "araştırma ve geliştirme" (AR-GE) faaliyetlerine verdiği önemdir. Türkiye'nin gayrisafi milli hasılasından AR-GE'ye ayırdığı pay yeni sanayileşen ülkelerin en sonunda, % 0.26 oranındadır. 1983'de AR-GE harcamalarına ABD 129 milyar, Japonya 68 milyar, Tayvan 622 milyon ve Türkiye 90 milyon dolar harcamaktadır.

IMF patentli, Özal imzalı istikrar programlarının uygulanmasının sonucu bilimsel teknolojik gelişme alanı kendi haline bırakılmıştır. Bu konuda dünyada kaydedilen gelişmeler dikkate alındığında ortaya çıkan sonuç görece, belki de mutlak bir gerileme olmaktadır. İşte bu sonuç dünyaya entegrasyonun, neokonservatif alternatifinin sonucudur. Ülkenin gelişme potansiyellerinin tüketilerek geleceğe doğru ilerleme imkanları ortadan kaldırılarak tek taraflı olarak gelişmiş kapitalist ülkelere bağlanmasıdır.

* Tüm 12 Eylül boyunca IMF reçeteleri, 1960-70'lerdeki ithal ikameci model gibi esas olarak kâr ve sermaye birikimini amaçladı. Bunu başardı da 1979'da ücretin ulusal gelirdeki payı % 33.37, sermayenin payı ise % 66.63 iken 1990'da sermayenin payı % 79.30'a çıktı.

İmalat sanayinde işçilik payı 1979'da % 14.75 iken 1988'de % 5.75'e indi. OECD ülkelerinde ulusal gelir içinde sermaye gelirlerinin payının en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Yani sermaye birikimi hızla sağlanmıştır. Bununla beraber tekelleşme de artmıştır. Koç ve Sabancı holdingleri en hızla palazlanan tekeller oldular. 1991'de Koç 39, Sabancı 21 trilyon TL, ikisi toplam 60 trilyon TL ciro yaptılar. Bu iki grubun cirosu 430 trilyon TL.lik Türkiye GSMH'nın % 14'ü 100 trilyonluk bütçenin ise % 60'ıdır.

Bu yıllar aynı zamanda bankaların hızla güçlenerek öne çıktıkları yıllardır. Bankaların vergi sonrası net karları 1980'de 18 milyardan 1988'de 1700 milyar TL'ye çıkarak cari fiyatlarla 88, enflasyon düşüldüğünde 5.5 kat artmıştır. 1989'da banka kârları artış hızında küçük bir düşüş yaşanmış, 1990'da ise tekrar büyük bir sıçrama ile 3880 milyar TL'ye çıkmıştır. 12 Eylül'ün şampiyonları bankalardır.

* Monetarist model sermaye birikimini sağlarken ülkenin insani sermayesini eritmiş, zayıflatmış, tahrip etmiştir. Sermaye birikimi için 12 Eylülcü devlet sermayeye teşvik üstüne teşvik verdi, vergi ise almadı. Devletin kaynaklarındaki düşme de eğitime, sağlığa vb. gibi insana yönelik cari harcamaları, yatırım harcamalarını da olağanüstü aşağı çekti. Fert başına eğitim harcamaları düştü.

Devlet kaynaklarından destek, teşvik, vergi iadesi ve şirket kurtarmak yoluyla kaynak alıp, gerektiği kadar vergi vermeyerek, birikimini güçlendiren maddi sermaye, böylece bugünkü Türkiye'de eğitim yoluyla insani sermayeyi üreten ve onu sağlık harcamaları ile koruyan devleti zayıflatarak insani sermayeyi eritiyor.

12 Eylül ülkenin insan birikimini, kalifiye olan ve olmayan emeği, işsizliğe mahkum ederek, olumlu tüm insani değerleri çıkarıcılık, köşe dönücülük, egoizm, kendini kurtarma, pragmatizm, kültürsüzleştirme yolu ile tahrip etti. Geleceği tüketti.

* 12 Eylül IMF paketlerinde bize önerilen 5-6 sektörde, tarım, turizm hizmetler, finans, bankacılık, gübre vb. sektörlerde uzmanlaşmayı "hedefledi". İlk altı çizilecek şey "IMF'nin dayattığı hedefler arasında sanayileşmenin olmayışıdır. Faşist rejimin kabul edip uyguladığı şey sanayiden vaz geçerek tarım, hizmetler, banka ve finans gibi sektörler üzerinden emperyalist metropellere, tek yanlı entegrasyondur. Bunun içindir ki imalat sanayine yatırım yapılmamış, bilimsel teknolojik gelişme esas olarak bırakılmış, yetişkin, kalifiye işgücü eğitiminin ucu bırakılmıştır. Sistem, finans ve bankacılık sektörleri üzerinden uluslararası kapitalist ekonomiye entegre hale getirilmiştir. Elli milyar doları aşkın dış borç ve 70 trilyona yaklaşan iç borçla, uluslararası ve ulusal finans sermayesi ülkeyi bir anlama teslim almıştır. Türkiye IMF dünya bankası vb. uluslararası finans kuruluşlarından % 8 ile borç alıp % 5'lerde bir kalkınmaya mahkum edilmiştir. Yani Türkiye % 8 ile borç alıp % 5 kâr'a mahkum edilen bir firma gibi, sürekli finans sisteminde sömürülmeye mahkum edilmiştir.

* IMF paketi sektörler açısından bize tarım sektöründe de uzmanlaşmayı önermişti. 1960'lı yıllarda tarımın GSMH içindeki payı % 32 civarındayken 1989'da % 17'lere düşmüştür. Yurtiçi ticaret hadleri özellikle 1980'den sonra tarım kesimi aleyhine bozulmuştur. Bu tarımın sömürülmesi tarımdan sanayi banka ve hizmetler sektörlerine ama özellikle finans sektörüne kaynak aktarılması demektir.

00086/3

Nüfusun yarısına yakınının barındıran tarım sektörünün iç ticaret hadlerindeki değişme sonucu 1977-88 arasında kaybı % 28 olmuş ve bu da tarım kesiminin GSMH'nin % 5.6'sı kadar kayba uğraması demek olmuştur. Sonuçta 1979'da tarımın ulusal gelirden % 24.8'i oranında olan payı 1989'da % 15.4'e inmiştir. 1950'li yıllarda Demokrat Parti ile atak yapan Türkiye kapitalizmi ilk kez bu boyutta tarım kesiminden krizini aşmak için kaynağa el koymuştur.

IMF'nin önerdiği sektörlerden biri olarak turizm sektöründeki gelişme bu yılların olumlu yanlar taşıyan gelişmelerinden biridir. Bu sektöre olağanüstü destek verildi. Türkiye Kalkınma Bankasının bu sektöre verdiği krediler 1985'de 18 milyardan, 1990'a kadar sürekli artarak 600 milyar TL'ye çıktı. Belgeli yatak sayısı 1984'de 68 binden, 1990'da 307 bine çıktı. Döviz kurundaki yükselme de Türkiye'yi ucuz tatil ülkesi yaptı. 1984'de 548 milyon USD olan turizm geliri, 1990'da 3 milyar 225 milyona çıktı. turist sayısı 5 milyona ulaştı. Turizm sektörü bu gelişmenin altında hala yetersizdir. Gelen turist orta düzeydeyken yapılan yatırımların ağırlığı 5 yıldızlı otellerdedir. Altyapı zayıflıkları aşılmış değildir. Akdeniz ülkelerinin 80 milyar dolaklık turizm geliri dikkate alındığında uluslararası ölçülerde gelinen yer daha iyi anlaşılabilir. Bu dönemde işçi dövizleri yüksek devleşmenin itmesi altında 3 milyar 264 milyon dolara ulaşmıştır. Turizm ve işçi dövizleri dış açığın kapmasının can simitidir.

Bütün bu başlıca göstergelerdeki gelişmelerin ifade ettiği gibi üretmeyen ekonomi teklemeye başlamış, ihracat artış hızı giderek düşmüş ve üretmeyen ekonomi sıkıntılara girmeye başlamıştır. Nüfusunun % 72'sinin 35 yaşın altında olduğu yani genç nüfus nedeniyle talebin gereksinimi ve beklentileri yüksek olan ülke sanayisizleştirilerek ihtiyacı olan döviz, nakit gereksiniminde ulusal ve uluslararası finans kuruluşlarına aşırı ölçüde muhtaç hale getirilmiştir.

* 12 Eylül modelinin ana ekonomik sonuçları budur. Sermayenin programına uygun olarak ithal ikameci modelden uluslararası kapitalist ekonomiye tek yanlı bağımlılık temelinde monetarist modelin istediği yere geçirilmiştir. Egemen ulusal ve uluslararası sermayenin çıkarlarını merkez ve temel alarak; kapasite kullanımını arttırarak, iç tüketimi kısarak, ülke iç pazarındaki hazır üretimi büyük teşviklerle de olsa ihracata yöneltmek 1980 öncesi tüm dönemlere oranla ihracatı, özellikle 1980'lerin ilk yarısında, hızla arttırmayı başarmıştır. İhracatın yapısında genel olarak sanayi ürünleri payı artmıştır. Karayolları, hava limanları vb. ulaşım, telekomünikasyon gibi alt yapı yatırımlarında önemli bir gelişme sağlanmıştır. 1988'den sonra büyük kamu açıkları iç ve dış borçlanma ile istikrarsız ve geleceği belirsiz de olsa belli büyüme hızı artışları gerçekleşmiştir. Olumsuz, tek yanlı metropollerin gereksinimlerine göre (esas olarak) gerçekleşen daha geniş çapta dışa açılma genel olarak dünyaya açılmanın önem ve kimi olanaklarının da anlaşılmasında açılımları getirmiştir.

Burada şunun altını çizmek gerekiyor. Geçmişte kapitalizme karşı tutumu-muzdaki bir doğrultu, onun yalnızca teşhiri ve "batmak" üzere olduğunu ve insanlara hiçbir şey vermediğini anlatmak olarak çizgileniyordu. Oysa açıktır ki, kapitalizmin+rezervleri henüz tükenmedi ve rezervleri tükenmeyen her sistem gibi, kendi ana hedefini gerçekleştirirken, ikincil olarak da bunun yanı sıra başka hedeflerde de daha

alt düzeylerde, yetersiz ve çarpık da olsa başka konularda da gelişmeler yaratabilir. Kapitalizm kârı, özel kapitalistler eliyle sermaye birikimini sağlamayı merkeze koymuştur. (Bu Türkiye'de de böyledir) Kapitalistleri güçlendirirken, bunun elverdiği kadar başkalarına da, bu arada işçilere ve diğer çalışan sınıflara da kalıcı, yeterli olmasa da kimi olumlu yansımalar gerçekleşir. Mesela, ABD'de en zengin ailelerin gelirlerinin % 77 artırırken ortalama aile gelirlerinin de % 4 artması gibi. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini, metropollerin uluslararası finans sisteminin istediği gibi geliştirirken bu ilişkiler ve alt yapısı ister istemez şu veya bu oranda, ülkede belli bir altyapı ve imkanı da oluşturur. Bunlar emekçilerden, halktan yana, ülkenin gerçek çıkarları için gereken yetenek ve nitelikte olmasa da eşit haklı bir uluslararası ilişki ve entegrasyon için de değerlendirilebilir maddi unsurları da içerir.

12 Eylül Ekonomik Modelinin Geleceğe Mirası

Bu çerçevede diyebiliriz ki 1980'li yıllarda sermayenin programına uygun bir yapısal dönüşümün gerçekleştiği ve dönem başındaki kriz koşullarının aşıldığı bir gerçektir. Ancak bu dönüşümün 1990'lı yıllara da üç ağır miras bıraktığı söylenmelidir: Gelir dağılımındaki bozulmalar, dış bağımlılığın artması ve ekonominin büyüme potansiyelinin zayıflaması. Bunların yukardaki somut verilerden çıkarak özetle aşağıdaki gibi ifade edebiliriz.

1. 1980'li yılların ekonomik dönüşümünün çalışan sınıfların sırtından gerçekleştiği herkesce biliniyor. Ücretlerin milli gelirden payı ve reel ücretler çarpıcı bir biçimde gerilemiş, toplumumuzun diğer büyük emekçi sınıfı olan köylülük ise fiyat ilişkilerindeki bozulma yüzünden büyük kayıplara uğramıştır: iç ticaret hadlerin 1977-1989 arasında tarım aleyhine meydana gelen bozulmanın bir benzeri Cumhuriyet tarihinde yoktur. Parlamenter demokrasinin geleneksel biçimlerine kısmen geri dönülmesiyle ve özellikle 1989'dan bu yana sendikal hareket önceki on yılın kayıplarını telafi edecek bir mücadeleye girmiş ve yer yer başarılı olmuştur. "Seçim ekonomileri" diye anılan yönelişler ise çiftçinin eline geçen fiyatlardaki erimeyi durdurmuştur. Artık açıkça ortaya çıkmaktadır ki 1990'lı yıllarda toplumda demokratik dengelerin az çok sürmesi halinde burjuvazi ve siyasi iktidarlar gelir dağılımını daha da fazla bozarak hareket serbestisi kazanma imkanından yoksundurlar.

2. Benzeri istikrar ve uyum politikaları uygulayan pekçok üçüncü dünya ülkesinin aksine Türkiye'ye 1980'li yıllarda büyük ölçüde dış kaynak aktarılmıştır. Bunun anlamı, kapitalist metropollerin, özellikle ABD'nin, beynelmül sermayenin ve onun IMF, Dünya Bankası gibi kurumlarının 12 Eylül ve ANAP yönetimlerini desteklemeleridir. Bunun sonucu ise Türkiye'nin dış borcunda yaklaşık olarak dört misli bir artışın gerçekleşmesidir, Türkiye bugün 50 milyar dolara yaklaşan dış borcu ile dünyanın en çok borçlu ilk on ülkesi arasındadır. Bu derecede yüksek bir dış borç yükü iktisat politikalarının oluşmasında ve yürütülmesinde kontrolün ve karar alma süreçlerinin dış dünyaya kayması anlamına gelir. Gerçekten de bugün Türkiye ekonomisini etkileyecek temel kararların önemli bir bölümü Ankara'da değil Washington'da alınıyor. Ekonominin dış bağımlılığı bu anlamda yirmi yıl öncesinden daha fazladır.

3. Ekonomide 1980'li yıllarda gerçekleşen büyüme ve ihracat artışı, üretken kapasitelerdeki artışa değil büyük ölçüde kapasite kullanım oranlarında sağlanan

000864

yükselmelere bağlıdır. 1979-80'de üretken kapasitesinin önemli bir bölümü atıl olan sanayi, sonraki on yıl boyunca yüksek bir yatırım temposu sağlayarak değil, mevcut kapasitelerinin kullanım düzeyini yükselterek 1980'li yılların sonuna gelmiştir. Bu gerileme özellikle imalat sanayiinde gözleniyor. Buna yol açan etkenlerin başında kamu sektörünün üretken yatırımlardan büyük ölçüde vazgeçmesi özel sektörün de kamu yatırımlarında meydana gelen gerilemeyi telafi edecek dinamizmi göstermemiş olmasıdır. Bu yıllar burjuvazinin yatırımcı olmayan kesimlerinin sanayi sermayesine göre daha fazla palazlanmış olduğu bir dönemdir, özel sektörün sanayi yatırımlarındaki gerilemenin ardındaki sebeplerden biri de budur.

Geleceğe Yönelik Bir Ek Politikamızın Temel İlkeleri

1990'lı yıllar önceki dönemin mirasını aşmak zorundadır. Emekten ve ulusal bağımsızlıktan yana bir politika yönelişinin dayanması gereken ana ilkeleri kısaca vurgulayalım:

- Bölüşümü bozarak Türkiye'yi 21. yüzyıla götürmek artık mümkün değildir. Bu, Türkiye'nin dünya ile "düşük ücretli bir ekonomi" olarak bütünleşmesi projesinin de sonu demektir.

- Bu saptamadan, ileri teknoloji ve yeni sanayilerin belli kollarına, bilgi üretimine, teknolojik gelişmeye öncülük veren selektif bir sanayileşme stratejisinin önemi ortaya çıkıyor.

- Bu türde bir sanayileşme süreci piyasanın kör kanunlarına dayanılarak gerçekleştirilemez. Aktif ve etkili bir planlama ve kamu sektörünün öncülüğü kaçınılmaz oluyor. "Serbest piyasa", "KİT'lerin tasfiyesi ve özelleştirme" sloganları, aslında Türkiye'nin geriliğe ve duraganlığa mahkum edilmesi anlamına gelmektedir.

- Bu doğrultuda bir gelişme süreci, kamu yatırımlarının canlanmasını, bu da kamu maliyesinin güçlenmesini gerektirir. 1980'li yıllarda sermayenin en parazit kesimlerinin üzerindeki vergi yükü iyice hafiflemiştir. Rantiyelerin, finans kapitalin ve holdinglerin sanayi-dışı faaliyetlerinin çok yüksek vergi potansiyeline sahip olduğu biliniyor. Bu alanlar vergilenmedikçe ekonominin canlanması ve dinamik bir sanayileşme sürecine yönelmek söz konusu olamaz.

Burada yer gelmişken, Genel Yönetim Kurulumuzun KİT'ler sorununa bakışını belirtmeyi uygun görüyoruz.

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

Bir yandan 1980'lerle birlikte ivme kazanan neo-liberalizmin etkileri ve kamu mülkiyetinin anayurdu konumundaki Sovyetler Birliği deneyiminin yıkılması, diğer yandan da ülkemizdeki kitlelerin burjuvazinin devlet dolayımı tasallutu altında olağanüstü açıklar veren bir konuma getirilmiş olması, konunun "tek" çözümünün özelleştirme olduğu görüşünün yaygınlık ve tek yanlı ve sistemli bir progpaganda kampanyasının da katkısıyla ağırlık kazanmasına neden olmuştur.

Sosyalist Birlik Partisi'nin, bir toplumsal mülkiyet biçiminin özel sektöre peşkeş çekilmesini onaylaması bizce mümkün değildir. Sosyalist Birlik Partisi uzun erimde kapitalizmin aşıldığı bir toplumu hedeflemektedir. Kapitalizmin aşılması ise kapitalist özel mülkiyetin aşılmasının bir türevidir. Sosyalist idealleri benimseyenler kapitalist özel mülkiyetin güçlenmesini savunamazlar.

Kaldı ki, Kamu İktidasi Teşebbüsleri kavramı devlete aidiyeti değil, kamuya aidiyeti; idari kararlarla yönetimi değil, iktisat kurallarına göre yönetimi ifade etmektedir. Ülkemizde ise bunlar devlet mülkiyeti olarak işletile gelmişlerdir. Kapitalist sınıfa ucuz girdi temin aracı olarak kullanılmışlardır. Kapitalizmin buhranlı dönemlerinde işsizliği emen, kapitalizmin istihdam olanaklarının arttığı dönemde kapitalist işletmelere işgücü ve yönetici sağlayan kuruluşlar durumuna getirilmişlerdir. Sonuçta bu çarpık ve kapitalizme hizmet eden yapı toplumsal mülkiyetin özünden gelen bir çarpıklık olarak gösterilir olmuştur. Yani kapitalist sınıf KİT'lerden hem maddi çıkarlar elde etmiş, hem de kitlelerde kendi yarattığı durumu ideolojik bir araç olarak kullanmıştır.

Fransa, İtalya gibi sivil toplumun güçlü olduğu ülkelerde KİT'ler vardır ve bunlar en az kapitalist özel işletmeler kadar rasyonel çalışabilmektedirler. (Kaldı ki özel kapitalist işletmelerin "rasyonel"lik kriterlerinin ne olduğu da ayrıca tartışmaya açık bir konudur.) Yani KİT eşittir irrasyonel işleyiş gibi bir anlayış doğru değildir, sadece ideolojik bir saldırıdır.

"KİT'lerin varlığı büyük devlet, baskıcı devlet demektir" önermesi de maddi temellerden yoksun bir ideolojik saldırıdır. Devletin otoritesinin sivil toplum otoritesiyle sınırlanması, kırılması devletin demokratikleşmesi demektir. KİT'lerin ortadan kaldırılması devletin demokratikleşmesi anlamına gelmez. Hiç bir kamu iktisadi teşebbüsünün bulunmadığı bir ülkenin devleti de pekala bireyin yaşam alanlarına müdahale eden baskıcı bir nitelik kazanabilir. Dünyada bunun birçok örneği vardır.

KİT'lerin hisse senetlerini halka dağıtmak, böylece mülkiyetin yaygınlaşmasını sağlama önerisi ise özelleştirmenin, yani kamuya ait değerleri özel sermayeye sunmanın üstü örtük, kurnazca bir savunusudur. Bir kere, en geniş toplumsal mülkiyet KİT'lerin kamu mülkiyetinde ve toplumun denetimi altında kalması ile sağlanır. İkincisi, işe yaramaz ilan edilen KİT'lerin hisse senetlerini "halka dağıtmak" ya da ucuz fiyatla satmak demek, bunları burjuvazinin ucuza ele geçirmesi demektir. Üstelik bu önerinin hiçbir özyönetim perspektifi de yoktur.

Sosyalist Birlik Partisinin KİT'ler konusunda savunacağı politika bu kuruluşların devletin, siyasi iktidarın, yani burjuvazinin dolaylı tasallutundan kurtarılması ve her birinin adına layık bir biçimde iktisat kurallarına göre işletilmeleri olmalıdır.

KİT'lerin, çalışanların özyönetimine de imkan veren bir biçimde işletilmesi gerekmektedir. 12 Mart 1971 öncesindeki özerk üniversite pratiği gibi KİT'lerin özerkliği de pekala mümkündür. Bunu sağlamak teknik bir sorundur ve kolayca üstesinden gelinebilir. Önemli olan şu veya bu kamu iktisadi girişiminin kapatılması veya bazılarının satılması değildir. Bugün özel bir holding de işine gelmeyen alanlardaki işletmelerini satabilir veya kapatabilir. Yani tek tek bazı KİT'ler, ya da bunlara bağlı bazı fabrikalar kapatılabilir veya satılabilir. Ancak bunun yapılabilmesi için önce devletten -dolayısıyla burjuvaziden- özerk, çalışanların demokratik katılımına ve denetimine açık bir yönetim tarzının oluşması gerekir. Sorun münferit bazı kamu işletmelerinin satılması sorunu değildir, sorun bir toplumsal mülkiyet biçimi olarak kamu iktisadi kuruluşları kavramının burjuvazinin ideolojik saldırılarından korunması, toplumdaki saygınlığının arttırılması ve giderek KİT'lerin

000865

rasyonel çalışan, kâr eden, kârının bir bölümüyle yeni yatırımlar yaparak toplumsal mülkiyet alanının genişleten bir yapıya kavuşmasıdır. Ama toplumsal mülkiyet alanının genişlemesi elbette burjuvazinin çıkarına uygun düşmeyecektir. O halde bu çıkar çatışmasına rağmen bir toplumsal mülkiyet biçimi olarak KİT'lerin gelişip serpilmesi emekçi güçlerin sivil toplumun en gürbüz, en etkili gücü olarak gelişip serpilmesine bağlıdır. Toplumsal mülkiyetin korunması ve gelişmesi ancak ve ancak çıkarı toplumsal mülkiyetin yaygınlaşmasında olan güçlerin kararlı mücadelesiyle gerçekleşir. Genel Yönetim Kurulumuz bu mücadeleyi SBP'nin varlık nedenlerinin ana bileşenlerinden biri olarak görmektedir.

Burada, ayrıca ülke ekonomisinin kısa ve orta vade ihtiyaçları ile uzun vadeli hedefleri açısından KİT kavramının taşıdığı özel stratejik önemi de vurgulamamız yerinde olacaktır. Uluslararası ekonomik entegrasyon" ya da "globalleşme" denilen şey dünya çapında ileri kapitalist toplumları diğerleri aleyhine kayıran, yani mevcut eşitsizlikleri veri alan ve daha da derinleştirerek büyüten, giderek ekonomik "karşılıklı bağımlılığı" güçsüzlerin güçlülere tek yönlü politik bağımlılığına dönüştüren bir süreçtir. Uluslararası ekonomik işbölümünde ülke ekonomisine düşen yerin belirlenmesini ekonominin kör "nesnel" süreçlerine bırakmak bilimsel bir tercih olmaktan çok, ideolojik ve "gerçekçi" yani teslimiyetçi bir tercihtir. Partimiz, bilindiği gibi, ekonimide katı merkezi, yukarıdan aşağı emredici değil ama, çok yönlü muvazeneli toplumsal hedefleri öngören demokratik ve katılımcı bir planlama pratiğinden yanadır. Bu pratikte, ülke ekonomisinin uluslararası eşitsiz rekabet zemininde sağlam ve sağlıklı, yaratıcı yönelimlere sahip olabilmesi, özellikle çağdaş teknoloji üretimi ve bunun üretime uygulanması alanında gerekli atılımların gerçekleştirilebilmesi, bu sayede sağlanacak yeni çalışma koşulları ve üretim artışından üreticilerin ve bütün toplumun adilce yararlanabilmesi ülkenin topraklarıyla ve insanlarıyla uluslararası kapitalist tekellerin başlarına buyruk operasyon alanına çevrilmesinin önlenmesi bakımından, KİT kavramının özel ve önemli bir yeri vardır. Sosyalist Birlik Partililer olarak bu kavrama ayrıca bu nedenle de yukarıda açıklanan anlayışla sahip çıkmakta ve hâlen süregiden "özelleştirme" isterisine direnmekte kararlı olunması gerekliliği düşüncesindeyiz.

SİVİL DÖNEME GEÇİŞ

12 Eylül cunta yönetimi, gerçekleştirdiği yeni hukuk düzenlemeleriyle güdülen amacın ülkede "demokrasiyi geri dönülmez doğru bir yol"a sokmak olduğunu ilan etmişti. Doğrudan askeri yönetim sona erip sivil yönetime geçişi sağlayacak, usul, yöntem bu anlayışla saptandı. 83 genel seçimi denilen oylama sivil yönetime geçişi yine askersel usullerle belirledi. Hepimizin bildiği gibi seçime katılacak siyasi partiler cunta tarafından saptanmıştı. Hoşa gitmeyen adaylar da veto edilmişlerdi.

Doğrudan müsaade ile seçime sokulan üç sivil partiden ikisi derme çatma yapay kuruluşlardı. Bunlardan biri, MDP, daha baştan cuntanın yarattığı ve bir tür yan kuruluşu damgasını yemekte ciddi bir sakınma görmediğini herhaliyle belli ediyordu. Diğer birinin, Halkçı Parti'nin, ondan pek aşağı kalır hali yoktu. Generallerin yaygın veto uygulamalarıyla ayıklanmış aday kadrosuyla ülkede sol oyları

nötralize etme işlevini yüklenerek sivil yönetime geçiş sürecinin cuntacılarca öngörülen seyrine hizmete talipti. Üçüncüsü Turgut Özal'ın ANAP'ı, görünüşte cuntacı generallerin doğrudan desteğine mazhar olmasa da, Özal'ın cunta yönetimine önceki hizmetlerinin, iş alemiyile yakın ve sıcak ilişkilerinin sağladığı avantajlar ve açık ABD desteği ile, seçime katılmaya izinli partiler arasına girmeyi başarmıştı. ANAP, kurulduktan sonra çok kısa bir süre içinde, diğerleri yanında sivil görünümü daha öne çıkmakla birlikte, kısıtlı ve yasaklı siyaset sahnesinde (80 öncesinin önde gelen siyasi kadrolarının siyasi haklardan yoksun tutuldukları, başka partilerin seçime katılmasının tepeden inme kararlarla engellendiği, adayların keyfice veto edildiği, bütün yurtta sıkıyönetimin sürdüğü koşullarda) ehveni şer olma durumundan kendine paye çıkararak sivil yönetime geçiş sürecinde en önde yer almakta iddia sahibi oldu. Bütün dünyanın gözü önünde böylesi koşullarda yapılan oylamadan da "seçim kazanmış" parti olarak başa geçti. Cuntanın başbakan yardımcısı T. Özal sivil yönetimin başbakanı oldu.

Ondan sonra da ANAP iktidarları ülkenin geleceği üzerine cunta döneminde oluşturulan projeksiyonların sınanması ve geliştirilerek hayata geçirilmesi misyonunun yüklendiler. Ülkeye ve topluma önce silah zoruyla, sonra silah zoru tehdidi altında tepeden inme dayatılan, büyük ölçüde dışardan güdümlü bir yolda inatla yüründü. "Alternatifimiz yok" ve "Alışır, alışır" söylemleri bunun simgesiydi.

Ekonomide köşe dönücülük... özel girişimciliğin her türlü resmi ya da bireysel ahlak anlayışını dışlayarak merkezi, keyfi uygulamalarla teşviki... bir yandan serbest girişim ve rekabet söylemi tekrarlanıp dururken, parlamento denetimi dışı kanun gücünde karamameler ve müteferrik fonlar aracılığıyla ekonomiye ANAP yarı sermaye mihraklarını açıkça kollayıcı, kayırcı devlet müdahaleleri... aşırı dış ve iç borçlanma oluyla ve yüksek enflasyonun resmi devlet politikasına dönüştürülüp kalıcılaştırılmasıyla dışarda uluslararası banka sistemine, içerde merkezi ve dar bir finans/rantiye zümresi ile kaderini onlara bağlamış belli azınlık çevrelere muazzam kaynak aktarımı... emekçilerin gelirlerinin ve hayat düzeylerinin sistemli bir biçimde, kasıtlı geriletilmesi, ülkenin ucuz emek cennetine çevrilmek istenmesi.. dışa açılma ve uluslararası ekonomik entegrasyon adına ülke ekonomisinin ana can damarının, sanayileşmenin, acil ve uzun vadeli dinamiklerinin köreltilmesi, dışa bağımlılığın daha da ileri boyutlara vardırılması... daha önce de değindiğimiz gibi vb. cunta yönetiminin devralınan mirasla birlikte 83-91 dönemini karakterize eden esas unsurlar arasındadır.

Siyasette kritik karar mekanizmaları üzerinde her türlü demokratik katılım ve denetimi dışlayan, yine merkezi ve keyfi bir "siyasi otorite"nin açık tahakkümünün pekiştirilmesi... Parlatonun pervasızca devre dışı ve işlevsiz kılınması.. her türlü anayasa ve yasa ihlalinin, siyasi teamül ve hukuk ilkelerini hiçe sayan davranışların, kural tanımazlığın, emrivakiciliğin olağanlaştırılması... ve bu arada kamu ve birey ahlakında büyük gedikler açılması... dürüstlüğün enayilikle özdeşleştirilmesi, paranın şımarık sultanının kutsanması... zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul kılan sözde "nesnel" süreçlerin ekonomide, siyasette, dış ilişkilerde, dünyaya bakışta ve ahlakta eşyanın tabiatı icabı olduğu anlayışının resmi devlet ideolojisine dönüştürülerek devletin en üst katlarından topluma ve bireylere ısrarla, sistemlice aşılması...

000866

Bunlar da siyaset ve ahlak alanında ANAP hükümetleri dönemini karakterize eden unsurlardı.

87 Genel seçimi öncesinde geçmiş dönemin önde gelen siyasileri üzerindeki cunta yasaklarının kaldırılmasına karşı tavır, Magic Box korsan televizyonunun faaliyete geçirilmesi ve Türk Ceza Kanununun 141, 142, ve 163. maddelerinin kaldırılması olayları bunun tipik örnekleri arasındadır.

Ülkeye doğrudan cunta denetimi ve yasakları altında dayatılan bir sözde seçimle başa geçen bir siyasi heyet, askeri yönetimin resmen sona ermesinden dört yıl sonra yeni bir genel seçimin ufukta belirmesiyle, darbe öncesinin önde gelen siyasilerinin yanısıra binlerce yurtdaşın daha gasbedilmiş siyasi haklarından yoksun tutulmaları için bütün dünyanın gözü önünde kampanya yürütebilmiştir.

Özel TV'lere imkan sağlayacak anayasa değişikliği parlamentodaki bütün partilerin katılımıyla pekala gerçekleştirilebilecekken özel bir kasıtlı sürekli ertelenmiş, gündeme bile getirilmemiş, böylece her türlü yasal denetimden azade bir korsan yayına iletişim alanında doğrudan devlet destekli ve açık yan tutucu tekel imtiyazı sağlanmıştır. Bu yapılırken de herkesin gözünün içine bakıla bakıla serbest girişimin ve rekabetin erdemlerine övgüler düzülmüştür.

Aynı şekilde, sekiz yıl boyunca yerinde korunup onca baskı ve işkenceyle uygulatılan 141, 142, ve 163. maddelerin neden sonra, Ekim 91 seçiminden birkaç ay önce kaldırılmış olması seçim kampanyası boyunca ANAP'ın ve ANAP iktidarlarının demokrasi ve özgürlük inancının kanıtı olarak sunulabilmiştir. ANAP sözcüleri sözde sivil toplumculukta kimseden geri kalmazken sendikalar ve dernekler üzerindeki cunta yasaklarını sürdürmüşler, 82 anayasasıyla ele geçirilen yetkilere dayanılaak üniversitelerin ve yargının merkezi "siyasi otorite"nin denetimi altına sokulması için pozitif hukuka kağıt üstünde uygun ya da uygunsuz ne gerekiyorsa yapılmıştır.

Bütün bunların eşi az bulunur bir fütursuzlukla topluma dayatılmasının yasal, jüridik dayanağı bir yandan 82 anayasasıyla ele geçirilen yetkiler, öte yandan 83 genel seçiminde sağlanan sözde parlamento çoğunluğudur. 82 anayasasının ne türden bir anayasa olduğunu ve hangi koşullarda halka nasıl onaylatıldığını hep biliyoruz. Daha önce de ayrıntılarıyla değindik. Bu anayasanın merkezi otoriteye bahsettiği geniş yetkilerin tümü, hukuka, mantığa ya da siyasi ahlaka uygunluğu ya da uygunsuzluğu hiç kaale alınmadan sonuna dek kullanıldı. Yine bu anayasanın ve diğer cunta yasalarının açık anti-demokratik hükümlerinin hiç birinden geri dönülmedi, 15. madde olduğu yerde tutuldu; ve bu arada özellikle çalışanların demokratik hak ve özgürlüklerine geniş kapsamlı ek kısıtlamalar getirildi. İşçi haklarıyla ilgili cunta mevzuatının ILO standartlarına uydurulması, birazdan ayrıntılarıyla yine değineceğimiz gibi, bütün bu dönem boyunca ısrarla ve türlü aldatmacalarla ertelendi ve şimdiki hükümetin boynuna miras bırakıldı. Ünlü Terör Yasası ve SS karamameleri Anayasa mahkemesinin müdahalelerini de gerektiren açık baskıcı hükümleriyle bu dönemde çıkarıldı, DİSK'in mal varlığı bu dönemde gasbedildi.

Öte yandan 83 genel seçiminin oylamasının en tür bir "seçim" olduğu de-gerçi her zaman hatırlanmıyor ama- pekala biliniyor. Öyle bir sözde seçimle başa geçen ANAP iktidarının oy dayanağı -buna oy desteği demek, bizce, demokrasinin

olağan süreçleriyle alay etmektir- % 40 civarındaydı. Böyle oluşan parlamento çoğunluğu 87 seçimi öncesinde seçim yosaları ve kurallarıyla dilediği gibi kendi çıkarına oynayarak resmen azınlık olan % 35 civarında bir oy dayanağı ile "çoğunluk" iktidarı olma imkanını yine ANAP'a sağladı. Ve bu partinin oylarının 89 yerel seçiminde ekonomik vaad ve baskıların, tüm devlet imkanlarının seferber edilmesinin yanısıra politik şantaj da devreye sokulduğu halde % 20 civarında düşmesine rağmen baştaki ekibin sultanı 1991 Ekim seçimine dek sürdü ve bu arada T. Özal'ın cumhurbaşkanlığına terfii sağladı. T. Özal, kendisinin de müteaddit defalar belirttiği gibi "nevi şahsına münhasır" bir Cumhurbaşkanı olarak parlamenter rejimin Türkiye'de geçerli her türlü kural ve teamülünü ayaklar altına almaktan çekinmediğini ve çekinmeyeceğini (karısının ANAP İstanbul İl Başkanı yapılmasını yoğun kişisel gayretleriyle herkesin gözü önünde sağlamaya kadar) her vesile ile ortaya koydu.

Bütün bunlar jüridik manipulasyonun nasıl seçmen iradesinin yerine ikame edildiğinin kurgusal bir çoğunluğa dayanılarak parlamenter rejimin nasıl yozlaştırıldığına açık kanıtlardır. Bu bağlamda özellikle ilginç olan bir husus da, seçilmişler/atanmışlar gibi birkarşıtlığın ANAP'lular ve belli ANAP muhipleri tarafından ortaya atılmış olmasıdır. ANAP'lularla ANAP'çıların bu karşıtıktan kendilerine demokratik paye çıkarma niyetleri, bizce, yavuz hırsızlığın tipik örneğidir. ANAP'ın 83 öncesinde hangi koşullarda nasıl kurulup seçime katılmaya cuntadan onay aldığı, 83 seçiminin niteliği ve özellikleri, ayrıca da Turgut Özal'ın 24 Ocak 1980 kararları öncesinden bugüne dek süregelen politik kariyeri gözönünde tutulduğunda gerçek atanmışların kimler olduğu çok iyi anlaşılır. Bu bakımdan gelmiş geçmiş bütün ANAP yönetimlerinin demokratik meşruiyeti sorgulanmaya açıktır. Zira tek meşruiyet dayanakları Eylül cuntasının, sorgulanması 82 anayasasıyla yasaklanmış kendinden menkul meşruiyetidir.

Yine bütün bu süreçte bir başka ilginç nokta, politik muhalefetin, parlamentoda temsil edilen burjuva partileri SHP ile DYP'nin sergiledikleri "ılımlı" tutum oldu. Burjuva muhalefet ANAP gibi bir iktidar fenomeni karşısında parlamento içi ve dışı demokratik mücadeleyi açıkça en düşük düzeyde tutmakta kesin kararlı davrandı. Muhalefet adına bolca laf üretilmekle, iktidarı izan ve insafa davet eder kuru vaazler ve temennilerle yetinildi. En kritik bir anda 87 seçimi öncesinde ANAP'ın seçim hilelerini resmiyete bindiren seçim yasasıyla yapılacak bir seçimi boykot kararlılığı ANAP yöneticilerini pekala yola getirebilecekken, özellikle SHP yönetiminin türlü indi mülahazalarla buna yanaşmayıp ANAP'ı tekrar iktidar yapmaktan başka hiç bir işlevi ve özelliği olmadığı apaçık ortada olan bir yasa ile seçime girmeyi kabullenmesi ve diğer muhalefet partilerini de peşinden sürüklemesi, sonuçları bakımından vahim olumsuzlukları bugün dahi ülkenin sırtına yıkan bir siyasi gaffet örneği oldu.

Aynı şekilde SHP olsun, DYP olsun 87 genel seçimi ardından her fırsatta öne attıkları erken seçim talebinin bizzat ANAP yönetimince benimsenmesini temenninin ötesinde fiilen hiç birşey yapmadılar. "Seçmen iradesi"nin çok sözü edildi, fakat o iradenin politik realiteye dönüştürülmesi yolunda parlamentoda olsun, yurt sathında olsun hiç bir demokratik baskı eylemine girişilmedi. Burjuva muhalefet 87

000867

seçimi türünü parlamentoda varlığını sürdürme ve ordaki varlığıyla da rejimin kendine özgü işleyişinde ciddi bir sorun yaratmama kararlılığıyla kendi siyasi mücadele alanını alabildiğine daralttı. Bu yüzden de 89 Ekiminde T. Özal'ın cumhurbaşkanı seçilmesini engelleme girişimini her türlü gerçek politik ve mantıksal zeminden kendi eliyle yoksun bıraktı. Bunun doğal sonucu, 89 seçimi ardından daha iki buçuk yıl boyunca, seçmen iradesini hiçe sayar bir durumun, ülke insanlarının somut yaşama koşullarında yaratılan tüm olumsuzluklarla birlikte sürüp gitmesine seyirci kalınması oldu. Sonunda burjuva muhalefet, ANAP'ı seçme iradesi doğrultusunda bir erken seçime zorlayacak yerde, o parti yönetiminin ekonominin içine düşürüldüğü tıkanıklık boyutu karşısında ve müstakbel bir yönetim için en olumsuz bir zamanda gündeme getirdiği "erken seçim"le yetinmek zorunda kaldı.

Bu noktayı özellikle vurgulamakta yarar görüyoruz, çünkü 91 Ekim seçimi sonrası iş başına gelen DYP-SHP koalisyon hükümetinin bugün karşılaştığı tıkanıklığın ana kaynağı buradadır. 89 yerel seçiminden sonra erken seçim ajitasyonu yasak savma kabilinden laf üretmekle yetinilmeyip de yeni bir demokratik anayasa, adil bir seçim yasası, demokratik bir partiler yasası talepleriyle birlikte yurt çapında genel bir demokratik muhalefet seferberliğine dönüştürülmüş olsaydı durum bugünkünden bir hayli farklı olabilirdi. 82 anayasası ile onu bütünleyen seçim ve partiler yasaları ANAP tarzı bir siyaset ve iktidar anlayışı ve pratiği için biçilmiş kaftan olarak düşünülmüş ve millete dayatılmıştır. Millet iradesini, demokrasiyi, katılımcılığı ve ekonomide bir ölçüde de olsa sosyal adaleti hedefleyen ya da hedeflediğini söyleyen bir hükümetin iktidar olabilmemesinin önündeki en birinci engeldir. ANAP % 35 ve daha azı oy dayanağı ile yıllar yılı bildiğini okurken bugünkü koalisyon hükümeti % 48 oy dayanağı ile bir adım ileri iki adım geri bocalayıp durmaktadır. Zira mevcut güç dengelerini değiştirme yönünde ısrarlı bir mücadele sonucu oluşmamış, o dengeleri kollayarak, ANAP türü iktidar olgusu ardındaki rejim realitesine ciddi muhalefetten ısrarla kaçınarak aradan sıyrılıp başa geçmiştir. Koalisyonun bugün her alanda, demokrasi alanında olsun, ekonomide olsun belli çaresizliklerden kaynaklanan ertelemeciliği, çekingenliği, pasifliği vb. koalisyon partilerinin daha önce aktif ve sonuç alıcı bir muhalefeti gerekli görmemiş ya da temel sınıfsal tercihleriyle bağdaştıramayarak, göze almamış olmalarının doğrudan sonucudur.

20 Ekim 1991 genel seçimi sonuçları ve ondan sonra gündeme gelen ve gerçekleşen DYP-SHP koalisyon hükümeti hakkında değerlendirmelerimizi dile getirmeden önce, bu son seçimde de uygulanan seçim yasası ve sistemi üzerinde biraz durmakta yarar görüyoruz.

Böyle bir seçim yasası ve sistemiyle yapılan seçimlere seçim demek bizce mümkün değildir. Bu sistemin ardındaki anlayış, mevcut iktidar dengesini meşruiyet kılıfıyla süslemek için seçimi teknik bir manipülasyon aracı olarak kullanma anlayışıdır. En sert ve acımasız sınıf mücadelesi koşullarında göstermelik sözde bir "istikrar"ı sürdürme adına özel kasıt ve çabayla oluşturulan çeşitli karmaşık barajlar ve sair hükümler en azından on milyon seçmenin oyunu çöpe atmaktadır. Daha çok oy alanın seçilmeyip daha az alanın seçildiğinin örnekleriyle dolu bir seçim sonucu (DYP 37 bin oyla bir milletvekili çıkarırken, DSP ancak 380 bin oyla bir milletvekili çıkarabilmiştir) nasıl olur da seçmen iradesinin tecellisi sayılabilir ve o sözde te-

celliyeye dayanılarak oluşan palamentodan çıkan bir hükümet ülkenin ve ülke insanlarının halini ve kaderini belirleyen kararların alınmasında yetkili olabilir? Burda sözkonusu olan "irade"nin seçmenin ya da milletin iradesi değil, büyük lide o seçim sistemini dayatanların ve onların ardındaki güçlerin iradesi olduğu açıktır. Böyle sağlandığı söylenen "istikrar" da keyfi "siyasi otorite"nin bildiğini okumasının teminat altına alınmasından başka birşey değildir. Sistem, seçime katılabilme şartlarının iktidar tarafından keyfe göre belirlenmesiyle de seçimi birkaç malum ve mahdut partinin çekişme arenasına çevirmekte, ülkede mevcut daha başka canlı akımlara kapıyı kapamakta, gelişmelerine ket vurmaktadır. Demokratik katılımı asgari düzeye indirmekle seçmenleri kendi iradeleri ve gerçek tercihleri dışında partilere oy vermeye mahkum etmektedir. (Son genel seçimde oluşan parlamentoda işçi sınıfı, köylülük, kadın hareketi ve evre hareketi gibi akımlar temsil edilmemektedirler. Kürt seçmenlerin tercihlerinin parlamentoya yansıyabilmesi koalisyon partilerinden biri içinde ve genel siyasi süreçte ciddi sorunlar yaratma bahasına dolaylı bir yoldan sağlanabilmiştir.) Seçimde kullanılan oyların temsil kaabiliyetini hiçe sayıp en çok oy alana prim sağlayan, yani almadığı oyları almış gibi gösteren bu sözde seçim sistemi, çok oy alma uğruna seçim kampanyalarını ve adayların seçilme şanslarını doğrudan paranın ve servetin sultanı altına sokmuştur. Geçen seçim kampanyasında bunun seçim kavramının içini hepten boşaltan ya da parlament demokrasiyi plutokrasi (para demokrasisi) ile özdeş kılan çarpıcı örnekleri yaşandı. Bugünkü koalisyon hkmetinde bakanlık koltuklarının hemen yarısını servetleri dillere destan iş adamlarının doldurmuş olması ya da seçime katılan en fukara partinin parlamentoda temsil edilenler arasında en küçüğü olması, grup bile kuramaması rastlantı değildir. Böyle bir sistemin şimdiye kadar uygulanmış olmasının da, ilerde yeniden uygulanabilecek olmasının da hiç bir demokratik, uygar, akıl kârı gerekçesi olamaz. Bu haliyle bu seçim yasası toplumda sınıf tahakkümünü en vahşi ve barbar biçimiyle sürdürmenin dolaysız aracıdır.

Partimiz bu seçim sistemi ve yasanının bir an önce bir kenara atılıp demokratik, katılımcı, adil ve uygar yeni bir yasanın benimsenmesiyle ilgili önerilerini kamuoyunun ve halkımızın dikkatine sunmak için bu Kongrenin hemen ertesinde ayrıntılı bir çalışmayı başlatmalıdır.

EKİM 1991 GENEL SEÇİMİ VE YENİ HÜKÜMET

Son genel seçim, yasanın bütün olumsuzluklarına rağmen, bazı bakımlardan geleceğe dönük önemli ve olumlu ipuçları da vermiştir. 12 Eylül ve ANAP iktidarlarından yorgun düşen halk, önüne gelen partiler arasından kendisine bir nefes alma ve g toplama olanağı sağlayabileceğini düşündüğü siyasi güçlere yönelmiştir.

12 Eylül'n kurulmaştırmaaya çalıştığı ve ANAP'ın da devam ettirmek istediği, güçlü hükümet zayıf muhalefeten oluşan parlamento uygulaması ve işin hep güçlü tek bir partiye götürülmeye çalışılması hesabı bu seçimde tutmamış ve sandıktan koalisyon çıkmıştır. Üstelik, başlangıçta oyların yarıya yakını aldığı görülen bu koalisyonun onu takibeden günlerde destek trendinin daha da yükseldiği grlmştir. Bir bakıma uzun yıllardır bu yönde sürdürülen ve hatta darbelerin gerekçeleri arasında yer alan bir durum, yurttaş çoğunluğunun fiili desteğini almıştır.

000868

Önceki seçimlerde etkisi çok hissedilen 12 Eylül depolitizasyonunun sonunu bu seçim getirmiştir. Her ne kadar tüm siyasal güçler seçim platformunda yer almamışsa da, seçim atmosferinin kendisi emekçilerin üzerindeki 12 Eylül ağırlığının hemen hemen kaybolmasında iyi bir fırsat olmuştur. Özellikle ANAP propaganda malzemesi olarak kullandığı temalarla durumu devam ettirmek istemişse de, toplum ağırlıkla canlı bir siyasal hayatı tercih etmiştir.

Bu seçim Türkiye insanının değişen kimi özelliklerinin daha da belirginleşmesine imkan tanımıştır. Hemen bütün Türkiye'de daha şehirli, daha batılı, daha uygar bir görünüm sergilenmiştir. Seçimin galipleri olan merkez sağ ve solun partilerini bir yana bırakalım, seçim sonrası hemen dağılan "Kutsal-İttifak" bile kendini bu havaya uydurmuştur.

Artık, Türkiye'nin seçimlerdeki siyasal kaderi, büyük ölçüde kentli seçmen tarafından belirlenmektedir. Çünkü, otuz milyona yaklaşan seçmen kitlesi içinde ağırlık kesinlikle kentli yurttaşlara geçmiştir. Tabii bu durum, partileri de kendilerini ona göre ayarlamaya, temel politik tercihlerini ona göre belirlemeye ve propaganda temalarının biçim ve içeriğini bu yönden gözden geçirmeye itmiştir. Nitekim, seçimde sloganlarda, afişlerde, bayraklarda, müziklerde ve hatta kıyafetlerde bunu açıkça göstermişlerdir. Bu gelişme önümüzdeki yıllarda daha da süratlenerek devam edecektir.

Ayrıca bu seçimde görülen diğer önemli bir nokta da şudur: herhangi bir kısıtlama olmaksızın tüm siyasal güçlerin katılabildiği koşullar oluştuğunda, Türkiye'de çok derin ve gelişkin bir demokratik hayatın ve kültürün gelişebileceği sosyo-politik bir düzey, artık kendini iyice hissettirmektedir.

Bu seçim 12 Eylül'ün süngü zoruyla değiştirmeye ve kendi istemine göre çeki düzen vermeye çalıştığı Türkiye'nin siyasal tablosunu, bir anlamda kendi gerçekliği üzerine giderek daha fazla oturtmuştur. Böylece, bir süredir parlamento dışında kalan kimi güçler parlamentoya girebilmişlerdir. Bu arada yeni bir dinamik olarak Kürt kökenli milletvekilleri ortaya çıkmıştır. Bütün partilerin aldıkları oyların coğrafi dağılımı ise bazı yönlerden dikkat çekmektedir. Bütün büyük partiler milletvekili çıkarmasalar bile Türkiye'nin hemen tüm bölgelerinden oy alabilirken, "kutsal ittifak" daha çok iç anadolu bölgesinden destek görmüştür.

Elbeteki en önemli gelişmelerden biri, bu dönem parlamentosunun Kürt kimliğini açıkça söyleyen milletvekilleriyle, siyasal tarihimizde yeni bir sayfayı açmış olmasıdır. Eğer, milliyetçi bağnazlığın hezeyanlarına olanak tanınmaz ise, demokratik bir meclise sahip olmak ve giderek Türkiye'ye çok şey kazandırmak mümkün olabilecektir. İlk günlerin gelişmeleri olumlu işaretler vermemiş olsa da, henüz herşey bitmiş değildir.

20 Ekim genel seçiminin kadınlar açısından da ilgi çekici kimi yönleri bulunmaktadır. Bütün partilerin seçim çalışmalarında çok sayıda kadının yer alması, bazı partilerin kota ayırması, kimilerinin vitrinlerinde yer alacak kadın aramaları yeni bir başlangıcın ifadesi olarak görülebilir. Şimdiye dek oy deposu olarak görülen kadınlar eskiye göre politik süreçlere daha ilgili durumdadırlar. Partilerin bunu görmezden gelmesi beklenemezdi. Ancak, ön seçimlerdeki elemeler ve halen politikada ki erkek egemen anlayışın güçlü bir şekilde devam etmesi, parlamentoya çok az sayıda

kadının girebilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu kadın milletvekillerinin ise oradaki erkek havayı değiştirmeleri kısa sürede mümkün olmayacaktır.

Partiler içinde izlediği propaganda çizgisi, gösterdiği dinamizm ve liderindeki profil değişikliğiyle en çok tartışılan DYP olmuştur. Hatta, verdiği "demokratik" havayla DYP, kendi doğal tabanının çok ötesinde sempati elde etmiştir. Bu değişikliğin çeşitli yönlerden daha çok tartışılacağı "inandırıcılık ve tutarlılık" yönünden ise önümüzdeki dönem halk tarafından sınanacağı bugünden belli olmaktadır. Ancak, dile getirilen "insan hakları" teması, "cam duvarlı karakol", "sorguda avukat bulundurma" gibi sloganları sosyalistlerin de içinde bulunduğu çok geniş bir kesimin desteğini almıştır. DYP-SHP koalisyonunun psikolojik atmosferinin daha seçim öncesinde oluşmasında, merkez sağın bu partisinin gösterdiği "değişmenin" büyük payı olmuştur.

Seçimlerin sosyal demokratlar açısından belli bir hayal kırıklığını yarattığı ortadadır. SHP'nin koalisyon ortağı olması bunu değiştirmeyecektir. Burada dikkati çeken sosyal demokratların toplam olarak aldıkları oy geçen yıllara göre 2-3 puanlık bir eksilme olmasına rağmen, seçmenlerinde yarattığı etki daha fazla olmuştur. Bunda, 12 Eylül ve ANAP karşısındaki "etkin ve güçlü muhalefet" pozisyonunu DYP'ye kaptırması olmanın rolü büyüktür. Sosyal demokratların ve sosyalistlerin yıllardır savuna geldikleri en önemli demokrasi talepleri Demirel'in dilinde "güçlü muhalefetin" ana temalarına dönüşmüştür. Aslında, SHP'nin 12 Eylül'e karşı etkin bir muhalefet yapmamış olması, çok kritik konularda özellikle ANAP ile uzlaşmayı tercih etmesi ve askeri rejimden çıkışın "yumuşak muhalefet" yoluyla gerçekleşmesi için akıl almaz tutumlara girmesi ona bu sonu hazırlamıştır. Hiç şüphesiz belediyeler, dünya ve ülkedeki diğer konjonktürel faktörlerde, bu durumun doğmasında rol oynamışlardır. Önümüzdeki yıllarda da, koalisyon ortağı olarak iktidardan belli ölçüde pay almasına rağmen, güç kaybının devam edeceği beklenebilir.

Bilindiği gibi sol ve özel olarak sosyalistler 1965 seçimlerinden beri parlamenter platformda güçlü bir varlık gösterememişlerdir. Kimi seçimlerde değişik grupların ortaya koydukları performans farklı olsa bile, sosyalistler esas olarak cazip bir siyasal odak durumuna pek gelememişlerdir. Son seçimlerde de aynı durum olmuş, 12 Eylül'ün yarattığı tahribatla bir yönüyle daha kötü bir sonuç ortaya çıkmıştır. Sosyalistler arasında yeni koşullarda birlik imkanları doğmasına karşın, seçim öncesinde bu yönde de ileri bir adım atılamamış, partimiz SBP bile sosyalistlerin bir bölümüyle sınırlı kalmıştır. Elbetteki kitlelerin günlük haldeki sosyalistlere yönelmesi beklenemezdi ve nitekim öyle de olmuştur. Kimi parti ve grupların çeşitli biçimlerde seçimlere katılması durumu değiştirmemiştir. Seçimlere güçlü bir şekilde girebilmek için önerilen platformların gerçekleşmemesi ise kimi çevrelerin özel yönelişleri dolayısıyla hayatiyet bulamamıştır.

Bu seçim, toplumumuzun sosyolojik gelişkinliğinin seviyesine uygun düşmeyen, onun tarihsel birikimlerinin farkında bile olmayan anlayışların Türkiyeli seçmenin görüş, anlayış, kavrayış ve alışkanlık zaviyesinin altında kalan araç ve metodlarda ısrar ederek büyük bir insan emeği zaman ve güç kaybına yol açtığını da açık şekilde göstermiştir.

Seçmenin niteliğinde görülen değişme, kadınların daha fazla politize olmaları,

000869

işçilerin ve diğer emekçi kesimlerin giderek sınıfsal ve siyasal duyarlılık kazanmaları, önceki yıllara göre sosyalistler açısından daha elverişli ve olgun zeminler yaratmaktadır. Eski seçimlerin bağınaz islamcı ve milliyetçi havalarının yerine bir çeşit şenlik niteliğinde bir havanın hakim olması da, sosyalistler açısından değerlendirilebilecek demokratik bir gelişmedir. Üstelik yıllar süren emeğin ve tonlarca kağıdın yaptığı işi birkaç dakikalık çalışmalarla gerçekleştirmenin giderek daha mümkün olması da yine önemle kaydedilecek bir nokta olmaktadır.

Genel seçim sonucu oluşan DYP-SHP koalisyon hükümeti topluma oldukça makul bir "demokratikleşme ve yenilenme" platformu sundu ve geniş destek sağladı. Yeni, demokratik bir anayasadan şeffaf devlet uygulamasına kadar uzanan bir dizi demokratik reform, fiilen, 12 Eylül hukukunun tasfiyesi yönünde önemli bir adım olabildi. Partimiz bu platformu desteklemiştir. Ama çekinceleri ve saklı tuttuğu görüşlerinin olduğu da açıkça belirtilmiştir.

Birincisi, sözkonusu reform vaatlerinin gerçekleştirilmesi için ülkenin tüm demokrasi güçlerinin, hükümetin kendi inisiyatifine bel bağlamadan, bu alanda aktif çaba harcamaları, demokratik reformların kapsamının genişletilmesi ve içeriğinin derinleştirilmesi yönünde mücadele vermeleri mutlak zorunluluktur. Reform vaatleri, kendi başlarına, soyut projeksiyonlardır. Hayata geçmeleri somutlanmalarına bağlıdır, o da sınıf mücadelesinde aktif mevzilenmeleri gerektirir.

İkincisi, vad edilen demokratik reformların tümünün hayata geçmesi halinde elde edilecek sonuç, toplumda sömürünün ve sınıf egemenliğinin Batı anlamında uygar ve çağdaş bir biçime kavuşmasından başka bir yere varmayacaktır. Böyle olması bizim bu programa destek vermememizi gerektirmez, lakin Sosyalist Birlik Partisinin burjuvaziden bağımsız politik ve sosyal işlevi, bir başka deyişle varlık nedeni, bu programın öngördüğü hedefleri aşan, sömürünün her türlüüne son vermeyi öngörün dolayısıyla sözkonusu demokratik reformları çalışan kitlelerin ve bütün halk kesimlerinin gerçek çıkarları, gerçek eşitlik ve özgürlük doğrultusunda toplumsal içerikle donatan yeni bir toplum projesini programımızda belirtilen yeni bir sosyalizm anlayışıyla topluma sunup savunmamızı, bu yönde çabalarımızı sürdürmemizi şart koşmaktadır. Kaldı ki, siyasi demokrasinin de kazanılabilmesi, Türkiye gibi ülkelerin özgül koşullarında, kapitalizme karşı mücadelede ekonomik-demokratik alanda olsun, politik alanda olsun yeni yeni mevziler kazanılmasına çok yakından bağlıdır. Bu nedenle biz bu koalisyonun yandaşı olmadık, öne sürdüğü demokratik vaatlerin destekçisi olduk; onları gündemde tuttuğu ve gerçekleştirme yönünde çaba harcadığı ölçüde de o vaatlerin ve o çabanın destekçisi olmayı sürdüreceğiz. Koalisyonun kendisine de, içinde yer alan şu ya da bu partiye de eleştirel mesafemizi koruyacağız.

Bu arada koalisyon hükümetinin kendi vaatlerini yerine getirme yolunda yeterli çaba harcamaya yeterince kararlı olmadığı her geçen gün biraz daha açığa çıkıyor. Hükümet, her şeyden önce iki acil sorunun ağırlığı altında daha bugünden ezilmiş durumdadır. Kürt sorununun görünürde çözülmezliği bir yandan elini kolunu bağlarken, öte yandan % 70'in üzerinde enflasyon koşullarında muazzam meblalara varan iç ve dış borç ödeme yükümlülükleri de manevra alanını alabildiğine daraltmaktadır. Koalisyon, borç ödemelerinin konsolidasyonu ya da kurumlar vergisini ye-

terli ölçüde yükseltmek, aşırı servetleri ve spekülâtif kazançları vergilendirmek türünden yeni kaynaklar bulmak gibi radikal çözümlere S. Demirel'in azğından "Akıl kârı değıldir" diyerek kapıyı baştan kapatmakla kendi kendini bu dar alana hapsedmeyi yeglemiştir. O dar alanda ise işçi hakları konusunda sermaye sözcülerinin, insan hakları, demokratik hak ve özgürlükler ve şeffaf devlet konusunda genel asayiş ve emniyetten kendilerini özel olarak sorumlu ve yetkili gören sivil-asker devlet kadrolarının ve genel olarak Kürt sorununda yeni bir Takrir-i Sükun emrivakisi çıkarmayı öngören çevrelerin, Anayasa konusunda "12 Eylül öncesi" umacısıyla şartlanmış tüm siyasi kadroların ve bunların üniversitelerde, basında, iş çevrelerinde, Aydınlar Ocağı gibi yarı açık yarı gizli, devletle içiçe yuvalardaki uzantılarının, akıl hocalarının kuşatması altındadır. Kuzey batıda Balkanlar, Kuzey doğuda Kafkasya ile Güneyde Orta Doğunun içinde çalkandığı karışık ve karmaşık koşullarda Türkiye'yi NATO'nun Orta Doğu uzantısı olarak sözüm ona bir "istikrar" adası gibi görmek ve tutmak isteyen bütün bu çevreler demokratikleşmeyi "hiç değılse şu aşamada" hiç bir hükümetin sorumlulukla göze alamayacağı bir "macera" olarak görmekte-dirler.

Böylece 12 Eylül'ün mağdur ettiği iki partinin 12 Eylül'ün yönetim anlayışını ve hukukunu eleştire eleştire geldikleri yerde oluşturdukları hükümet ülkeyi yine 12 Eylül hukuku çerçevesinde ve 12 Eylül'ün yönetim anlayışını benimsemeye zorlanarak yönetmeye mahkum edilmek istenmektedir. Koalisyonun bu kuşatmayı yarıp dışına çıkma kararlılığını yeterli düzeyde görmüyoruz. Aynıısı ekonomi için de sözkonusudur. 12 Eylül yönetimi ile onun doğrudan uzantısı sekiz yıllık ANAP iktidarlarının temel misyonu -toplumda gelir ve refah dağılımını kasten bozup dış bağlantılı belli bir azınlık kesim elinde büyük servet ve ekonomik/politik iktidar terakümü sağlanması- hükümet sorumluluğunu almaya zorlandığı koşullarda koalisyonun isteksiz omuzlarına yıkılmıştır. Her iki alanda duyulan sıkıntı koalisyon partilerinin önde gelen sözcülerinin günü geçiştirmeye bakan günlük demeçlerinde olduğu kadar hükümetin kendi içinden basına sızan sürütüşmelerde ve özellikle SHP meclis grubundaki çalkantıda sergilenmektedir.

Koalisyonun bugünkü performansını etkileyen ve bir bakıma geleceğini de ilgilendiren bir sorun daha var: Çankaya. Cumhurbaşkanı, üstelik parti bağlarını kesmediğini ve kesmeye de hiç niyetli olmadığını her haliyle ve sözüyle açıklamaktan çekinmeyerek, devlet içinde ayrı bir mihrak oluşturma yolundadır. Besbelli o yolda yalnız da değıldir. Parlamenter sistemin kendisine sağladığı zırhları kuşanarak, 12 Eylül faşizminden devraldığı sistem dışı silahlarla yeni hükümete adeta savaş ilan etmiştir. Ülkeyi ve toplumu yönlendirmede üstlendiği belli bir misyonu, mevkiinin ona sağladığı imtiyazları sonuna dek kullanarak sürdürmekte kararlı görünüyor. Vaktiyle işveren sendikası yöneticisi olduğunu unutmuyarak, çalışanların ücret ve emeklilik haklarına ölçü biçmekte kendini yetkili görüyor. Bütün dünyada sosyal devlet anlayış ve pratiğinin işinin bittiğini iddia ederek bizde de bitmesi gerektiğine hükmediyor. Dış politikadan, kürt sorunundan eğitime, turizme kadar her alanda sorumlu hükümetinkinden farklı yönelimler ve vurgular taşıyan bir programın, politika ve yönetim anlayışının sözcülüğünü yapıyor. Bu arada koalisyon partilerini açıktan karşıya alarak parlamenter hükümete ömür biçiyor.

Ne var ki burda sorun yaratan, bizce, cumhurbaşkanının kendisi ve bu tutumu

000870

değil. Çünkü, bu durum bir olgu olarak herkesin önünde duruyor. Cumhurbaşkanı böyle bir tutum içinde olmasa ortada sorun da olmazdı. Sorun, hükümetin buna bir çözüm getirememesinde yatıyor. Bunun da nedeni, siyasette olsun, ekonomide olsun, parlamento çoğunluğuna dayanan hükümetin bugünkü somut konjonktürde seçmen iradesi üzerinde yıllardır süregiden -ve sahiden de artık nerdeyse alışılmış olan- 12 Eylül ipoteğine teslim olmaktan başka kendine bir yol çizememesidir. Bugün Cumhurbaşkanının kullanmakta ısrar ettiği yetkilerin tümü 82 anayasasına özellikle ve özel olarak K. Evren düşünülerek sokulmuştu. Bir zamanların moda deyişimiyle "geçiş dönemi"nin "gereği" idi. Demek ki bugün hala geçiş dönemindeyiz. Besbelli Cumhurbaşkanı sorunu, bir başka deyişle hükümetin kısmen de olsa iktidar olabilmeye şorunu, demokratik anayasa sorunu en kısa bir zamanda ele alınıp sonuçlandırılmadan ya da daha acil olarak parlamentonun işlevi gerçekten öne çıkarılarak radikal "by-pass" önlemleri alınmadan çözülemeyecektir. Koalisyon hükümetinin bu alanda sergilediği tereddütler, bu gibi adımları atmasını ciddi surette engelleyen iç ve dış güç dengelerinin devrede olduğunu gösteriyor. Hükümetin başbakanının sık sık tekrarladığı "devletin tepesinde kavga çıkartmayız" sözü bu gerçeğin açık ifadesidir.

Oysa, Genel Yönetim Kurulumuzun görüşüne göre, "devletin tepesindeki kavga" vardır, ve o kavga yaklaşık on yıldanberi süregelen "sivil demokratik düzene geçiş" sürecinin daha ne kadar uzayacağı kavgasıdır. Bu kavga bir an önce sona ermelidir. Geçiş döneminin uzamasına tahammülün bir sınırı olmalıdır. 12 Eylül hukukunun ve yönetim anlayışının süregiden etkin kalıntıları ve siyasi uzantıları aktif demokratik atılımlarla etkisizleştirilmelidir. Bu sonucu belirleyecek esas etken toplumun demokrasiden, özgürlükten, ilerlemeden ve uygarlıktan yana tüm güçlerinin "geçiş dönemi"ne bir an önce son verilmesine ağırlıklarını koyarak demokrasiyi kazanma kararlılığı olacaktır. O kararlılığın kuvveden fiile geçmesinde partimize düşen sorumluluklar vardır. Bu yönde topluma sunacağımız somut, yapıcı önerilerimizle, politikalarımızla aktif politik faaliyetimizi ve örgütlenmemizi birleştirerek, politik süreçlerin dışardan izleyicisi, bir tür aydınlanmış akıl hocası rolüyle yetinmeyerek, politikaya fiilen müdahale etmekle payımıza düşen sorumluluğun üstesinden gelebiliriz. Raporumuzda değinilen birçok başka alanda olduğu gibi geçiş döneminin sona ermesinde, siyasi demokrasinin -sık sık dile getirilip de sadece dile getirilmekle yetinilen deyimle- "tüm kural ve kurumlarıyla" kazanılmasında aktif rol alması bunun gereklerini yerine getirmeyi SBP'nin başta gelen varlık nedenleri arasında görmekteyiz.

DIŞ POLİTİKA

12 Eylül dış politikası soğuk savaş yıllarında özellikle 1947-64 arasındaki Atlantik merkezli, ABD'ye endeksli dış politika çizgisinin daha derin, daha kapsamlı, sistematik ve geliştirilerek uygulanması olmuştur.

Bu, ABD Emperyalizminin ve 12 Eylül rejiminin amaçları ve temel tercihleri ile bağlı ve uyumludur. Türkiye kapitalizminin 1970'lerin sonundaki bunalımdan emperyalizme bağımlılığı artırarak, bu yoldan güçlendirerek, iktidarı egemen işbirlikçi tekelci burjuvazi açısından pekiştirerek ve NATO'nun özel olarak da

ABD'nin bölgemizdeki gereksinimlerini karşılayarak çıkmak, 12 Eylül darbesinin amacını oluşturdu.

Türk dış politikası özellikle 1980-85 arası bu amaçlara uygun bir biçimde sadık ve militan bir NATO üyesi ve ABD müttefiğinin yapması gerekenlere uygun çalıştı. Ülke içine dönük olarak ise burjuvazinin ekonomik krizi aşması için ABD'ye uygun çerçeve içinde-olanak yaratacak doğrultuda çalıştı.

12 Eylül'ün dış politikasında ve Türkiye'nin uluslararası plandaki biçimlendirilmesinde öncelikle Afganistan'ın Sovyetlerce işgali ve İran devrimi sonucunda ABD'nin Türkiye'deki konumları ve zayıfladığı düşünülen NATO güney kanadının güçlendirilmesinin gereklerinin sağlanması öne çıktı. 12 Eylül rejiminin bu çerçevede ilk dış politika temasları ABD ile, daha doğrusu Pentagon temsilcileri ile gerçekleşti. Bu dış politikanın ilk pratiği Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşünü sağlamak için ABD'nin istediği adımları atmak oldu. İkinci önemli adımı ise, Aralık 1980'de ABD ile savunma ve ekonomik işbirliği anlaşmasını yürürlüğe koymak oldu. 12 Eylülcülerin ilk resmi devlet adamı konukları ise ABD'nin o zamanki savunma bakanı Weinberger'di.

Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının yürürlüğünden sonra, 1964'deki Johnson'un mektubundan 1974'e kadar sıkıntılı gidip, 1974-79 arası ambargo ile daha da gölgelenen Türk-ABD ilişkileri hızla tırmandı. Ortak savunma konularında ikili bir konsey 1985'lere kadar yoğun ve düzenli çalıştı. 1980-83 arasında Türkiye'deki ABD ve NATO üs ve tesisleri hızla genişletilip güçlendirildi. Muş ve Batman'da iki yeni askeri hava alanı yapıldı. Denebilir ki Türkiye'deki ABD-NATO askersel altyapısı alan dış müdahale anlayışına göre Orta-Doğuya özellikle Körfeze yönelik olarak güçlü bir biçimde yeniden yapılandırılıyordu.

1980'lı yıllar boyunca Türk dış politikası tüm temel tutum ve eyleminde, Batının ve NATO'nun politikalarının tam bir uygulayıcısı oldu. NATO'da ve Batı içi problemlerde ise diğer NATO üyelerine karşı hep ABD'nin yanında yer aldı. NATO içinde ABD ve İngiltere'nin başını çektiği sertlik yanlısı şahinlerle birlikte davrandı. Bu yıllarda Türk dış politikası tüm soğuk savaş dönemindeki gerginliğin rantını elde etmeye çalıştı.

ABD-Türkiye ilişkileri bugün tüm ortak tarihinin en yoğun, içiçe durumundadır. Savunma ve Ekonomik İşbirliği anlaşması ile gelinen yerden daha organik bir yere gelmesi bakımından stratejik işbirliği fikri ortaya atılabilmektedir. Türk-ABD ilişkileri itüm süreci boyunca bugün olduğu gibi ağırlıkla Askersel-Politik karakterde oldu. Ekonomik boyut esas olarak dış borçlar temelinde gerçekleşti.

Dış ticaret ilişkilerinde ciddi bir gelişme olmayan bir tablo oluştu. İthalatımızın içinde ABD payı 1989'da % 13.5, 1990'da % 10.2, ihracatımızın içinde ABD payı 1989'da % 8.4 ve 1990'da % 7.5 oldu. Türkiye'nin ABD ithalatı içindeki payı ise % 0.20 düzeyindedir. Ve bu konuda tüm dünyada ABD'ye yönelen talep artışı düşünüldüğünde bunda köklü artışlar beklemek de mümkün değildir.

ABD'nin Türkiye'den beklentileri Balkanlar-Orta Asya, Kafkaslar-Orta doğu üçgeninde daha çok güvenilir bir politik-askersel bir müttefik olarak, bölgesel çapta etkinliktir. Bunu destekleyecek sınırlı ekonomik faktörler devreye girebilir. Ama dış ekonomik ilişkilerde Türkiye'nin gereksindiği düzeye yükselemez. Bu daha çok ABD

000871

sermayesi açısından Türkiye'yi bir geçiş yolu ve aktarma kayışı olarak ele alış biçiminde bir perspektiftedir.

Bugün Türk-ABD ilişkilerini karakterize eden şey, tek yönlü, askersel-politik bağımlılık temelinde, Türkiye için ekonomik verimliliği düşük bir durumdur.

Avrupayla ilişki 12 Eylül'ün hemen ertesinde hem sorunlu hem de zaten mesafelidir. 1983 seçimlerinden sonraki yıllarda ANAP-Özal iktidarı oldukça gürültülü bir biçimde AT tercihini öne çıkarttı. 1987'de üyelik başvurusunu yaptı. Bunun gereği olan sözde "tam demokratik" adımları attı. Ak kağıtlara iliştiler, imza bırakmadı. Ancak AT'nin tavrı 80'lerin sonuna doğru "ilerde belki, şimdi ve yakında olmaz"a bindikçe ya da olabildiğince uzun süre eşikte tutmak olarak biçimlendikçe, AT'ye karşı Amerikan kartına sarılındı. Türkiye açısından sonuç alınmadı. Ama AT kendi açısından aldı. Türkiye hiçbir karşılık almadan, üyelik tarihi ile ilgili en küçük bir ima bile olmadan 1995'te gümrük birliği Türkiye'nin gümrüklerini sıfırlaması ile kabul edilmiş durumdadır. Öte yandan geçenlerde Avrupa Parlamentosunun Nevroz olaylarından sonra aldığı karar Türkiye AT ilişkilerinin geleceğini daha da karmaşıklaştırdı.

Avrupa Türkiye ilişkileri tarihsel olarak Türkiye'nin en eski ve en yoğun ilişkileridir. Bu herşeyden önce coğrafi konumla bağlıdır. Atlantik merkezli kapitalizmin gelişiminin Avrupa üzerinde, Osmanlıya ve Türkiye'ye girişinde bir sonucudur.

Avrupa Konseyi ve AGİK üyeliği, BAB ortak üyeliği Türkiye'nin genel olarak Avrupa özellikle de Batı Avrupa ile doğrudan kurulmuş ilişkileridir. AT'ye üyelik başvurusu, EFTA ile yapılmış olan anlaşmalar ise özel olarak Batı Avrupanın her iki kesimi ile ilişkilerini oluşturuyor. NATO üyeliği ise Kuzey Atlantik çerçevesinde, BAB ortak üyeliği ile birlikte Türkiye'nin Batı Avrupa ile askersel ilişkilerinin somutlanmasıdır. Oysa artık Avrupa, AT ya da salt Batı Avrupa değildir. Bu bize Avrupa politikamızı AT politikası olmaktan çıkartıp bütünsel Avrupa politikasına geçmeyi dayatıyor.

Türkiye Avrupa ilişkilerinin en kapsamlı alanını ekonomik ilişkiler oluşturmaktadır. Türkiye'nin AT'na ihracatı toplam ihracatının 1989'da % 46.5'ini, 1990'da % 53.2'sini oluşturuyor. Toplam ithalatımız içinde AT'nin payı ise 1989'da % 39.3, 1990'da ise % 41.8'dir. Ve Türkiye'nin toplam AT ticareti içindeki payı yalnızca % 3'dür.

Yani bu tablo gösteriyor ki AT üyeliği ile ilgili sonuç ne olursa olsun Türkiye dış ekonomik ilişkilerinde AT'ye bağımlıdır. Bu nedenledir ki, 1995'de iç pazarını da gümrüksüz olarak AT'ye açacağı taahhüdünden sonra, AT'nin Türkiye'den alacağı başka bir şey kalmamaktadır. Çünkü, pazarımızdan başka AT'ye verecek bir şey zaten yoktur. Bu durum AT üyeliğini en azından 2000 yılına kadar gündemden çıkarmaktadır. EFTA ile ilişkiler ve imzalanan anlaşma Türkiye'ye Avrupa Genel Ekonomik Alanı içinde kısmi bir ferahlama getirmekle birlikte bu durumu değiştirme imkanına sahip değildir.

AT Türkiye'yi, üyelikten çok, üyelik eşliğinde, bir dizi anlaşma ile zaten -kendi açısından- yeterli gördüğü ekonomik ilişkiyi korumayı esas alarak tutmak perspektifi içinde ele almaktadır. Türkiye'nin aşırı ABD angajmanı, kendi bölgesinde

ve Avrupa'da ABD Truva atı konumundan da tedirginlik duymaktadır.

Bütün bunlar yalnızca AT değil, Avrupa kapsamında olmak üzere Türkiye için özellikle ekonomik ve politik ilişkilerinde, hem en çok imkanın, hem de en çok zorluğun bulunduğu alanlardan en önemlilerinden birinin Avrupa olduğunu göstermektedir.

Türkiye, 12 Eylül'den sonra ABD askersel planlarında başından beri olduğu gibi, ama daha yoğun ve kapsamlı olarak Orta Doğu'ya yöneltildi. Ayrıca, Avrupa'dan tecrit durumunu aşması ve ihracatı arttırması için diplomatik ve ekonomik olarak da ona Orta Doğu kapısı gösterildi.

Daha generaller devletteyken İslam konferansına katıldı. Özal'ın başında olduğu heyetlerle Orta Doğu'nun zengin Arap ülkelerine yoğun ziyaretler gerçekleştirildi. 1980'lerin ilk yarısında ve ortalarında belli olumlu gelişmeler de oldu. Libya, Irak, Suudi Arabistan gibi paralı olanları başta olmak üzere tüm arap ülkeleriyle ilişkiler gelişti. Fakat beklenen Arap sermayesi ya da petrodolarlar Türkiye'ye akmadı. Toplam ticaret hacmi, bizim için o koşullarda önemlice oranda artsa da Türkiye'nin ihracatta elde etmesi gerekenlere göre yeterince gelişmedi. Körfez krizi ile ise Irak kapısı kapandığı gibi, Körfezden beklenen kılıç hakkı da gelmedi. Böylece Orta Doğu'da Özal'ın maceracı Körfez politikasıyla Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olunmadı ama yeterince artmayan bulgur da üstelik azaldı. Sadece Irak ambargosunun faturası bile yeterince kabarıktır. Körfez savaşı sonrası durum Batı'da sürmekte olan ekonomik durgunlukla birlikte ele alındığında Orta Doğu pastasından parsa çıkmaza dönebilir. Bu da burjuvazide Avrupa ağırlıklı ekonomi tercihin temel nedeni oldu.

Körfez savaşı sonrasında Amerikan güvercini Orta Doğu barış konferansını topladı. Bu, bir şeydir. Ama içinden bir şey çıkmayacaktır. Çünkü, henüz ne İsrail'in ne de ABD'nin nihai barışa hazır olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bölgede İsrail de, ABD de, temelinde, petrol sömürüsü yatan emperyalist hegemonyayı içselleştirmeyecek bir barış istememektedirler. Yarın Filistin sorunu şöyle ya da böyle çözülecek olsa, daha başka askeri müdahale üretici sorunlar (Libya, Suriye, Irak ve Kuzey Irak, İran vb.) yedekte bekletilmektedir.

Burada, bir noktaya değinmekte yarar görüyoruz. Türkiye'nin geleneksel, Atatürkçü dış politikasının adeta "dokunulmaz" yönlerinden, ilkelerinden biri, Ortadoğu işlerine karışmaktan uzak durmaktır. Bunun görünür gerekçesi, laik Cumhuriyetin müslüman Araplar ve Acemlerle arasına "sağlıklı" bir mesafe koymasıydı. Asıl nedeni ise, Ortadoğunun önceleri, Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında İngiliz ve Fransız, daha sonra da ağırlıklı olarak ABD hegemonyasına terkedilmiş olması ve bu konudaki mutabakata sadakat idi.

Son yıllarda bu politika değişmiştir. Türkiye giderek Ortadoğu ile, orada olup bitenlerle yakından ilgilenme, bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler kurma yoluna girmiştir. Ama Türkiye'nin Ortadoğu'da oynamaya başladığı yeni rol, üstlendiği işlev ona -daha önce de belirttiğimiz gibi- Batılı emperyalistlerce biçilmiştir. Buysa hem Türkiye'nin, Türklerin ve Kürtlerin, hem de diğer Ortadoğu halklarının çıkarlarına doğrudan aykırı bir yönelimdir. Körfez olayında bu açıkça ortaya çıktı. Yarın Libya'ya yönelecek emperyalist saldırılar ya da yeni baskılar nedeniyle

000872

Türkiye'nin yeni bir takım "kaçınılmaz zorunluluklar"la karşılaşacağı bugünden bellidir.

Bizce Türkiye bölgede geleneksel politikasını terketmelidir ama Ortadoğu halklarının -dolayısıyla kendi halklarının- çıkarları doğrultusunda terketmeli ve dış politikasını genelde bunun gereklerini yerine getirecek biçimde barış, bölgesel işbirliği ve dayanışma, bölge halklarının ekonomik çıkarları ve egemenlik haklarına sahip çıkma yönünde yeniden düzenlenmelidir.

Çünkü, 1980'lerde ortaya çıkan sonuçlar Ortadoğu'da çok yönlü ve ABD güdümünden bağımsız bir biçimde kurulacak ilişkilerin, bölgedeki en istikrarsız durumda bile, Türkiye için önemli potansiyellerini göstermiştir.

1980'lerin ilk yarısında toplam ihracatımızın % 35'i Ortadoğu ülkelerine gerçekleşmişti. 1986'da zirveye çıktı ve ihracatımız içinde bu ülkelerin payı % 41.5'e yükseldi. Bölgedeki istikrarsızlık, körfez krizi, İran-İrak savaşının bitişi ile birlikte, bölge ülkeleri ile ekonomik ilişkiler, hızla geriledi. İhracatımız 1989'da % 23.5'e, 1990'da % 18.3'e indi. Aynı biçimde ithalatımızda bölge ülkelerinin payı da 1986'da % 30 iken, 1989'da % 17.4'e ve 1990'da % 16.7'ye indi.

Bölgeye olan ticari ilişkiler yaygın, oturmuş ve dengeli değildir. Örneğin, ana unsuru daha çok savaşa bağlı olarak İran-İrak ticareti oluşturuyordu. Bu bizim bölge ile olan politik ilişkilerimiz yeterli, dengeli ve çok yönlü olmayışı ve 1980'lerin sonuna değin ve özellikle körfez krizinde açığa çıktığı gibi ABD patenli karakteri ile de ciddi bir biçimde ilişkilidir. Irak ambargosundaki tutum bunun tam somutlanmasıdır.

Bu açıdan bölge ticari olarak istikrarsız bir durum taşısa da, orta ve uzun vadede bölgenin petrole dayalı güçlü ekonomik alt yapı imkan ve potansiyeli ile, bizim görece gelişkin ekonomik düzey ve yetişkin insan varlığımızın verdiği karşılıklı ve etkili bölgesel işbirliği potansiyeli önemlidir. Bölge ile olan tarihsel, kültürel bağlarla birlikte dikkat verildiğinde potansiyel imkanın altı daha kalın çizilmelidir.

Bu açıdan bölgeye yönelik politikamızı ABD, NATO bağlarından arınmış, Ortadoğu'da Güvenlik ve İşbirliğini başa alan bir tutumla geliştirmenin önemi daha da öne çıkmaktadır. Filistin halkına verilecek desteğin önemi bugün dahada yaşamsal önem kazanmaktadır.

SSCB'nin çözülmesi ve ardından da BDT'nin kadük kalmasından sonra kuzeyimizdeki faktörler çoğalmıştır. Ama "tehdit" yani "kuzeydeki düşman" artık yoktur. Genelkurmay da tasdik ediyor ki yoktur. SSCB'nin dağılmasıyla bu alanda Türkiye açısından Rusya Federasyonu, Ukrayna, Türki Cumhuriyetler, Ermenistan ve Gürcistan faktörleri ortaya çıkmıştır. Burada güvenlik sorunu açısından Kafkasya merkezdedir. Azeri-Ermeni çatışması gerçekte olduğundan fazla da abartılarak Türkiye işin içine sokulmak istenmektedir.

Türki Cumhuriyetler olayı ise, dil, tarih ve kültür bağlarından başlayıp ekonomik-politik ve askeri alana uzanan yönler taşıyor. Rusya Federasyonu Ukrayna ve Beyaz Rusya ise SSCB'den bu yana başlayan ve bugüne kalan esas ekonomik ilişkilerin kurulu olduğu Cumhuriyetlerdir. Bunların ekonomik durumları daha iyi, iş ve ilişki imkanları daha reeldir. Türki Cumhuriyetlerde ise bu açıdan verimliliği belli olmayan bir potansiyel söz konusudur. Bu nedenledir ki "Türk Cumhuriyetleri"

edebiyatı politik çevrelerde ayyuka çıkarken iş çevrelerinin bu konuda gürültüsü çıkmıyor. İş çevreleri bu konuda daha ciddi imkanın Rusya Federasyonu ve Slav cumhuriyetlerinde olduğunun, dahası Türki Cumhuriyetlerle bile olumlu ve sonuç aldığı ilişkiler için Slav Cumhuriyetlerine dengeli bir yaklaşımın gerektiğinin farkındadırlar.

Bu alanda belli bir gelecek vaadi vardır. Ve varolan durum yukardaki tesbiti doğrulamaktadır. Doğu Avrupa ve eski SSCB'yle toplam ihracatımızın % 7.6'sı ve bu ülkelerden toplam ithalatımızda % 10.1'i eski SSCB ile esas olarak ta Rusya Federasyonu ağırlıklıdır. Bu alan vaadkârdır. Ama, taliplisi yüksektir. Önce, ABD ile AT ve özellikle ABD ile Almanya arasında Rusya Federasyonu Ukrayna, Beyaz Rusya ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde gittikçe turmanan bir rekabet başlamıştır. Türki cumhuriyetler için ise en yakın olan Azerbaycan için dahi "rakipsiz" olduğunu düşünmek olanaklı değildir. Tüm Kafkasya ve Orta Asya'da herşeyden önce İran faktörü devrededir. ABD ve Japonya başta olmak üzere 7 zenginlerin Orta Asyayı bize bırakacağını düşünmek için ciddi nedenler yoktur.

Bu bölgelerin hızla, döviz olarak taze paraya, gelişkin teknolojiye ve mallarını tüm dünyaya pazarlama yeteneğinde ortaklara gereksinimi vardır. Verecek nakit paraları ve kaliteli hazır mamülleri ise henüz yoktur. Bu duruma yanıt verecek nitelikler ise, diğer talipler olan gelişmiş kapitalist ülkelerde daha fazladır. Taze para ve döviz açısından ise petrolü olan İran'ın avantajları da yüksektir.

Bizim tarih, dil, kültür ve "ırk"! bağımıza gelince bu bir şeydir. Ama "Demir perdeden" önce de, bin yıl işlevli olmamış, uzaklıklardan gelen bir şeydir. Fakat tabii ki bunun oluşturduğu imkanlar vardır. Ama "Rus ağabeyden kurtulanların, adeta geçmişin tozları içinden gelip, ortaya çıkan "miras" nedeniyle akrabalığı gündeme almış bir "ağabeye" sempatilerinin gerçek boyutu tartışmalıdır. Bu işin kısa vadede ekonomik potansiyelinin getirisinden önce, estirilen milliyetçi, pantürkist rüzgar nedeniyle iç politikada gerici-militarist odakları ve anti-kürt eğilimleri beslemesi durumu daha reeldir.

Bu böyledir ama, Türki cumhuriyetler olayı abartılmadan, gerçekçi bir değerlendirme ve perspektifle ele alınmalıdır. ABD'nin bu konuda biçtiği rolün dışında Turancı, ırkçı ideolojik dalgaya karşı durarak, kardeşçe dayanışma, eşit haklı işbirliği ve ortak tarihsel-kültürel değerlerin insani özünü öne alan bir yaklaşımla bu yeni alan Türkiye'nin dış politikasında gerekli yerini almalıdır.

Türkiye bu alan için Almanya, AT ve Japonya'ya karşı ABD'nin sıçrama taktası, köprüsü olma rolünü reddetmelidir.

Yunanistan'la Kıbrıs başta olmak üzere, kıta sahanlığından Batı Trakya Türklerine, Fır hattına kadar bilinen sorunlar buzdolabındadır. Kıbrıs sorununun etrafında ABD ve Birleşmiş Milletlerden başlayan bir hareketlilik vardır. Kıbrıs sorunu ilerde daha geniş olarak ele alacağız.

Varşova Paktı artık yoktur. Buna rağmen NATO dünya jandarmalığına doğru evrilerek sürüyor. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini dara sokan, tek kapıya gele attıran ana faktör olmaya devam ediyor. ABD ile olan kapsamlı askersel bağlar, anlaşma ve üsler, NATO üyeliği ile birlikte şu andaki uluslararası ortamda Türkiye'nin temel handikabını oluşturmaktadırlar. Türkiye, ABD ve NATO özürü

000873

bir ülkedir. Bu, dış politikada tek yönlülüğe mahkumiyetimizin sebebidir. ABD ve NATO'ya askersel bağımlılık ve bu bağımlılığın ülkedeki maddi alt yapısı, bu mahkumiyetin somut temelidir.

Balkanlardaki sert çatışmalı ortam Kafkasya ile birlikte Türkiye'ye en yakın üç sıcak noktanın (Kafkaslar, Ortadoğu-Irak, Balkanlar) Avrupa ile Türkiye arasında olanıdır. Özellikle Yugoslavya'nın parçalanması ve burada Bosna-Hersek, Makedonya gibi, yani Müslümanların ve Türklerin de bulunduğu yerler ve buraların bağımsızlıkları ile ilgili gelişmeler ve askeri çatışmalar Türkiye'yi şu veya bu oranda bu ateş ortamına çekme riski taşıyan sonuçlar yaratmaktadır. Almanya'nın Balkanlara kendi doğal nüfuz bölgesi mantığıyla bakışı, Balkanlarda patlayıcı madde birikimini artırıyor. Açıktır ki, tümüyle dış Türkler olayı içerdeki gerici, faşist, pantürksit çevreler ve MİT-Kontr gerilla tarafından hükümetin demokratik doğrultudaki adımlarını engelleyip onu dış politikada müdahaleciliğe, dolayısıyla içerde de demokratikleşmemeye doğru çekmek için kullanılmak istenmektedir.

Günümüz dünyasını boydan boya kesip geçen Kuzey-Güney çelişkisi, zengin kuzey ülkeleri ile yoksul güney ülkelerinin ilişkisi, giderek günümüzün öne çıkan çelişki ve problemlerinden biri olarak, Global sorunlar listesinin ön sıralarına yerleşmektedir. Giderek bir sosyo-ekonomik gelişme düzeyi farklılığı boyutunu aşarak, tüm uluslararası sistemi keşen politik bir kutuplaşma eğilimine girmektedir. Türkiye birçok bakımdan bu iki ülke grubunun sınırındadır. Ama kuzeyin entegrasyon mekanizmaları ile birçok güney ülkesinden daha çok ilişkili, fakat gelişme düzeyi, problemleri ve diğer temel karakteristikleri ile güney ülkeleri grubu içindedir. İddia edildiği gibi Asya kaplanlarının örneğinde kuzeye sıçrama olanakları ciddi olarak kaybolmuştur. Ama yoksul güneyin ortaları ya da diplerinde de değildir. Bu durum Türkiye'ye güneyin davası için bulunduğu konumda önemli bir pozisyon, imkanlar ve yükümlülükler getirmektedir.

Türkiye iki kutupluğun sona erdiği koşullarda jeopolitik konumunu olumlu anlamda değerlendirebilir. Askersel-politik gerginlik ve çatışmaların üstüne bindiği askersel bakımdan önemli bir noktanın risklerini azaltmak mümkün olabilir. Tersine, barış ve işbirliğinin düğümlendiği bir kavşak noktası olabilir. Bu ise, Türk ulusal güvenlik konseptinde tam bir güven gerektiriyor.

Bunun önünde ciddi engeller vardır. Tüm soğuk savaş dönemi boyunca Türk egemen sınıflarının oluşturduğu Güvenlik Anlayışı SSCB'ye ve sosyalist ülkelere karşı "Korunmaya" ve bu amaçla olabildiğince daha çok ekonomik, politik ve askersel olarak Batıya yanaşma ve bu temelde silahlanmak ve askersel gücü olabildiğince üst düzeye çıkarmak oldu.

Bu açıdan gereksinimlerini sağlamak amacıyla baidan olabildiğince "yardım" alabilmek için, hem SSCB'ye karşı ileri karakol rolünü hem de ABD'nin Ortadoğu jandarmalığını üstlendi. Türk egemen sınıfları rotalarını soğuk savaş gerginliğinin turmanmasına ve böylece artacak askersel önemini pazarlamaya, bunun rantını elde etmeye göre çizdiler. Bu özellikle 1960'ların ortasına kadar en militan dönemini yaşadı. Sonraki yıllarda 1965-80 arası belli esnemeler ortaya çıktı. ABD ile ilişkilerde önemli problemler yaşandı. Detantın etkileri yer yer yansıdı. Ama genel çerçeve dışına çıkılmadı. 12 Eylül ile birlikte ise Türk-ABD ilişkileri 2. balayına girdi.

Şimdi soğuk savaş bitti. İki sistemin gerginliğinin artmasının sonuçlarından yararlanmak kartı artık Türk egemen sınıfları için ortadan kalktı. Ama, önce ABD ve NATO'ya bağımlılık, bunları silahlanmadan, askersel araçlardan vazgeçmemiş oluşu ve özellikle Balkanlar, Kafkasya-Orta Asya, Ortadoğu üçgeninde önemli bir "mevzi" olarak Türkiye'deki askersel imkandan vazgeçmeyişleri sürüyor. Sonra, Türk burjuvazisinin özellikle, soğuk savaşın rantı ile semiren ve 1980'lerdeki militan Amerikancılık, NATO şahinliği ve ekonomide ise dünya kapitalizmine IMF reçetesi çerçevesinde ve özellikle son on yılda sanayii ve sanayici kesimi geri iterek, Banka-Finans sektörü üzerinden uluslararası mali sermayeye entegre olan mali sermaye ülkenin kilidini elde tutmayı sürdürüyor. Bu kesim aynı zamanda, savaş sanayii ve militarist çevrelerle en yakın ilişkilere sahip olan, uluslararası planda da finans merkezleriyle bağlı olan çevredir. Dünya koşullarında silahsızlanma imkanlarını kullanmak mümkün olduğu halde de Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetlerinin silahlanma, modernizasyon işleri ve bağlı yatırımların, harcamalarının devamından yana olmaya devam etmektedir.

Bu çevrelerde bugünkü dünyada bu kez de, Türkiye'nin bulunduğu bölgede bir yandan büyük kapitalist ülkeler arasındaki rekabetin dengelerinde oynayarak bunun rantını edinme eğilimi ve bağlı olarak Balkanlardan, Orta Asya-Kafkaslar ve Orta Doğu üçgeninde "Bölgesel Süper Güç" haline gelerek bölge ülkeleri üzerinde bu konunun imkanlarını kullanma düşünceleri uç veriyor. Silahlanmanın sürdürülmesi ve Balkanlardan, Kafkaslara, Orta Asyaya "Dış Türkler ve Müslümanlar" olgusunun pantürkist bir vurguyla ele alınışı da bununla bağlıdır.

Türk dış politikasının, uluslararası ilişkiler sisteminin aşırı biçimde ABD ve NATO'ya bağlı oluşu, 1980'ler boyunca değişen koşullarda da ABD güdümlü olarak biçimlenmeye devam etmiş olması ve ülkemiz topraklarındaki NATO-ABD askersel varlığıyla, güçlü alt yapısı ve bizim askersel mekanizmalarımızın bunlarla köklü bir biçimde bağlı oluşu da Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Dış Politikanın omurgasının değişiminin önünde en ciddi engellerdir.

Oysa, 12 Eylül ile seçilen kapitalist dünyaya entegrasyon modeli bugünkü dünya koşulları ve Türkiye'nin verili uluslararası ilişkileri içinde tıkanmıştır. Sanayileşmeyi ve üretimi başa alan, bu temelde ihracatı istikrarlı ve yeterince bir tempoyla artırmayı sağlayabilecek bir konuma geçmeyi gerektiriyor. Bu dış ilişkilerimizde çok yönlü bir değişimi, ve varolan tek yönlü ve sınırlayıcı askersel, ekonomik ve politik angajmanlardan kurtulmayı gerektiriyor. Çok seçenekli, çok yönlü bir konuma geçmeyi dayatıyor.

Bu gereklilik son yıllarda Türk tekelci burjuvazisinin özellikle sanayi ağırlık kesimlerinde gözlemlenen ANAP karşıtı ve Avrupa tercihinde yoğunlaşan kesiminin, politik planda daha çok DYP'de somutlanan tutumunun temelidir. "Dışa açılma" olgusu Türk burjuva çevrelerde de daha reel ve çok alternatifli düşünme eğilim ve imkanlarını güçlendirmiştir. Çünkü, çarpık, tek yanlı, eşit olmayan ve esas olarak aleyhimize sonuçlar da verse Türkiye'nin dışa dönüklüğü sürecektir. Bu dönük olunan uluslararası ortam, çok yönlü müdahaleler altında, sınırlanan bir ortamdır. Bu nedendir ki Türkiye'nin gereksinimleri nerede, hangi ilişkilerde güvence altına alınabilir ve entegrasyon süreci nasıl çok yönlü, eşit hale gelebilir?

000874

Türkiye'nin "Bölgesel Süper Güç" olmaya soyundurulması akıl dışıdır. Daha önce de aktardığımız gibi Dünya Bankası kriterlerine göre Türkiye halen; alt-orta gelirli, sanayileşmesi yetersiz gelişmekte olan bir ülkedir.

Bu durum, Türkiye'nin entegrasyon sürecinin yalnızca "nesnel bir ekonomik süreç" değil, aynı zamanda politik bir karar ve süreç olduğunu bilerek dış politikasını çizmesini gerektiriyor. Bu süreci ABD'yle, AT'yle ya da tek başına şu veya bu zengin ülkeyle değil başta bölge ülkeleri ve komşularımız olmak üzere gereksinimimiz olan tüm ülke ve ülkeler grupları ile özellikle güney ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirmeyi gözeterek yürütmek gereği öne çıkıyor. Türkiye'nin jeo-politik konumu buna elverişlidir.

Çünkü, Türkiye bir Avrupa, Balkanlar, Karadeniz, Asya, Kafkaslar, Yakın-Ortadoğu ve Akdeniz ülkesidir. Kuzey ve Güneyn sınır boyudur.

Soğuk savaş sonrası Dünyanın hemen en karmaşık, dengeleri oynak alanlarının coğrafi, ekonomik, politik sosyal ve askeri açıdan kesişme noktalarından biridir.

Bu durum, çıkarlarını savunmak, geliştirme, Dünya ve bölge barışına katkıda bulunmak, insanlığın global sorunlarının çözümüne olumlu katkılarda bulunmak için, Türkiye'ye çok yönlü ve bugün daha etkili olarak değerlendirilebilir olanaklar vermektedir. Bunu başarabilmek için emperyalistler arasında, askersel ölçütlerle coğrafi konum ve öneminin olanaklarını pazarlamaya, bunu sağlamak için de silahlı güce dayalı olan güvenlik anlayışını ve bunun dış politikasını tamamen terketmeye zorunluğa kaçınılmaz hale geliyor.

Türkiye'nin güvenlik anlayışı ve dış politikası bu çok yönlü coğrafi konumunun, aynı zamanda çok yönlü ekonomik, politik, kültürel ilişki ve işbirliği imkanlarını, kendi gereksinimlerini karşılamak için, karşılıklı yarar ve eşitliğe dayalı olarak değerlendirilmesine göre biçimlendirilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesinin temelini ve araçlarını askersel güç ve silanlanma, güç politikaları değil, askersel gücü sürekli bir biçimde azaltan, barışı ve politik araçları, diplomasiyi, ekonomik, kültürel araç ve ilişkilerin kullanımını esas alan, çatışmayı değil çok yönlü işbölümü ve işbirliğine, uluslararası dayanışmaya yönelen bir anlayışa geçmek gereklidir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu tüm bölgelerin problemlerinin çözümünde savunulacak ilke ilgili bölge ülkelerinin dışındaki güçlerin karışmasının kabul edilmesidir.

Böylesi bir dış politika yöneliminin önündeki başlıca engel NATO üyeliği ve ABD ile bağitlanmış SEİA başta olmak üzere askersel antlaşmalardır. Bu nedenle ki NATO'dan çıkılmalı, SEİA uzatılmayarak kaldırılmalı, Çekiç Güç topraklarımızdan çıkarılmalı, ülkedeki tüm NATO-ABD askersel üs ve tesisleri sökülmelidir.

Bir bütün halinde böylesi bir dış politika yönelimi ülke nüfusunun çoğunluğunun çıkarlarına uygundur.

KIBRIS SORUNU

Kıbrıs'ta çözümsüzlük devam etmektedir. Kıbrıs'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla Ecevit hükümeti tarafından 1974'te gerçekleştirilen askeri müdahalenin üzerinden 17 yıl geçmiş olmasına ve adada yaşayan iki toplum 1977 ve 1979'da toplum liderleri tarafından imzalanan zirve anlaşmalarıyla iki kesimli, iki toplumlu federal bir çözümü benimsedikleri dünyaya duyurmuş olmalarına karşın BM'nin gözetiminde sürdürülmekte olan görüşmeler, günümüze kadar sonuç vermemiş, federal devlet kurulamamıştır.

12 Eylül rejiminin, yönetimi yeni seçilmiş ANAP'a devretmek üzere olduğu zaman dilimi içinde, 15 Kasım 1983'de, Denktaş-Evren işbirliği ile Kıbrıs'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü garanti eden 1960 Garanti Anlaşması'na aykırı olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bir devlet olarak ilan edilmesi, Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmeler sürecini olumsuz yönde etkilemiştir.

12 Eylül rejimi tarafından Kuzey Kıbrıs'ta uzun yıllar iktidarda tutulan siyasi kadro, KKTC'nin ilanından sonra statükonun korunmasını nihai çözüm olarak benimsemiş, görüşmeler devam ederken Kıbrıs Türk toplumu için ayrı kendi geleceğini belirleme ve ayrı egemenlik haklarını kavramlarını ortaya atarak BM Güvenlik Konseyi'nin sözkonusu kavramların Kıbrıs koşullarında geçerli olamayacağını belirten 649 ve 716 sayılı kararları almasına neden olmuştur.

BM Güvenlik Konseyi'nin adı geçen kararları neden aldığı ortadadır. Cumhuriyet hükümetleri 649 sayılı karar çerçevesinde federal çözümün mümkün olduğunu söylemektedirler. Bir yandan uluslararası topluluğa 649 sayılı karar çerçevesinde çözümün mümkün olduğu mesajı verilirken, öte yandan ayrı egemenlik, ayrı devlet çerçevesinde statükoda ısrar eden Denktaş'a destek verilmektedir. Burada devletten kaynaklanan ve parlamentodaki tüm partilere de dikte edilen resmi tutumun altı çizilmelidir.

22 Nisan 1990 ve 6 Mayıs 1990'da Kuzey Kıbrıs'ta yapılan seçimlere 12 Eylül rejiminin uzantısı ANAP hükümeti müdahale ederek Kıbrıs Türk toplumunun siyasi gelişim sürecini aksatmıştır. Şu anda ANAP'ın ikiz kardeş ilan ettiği Ulusal Birlik Partisi toplam seçmen sayısının, % 34'ü ile Meclisin % 90'ını elinde bulundururken, seçimlerden önce ana muhalefet partisi konumundaki Cumhuriyetçi Türk Partisi ile 3. büyük parti Toplumcu Kurtuluş Partisi meclisi boykot etmekte, demokratik bir seçim yasası ile dış karışmasız, demokratik seçim talep etmektedirler.

Görüleceği gibi 12 Eylül hukuksuzluğu Kuzey Kıbrıs'a taşındığı için Kıbrıs Türk toplumu ağırlığını toplumlararası barıştan yana koyamamaktadır. Bu durumun geciktirilmeden düzeltilmesi, Kuzey Kıbrıs'ta temsili organların oluşmasına olanak tanınması ve gerçek anlamda toplumlararası görüşmeler yoluyla Kıbrıs sorununun çözüm sürecine girmesine yardımcı olunması şarttır.

Burada Türk hükümetlerinin çifte standartlı tutumu uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin ikna ediciliğini ağır bir biçimde düşürmektedir. Kıbrıs'ta "self-determinasyon", "ulusların kendi kaderini tayin hakkından" ve "esnek bir federasyondan" hatta "konfederasyondan" söz edip iş Kürt sorununa gelince bunların hepsine ve de BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden, Helsinki Nihai Senedine, Paris Şartı'na kadar bu konudaki imzalarını unutmak, BM önünde de ikna edicilik imkan-

000875

larını düşürmektedir." BM örgütünün Kıbrıs'a ilgisi devam etmektedir. Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve egemenliği garanti eden anlaşmalar BM'de kayıtlıdır. Anlaşmalar taraf Türkiye'ye 1974'te Kıbrıs'a, adanın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla asker gönderdiği sık sık anımsatılmaktadır. Çözumsuzlük devam ettikçe ve Kuzey Kıbrıs zaman içinde Türkiye'ye entegre oldukça, Yunanistan'ın da Kıbrıs'ın Güneyine taşınacağı muhakkaktır. Ege'de sorunlarını henüz çözememiş Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs gibi küçük bir ada da sınır komşusu olmalarının doğuracağı sakıncaları da dikkate alarak, Kıbrıs'ta yaşayan iki topluma karşılıklı olarak kabul edebilecekleri bir çözüme ulaşmada her türlü teşvikin yapılması gerekir.

Adanın Güneyi ve Kuzeyi ile militarize edildiği, Kıbrıs'ın her an patlayabilecek bir barut fıçısı konumuna getirildiği dikkate alındığında Kıbrıs sorununa temel anlaşmalar, zirve anlaşmaları ve ilgili BM kararları çerçevesinde karşılıklı kabul edilebilir bir çözüm bulmak ivedilik kazanmaktadır.

Türkiye bölgede bozulmakta olan istikrarın yeniden kurulmasında yapıcı ve birleştirici bir rol oynayacaksa Kıbrıs sorununa eğilmek ve garanti anlaşmalarının kendisine yüklediği yükümlülükler uyarınca adanın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü ifade edecek iki kesimli, iki toplumlu federal bir yapının oluşabilmesi için kendine düşeni yapmalıdır.

12 EYLÜL MİLİTARİZM ve DEMOKRASİ

TBMM'ye Bağlılıktan, "Tam Bağımsızlığa"

12 Eylül yabancı kampanyaların memurları ya da TÜSİAD'ın yupilerince değil ülkenin militer aygıtı olan Ordu tarafından gerçekleştirildi.

Ordu hep TC devletinin kurucusu olarak Cumhuriyet rejiminde özel bir yere sahip oldu. Tek parti döneminde sistemin tüm avantajlarından en önde yararlandı. Devletin adamları zaten kendi içinden çıkıp ona dayandıkları ve de 1924-28 arası rejimin asker ağırlıklı kurucuları kendi içlerindeki hesabı kapadıkları için de, orduyla-devletle-hükümet arasından pek su sızmadı.

1940'ların sonu ve 50'lerde semirerek ortaya atılan ve devleti daha doğrudan eline alıp, rantını kendi elleriyle yemeğe başlayan henüz her mahallede bir olmayan milyonerlerimizden orduya kalan kaynaklar azaldı. 1950'ler DP'nin yönetiminde devleti kuran, kurtaran ordu mensuplarının "gazozculuğa" layık görüldüğü yıllar oldu. 1949'de ise, 1946 ile içine girilen çok partili demokraside, Milli Şef ordunun Baş Komutanı İsmet Paşa Genelkurmay başkanını "başbozuk" Milli Savunma Bakanına bağlamıştı.

Yıllar yılı, kurtuluş savaşı kahramanı Fevzi Çakmak'ın, değişmez Genelkurmay Başkanlığında, kendini Ebedi Şef ya a Milli Şeften sonraki insanla, Türkiye Cumhuriyetinin herşeyi gören ordu, özellikle subaylar bu gelişmeden ağır bir biçimde rencide oldu. Rüştü Erdelhun paşa gibi "cuntacılar" ise, devleti süngülerinin ucunda kuran ve yaşatanların askerlik onurunu çok daha fazla kıran psikolojik ortamı besledi.

Buna devlet partisi olarak, ordunun desteği ile daha çok devlet, iktidar partisi olmuş olan CHP'nin DP'ye karşı ordunun bu duygu ve tepkilerini okşaması eklendi.

DP'nin ABD jandarmalığı rolünü üslenerek, orduya bu işi yaptırarak elde ettiği sonuçları, kendi iktidar konumlarını pekiştirmek için kullanması ve orduyu da "44 cent'lik" Mehmetçik maliyetinde tutması, Orduda Milli Savunma Bakanı somutunda, hükümet ve sivil otoriteye bağlılığa tepkiyi biriktirdi. Devlet ve ülke içinde, kendi güç imkanlarından kaynaklanan konumunu, sivil otoritenin olabildiğince etkisi dışına alacak eğilim ve düşünceleri orduda gelişti.

Bu süreçte, ABD'ye askersel-politik bağımlılığın artışı, soğuk savaş koşullarında SSCB ve Orta Doğudaki amaçları için Türk Ordusunun ABD için önemini artırdı. Türkiye'deki politik istikrara pek güvenmeyen ABD otoritelerinin de Ordudaki bu eğilimi okşadığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan, DP iktidarının bilinen macerasının toplumda birikürdüğü demokrasi ve özgürlük istemleri, ordunun gövdesindeki yurtsever unsurlar üzerinden DP iktidarına karşı tepkiyi daha da besledi. 27 Mayıs darbesi esas bu süreç üzerinden yürürlüğe girdi.

27 Mayıs ile birlikte yapılan yasal düzenlemelerle, Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığından koparıldı. 1961 Anayasasında Milli Savunma Bakanlığı, hata hükümet ile Genelkurmay Başkanlığı ilişkisi adeta uzun yıllar yasal olarak boşlukta kaldı. Ancak 1970 yılında AP'nin çıkardığı bir yasa ile Başbakanlık bağı kuruldu.

1960'lı yıllar Ordunun "tam bağımsızlık" yılları oldu. Tayin, terfi iç düzenleme vb. tüm konularda sivil otoritenin müdahale ve yetkileri adeta "hiç"e indi. Bu yıllar aynı zamanda ordu mensuplarının, özellikle subayların ekonomik durumlarının, sosyal statü ve prestijlerinin 1950'lerdeki kaybı kapayarak ilerlediği yıllar oldu. 1960'lı yıllarda ordu OYAK üzerinden ekonomik yaşama girdi. OYAK hızla ülkenin yerli ve yabancı, holdinglerle çok yönlü ortaklıklar içinde en güçlü tekellerinden biri durumuna girdi. OYAK holdingin yapısı, Ordu komuta kademesinin her durumda tam yetki ve kontrolünde kalacak bir biçimdedir.

Türk Silahlı Kuvvetlerine Türkiye Cumhuriyetini "koruma ve kollama" görevini veren İç Hizmet Kanunu maddesi ve "iç ve dış düşmanlara karşı" mücadele olarak şekillenen Ulusal Güvenlik Konseyi ülke yaşamının, politik ortamının tümüyle militer baskı altına girmesinde belirleyici "hukuki" dayanağı oluşturdu.

Ordu sivil otoriteden "tam bağımsızlığını" elde etmenin yanı sıra bunun "ekonomik alt yapısı" ya da aracını da oluşturup güçlendirmiş oldu. Bu durum Orduyu kamu harcamaları içinde askersel harcamaların oranı ve miktarını teşbitte ve istediği gibi kullanmakta tam iktibas sahibi yaptı. Meclisteki Milli Savunma Bakanlığı bütçe görüşmeleri hep Genelkurmayın talepleri doğrultusunda bağlanır oldu.

Militarist Etkinin Ekonomik Temeli ve Sonucu

Türkiye'de her zaman bütçenin önemli bir bölümünü askersel harcamalar oluşturdu. Bu, hemen tüm cumhuriyet tarihinin karakteristiğidir. Hele İkinci Dünya Savaşından sonra, soğuk savaş yılları bu açıdan çok daha belirgin bir tablo oluşturdu. Ancak, 12 Eylül dönemi askersel harcamaların kaz adımlarıyla ilerlediği yıllar oldu.

Türkiye bütçesinden askeri harcamalara ayrılan pay 1972, 1981 ve 1986'da hemen bütün gelişmekte olan ve orta gelirli ülkeler grupları ortalamasının üstünde

000876

oldu. Türkiye 1972'de askersel harcama payının en yüksek olduğu dördüncü ülke iken 1981'de ve 1986'da Kore ve Ürdün gibi özel askeri sorunları olan iki ülkenin arkasından üçüncü en yüksek paya sahip ülke olmuştur.

Buna karşılık, bütçeden eğitime ayrılan pay 1972'de gelişmekte olan ülkeler ve orta gelirli ülkeler ortalamasından daha yüksek iken 1986'da orta gelirli ülkeler ortalamasının altına inmiştir.

Sağlık harcamalarının bütçe içindeki payı 1972'den itibaren her yıl için dünya, gelişmiş, gelişmekte olan, orta gelirli ülkeler, hatta en fakir ülkeler gruplarının ortalamasından daha geridir. Türkiye bu alanda Meksika, Arjantin, Kore gibi ülkelerin ardından, orta gelirli ülkeler arasında en düşük dördüncü sıradadır.

Konut, refah, sosyal güvenlik harcamalarına ayrılan bütçe payı 1972, 1981 ve 1986'da Ekvator ile beraber, en düşük ilk sırada yer almaktadır.

Düşünülebilir ki, sözü edilen yıllar genel olarak zaten kamu harcamalarının kısıldığı yıllardır. Evet, tüm kamu harcamaları şu ya da bu oranda düşürülmüştür ama bazıları daha az düşmüştür. Çünkü bu bazı harcamalar düşüşlere karşı özel olarak korunmuştur. İşte Türkiye, 1980'ler ve 90'ların başında, benzer ülkeler arasında düşüşlere karşı en iyi korunan harcamaların askeri harcamalar olduğu birinci ülkedir. Askeri harcamalara kendine benzer ülkeler içinde en yüksek önceliği veren ülke durumundadır.

1990'lı yıllara geçildiğinde soğuk savaşın bitimi ile birlikte askersel harcamaların payının çok daha bir hızla düşmesi gerekirken Türkiye'nin "savunma konsepti" bu kez de "küçük ama modern, ateş gücü ve hareket kabiliyeti, teknolojik düzeyi yüksek", yani pahalı bir ordu ve güvenlik anlayışına oturtulmuştur.

Bu durum ülkemizin NATO-ABD askersel mekanizmalarına ağır biçimde bağlanmış olması ile yakından ilgilidir. 1980'lerin başı ve ilk yarısında, Türkiye'deki NATO-ABD askersel alt yapısı, Alan Dışı Müdahale ya da Dünya Jandarmalığı rolüne uygun bir biçimde genişletilerek yenilenmiş ve Türk Milli Güvenlik anlayışı da buna uygun olarak biçimlendirilmiştir.

1980'li yıllarda, önce yoğun bir biçimde ABD kaynaklı askersel malzeme akışı, 1974-80'li Ambargo yıllarının açığını kapatırcasına yoğunlaşmıştır. Bununla iç içe 12 Eylül darbeci çevreleri ve daha sonra Özal-ANAP yönetimi savunma sanayii işine SEİA'dan hız alarak dalmışlardır. Bu iş için bir savunma sanayi fonu ve Başbakanlığa bağlı Savunma Sanayi Müsteşarlığı kurulmuştur. 1985'te "Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı" kurulması yasası ile birlikte, esas yetkinin toplandığı ve Başbakan, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanından oluşan bir Savunma Sanayi İcra Komitesi oluşturulmuştur.

Savaş sanayii için oluşturulan fon, ağırlıkla halktan toplanacak kaynaklara göre kurulmuştur. Bu tip gelirlerin yanı sıra, MSB bütçesinden silah için ayrılan ödenek ve silahlı kuvvetler için kurulmuş vakıflardan aktarılabilecek gelirler fonun kaynaklarını oluşturmuştur.

1991 sonunda fonda toplanan para 6 trilyon 695 milyar liradır. Fon idaresi 1990'a kadar 16 projeye imza atmıştı. Bunlardan yalnızca 7 tanesinin toplam bedeli 2 milyar 293 milyon dolar tutmaktadır. 1990'da çalışmalarını sürdüren üç proje ise, 4 milyar 90 milyon dolar tutmaktadır. Ana projelerden biri olan ve 1996 yılına kadar

sürecek olan F-16 Savaşan Şahin projesi ise 4.2 milyar dolarlık bir projedir.

1992 yılı başında, Milli Savunma Bakanı Nevzat Ayaz'ın yaptığı bir açıklamadaki yeni silah alım, geliştirme, modernleştirme, programlarının sayısı çok kabarıktır. Hava Kuvvetlerinin "Savunma Master Planı" kapsamındaki "bazı projeler" in sayısı 9 tanedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyon çalışmaları çerçevesinde bitmiş ve yürüyen proje ve programların toplam sayısı 30'u aşkındır.

Fon çerçevesindeki 7 projenin 2 milyar 293 milyon, çalışması 1990'da süren yalnızca 3 projenin de 4 milyar 93 milyon dolar tuttuğu göz önüne alınırsa, yukarıda sözü edilen 30'u aşkın projenin toplam harcama düzeyinin astronomik rakamlar olacağı açıktır. Bu dev fonları yutacak silahları yenileme, geliştirme projeleri şimdiden bağlanmıştır. Düzenli olarak fon yiyecek mekanizmalar haline gelmişlerdir.

Dolayısıyla, ordunun 800 binlerden 3-4 yüz bine inmesinin açığa çıkaracağı fonlar, profesyonel personel maaşları ve bu modernizasyon içinde çoktan yutulmuştur. Bu iş halkı ekmeğinden, geleceğinden kesip alacaktır. Süngü, takılı olduğu tüfek modernleşirken, ekmeği daha çok kesmeye devam edecektir.

Bunlarla birlikte, soğuk savaş biterken Genelkurmay Başkanının, "Kuzeyde tehdit bitti ama Güneyde artıyor" dolayısıyla silahlanmaya devam mealindeki tutumunun maddi alt yapısı daha iyi açığa çıkmaktadır. Bu çapta örgütlenip bağlanmış bir silahlanma projesinin kendi devamını güvence altına almak için gerçekte olsun ya da olmasın her yerde "teklif" göreceği açıktır.

Burada, 1980'li yıllardaki ilginç bir gelişmeye işaret edelim. 1960-70'lerde silahı alan-satan Genelkurmay olurdu. 12 Eylül ile birlikte Özal ve ANAP tayfası bu işe el attı. Genelkurmayın silah alım, imal, modernizasyon işleri ile ilgili mekanizmasının yanına bir de Savunma Sanayii Müsteşarlığını Başbakanlığa bağlı biçimde kurarak sivil militarist çevreler olarak devreye girdiler. Bir çok konuda Genelkurmayı devre dışı bırakarak işe el attılar. Bu olgu silah sipariş, ithal ve imal işlerinde hem yeni bir çevreyi ortaya çıkardı, hem de Özal ve ANAP taşeronları uluslararası silah tekelleri, özellikle ABD tekelleri ile yakın ve büyük çaplı ilişkiler geliştirdiler. Sonuçta ANAP 1980 ve 90'ların "çağdaş" militarizminin partisi oldu. Özal, işte bu temelde, Körfez Savaşına balıklama dalmak için olmayan mahmuzlarını şakırdattı. Silahlanma ve militarizmin sonuçlarından yararlanmakta kimi askersel çevrelerle çatışsa da, esas olarak militarizm, devletçilik ve milliyetçilikte en tutucu generallerle aynı safta "çağdaş" militarist olarak yerini aldı.

Askersel harcamaların kamu harcamaları içindeki ağırlıklı yeri ve 1980'lerde genişletilen ve kurumlaştırılan Askersel Sanayi, ülkenin militarizasyonunun önemli bir unsurudur. Bunlarla birlikte, militarizmi besleyen temel kaynakların en başında yer alan olgu ABD-NATO bağımlılığıdır.

Bilindiği gibi Türkiye de Avrupa Konvansiyonel Kuvvet İndirimi Antlaşmasına katılmıştır. Ama bu antlaşma sonucunda Güneydoğu ve Akdenizin bir kısmı kapsam dışı bırakılmıştır. Bu, görünüşte, Kürt sorunu ve Kıbrıs sorunu ile bağlı gösterildi. Ama gerçek daha farklıdır. Böylece, Türkiye'nin NATO-ABD planları açısından Körfeze, Orta Doğu'ya yönelik kullanımı için temel olanaklarının AKKA dışında tutulması sağlanmış oldu. Yani Türkiye'nin NATO üyeliğinin "yasallığı", "meşruluğu" güvence altına alınmış oldu. Bu böyle olunca ve 1991 yılı

000877

içinde yapılan NATO zirveleri ile NATO'nun devamı, bu kez de "Güneydeki istikrarlılık unsurları", "belirsizliğin bazı risklerinin devamı", "olası karışıklıklar" vb. belirsizlik tehditlerine göre gerekli bulunduktan sonra, Türk militaristleri için de iş kolaylaştı. Balkanlar'da, Kafkasya'da, BTD'de ve Orta Doğu'da "yeterinden" fazla "belirsizlik" vardı. Belirsizlik tehdidinden dolayı devam eden NATO üyeliği de sürmekteydi. Böyle olduğuna göre savunma sanayii yatırımlarına devam etmek ve AKKA sonucu Avrupa'da açığa çıkan çok sayıda konvansiyonel silahın Türkiye'de akıtılmasına girişmek için yeterince neden vardı.

NATO devam ettiği için ülkedeki paralel NATO örgütü olarak Özel Harp Dairesi ya da kontr gerillanın ya da NATO güdümlü "Devletin Demir Çekirdeğinin" devamı önünde bir engel kalmamış oldu. Militer "demir çekirdeğin", militarizmi daha da kışkırtmak için Kürt sorununda askersel yöntemi dayatmasının önünde de ciddi engel yoktu. Kürt sorunu askersel araçlar etrafında çözümüstüzlüğe itildikçe, silahlanmanın ana dimaniklerinden biri biçiminde sunularak, militaristlerce istendiği gibi kullanılır olmuş oluyordu.

Bölümün girişinde Ordunun sivil otoriteden olabildiğince bağımsız, iç işlerinde tam bağımsız olma çabasının silahlı kuvvetler İç Hizmet kanunundan da çıkararak ülkenin yaşamı üzerinde militer basıncı artırışına değinmiştik. Son otuz yıl 1961 anayasası ile MGK'nun kuruluşunu izleyerek özellikle 1971 anayasa değişiklikleri ve 1982 Anayasası ve bu dönem yasaları ile Genelkurmay Başkanlığı ve bir dizi askeri yetkilinin çok sayıda devlet, iktidar kurum ve organlarına yaygın katılımını da getirdi. Bu kurumların listesi uzun bir kaç paragraf tutabilir. Bu ise devletin tepesinde sivil otoritenin etki ve yetki alanlarına doğru militer etkinin organik olarak yerleşmesi olmuştur.

Bunlar bölümün ikinci bölümündeki ekonomik dayanak ve sonuçları ile birlikte düşünüldüğünde, son otuz yıldaki 3 askersel darbe, toplamı neredeyse son otuz yılın 1/3'ünü bulan sıkıyönetimli dönemler ve devlet içindeki sivil otoriteye giren militer gelişme ile demokrasizlik arasındaki bağlantı nedir sorusu daha da düşündürücü oluyor.

Sonuç olarak, olgular, ülkede demokrasi için soluk ve yol alabilmek için kapsamlı bir barış mücadelesinin aynı zamanda net bir anti-militarist mücadele olarak somutlanması gerektiği sonucunu açıkça ortaya koymaktadır.

KÜRT SORUNU

Kürt sorunu 1980'lerle birlikte bir kere daha ülkemizin ve dünyanın gündeminde adım adım önem kazandı. Öne çıktı. Bu gelişmede ulusal koşullar açısından, bir yandan 12 Eylül rejiminin Kürt gerçeğini yadsıyan şoven, faşist niteliğiyle bağlı olarak, Kürtçe konuşmayı bile yasaklayarak başlatılan ve geleneksel şiddete ve baskıya dayanan devlet politikasında dahi daha üst düzeyde bir sert içeriğe ulaşan tutumu şiddet uygulamaları belirleyici olmuştur.

Öte yandan, Kürtler arasında, Kürt hareketi içerisinde 1984 yılında PKK'nın başlattığı silahlı eylem sonrasında gelişmeler, HEP'in kurulması, varolan diğer Kürt partiler ve aydınları arasında oluşan hareketlenme ile birlikte Türkiye Kürt hareketindeki gelişmelerin bütünü ile ilişkilidir.

Uluslararası koşullar açısından ise, globalleşme ve bölgeselleşme eğilimlerinin etkileriyle birlikte, sosyalist ülkeler topluluğunun ve SSCB'nin dağılmasını izleyerek ulusal sorunlar etrafındaki gelişmeler yeni bir yaygınlık ve aktiflik kazanmıştır. Eş zamanlı olarak Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra Ortadoğudaki devletler ve uluslar coğrafyasının yeni bir hareketlenmeye girmesi, Saddam'ın Irak Kürtlerine karşı saldırısı sonucunda ardarda iki kere büyük bir Kürt göç dalgasının Türkiye'ye çarpmasının etkileri köklü olmuştur. Saddam rejiminin uluslararası hukuku çiğneyerek Kuveyt'e saldırısı ve işgalinin ABD ve Batıya körfeze iyice yerleşme imkanını vermiştir. Kürtlere yönelttiği barbarca saldırı ve soykırım hareketinde emperyalist güçlere Kuzey Irak'taki petrol bölgelerine Çekiç Güç olarak, Barış gücü olarak yerleşmelerine vesile olmuştur.

Bir bütün halinde Kürt sorunu etrafındaki bu uluslararası gelişmeler, bu sorunun yeni bir boyutta enternasyonalize olmasında ve uluslararası gündeme yerleşmesinde yeni bir durum yaratmış oldu. Bu da, Türkiye içinde Kürt sorunundaki gelişmelerin ülkenin gündeminde çözüme doğru kendini ortaya koyan niteliksel olarak yeni koşullar ve gelişmeleri daha köklü bir biçimde etkiledi. Denilebilir ki Kürt sorunu Türkiye tarihinde çözümünü ya da çözüm yolunda iyileştirici köklü adımlar atılmasının ortamı hiç bir zaman bu kadar elverişli olmadı.

Bu durumdur ki ülkede devletin tepesinde sorunun resmen kabul edilmesini getirdi. Sorunun şu ya da bu boyutunun kabul edilmesi ile, tam ya da kısmi de olsa çözüm arayışlarına yol açtı.

1980'lerin son yılları hükümet, Cumhurbaşkanlığı, parlamento, tüm politik partilerde, hatta kimi askerel çevrelerde ve burjuvazinin içinde sorunun politik araçlarla çözümü yoğun bir biçimde tartışıldı. Özal'dan, Demirel'e, İnönü'ye, Ecevit ve Erbakan'a kadar tüm parlamentodaki partilerin liderlerinde, işveren örgütleri ve ileri gelen kimi işadamlarında bu tutumun şu ya da bu oranda etki ve sonuçlarını izlemek mümkün oldu. En azından Kürt realitesinin bu sorunun varlığının kabulü temelinde bir tutum biçimlendi.

HEP'in ağırlıkla Kürt sorunu temelinde biçimlenen varlığı, eylemi ve parlamento çatısı altında açık kürt kimlikli parlamenter bir varlık ortaya çıkması, dönemin altı çizilmesi gereken olgularının başlıcalarından biridir.

1980'ler boyunca Türkiye Marksist hareketinin, TİP, TSİP, TKP, TBKP, SP'nin ve Kürt Marksist hareketinin partilerinin eylemleri, politikaları ülkedeki yayımları özellikle kürt sorunu etrafında yoğun yayın yapan Kürt Marksist çevrelerinin dergilerinin kamuoyundaki etkileri ve işlevleri bir diğer önemli olgu olarak zikredilmelidir. TBKP ve SP'nin kürt sorunu nedeniyle yargılanmaları ve TBKP'nin kapatılması bu açıdan özel önemdedir.

Kürt hareketi açısından durumu nesnel olarak kürt sorununun geldiği aşamaya uygun düşünsel, politik ve örgütsel hazırlık açısından üzerinde kapsamlıca durmak gerekiyor. Ama herhalde bu noktada Türkiye kürt hareketinin bu açılardan Türk soluyla ilişkilerini ve kendi konumlarını yapıcı eleştirel bir tarzda ve birleşik olarak bu aşamanın gelişmelerine yanıt verebilmek açısından ele almak acil ve önemlidir. Aynı şey SBP ve ülkenin tüm partileri açısından kürt hareketi ve kendileri ile kürt hareketi ve onun farklı kol ve örgütleri arasındaki ilişkilere bakmaya ihtiyaçları artmıştır.

000878

Kürt sorununun bugün geldiği yer Kürt halkının uzun mücadele sürecinin ve birleşik olarak kürt politik örgüt ve hareketlerinin varlığıyla gelinen yerdir. Son 10 yılda Türkiye açısından PKK öne çıkan kürt örgütü durumundadır. Karşı olmak ve katılmamak ayrı bir sorun, ancak PKK olayının kürt sorununun gündeme gelmesinde belli bir konumunun olduğu açıktır. Türkiye solunun, özellikle Marksist solun belli bir yeri vardır. 1960'lı yıllarda TİP'de Türk ve Kürt marksistlerinin ortak mücadelesi ve sonuçlarının Türkiye politik yaşam ve Türkiye'de kürt hareketinin şekillenmesindeki yeri tarihsel önemdedir. Bir bütün halinde Türkiye'deki kürt politik hareketlenmesinde çağdaş, ilerici eğilim ve perspektifler kürtlerin yaşadığı diğer ülkelere oranla daha güçlü ve ileridir.

Bir bütün halinde kürt hareketi çok faktörlüdür. Bu onun iç zenginliği olarak da görülmelidir. Hareketin kendi içindeki pragmatik farklılıklar güçlüdür. Henüz kendi içinde ve Türkiye demokratik güçleri ile yeterli ilişkileri oturmamıştır. Bu da devletin geleneksel politikası karşısında bütünsel bir alternatifin oluşmasındaki zorluklardan biridir. Yasal, birleşik bir kürt hareketi sorunun çözümünde önemli, belirleyici etmenlerin en önemlilerinden biri olacaktır.

SHP kürt raporu, partimizin kürt sorunu ile ilgili tartışmaya açtığı tezler örneğindeki çıkışlar, yasal planda ülkede siyasal partilerin kürt sorunu üzerinde bütünsel tutum ve tartışmaların biçimlenmeğe başlamasında işlevli oldu. Özellikle, SHP ve DYP'nin 1991 seçimleri öncesinde kürt sorununa yaklaşımları, SHP'nin HEP ile girdiği ittifak ve HEP kökenli milletvekillerinin parlamentoya bu kez kürt kimlikleriyle seçilerek girmeleri önemli olmuştur. Böylece TBMM'de Kurtuluş savaşımızdaki MM'den bu yana ilk kez açıkça Kürt kimlikleriyle yer alan bir milletvekili grubu varolmaya başlamıştır. Meclisin iç örgütlenmesi, başkanlık divanı ve komisyonlar için yeni bir durum ortaya çıkmıştır.

Seçimler sonrasında koalisyon hükümetinin soruna "Kürt Realitesini" kabul etmek, "siyaseten" ve "şefkatle" yaklaşılacağı vb. açıklamaları, Demirel ve İnönü'nün Güney-Doğu gezilerindeki tutum ve mesajları, olumlu ve artan politik çözüm olanaklarının, belki de geçtiğimiz dönemde en olumlu noktaya yükselişi oldu. Hükümetin genel demokratikleşme paketi ve insan hakları ile ilgili tutumu, Kürtçe yayın çıkması, film ve kaset yapılmasının serbest bırakılması ve kürtçe gazetelerin çıkmaya başlaması hükümetçe atılan somut adımlar ve sonuçları ile de ilişkilidir.

Sorunun, kürt nüfusunun yoğun yaşadığı bölgelerin geri bırakılmışlığı ile yakın bağı, sosyo-ekonomik boyutu, bölgedeki çağdışı feodal ilişkilerin varlığı, yatırım yetersizliği, işsizlik, eğitimsizlik, kültürsüzleştirmenin etkileri şimdi daha geniş kabul görüyor. Kimi çevreler de Ecevit örneğinde olduğu gibi, sorunun ulusal, etnik yanını yok saymak, örtmek için de bu gerçeğe yaklaşabiliyor. Ama sorun ulusal ve sosyo-ekonomik yanları ile ayrı ayrı ve bileşik olarak önemi bugün daha iyi görülmek ve kavranmak imkanına daha fazla sahiptir.

Ancak bu gelişmeler, çözüm yanlısı güçler kadar, Türk burjuvazisi ve devletin geleneksel politikasını yeni koşullarda da sürdürme yanlısı milliyetçi, şoven, devletçi güçlerin önce alttan alta ve sonra da açık direnci ve karşı eylemi ile de karşılaştı. Avrupa Konvansiyonel Kuvvet İndirimi Anlaşmalarında Güneydoğunun

silah indirim kapsamı dışında bırakılması, bölgede soğuk savaşın maddi alt yapısı ve unsurlarını, hem ABD ve NATO'nun çok yönlü askersel varlığını ve faaliyetini hem de Türk super Natosu, Gladyosu ya da kontrgerillanın varlık ve faaliyetini koruyucu sonuçlar da yarattı. Türkiye'yi "kendi" istedikleri -NATO'nunda, paralel Natonunda esas isteklerinin Brüksel ve Wasington'dan belirlendiğini hatırlayarak- noktada istikrarlaştırmak için, bu bölgedeki sınırlı veya genel olarak istikrarsızlaştırıcı faaliyet, girişim ve şiddete dayalı uygulamalarını artırdılar.

Burada PKK'nın silahlı mücadeleyi temel alan ve ayaklanma perspektifine kapalı olmayan biçimde, "politika" yapmaya dayalı anlayış ve eylem çizgisinin, bu noktadaki sonuçlarının Türk Gladyösünün önce istikrarsızlaştırıp, sonra ABD, NATO ve Türk egemenliğinin en gerici çevrelerinin çıkarlarına uygun noktada "istikrarsızlaştırma" stratejisine uygun ortam için maddi zemin ve vesile olarak kullanılmaya elverişliliği olgusu da ortadadır.

"Devlet içinde devlet" ya da "Gizli İktidar Odağı" yerinde Cumhurbaşkanına, yerinde Başbakan ve Hükümete ve hatta TBMM'ne onda hükmü şahsiyetini yani Türkiye Halkının demokratik iradesinin temsilcisi olan Meclis Başkanına hücum etmekten, onların tutum ve sözlerini sansür etmekten kaçınmadı. Ankara DGM savcısı N. Demiral TBMM'yi, onun başkanı Sayın Hüsamettin Cindoruk'u ve milletvekillerinin meşruiyet ve dokunulmazlıklarını şaibe altına alıp, tehditler yöneltti.

Gizli iktidar odağının, bu direnci ve tutumu adım adım, Kürt realitesine kabul temelinde, yer yer esnek ve siyaseten yaklaşım gösteren Özal'ı da, ANAP'ı da, giderek Demirel, İnönü, DYP ve SHP ve koalisyon hükümetini de, kimi işveren çevrelerini ve sendikal hareketin belli kesimlerini de adım adım şu ya da bu zamanda ve oranda etkiledi, tutum değişikliklerine, zikzaklara yol açtı.

Özal Kürt realitesinden, Irak'ta kürtlere özerkliğe, Türkiye'de federasyonu tartışmaya kadar konuştu. Ancak Temmuz 1991'de M. Yılmaz hükümeti ile birlikte, yeni hükümet bu konuda, açıkça Özal'dan ayrı bir tutum aldığını ve Irak'ta federasyon istenmediğini ve "Devletin" ya da "Hükümetin" tutumunun bu olduğunu deklare etti. Basında "Devlete" yakın kalemlerin bu doğrultuda bir içerikte birleşip yoğunlaşmaları hızlandı. 1991 seçimleri ile birlikte, Özal'da ANAP yönetimiyle görünürdeki nüansı bıraktı. Olağanüstü Hal bölgesindeki "baskıların" işkence ve kaybolmaların üstüne gidilmesini, "Güvenlik güçlerini işgöremez hale getirmek"tir, diyerek karşı çıktı. İşkencecileri savunmaya kalkıştı. Kürt sorununda HEP'den başlayıp, SHP'ye oradan hükümete ve parlamentoya doğru durmayan bir kampanya Özal ve ANAP Genel Başkanı M. Yılmaz tarafından turandırıldı.

Kürt sorununda parlamentoda ele alındığı oturumlar öncesinde, Yılmaz bu konuda Milli mutabakata engelin bizzat, hükümetin içinden geldiğini söyleyerek, SHP'deki HEP kökenli Kürt milletvekillerinin varlığından kaynaklandığını söylediler, Özal ise daha ileri giderek parlamentodaki kürt kimlikli varoluşun engel olduğunu işaretle parlamentoyu ve 1991 seçimlerini şaibe altına alan bir politik saldırıyı geliştirdi. Fiilen Özal ve ANAP devletin "demir çekirdeğinin" gizli iktidar odağının politik sözcülüğünü üstlendiler. "Çağdaş" devletçi ve "çağdaş" militarist mihrakların en önemlilerinden biri olarak "liberal" yüzlerinin, madalyonun arka tarafındaki gerçek yanını gösterdiler. Esas olarak 12 Eylülün devamcısı sivil kurum

000879

olma karakterleri bariz olarak açığa çıktı. Özal-ANAP ikilisi kürtlerin yoğun yaşadığı, PKK'nın şiddet eylemlerine de sahne olan illerdeki, gerginliğin tırmanmasını, hükümetin ve parlamentonun "kürt varlığı ile özürülü" yapısına ve "esnek" tutumuna bağlayarak, SS kararlarının daha sert uygulanmasını isteyecek hükümete saldırdılar.

Eş zamanlı olarak, özel hal uygulaması altındaki illerde yoğun devlet terörü, kontrgerilla eylemleriyle suikastler, öldürmeler, kaybolmalar tırmandı.

Bir bütün halinde bu gelişmelerle, hükümet sıkıştırlarak sertliğe ikna edilmeye ve sonrada 70 yıllık resmi tutuma döndürmek için, manipüle edilmeye çalışıldı. Hükümetin özellikle Demirel'in bu sıkıştırmaya karşı bir süre direndikten sonra, aynı silahla Özal ve ANAP'ı vurma ve "devlet'i" yanına çekmek için devlet ve üniterlik konusunda, gizli iktidar odağına "bunların esas sahibi benim" mesajını vermeye çalıştığı gözlemlendi MGK'da şekillendirilen "Önce ezmek, sonra çözmek" politikası Demirel, İnönü ve hükümetçe de benimsendi. Demirel ve İnönü geçmişte şiddetle karşı çıktıkları MGK "bildirmelerini" benimsediler. "Silaha silahla yanıt verdikten" sonra, demokratik reformların mutlaka yapılacağını yinelediler. Nevroz'la birlikte askersel çözüm hükümetçe de resmen benimsenmiş olarak öne çıktı. Öne çıkmakla kalmadı tamamen belirleyici yöntem haline geldi. En azından içinde bulunduğumuz etapta, halihazır durumda böyledir.

Bu gelişme ise Hükümetin değil "devleti" ve sertlik yanlısı Özal ve ANAP'ı güçlendirdi. Hükümetin kimi kesimlerinde yansıyan, "sertlik olacaksa bari bizim kontrolümüzde olsun" sonra da "demokrasi ile tamamlarız" yollu ve özellikle İnönü'nün "önce terörü durdurmak, sonra demokratik reformlar" sözlerinde ifadesini bulan tevilci tutum ise açık ki etkisiz kalmıştır.

Nevroz olayları ve sonrasındaki şiddet askersel çözüm yanlısı güçler, Hizbulak vb. kontrgerilla organizasyonlarını da daha yoğun kullanarak kendi tutumlarını hükümete kabul ettirmişlerdir. Bu durumda Kürt realitesini yok sayan, onların ulusal ve uluslararası yasa ve antlaşmalardan doğan ve her ulusun sahip olduğu kendi geleceğini özgürce belirleyebilmek için vazgeçilmez olan hak ve özgürlüklerini yadsıyan ve bu konulardaki yasal ve barışçı girişimi şiddetle bastıran geleneksel politika en azından bugün tekrar üstünlük kazanmış görünmektedir. Oysa, bu politikanın bizzat kendisinin bölücü niteliği 70 yıllık uygulamasının sonuçlarıyla ortadadır. Süngü ekmeği de, özgürlükleri de, birliği de kesmektedir. Demokratikleşmenin ve 12 Eylül'den çıkışın hükümeti olacağını söyleyen koalisyon hükümeti bu politikadan vazgeçmelidir. Çünkü, çok kısa bir gözetme bile gösterecektir ki son on yılda bölgede askersel çözüm için harcanan büyük kaynaklar, koruculuk sisteminin yuttuğu miktarlar, "Apo" tazminatları bölgenin gerçek problemlerinin çözümü için kullanılmış olsaydı bugün çok daha olumlu bir noktada olunabilirdi.

Bir kere daha parlamento, TRT, fiili ve oto-sansürle basın, tüm yasal alan pratikte kürt sorununa tekrar kapatılmaya çalışılmaktadır. Sanki bir yetkilinin "Basın altı ay sussun bu sorunu kökünden kuruturuz" yolundaki "ricası" hayata geçmektedir.

Bu durum Kürtlerin Türkiye'deki tüm kurumlara güvenlerinin büyük ölçüde sıfırlanmasına yol açmıştır. "Şefkatle" işe başlayanlar, Nevroz günü bölgeye ne bir tek bakan ne bir tek milletvekili göndermemişlerdir. Bu tutum güvenlik güçlerinin

kendi görüşlerini, resmi olarak tartışmasız tek kaynak durumuna yükseltmek için izlenen yoldur. Bu ise kurulduğu sırada ve sonrasında Kürtlerin koalisyon hükümeti etrafında artan olumlu beklentilerini çokağır ölçülerde tahribetmiş, zayıflatmıştır. Bugünkü koşullarda bu hükümetin zayıflaması ülkenin ve demokrasinin yararına değildir. Hükümet herşeye rağmen halen sahip olduğu demokratik olanakları ve desteği yitirmeden kürt sorununun çözümünde hızla politik araçlara dönmeli ve demokratik reformları uygulamalıdır. Yoksa "önce terörü bitirip sonra reformları yapmak" ve reformları hiç yapmamak ve işi gizli iktidar odağına teslim etmek olacaktır.

"Devletin" izlediği baskı ve şiddete dayalı ve bölge halkını da ağır ve kapsamlı olarak hedef olan geleneksel politika, bölgede PKK'nın şiddete dayalı politikasına ana gerekçeyi oluşturuyor. PKK'nın etkisinin artmasındaki belirleyici etkenlerden biri haline geliyor. Kesin olarak reddettiğimiz PKK'nın şiddete dayalı tutumu da hergün daha çok Türk kamuyonu devletin sertlik yanlısı geleneksel politikasına doğru itiyor.

SBP GYK'sı şiddete dayalı yöntemlerin ne Kürtlere ne de Türklere hiç bir yararı olmadığı ve terkedilmesi gerektiğinin yaşamsal öneminin altını çiziyor. Bir bütün halinde şiddet Türk ve Kürt nüfusunun gittikçe daha çoğunu sertlik yanlı güçlere doğru kutuplaştırma ve her iki halkı da birbirine karşı cepheleştirme eğilimi taşıyor. Son günlerde Batı Anadolu'da tekrar uç verdirilen olaylar vahimdir. Dış Türkler olgusundan da çarpıtılarak yararlanan şoven, pantürkist çevrelerin kışkırtmaya çalıştığı milliyetçi histeri bu açıdan tehlikeli bir toplumsal psikolojik zemin yaratıyor.

GYK'mız Kürt sorunun bu ortam içinde şiddet makasında, en azından belli bir süre çözüm olanaklarının daraltılıp ertelendiği bir duruma, kilitlenme tehlikesiyle karşı karşıya olduğuna dikkatleri çekmektedir. Çünkü, Kürt'erin varlıklarını inkar politikasından bile tam anlamıyla vazgeçilmemiştir. Hükümetin kuruluşunu izleyen günlerde Başbakan Demirel'in "kürt realitesini tanıyoruz" sözleri resmi devlet televizyonunda sansür edilebilmiştir. Gene Başbakanın 30 Mart 1992'de yabancı basın için İstanbul'da düzenlediği basın toplantısında sarfettiği "Kürt" sözcüğü yine TRT tarafından yansıtılmamıştır. Kısaca "devlet içindeki devletin" Kürt sorununu çözümsüzlüğe doğru yuvarlama tehlikesi artmaktadır.

Bu tehlike artmıştır. Bununla birlikte, sorunun uluslararası ve ulusal planda çok faktörlü olarak geldiği yer, içerde ve dünyada, bir çok güç açısından sorunun çözümü -herkesin kendince- için bir dizi dinamik harekete geçmiş durumdadır. Ülkenin Türk ve Kürt insanı sorunda çözüme yönelik artan bir beklenti içindedir. En sertlik yanlısı güçlerde bile Kürtlerin uğradıkları tutum nedeniyle sorunun çok gergin bir noktada olduğu görülmektedir.

Bu açıdan, sorunun çözümü için belli adımların atılmasının nesnellığı bizzat son aylarda askersel yöntemlerin öne çıkmasını savunan ve destekleyen politik çevrelerde gerek hükümet, gerek Özal ve gerekse Genelkurmayda dahi politik, sosyo-ekonomik ve kültürel araçların ve önlemlerin hızla devreye girmesi gerçeği kendini dayatmaktadır. Cumhurbaşkanı Özal'ın GAP televizyonunun kürtçe yayın yapması önerisinin Genelkurmayca da benimsendiği yolundaki açıklamaları ya da 21 Nisan Bakanlar kurulu toplantısında bölgeye yeni işçi kadroları verilmesi vb. gibi

000880

gelişmeler, bir yandan sopa, bir yanda havuç mantığının bile çok ciddi olmayan yetersiz örnekleri olsa da, şu veya bu oranda çözüme zorlayan dinamiklerin nesnel olarak kendini dayatmasıdır da.

GYK'mız Kürt sorununun çözümü açısından şu temel noktaların altını çizmektedir.

Kürt sorunu Kürt kimliği ve özgürlüklerini tanımamak ve gereğini yerine getirmekten kaynaklanmaktadır.

Kürtler nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamakta özgür olmalıdırlar. Bu en doğal insan hakkıdır. Bu hak bağımsız yaşamayı da içerir.

Nasıl yaşamak istedikleri konusunda kürtler özgür olunca, bu sorun çözüm yoluna girebilir.

Kürtler üniter devlet içinde yaşamaktan, bağımsız devlet kurmaya kadar çeşitli alternatif yaşam biçimlerini seçmekte özgür olmalıdırlar.

Bu özgürlük hiçbir tehdit, korku ve müeyyide taşımayan bir özgürlük olmalıdır.

Şiddet eylemleri ve PKK ile Kürt sorununu özdeş görmemek, karıştırmamak gerekir. Kürt sorunu PKK'dan önce de vardı. PKK bu işten vazgeçse de, Kürt sorunu çözülmezse Kürt sorunu gene var olmaya devam edecektir.

Türkiye halkı ve demokrasiden yana olan herkesin ortak çabası ile Kürt sorunu çözülebilir ve çözülmelidir. Bu noktada GYK'mız işçi sınıfının sendikal, politik hak ve özgürlükler mücadelesi ile kürtlerin hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesinin yakın bağına dikkatleri çekiyor.

Kürt sorunu çözülmeden 12 Eylül'den tam çıkış ve demokrasi gelemiz. Demokrasi uygulanmadan, Kürt sorunu çözülemez. Yani Türkler ve Kürtler arasında tam hak eşitliği sağlanmadan, sorunun tam bir açıklıkla ve sınırsızca tartışılması için politik ve yasal koşullar sağlanıp, yasaklar kalkmadan, hangi çözümün doğru olduğunu sağlıklı bir biçimde tartışmak bile mümkün değildir.

Sorunun çözümünün birinci koşulu; çözüm olarak önerilebilecek bütün görüşlerin açıklanma, savunulma ve alternatif olarak da kendini istediği biçimde ifade etmesi özgürlüğünün kabul edilip, güvence altına alınmasıdır. İkinci koşul, problemin ilgililerinin demokratik ortamda oluşacak tercihlerine karşı kesin bir kabul ve saygı dışında hiçbir yaptırım uygulanmayacağı güvencesinin yasal temelde sağlanmasıdır. Üçüncü koşul; özgür demokratik bir tartışma sonucu oluşan sonuçla birlikte ilerde sorunun şu veya bu evrede gündeme tekrargelmesi halinde ele alınabilmesi işlevli mekanizmalara sahip olmasıdır.

Önce tüm yasakların, baskı ve eşitsizliklerin kalktığı şiddetin ve silahın terkedildiği tam ve güvenceli demokratik bir ortam. Bu olmadan GYK'mız Kürt sorunu tartışmak ve çözümler üretme olanağının çok sınırlı olduğu görüşündedir.

Kürt sorunu, Kürtlerin özgür iradesini temel alan, Kürtlerin ve Türklerin tam hak eşitliği temelinde ortak çıkarlarını sağlayan demokratik bir mutabakatla, bölge ve dünya barışına hizmet eden, şiddeti bütün biçimleriyle reddeden, barışçı, demokratik ve adil bir çözümle sonuca ulaştırılabilir.

Önceki yıllarda çözümü daha kolay olan Kürt sorunu, gün geçtikçe çözümü zorlaşan bir sorun haline gelmektedir. Türkiye Cumhuriyetinin geleneksel politika-

larıyla, Kürt realitesinin çatıştığı bir konumdan Kürtlerle Türklerin çatıştığı bir konuma doğru yuvarlanma tehlikesi ciddidir. Bu noktada, Türkiye solunun üzerine düşeni yeterince yerine getirdiği söylenemez. Partimiz sorundaki tehlikeli gelişmeye dikkati çekmiş, Genel Başkanımız Sadun Aren bu konuda doğrudan sayın S. Demirel ve E. İnönü'ye mektupla görüşlerimizi iletmış, kamuoyuna açıklamalar yapmıştır. İl örgütlerimizin girişimleri olmuştur. Ama en başta Kürtlerin yoğun yaşadığı illerde parti örgütlerimizi kuramamış oluşumuzdan başlayarak, sorunda eksik kaldığımızı da kabul etmeliyiz.

Türkler ve Kürtlerin özgür ve gönüllülükleri temelindeki birliğinden yana olan SBP birinci kongresi vesilesiyle Türkiye'nin Türk-Kürt tüm yurttaşlarına, kamu görevi yürüten ya da yurttaş inisiyatif niteliğinde bulunan bütün kurumlarına seslenmekte ve aşağıdaki önerilerin hayata geçirilmesi için zaman yitirilmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

Yukarıda ifade edilen noktalardan çıkarak gerçekleştirilmesi gereken değişikliklerin bir bölümü hükümet kararnameleriyle, bir bölümü yasa değişiklikleriyle, bir bölümü ise yeni bir anayasa ile sağlanabilir.

İvedilikle harekete geçilmesi gerektiğinden, anayasa gibi geniş mutabakatlar gerektiren konuların ele alınmasından önce hükümet kararnameleri ve yasa değişiklikleriyle temel adımların atılması gerekmektedir.

Sosyalist Birlik Partisi Türkiye'nin, tüm yurttaşların esenlik içinde yaşadığı bir ülke haline gelebilmesi için ulaşılması gereken hedefleri şöyle tanımlamaktadır

- 1) Kürtlerin varlığı yasal temelde tanınmalıdır.
- 2) Devlet ve hükümet Kürt sorununun çözümünde askersel araç ve çözümleri değil politik araçlar ve çözümü benimsediğini açıklamalıdır.
- 3) Olağanüstü hal hemen sona erdirilmeli, koruculuk sistemi kaldırılmalı, özel tim bölgeden çekilmelidir.
- 4) Anayasa ve siyasi partiler yasası barışçılığı esas alan tüm görüşlerin tam bir özgürlük içinde dile getirilmesini sağlamalıdır. Ayrılmış partiler de yasal olabilmelidir. Bu ayrılma durumunun hangi koşulların yerine gelmesiyle gerçekleşebileceğinin anayasada tanımlanmış olmasını gerektirir.
- 5) Kürt sorununu yasal yollardan dile getirmek ve en uç önerileri bile seslendirebilmek mümkün olmadığı için yasal yolların dışına çıkmış olanlar için bir genel af getirilmelidir.
- 6) Merkezi devlet örgütlenmesinde ademi merkeziyetçiliği güçlendirecek şekilde bölgesel düzenlemeler yapılmalı, eyalet sistemine geçilmeli, eyalet meclisleri kurulmalı, eyalet, il ve ilçe yönetimleri seçimle göreve getirilmelidir.
- 7) Eğitimde yerel yönetimlerin söz sahibi olması sağlanmalı ve yerel yönetimlerin kararlarına bağlı olarak Kürtçe derslerinin konulması mümkün olabilmelidir.
- 8) Radyo ve televizyonlardan Kürtçe de yayın yapılmalıdır.
- 9) Devlet katlarında ve Silahlı Kuvvetlerde görevli kürt kökenli yurttaşların kendi ulusal kimliklerini açık ifade edebilmeleri sağlanmalıdır. Devletin yasama, yürütme ve yargı erk organlarının bileşiminin ülke nüfusunun etnik-ulusal bileşimine uygun hale gelmesiyle eşitlik sağlanmağa başlanılmış olabilir. Haklarda

000881

ve devletin tüm yapısında farklı kökenlerden tüm yurttaşların tam eşitliği ve devletin milliyetçilikten arındırılması, yani Türk vassalından uzaklaştırılmasıyla, devlet Türklerin, Kürtlerin ve ülkede yaşayan tüm ulus ve etnik kökenden yurttaşların demokratik devleti olma imkanını kazanabilir. Eğer Kürt olduğunu ifade eden bir teğmen general olabiliyorsa, Kürtlerin devletin en yüksek katlarına gelebildiği ancak o zaman söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ve bu cumhuriyette yaşayan tüm yurttaşların esenliği bu değişikliklere ulaşılabilmesine bağlıdır. Geleneksel devlet politikasında ısrar Türkiye'yi içerde kaosa, dışarda ise bir barbarlar ülkesi konumuna sürükleyecektir.

ÇALIŞMA YAŞAMI VE SENDİKAL SORUNLAR

Ülkemiz çalışma yaşamında yıllardır derin bir kriz yaşanmaktadır. Tıkanan toplu sözleşmeler, yaygın grev ve direnişler, kitlesel işten çıkarmalar bu bunalımın en açık göstergeleridir. Çalışma yaşamındaki bu bunalım 1980'li yıllar boyunca uygulanan, siyasal zora dayalı "ucuz işgücü politikasının" ve onunla uyumlu baskıcı çalışma mevzuatının dolaysız ürünüdür. 1980'li yıllarda çalışma yaşamının Anayasa-yasal çerçevesi anti-sendikal bir mantıkla hazırlanmıştır. Toplumsal mutabakatı dışlayan, "sosyal devlet" anlayışını ortadan kaldıran, esas olarak büyük sermaye çevrelerinin dilekleri doğrultusunda hazırlanan ve sermayenin tahakkümünü pekiştiren bu çalışma mevzuatı çalışan sınıfların durumunda büyük gerilemelere yol açmış ve gelirin büyük sermaye çevreleri lehine yeniden dağılımını sağlamıştır. Öte yandan bu durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak endüstri ilişkilerinde gerginliğe, tıkanmaya ve krize yol açmıştır. Kuşkusuz çalışma yaşamındaki olumsuzlukların tümü 12 Eylül'le başlamadı. Çalışma mevzuatının 12 Eylül öncesinden kalan ciddi sorunları vardı: istihdam güvencesinin yokluğu, kamu çalışanlarının sendikalaşamaması, sendika seçme özgürlüğünün yokluğu, yönetime katılmanın, endüstriyel demokrasinin engellenmesi, işçi sağlığı ve iş güvenliği sorunları, sosyal güvenlik hizmetlerinin yetersizliği, grev sınırlamaları, hak grevi, dayanışma grevi yokluğu, işsizlik sigortasının yokluğu 12 Eylül öncesinden bugüne kalan sorunlardır.

12 Eylül, işçi ve emekçi sınıfları için sömürünün ekonomik zor yanında ekonomi-dışı zor (siyasal şiddet) yoluyla sürdürülmesi, yoğunlaştırılması demek olmuştur.

İşçi-Sendika Hareketinin 12 Eylül'den Çıkışı

12 Eylül sonrası işçi hareketindeki ilk belirgin hareketli dönem, sendikalar yasasının çıkışından sonraki aylarda, DİSK üyelerinin yeniden örgütlenmeleri sırasında yaşandı. Özellikle, metal sektöründeki yeniden örgütlenme süreci ya da sendika seçme özgürlüğü için mücadele, denebilir ki, işçi hareketimizin 1980'lerin ortasındaki ilk önemli mücadelesini oluşturdu.

Bunu 1984'de başlayan grevlerin 1985-86'da katlanarak artışı izledi. Bu üç yılın grevleri sayısal olarak ve kapsadığı işçi sayısı açısından "mütevazı" rakamlardır. Ama bu yılların grevlerinin önemli yanı 2821-22 sayılı yasaların, 12 Eylülcü mevzuatın kalın yasak duvarının delinebilir olduğunu kanıtlamasıdır.

Burada altını çizmeliyiz ki 1984'de başlayan bu süreç, 12 Eylül'ün en ağır günlerinde işçi hareketinin kendisine yöneltilen ağır baskılara DİSK davasında

işçilerin ve sendikacıların onurlu karşı koyuşu ve DİSK davası etrafında "DİSK'E ÖZGÜRLÜK" belgisi altında gerçekleşen ulusal ve uluslararası etkin mücadele ve kampanyaların birikimi üzerinde gelişmiştir.

1987'den itibaren grev, direniş ve işçi eylemlerinde, onları izleyen memurların hareketlenmesinde, halen dört yılı aşkın süredir devam eden büyük çaplı genişlemeye tanık olundu.

12 Eylül sonrasında işçi sınıfındaki hareketlenmenin gelişimi açısından DİSK üyelerinin 1983-84 yıllarındaki sendika seçme özgürlüğü için mücadelesi ve 1984-85-86 yılı grevleri, 1987 sonrasındaki geniş çaplı sendikal hareketlenmenin maddi ve moral temelini hazırlamıştır.

Sendikalı işçilerin kamu ve özel sektörde çalışan kesimlerinin konumu ve hareketlenmesi açısından, 12 Eylül sonrası gelişmeler kimi yeni özellikler kazanmıştır. 1983-86 döneminde, gerek sendika seçme özgürlüğü için mücadelelerde, gerekse ilk grevlerde öne çıkan kesim özel sektör işçileridir. Özel sektör işçileri arasında da daha çok DİSK'in doğuş ve kuruluş süreçlerinde etkili olan işkollarının işçileri ve Türk-İş üyesi sol kanat sendikalarının üyelerinin yeri önde gelmektedir. Kısaca, 12 Eylül'den çıkışta işçi hareketinin deneyli özel sektör işçileri, DİSK pratüğinden geçmiş kesimi, koçbaşı rolü oynamıştır.

Kamu sektörü işçilerinin hareketlenmesi ağır ağır gelişmiş ve esas olarak son 3-4 yılda öne çıkmıştır. 12 Eylül dikta rejiminin kamu harcamalarını kısıarak, kamu sektörü çalışanlarının gelirlerini daha aşağı çekmesi, Yüksek Hakem Kurulu uygulaması ve Kamu Sektöründe işveren sendikasına bağlanması gibi uygulamalarla birlikte kamu işçilerinin gelirleri ve hak kaybı da ağır oldu. 1980'lerin son yıllarında kamu sektörü işçileri ve memurları hareketliliklerinin iyice artması ve öne çıkması bu sonuçların etkileri ile sıkıca bağlıdır.

Sonuçta, bu gelişmelerle birlikte Türkiye işçi hareketi, hem özel hem de kamu sektörü için mücadelecilik ve deneyim bakımından daha olumlu bir harmanlamaya ulaşmıştır.

Kamu işçilerinin tabandan gelen hareketlenmesi, bu sektörün sendikalarının gövdesini oluşturduğu Türk-İş'in 1986-87 ve sonrasındaki görece hareketlenmesinde ve 1986-89 kongrelerinde etkili olmuştur. Tabandan gelen hareketlenme ve sınıf bilinçlenmesi, kendi bünyesindeki sol kanat sendikaların 1960'lardan beri gelen mücadele birikimi, katılan eski DİSK üyelerinin etkileri, ve 1986'ya kadar 12 Eylülcü yönetime kayıtsız şartsız destek vermesine rağmen Türk-İş'i aynı yönetimin ağır biçimde hırpalamayı sürdürmesi, Türk-İş'in esas hayat alanı olan kamu sektöründe izlenen sosyal intikamcı politikaların 1985'den sonra daha da hızlandırılması Türk-İş'de 1986 sonrasında ortaya çıkan kimi olumlu gelişmelere yol açmıştır.

Bu gelişmeler konfederal yönetim organlarına, Tüzük ve 24 ilkeye yansımada. Ama 14. ve 15. genel kurullarda daha çok sol muhalefetin kongreye taşıdığı içeriğe ilişkin tutumlarında ifadesini buldu. 15. kongre kararlarının içeriği ise daha fazla etkilendi.

Kongreler sonrasında ise bu olumlu gelişme tabanın ve sol kanat sendikaların tutumu ile bağlı olarak, yönetimin eylem kararları alıp bunları gecikmeler,

000882

törpülenmelerle de olsa yer yer uygulaması ile somutlandı. 1987 seçimlerinde ANAP'a oy vermeme ve siyasi yasaklarla ilgili referandumdaki yasaklara karşı çıkan çağrılar ise partiler üstü sendikacılık ilkesini aşan somutlamalar oldu.

Toplam olarak bu gelişmeler Türk-İş'de daha mücadeleci bir tutum ve partiler üstü sendikacılığı pratikte aşan, irdeleyen kimi adımlar olarak biçimlenmiştir. Bu gelişme işçi sınıfındaki hareketlenme ve mücadelenin sonuç alıcılığı üzerinde olumlu sonuçlar yaratmıştır.

Gerek mücadelecilik ve gerekse partiler üstü sendikacılıkla çelişen adımların Türk-İş tarihinde en etkili olduğu yıllar 1987-88 ve 89 yıllarıdır. Bu gelişmenin istikrarlı ve kalıcı bir nitelik kazanıp kazanmadığı tartışılabilir. Türk-İş tepe yönetimi, ekipleşmesinin karakteri, temel dayanakları ve Türk-İş'in yapısal özellikleri ile bu gelişmeler arasındaki çelişki tartışılabilir. Çünkü, Türk-İş yönetimi ve halihazırda konfederasyonun 2/3'ünü oluşturan bugünkü yönetimi destekleyen sendikaların mücadelecilik eğilimine karşı tutumu, bu eğilimi destekleyip önünü açan bir tutumdan çok, işin başında olup, zorunlu kaldıkça eğilime uyup, esas olarak kontrol etmeğe, daha ileri gitmesini frenlemeğe yönelik bir tutumdur. Partiler üstü sendikacılığı aşma eğilimi karşısındaki tutum da benzerdir. 1987 seçimlerinde ve siyasi yasaklarla ilgili referandumda uç veren olumlu tutum, 1989 yerel seçimleri ve 1991 seçimlerinde tekrarlanmamıştır.

Bu nedenlerdir ki, 1980'lerin ikinci yarısında Türk-İş tabanında ve bir dizi önemli sendikada ifadelenen olumlu gelişmeler yer yer kalıcılık eğilimi kazanmış ve konfederasyonun eylem ve kongre belgelerinde belli oranda yansımıştır. Bu olumlu eğilimler, halen tepe yönetimde, Başkanlık Konseyinde, Konfederasyonun sağın kontrolünde olan yapısal ağırlık merkezinde, tüzük ve 24 ilkede herhangi bir değişime yol açmamıştır. Ancak buralarda ortaya çıkacak olan köklü dönüşümler, kalıcı ve Türk-İş'in bütününe belirleyen nitelikler düzeyine yükselmiş olabilirdi.

Bütün bunlarla birlikte Türk-İş işçi sınıfımız açısından bugüne kadar ki tarihindeki en ileri durumundadır.

Sendikal hareketin 12 Eylül'den çıkışında bağımsız sendikaların da olumlu rolünün altı çizilmelidir. Bu sendikaların üyeleri, ilk sendika seçme özgürlüğü mücadelesi ve ilk grev ve direnişlerde ilk önce davrananların arasında yer almışlardır.

1984-85-86'nın sendika seçme özgürlüğü için mücadeleler, 12 Eylül sonrasının ilk grevleri ve işçi mitingleri, 1989 bahar eylemleri, izleyen grev ve grev dışı eylemler, 3 Ocak eylemi, 1991 yaz eylemleri, 1987'de başlayan partiler üstü sendikacılığı irdeleyici tutumlar ve tüm bu eylemler içinde Türk-İş yönetiminin eskisinden olumlu, yer yer önde durmaya yönelen tutumlarının sonucu olarak sermaye çevreleri ve hükümetler işçileri tekrar hesaba katmak zorunda kalmışlardır. Nitekim 1989 ve sonrası toplu sözleşmelerde ciddi bir kıpırdanma yaşanmıştır. İşveren çevreleri, başta TÜSİAD olmak üzere, reel ücretlerdeki gerilemeyi ve gelir dağılımındaki uçurumu itiraf etmek durumunda kalmış ve olası bir sosyal patlama kaygısıyla enflasyonun üzerinde -bazen oldukça üzerinde- ücret taleplerinin altına imza atmışlardır.

Toplam olarak bu sonuç Türkiye işçi sınıfının kendisine yöneltilen saldırıları karşılayabileceğini de kanıtladı. İşçi sınıfı ciddi bir siyasal önderlik olmaksızın 1989-

92 eylemleri ile bunu başardı. İşçilerin sendikalara güvenlerinde olumlu gelişmeler oldu. İşçi komitelerine işçi katılımı da arttı.

1989, 1990 ve 1991 yılında Türkiye işçi sınıfının sendikalarda örgütlü kesiminin sendikal yapı içinde elde ettiği başarılar, sendikal örgütlülüğün ne kadar önemli olduğunu ve (bazı iddiaların aksine) önemini nasıl artırdığını göstermektedir.

Özellikle 1990 ve 1991 toplu sözleşmelerinde başarılı sonuçların elde edilmesi 12 Eylül sonrasındaki gerçek ücret kayıplarının önemli ölçüde geri alınmasını sağladı. Ancak toplu pazarlık alanıyla sınırlı bir ekonomik mücadelede bu başarının elde edilebilmesi, sendikalara yönelik saldırıda sermayenin tavrının daha katılaşmasına, sınıf mücadelesini şiddetlendirmesine ve yeni saldırı yöntemlerini devreye sokmasına neden oldu.

12 Eylül sonrasında işçi sınıfından sermayeye aktarılan değerlerin bir bölümü sanayi burjuvazisine giderken, önemli bir bölümü banka burjuvazisine, ticaret burjuvazisine uluslararası sermayeye ve ANAP etrafında yuvalanmış vurguncu kesime aktarıldı. 1990 ve 1991 toplu iş sözleşmelerinde başarılı bir mücadele ile, işçi sınıfından gaspedilenin tümü, bu gasp işleminden ancak kısmen yararlanan sanayicilerden geri alındı. Bu durum, sendikalı işçilerin önemli bir bölümünün bulunduğu kesimlerde sendikalı işçilere yönelik yeni bir saldırıyı gündeme getirdi.

Özellikle sanayi burjuvazisi, salt toplu pazarlık alanında kalan ekonomik mücadele karşısında işyerlerini kapatmaya, fason üretime, işyerlerine taşeron sokmaya, part-time çalışma düzenine, ne pahasına olursa olsun işyerini sendikasılaştırmaya çaba göstermeye başladı. Buna bağlı olarak da sendikalı işçi sayısı özellikle son bir yıllık süre içinde azaldı ve azalmaya devam ediyor.

Sendikalı işçi sayısındaki bu kayıplar, esas olarak sendikacılık hareketinin başarısızlığından ileri gelmiş değildir. Kazanılan başarılar karşısında ona yöneltilen saldırılarla köklü bir biçimde bağlıdır. 1989, 1990 ve 1991 yıllarında sendikal yapı içinde elde edilen başarılar, sermayenin doğrudan sendika üyelerine yönelik sürekli ve sistemli bir saldırı başlatmasına neden olmuştur.

İşçi sınıfı hareketi, sermayenin bu yeni saldırısı karşısında yeni stratejiler geliştirmek zorundadır. Ekonomik mücadelenin yalnızca toplu pazarlık masasında başarıyla sürdürülebildiği günler giderek geride kalmaktadır. Sendikal mücadele siyasallaşma gündemdedir.

1987-1988 yıllarına kadar her işyerindeki toplu iş sözleşmesi genellikle biri diğerinden kopuk olarak ele alınıyordu. 1989, 1990 ve 1991 yıllarındaki mücadele, sermayeye karşı verilen ekonomik mücadelede sınıfın geniş kesimlerinin birlikteliği önem kazandı ve başarı sağladı.

Gündemdeki konu, bu birlikteliği siyasal alana taşımaktır.

Sendikacılık hareketinin bugüne kadarki toplu pazarlığa ağırlık veren stratejisi bir tıkanıklık yaşayacaktır. Bu tıkanıklıktan çıkış, sendikal mücadelenin siyasallaşmasıyla mümkündür.

Dönemin belirgin bir özelliği, yeni çalışma mevzuatıyla iyice etkisizleştirilen "yasal grev" in yerine "grev dışı eylem" biçimlerinin uygulanması ve daha etkili olmasıdır. Hükümet kamu kesiminde grevleri adeta kısırtarak işçileri yormayı ve "burun sürtme"yi esas almış, özel sektör ve ithalat yoluyla grevleri kırmayı dene-

000883

miştir. Seka, Demirçelik, Seydişehir grevlerinde hükümet hep aynı tutumu takınmıştır. Bu tutum karşısında denenen grev dışı toplu eylemler (bahar eylemleri gibi) sonuç alıcı olmuştur.

Ülkemizde Çalışan Sınıfların Durumu ve Sendikalaşma

Ülkemizde ücretle çalışanların aktif nüfus içindeki payı giderek yükseliyor. 1990 yılı verilerine göre ücretle çalışanların aktif nüfus içindeki payı yüzde 37'dir. Faal nüfus içinde işçi sınıfı en büyük sosyal grubu oluşturmaktadır. 19 milyona yaklaşan toplam istihdamın 8 milyonunu aşkın bölümünü ücretle çalışanlar oluşturmaktadır.

Bu sayısal büyüklüğe rağmen, işçi sınıfının örgütlenme düzeyi oldukça düşüktür. Ülkemizde resmi rakamlara göre toplu sözleşmeden yararlanan işçi sayısı 1.8 milyon civarındadır. Sendikalaşmanın bu derece düşük olmasının nedenleri arasında, kamu çalışanlarının sendikalaşmasının engellenmesi, yoğun işten çıkarmalar ve yasadışı istihdam, işgüvencesinin yokluğunun getirdiği caydırıcılık ve iktidarın (12 Eylül iktidarlarının) sendikasılaştırma politikaları sayılabilir. Bu noktada özellikle vurgulanması gereken istihdam güvencesinin yokluğudur. İstihdam güvencesinin yokluğu tüm diğer sendikal hakları kullanılamaz hale getirmiştir.

1.8 milyon olan sendikal işçi sayısının % 78.8'i Türk-İş, % 11.6'sı bağımsız sendikalar ve % 9.6'sı Hak-İş üyesidir. DİSK ise örgüt olarak kapatılmış durumda bırakıldığı için bu tablodaki nicel yeri görülüyor. Anlaşıldığı gibi sendikal hareket (MİSK de hesaba katıldığında) esas olarak 4-5 bileşen halindedir. Tek örgütte toplanmış değildir. Sendikal işçilerin % 80'i Türk-İş, % 20'si Türk-İş dışındaki örgütlerdedir. Bu durum yaklaşık on yıllık 12 Eylül uygulamasının sendikasılaştırma ve uygun gördüğü tek örgütte toplama politikası döneminden sonra da böyledir.

Bu tablodan çıkan ilk sonuç, sendikal hareketin birlik diye temel bir probleminin olduğudur. İkinci sonuç, sendikal hareketin birliğine esnek, çok yönlü ve her döneminde uygun ve değişebilir somut biçimlerle yaklaşmanın gereğidir. Üçüncü nokta, sendikal hareketin iç ilişkilerinde olumsuz anlamda rekabetin ve çatışmanın değil, burjuvaziye ve devlete karşı diyalog, işbirliği, dayanışma ve birlikte mücadele ilişkilerinin egemen olması gereği ve sendikalar arasındaki ilişkilerde devletin ve patronların her türlü karışması dışlanarak işçilerin irade ve kararının tam anlamıyla belirleyici olmasıdır. Bunun sağlanması için referandumun sendikalararası demokrasi-nin işleyiş mekanizması olarak kabul edilerek işletilmesidir. Sendikal birliğin hangi biçimde olursa olsun gerçekleşmesi ve korunmasında sendikal demokrasi-nin, sendikaların iç yaşamında ve sendikalar arasında egemen olması belirleyici önemdedir.

Sendika içi demokrasi açısından, işçi sınıfındaki politik ve mesleki çeşitliliğin sendikaların yapısına yansımaları sağlamak açısından sendika içi seçimlerde Nisbi Temsil sisteminin uygulanması bir gereksinim olarak beliriyor. Mesleki çeşitliliği karşılamak açısından da sendikaların iç yapılarında kotaların ve meslek komite ya da organlarının oluşturulması gereksinimi öne çıkıyor. Özetle, sendikalar içerisinde gerçek sendikal ve mesleki çeşitliliği karşılamak için nisbi temsile dayalı seçim sistemi mesleksi kotalar ve organlar sendikal birliğin sendikal demokrasi ile bağlanmasının araçları olarak belirlemektedir.

Sendikal hareketin birden fazla bileşenle, örgütle somutlandığı durumda ise sendikal birlik, sendikalar arasında olumsuz rekabetin dışlanması, burjuvaziye ve devlete karşı iş, eylem birliği ve dayanışma olarak sendikaların birliği, sendikal hareketin birliği olarak somutlanabilir. Bu durumda sendikalar arası demokrasi ve onun somutlanması olarak referandum, sendikal birliği sağlamanın aracı olabilir. Bu durumda da tek örgütte sendikal birlik perspektifi esas kalmaya devam etmektedir.

Sendikal birlik hangi biçim altında olursa olsun ancak gönüllülük temelinde ve tabanın söz ve karar sahibi olması yoluyla, işçilerin özgür iradesiyle gerçekleştiğinde gerçek bir birlik olabilir. Bunun içindir ki sendikal demokrasi ve sendikal birlik birlikte, içiçe ele alınmalıdır. Sendikal hareketimizin birlik sorunu, en başta DİSK-Türk İş arasındaki ilişkiler, kanımızca bu temellerde değerlendirilebilir.

12 Eylülcüler yasalar sendikal hareketimizi yapısal olarak sert bir anti-demokratik çarpıtmaya uğrattı. İş yerlerindeki sendika üyesi işçilerin örgütlü bir yapı olarak varolabilmelerini yasal açıdan önledi. Temsilcileri, işyeri işçilerinin temsilcisi değil, atamalı sendika temsilcisi olarak biçimlendirdi. Şubeler ve genel merkez ilişkisinde yetkileri ağırlık olarak genel merkezde topladı. Genel merkezler ise üye sayısı 9'u geçemeyecek kişilerden oluşan bir organa indirildi. Bu merkez, organlar üzerinde devlet denetimini güçlü bir biçimde kurumlaştırdı. Böylece devletin sendikaları üyelerin elinden koparıp alabilmesine elverişli bir yapı oluşturuldu. Bu ilişkiyi tersine çevirmek, bütün yetki ve denetimin işyerindeki sıradan üyeden başlayarak işyeri örgütlenmelerinde, şubelerde ve kongrelerde toplanıp genel merkez yapılarının tabanın yeterli katılımını sağlayacak biçimde ve seçimlilik temelinde genişletilmesini sağlamak, devletin, hükümetin ve tüm idari organların müdahale ve yetkilerini yok etmek gerekiyor. Bu, sendikal demokrasinin gelişmesinin de koşuludur. Sendikal yapılar tabanın, düz üyelerin, şubelerin söz ve karar sahipliğini mümkün kılacak, idari ve mali yetkinin olanak olduğu kadarıyla tabanda, gerekli olduğu kadarıyla da genel merkezde olmasını sağlayacak bir biçimde düzenlenebilmelidir.

12 Eylül sendikalara ve sendikacılara politikayı yasakladı. Sendikalarla partiler ve diğer örgütler arasında her türlü organik ve politik ilişkiyi yasadışı kıldı. Faşist rejim, siyasal partilerle birlikte bütün sivil toplum örgütlerinin aralarındaki çok yönlü ilişkilerin demokratik potansiyelini gördüğü için bu yolu izledi. 12 Eylülcüler sendikaların ve tek tek her sivil toplum örgütünün kendi temel işlevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için bu ilişkilerin vazgeçilemez olduğunu bilerek ve bu işlevlerin yerine getirilmesini engellemek için yasaklar koydu.

Dolayısıyla sendikaların, kendi doğal işlevlerini yerine getirip üyelerin haklarını tam anlamıyla savunmak ve geliştirebilmek için tüm politik faaliyet yasaklamalarını, parti ve diğer sivil toplum örgütleriyle ilişki kurma yaşantısını silkeleyip atmaları gerekmektedir. Sendikalar, siyasal partiler de içinde tüm sivil toplum örgütleriyle eşit haklı, çok yönlü ve sürekli ilişki, işbirliği içinde olmalıdırlar. Sendikalar, yerel ve merkezi olarak politik yaşama derinlemesine ve çok yönlü katılmalıdırlar. İster devlet ve burjuvazi tarafından isterse sendikal hareketin içinden dayatılsın, partilerüstü politika ya da bu sözde ilkenin türevi olan, 'olabildiğince po-

000884

litikadan uzak sendikacılık" ya da "etiketsiz, sıfatsız, sendikacılık" ve benzeri gibi işçi sınıfının sendikal örgütlerini politika dışına iten, dolayısıyla sendikal işlevlerini de yerine getirme olanaklarını ortadan kaldıran anlayışlara düşmemek özellikle şimdi, 12 Eylül'den çıkış koşullarında büyük önem kazanmıştır.

Aynı ölçüde önemli olan bir diğer yan da örgütsel bağımsızlık ve eşit haklılıklarını yok sayarak sendikaları partilerin yan örgütlerine ya da aktarma kayışı, ya da kitleleri dar anlamda kendi partisel çıkarları için yönlendirme aracı olarak gören yaklaşımlardır. Bunlar da sendikaların işlevlerini yerine getirmesini engeller. Daralmaya, devlet ve burjuvazi karşısında işçi sınıfının sendikal açıdan silahsızlandırılmasına yol açar. Bu, özellikle 1980 öncesinde Marksist solun içine en çok düştüğü hatalardan biridir.

Politik partiler sendikalarla doğru ilişkileri ancak eşit haklılıklarına ve örgütsel bağımsızlıklarına tam ve mutlak saygı göstererek kurabilirler. Tüm sivil toplum örgütleri ancak böylece, birbirlerinin farklı, bağımsız ve zorunlu işlevlerine zarar vermeden, her biri diğerinin kendi işlevindeki rolünü kabul edip destekleyerek aralarında doğru ve sağlıklı ilişkiler geliştirebilirler.

Sendikal hareket ister tek örgütte, ister birden fazla örgüt ve bileşenle kendini ifade etsin, politik partiler tarafından bütünsel varlık olarak değerlendirilmelidir. Hele Türkiye gibi sendikalaşma oranının düşük olduğu bir ülkede -faşist ya da devletin ve patronların doğrudan aracı olan yapılar dışında- ne bir tek fazla, ne de bir tek eksik sendikal örgüt olabilir. Hepsi işçi sınıfı için imkandır. Mesele bunların patronlara ve devlete karşı işçilerin çıkarı için kendi aralarında olumsuz rekabeti dışlayıp, dayanışma ve işbirliği içinde ve birlik pratiğini ve perspektifini kaybetmeden çalışıp çalışmadıklarındadır.

Sendikal hareketin bütün bileşenleri devlete ve işverenlere karşı desteklenmelidir. Sendikalararası ilişkilerde ise olumsuz rekabete ve iç kapışmaya karşı çıkılmalı, sendikalar arası demokrasi ve referandum savunulmalı, devlet ve işverenlerin her türlü müdahaleleri reddedilmelidir. İşçiler, söz ve karar sahibi olmalı, sorunlarını kendi aralarında gönüllülük temelinde çözmelidirler. Kapitalizme, patronlara ve devlete karşı ayırmsız sendikal hareketten, sendikal birlikte, işçilerin gönüllü birliğinden, sendikal demokrasiden, onun işleyişinin sonuçlarının saygıyla kabul edilmesi, esas alınmasından yana olmak siyasal partilerin, özellikle sol siyasal partilerin ilkesel tavrı olmalıdır.

Bu açıdan 1960-70'lerdeki hataları tekrarlamamak "sıkı DİSK'çi", "sıkı Türk-İş'çi" vb. değil, bir bütün halinde sendikal hareketin birliği ve sendikal demokrasinin militan yandaşı olmak gereklidir.

12 Eylül Türkiye sendikal hareketinde bir temel anlayışı, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığını özel olarak ele aldı. Düşünce ve pratik olarak onu silmeye çalıştı. Bu anlayış öz olarak DİSK'in kuruluşunda "devrimci sendikacılık", "tabanın söz ve karar sahipliği", "partiler üstü sendikacılığın" ve "sarı sendikacılığın" reddi gibi noktalar da ifade edilen anlayışın bütünsel bir ifadesidir. Bu anlayış, 1974-75'lerde "sosyalist sendikacılık" olarak ifade edilen, daha dar bir yoruma karşı, sendikalarda o.mazsa olmaz nitelikleri ifade etmektedir. Sendika demokratik olmalıdır. Sendikalar birbiriyle çıkar bağı olan tüm işçilerin, yani sınıfın örgütü olmalıdır.

Sendikalar hangi din, hangi ırk ve politik düşünceden olursa olsun, hangi dili konuşursa konuşsun bütün işçi kitesinin örgütü olmalıdır. Başka türlü olabilir mi? Açık ki olamaz.

Dolayısıyla bu kavram tam anlamıyla eşyayı kendi adıyla çağırmanın kendisidir. Bu kavramı benimseyen sosyalist, Marksist, sol grup çevre ya da partinin kendileriyle sendikalar arasındaki ilişkilerde sekterliğe düşmesi, sendikaları aktarma kayışı ya da yan örgütü gibi görmesi, bu politik çevrelere ait bir yanıştır. Demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının kendisinden değil, söz konusu partilerin, parti-sendika ilişkisi konusundaki yanlışlarından, parti anlayışlarındaki sekterlikten kaynaklanmaktadır. Bu yanlışlara karşı izlenecek yol, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının terki değil, söz konusu sekterliğe, partilerin tutumuna ve yanlış parti anlayışlarına karşı tavır almaktır.

Bu anlayış 1970'lerin sonuna doğru sendikal hareketin tüm diri ve dürtüst unsurlarının, en geniş çevrelerin mutabakatını almıştır. Yalnızca DİSK'te değil, Türk-İş'e bağlı sendikalarda da genişçe benimsenmiştir. 1980'den sonra ise 15. Türk-İş Kongresinde sınıf kavramı, sınıf bilinci ve bağlı olarak da sınıf sendikacılığı anlayışının kimi unsurları kongrenin gündeminde ve bazı kararlarında belli bir yer bulmuştur. Bu da kapsamlı bir mutabakat oluşması eğilimini yansıtıyor olabilir. Bütün bunlar dikkate alındığında sendikal anlayışın geliştirilmesi açısından izlenecek yol demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının bir etiket, bir isim ve slogan olarak değil, bir anlayış ve içeriğe ilişkin olarak ele alınması ve her tür daraltıcı, indirgemeci yorumlar dışlanarak geliştirilmesidir.

Bu açıdan 80 öncesinde sınıf bilinci ile sosyalist siyasal bilincin karıştırılmasına ilişkin nokta üzerinde durulmalıdır. Sendikaların sınıf örgütleri olmasının ve üyelerinde sınıf bilincinin varlığının sendikaların amacının sosyalizm olmasını gerektirmediğinin altı keskin olarak çizilmelidir. Her işçi sınıf bilincine, yani kendisinin ayrı bir sınıfa mensup olduğu, burjuvaziden ayrı çıkarları olduğu ve bunun için de kapitalistlere ve kapitalist sömürüye karşı mücadele etmesi gerektiği bilincine varabilir. Ama çıkış yolu, projesi olarak sosyalizmi görmeyebilir. Bu nedendir ki demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı sendikaların tüzüklerine amaç olarak sosyalizmi koymalarını gerektirmez.

Yeni, Demokratik Bir Çalışma Mevzuatı İçin

12 Eylülcü rejim tarafından oluşturulan çalışma mevzuatı, ANAP döneminde de korunmuştur. ANAP makyaj değişiklikler dışında bu çalışma mevzuatını tümüyle savunmuş ve uygulamıştır. Uzun yıllar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'yu oylamıştır. Bu nedenle ILO ve uluslararası sendikal örgütler tarafından eleştirilmiştir. Türkiye, imzaladığı ILO belgelerine ve Avrupa Sosyal Şartına aykırı iç hukuk düzenlemelerini ortadan kaldırmamıştır. Oysa usulüne gör onaylanmış olan bu sözleşmeler kanun hükmündedir. Türkiye bir an önce onayladığı ILO belgelerine ve Avrupa Sosyal Şartına uygun düzenlemeleri iç hukukunda gerçekleştirmeli, onaylanmayan ILO sözleşmelerini, özellikle 87, vb. sayılı sözleşmeleri bir an önce imzalanmalıdır.

Bugün Anayasanın ve organik yasaların yeni baştan ele alınması gündemdedir. Anayasanın ve organik yasaların oluşumunda bir demokratik mutbakat

000885

sağlanamazsa, çağdaş, evrensel normlar iç hukuka aktarılmazsa yeni çalışma mevzuatı da yarım kadük kalacaktır. Bugün olduğu gibi yasallık-meşruluk makası yeniden açılacak, sorunlar fiili durumlar yaratılarak çözülecektir. Anayasa ve çalışma mevzuatındaki vesayet sistemi terkedilerek özgürlükler sistemi tercih edilmelidir. Endüstri ilişkileri sivilleştirilmelidir.

Anayasa ve yeni çalışma mevzuatı -devlete karşı sivil toplumu, siyasal güce karşı siyasal özgürlükleri korumanın yanında- ekonomik güce, zora karşı da sosyal ve ekonomik hakları güvence altına almalıdır. Anayasanın sosyal ve ekonomik haklar bölümü, devletin sosyal niteliğini öne alan ve fakat devletin sivil toplum alanının boşaltmasını hedefleyen, sermayenin alanının sınırlandırılmasını, tek taraflı tasarruflarının azaltulmasını ve ekonomik zora dayalı keyfi uygulamalara karşı iktisaden güçsüz kesimlerin, çalışanların hak ve özgürlüklerinin güvenceye bağlanmasını ve bu güvencenin özünü oluşturan sivil toplumsal örgütlerin, sendikaların önünün açılmasını öngören bir anlayışla hazırlanmalıdır.

Sosyal hakların etkin kullanımı ve korunması ancak sivil toplumsal örgütlenmeler güçlendirilerek sağlanabilir.

Yeni hükümet, her iki partinin daha önceki vaatlerine, koalisyon protokolüne ve hükümet programına uyarak bir an önce şu düzenlemeleri gerçekleştirmelidir:

- İstihdam güvencesi konusunda hazırlanan taslak bir an önce yasalaşmalıdır. Bu taslak gecikmiştir. Yıllardır AT ülkelerinde uygulanmakta olan normları içermektedir. Eleştiri noktalarını saklı tutarak bu taslağı ileri bir adım olarak desteklemeliyiz. Keyfi fesihlerin sınırlandırılması ve yargı denetimi, çalışma yaşamında bir ferahlık yaratacaktır.

- ILO'nun 1992 konferansından önce, sendikal faaliyete, toplu sözleşme ve grev hakkına getirilen kısıtlamalar kaldırılmalı, kamu çalışanlarının sendikalaşması, grevli toplu sözleşmeli sendikal haklara kavuşması sağlanmalıdır.

- Çalışma yaşamına ilişkin uluslararası normlar sadece ILO normlarıyla sınırlı tutulmamalı, AT normları da dikkate alınmalıdır.

- Sendikal hakların kullanımını sınırlayan, engelleyen "diğer mevzuat" gözden geçirilmeli, değiştirilmelidir.

- İşsizlik sigortası uygulaması, istihdam güvencesi paketiyle birlikte ele alınarak bir an önce uygulanmaya başlanmalıdır.

Sorun, yasal değişikliklerle bitmemektedir. Çalışma yaşamının sorunlarının çözülmesi aynı zamanda bir ekonomik politika, daha doğrusu bir sosyal politika sorunudur. 1980'li yıllarda sosyal politikaları, ekonomik politikaların sosyal maliyetini bir yana iten gerici politikalar uygulandı. Bugün yapılması gereken, ekonomik ve sosyal politikalar arası uyumun sağlanmasıdır.

İşçiler ve onların örgütü olan sendikalar siyasal süreçlere etkin olarak katılmalı, etkili olmalıdır. Sendikalar etkin bir baskı grubu, güçlü bir sivil toplum örgütleri oldukları oranda çalışma yaşamının sorunları çözülebilecektir.

YEREL YÖNETİMLER VE DEMOKRASİ

Koalisyon hükümetinin basına ve kamuoyuna yeterince yansımayan bir genelgesi 1992 başında vali ve kaymakamlıklara gönderildi. Bu genelge ile vali ve kay-

makamlardan il ya da ilçelerinin sorunlarını tartışmak ve çözümler üretmek için tüm parti, sendika, dernek, oda kooperatif ve benzeri sivil toplum örgütleriyle toplantılar yapmaları isteniyordu. Bazı yerlerde örgütlerimiz oldukça etkili biçimde bu toplantılara katıldılar. Bu "yerel parlamentolara" geçemeyen hükümetin boşluk yanı da taşıyan bir uygulaması idi. Ama herşeye rağmen demokrasi açısından bakir bir alanda yeni bir uygulamaydı. Biz olması gerekeni işaret etmekle birlikte, bunun içini doldurmak üzere ülke çapında ve yerel planda neden bu toplantıların koalisyonu oluşturan partilerin çoğunlukta oldukları il genel meclis, belediye meclis ve encümenlerini bu örgütlerle sürekli ve sistematik bir çalışma yürütmeye yöneltmediklerini sormadık. Ve somut olarak bunun yapılmasını önererek il ve belediye meclis ve encümenlerinin önüne gitmeyi akıl edemedik.

İl ve ilçe örgütlerinin her toplantısında "politik gündeme müdahale etmek" ya da "etkili olamamak" ya da genel "takvim" eylemciliğine ya da hepten ne yapacağını kestirememeye durumuna kilitlenmekten söz ediliyor ve tartışılıyor.

Politik mücadelenin her şeyden evvel ve başka şeylerle birlikte, yaşama bugünden başlayarak müdahale içinde her düzeyde (yerel ve merkezi) iktidar için mücadele olduğu "edebiyatta" hep beraber iyi bildiğimiz şeylerdendir. Ama 1960'lardan sonra 1980'lere kadar muhtarlıklar, belediyeler, il genel meclisleri, yani yerel yönetimler ya da yerel iktidar organları dikkatimizin dışında kaldı. Sosyal demokrat sol, 1960'ların sonu ve 1970'lerde bu konuda önemli deneyleri yaşadı. Ama, yerel yönetim sorunu geniş solun da kapsamlı bir biçimde gündemine ve dikkat merkezine yeterince giremedi. Yerleşemedi.

Oysa, uluslararası planda işçi hareketinin, sosyal demokrat ve komünist kollarının her ikisi için de 19. yy. sonu ve 20. yy'ın ilk yarısından, bugüne kadar yerel yönetimler çok önemli oldu. Yerel yönetimler sol ve tüm emekçiler, çalışan halk için demokrasi okulları, sivil toplumu güçlendirmek ve ülke çapında yönetime hazırlanmak için ve hepsinden önce halkın, yurttaşların yaşamını bugünden iyileştirmeye başlamak ve devleti demokratikleştirmek için, önemli ve küçümsenmeyecek başarılar elde ettikleri yerler olmuştur.

Sivil toplum örgütleri, ya da demokratik kitle örgütleri 1970'lerde solun ve Marksist solun önemli etki alanları, işlevli oldukları ortamlar oldu. Ama bu örgütlerin Marksist solun değil de çalışan halkın, yurttaşların ülkede yerel ve merkezi olarak kendilerini ifade etme, yaşamlarını bugünden düzeltme, katılımı gerçekleştirme, demokrasiyi geliştirmek ve aşağıdan yukarı her düzeyde iktidar olmak için, önemli ve işlevli olmasının esas olduğu yeterince kavranmadı.

Yurttaşların mahallede, köyde, ilçede ve ilde, işi merkezi devlet ve egemen sınıfın müdahalesine bırakmadan, aşağıdan, yerinden kendi yaşamlarını yönetmeye başlamalarının her şey ve herkes için yararlı, yaşamsal ve olumlu rolü yeterince görülemedi. Var olan bir dizi yerel iktidar organı egemen, mülk sahibi sınıflara ve merkezi devletin etkisine bırakıldı.

Daha az etkili, yer yer de suni kalan, "der"li örgütlerle sınırlı kalındı. Ya da mekanik, şabloncu bir biçimde kimi komitelerle yetinildi. Oysa halkın, sıradan yurttaşın kendilerini demokratik ve sosyalist amaçlar için, kendi güncel yaşam alanlarında, ortamlarında ifade etmesi için, onu yönetmeye kalkmak değil, desteklemek

000886

uluslararası deneyimin özüydü, mümkün olduğunca da, bu en doğal bir biçimde ortaya çıkmış ya da sıradan yurttaşın en kolay bir biçimde ve en geniş kitlesiyle katılabileceği, örgüt tip ve alanlarının seçilmesinin yaşamsallığı da bilinen bir şeydir.

Muhtarlıklardan başlayıp belde, il, anakent belediyelerine, il genel meclislerine kadar uzanan yerel yönetim ve iktidar organları, bugün ülkemizde yeterince olmasa da, yaygın bir ağ oluşturmaktadır. Bunlar etrafında ve içinde halkın kendi yaşamı için yerinden yönetim mücadelesi komitelerle ya da dernek türü örgütlerle de karşıt, alternatif değildir. Bu açıdan her olanak, bütünsel ve uyumlu bir biçimde yerel halk, emekçiler ve yurttaşların insiyatifli, bağımsız eylem ve enerjisinin sonuç alma imkanı en yüksek olan alanlardır.

Bu açıdan, azınlıkta ve azınlık olduğu için de, merkezîyetçi olan egemen mülksahibi sınıflara ve merkezi devlete karşı ademî merkezîyetçi, katılımcı, halka dayanan yönetim modelleri için girişimi arttırmak, bugün her zamankinden daha önemlidir. Yerinden yönetim ve yerel demokrasi: Tüm ülkede demokrasi ve merkezi devletin yetkilerini her adımda azaltarak halka sivil toplum örgütlerine, yerel yönetimlere devretmek. Ve bu doğrultuda sürekli girişim. Partimizin yaklaşımı bu olmalıdır.

Genel Yönetim Kurulumuz yerel demokrasi üzerinde durmayı ve bu çerçevede, bir ön yaklaşım biçimlendirmeye çalışmanın yararlı olacağı görüşündedir. Aşağıdaki yaklaşımlar, bu açıdan bir ilk çerçeve oluşturmaya çalışmaktadır.

Yerel Yönetimler

Türkiye'de yerel yönetim ağı, muhtarlıklar, belediyeler (Anakent, ilçe, belde) ve il özel yönetimlerinden oluşuyor. 1988 itibarıyla 1925 belediye ve 12 adet belediyeler birliği vardır. Yalnızca bu bile, yerel yönetimlerin ülke çapındaki geniş potansiyeline işaret ediyor.

Türkiye tarihinde, yerel yönetimlerin zengin bir geleneği ve geçmişi olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bir çok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de yerel yönetimlerin özerk hareket etme istemleri, yakın zamanların olgusudur.

Yerel yönetimde devamlılık ve hukuki bir kişilik kazanmak, yani KURUM-SALLAŞMAK uzun süre söz konusu olamamıştır. Bu süreç bugün de devam etmektedir. Bunun önemli bir nedeni, merkezîyetçi devlet geleneğinin yerel yönetimler üzerinde sürekli bir baskı oluşturmastır.

Bugün, yönetimin çok merkezi olduğu ve yerinden yönetimin geliştirilmesi gerektiği konusunda yaygın bir görüş birliği oluşmuştur.

Genel Yönetim Kurulumuzun bu konudaki yaklaşımı, ülkemizin yaygın muhtarlıklarının olabildiğince çoğunun belediyelere dönüştürüldüğü bir biçimde, tam bir yerel yönetimler ağıyla kaplanmasıdır.

Bunun gerçekleştirilmesi için, öncelikle açıklığa kavuşturulması gereken konu, bu yeni yaklaşım içinde yerel yönetim organlarının, tüzel kişilik olarak işlevlerinin ne olacağının tartışılarak belirlenmesidir.

Kanımızca bu tartışmadaki ana eksen, o yörede yaşayanların gereksinimlerini birlikte saptamaları, çözüm yollarını birlikte üretmeleri ve özerklik için de öz yönetim temelinde, yerel iktidar mekanizmalarının yaratılması olmalıdır.

Günümüz demokrasilerinin, çoğulcu niteliği içinde, yerel yaşantı biçimlerinin yeniden veyerinden üretilmesi olarak tanımlayabileceğimiz bu yaklaşım, yerel yönetimlerde etkin, katılımcı bir örgütlenmeyi yaşamsal kılmaktadır.

Klasik devlet örgütlenmesinin işlev ve yetkilerinin, aşama aşama sivil toplum devredilmesi demek olan devletin demokratikleştirilmesi sürecinde, yerel yönetimlerin bu perspektife bağlı olarak yeniden yapılanması zorunludur.

Yerel Meclisler

Geniş anlamda bir yerel yönetimden yani, yerel iktidar olmaktan söz etmek hem yürütme hem de yasama erklerine sahip olmaktan geçer. Bu söylem içinde belediyeler yürütme organı yani yerel hükümet, yerel meclisleri de yasama organı, yani yerel parlamentolar olarak düşünülmelidir. Siyasal erk, merkezi yönetimlerle yerel yönetimler arasında paylaşılmalıdır.

Yerel Meclis: İl ve ilçe karar organı, genel ve doğrudan oyla bölge halkı tarafından seçilen üyelerden oluşan demokratik ve özerk kuruluşlardır. Yerel Meclis seçimlerine o yörede çalışan ve yaşayan herkes katılabilir. Yerel düzeyde örgütlü tüm siyasi partiler, hiçbir baraj konmaksızın ve nisbi temsile dayalı seçimlerle yerel meclis seçimlerine katılabilmelidirler. Yerel meclis, yerel hükümetin beldenin ekonomik, sosyal, kültürel açıdan gelişimini sağlamak amacıyla belirlenmiş işlevleri kapsamında, yasama görevini üstlenir. Yerel meclis seçimleri, genel seçimlerle aynı zamanda yapılmamalıdır. Yerel meclis seçimleri 4 yılda bir, ancak ulusal meclis yasama döneminin ortasında yapılmalıdır. Yerel meclis başkanı meclis üyelerinin oylarıyla seçilmelidir.

Yerel Hükümet: Bu söylem içinde yerel hükümet olarak düşündüğümüz belediyelerin bir tüzel kişilik olarak, işlevinin niteliği ne olmalıdır? Yerel hükümet olgusunun, kendisini meşrulaştıracağı yeni dayanaklar ne olabilir.

Uluslararası dönüşümler, yerel yaşantıları ve kimlikleri sürekli etkiliyor ve yeniden biçimlendiriyor. Özellikle, çeşitli yaşantıların ve kimliklerin bir arada bulunduğu kentlerde, gruplar etkileşim içinde kendi kimliklerini üreteceklerdir. Yerel hükümetler, böylesine bir çıkış noktasından hareketle kendisini meşrulaştırabileceklerdir. Çünkü, yerel yaşantı biçimlerinin yeniden üretilmesi, hiçbir biçimde merkezileştirilmemesi gereken bir işlemdir.

Bu durumda, yerel hükümetin görev alanlarını ayrıntılı olarak saymak yerine, merkezi ya da ulus devlet anlayışından kaynaklanan yerel yönetimlerin işlevleri dışında kalan alanları belirleyerek, yerel hükümeti bu alanın dışında serbest bırakmaktır doğru olan. Yerel yaşam biçimlerini yeniden üretmek konusunda bir örnek vererek, yerel hükümetin işlevinin niteliğini açıklığa kavuşturmaya çalışalım. Bilindiği gibi, eğitim, ulus devlet anlayışı açısından devletin temel işlevleri arasındadır. Oysa, bu kamu görevinin yerel düzeyde üretkenliği ve yaratıcılığı geliştirecek biçimde yerel yönetimlerce yeniden üretilerek ele alınması, daha demokratik bir yapıya kavuşturulmasını sağlayacaktır.

Yerel hükümet kavramı, ulusal düzeyde yeni bir işbölümünün ilkeli bir platforma oturtulması zorunluğunu getirmektedir. Tekçi devletlerde görülen merkezizetçi baskı kaldırılmalı. Vesayet kavramı yeni bir tanımlama ile biçimlendirilmelidir. Merkezi yönetimin ildeki temsilcisi (vali) aracılığıyla uyguladığı "idari vesayet"

000887

kaldırılmalıdır. Vali taşrada devleti temsil eden, devletin sınırlı sayıdaki taşra birimlerini denetleyen, çalışmalarını gözetleyen, çalışmalarını hukuka uygunluk ve yönetimin bütünlüğü çerçevesinde gözetim temsili nitelikte bir yetkili durumuna getirilmelidir.

Yerel hükümet merkezi yönetimin sahip olduğu mal varlığından ayrı mal varlıklarına bağımsız gelir kaynaklarına ve özel bütçelere sahip olmalıdır. Bu çerçevede, yerel hükümet işletmeler, katma bütçeli idareler, bankalar sandıklar, şirketler, vakıflar kurabilmeli, büyük projelerin gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak özel örgütlenmelere gidebilmelidir. Örneğin, ilk kurulduklarında belediye bankası iken, iller bankası adını alan bankanın yönetiminde yerel yönetimler de temsil edilmelidir.

Yerel hükümetin gelirleri içerisinde, yerel kaynaklardan gelen kesimin görece ağırlığını arttırmak için, yerel nitelikli vergiler oluşturulmalı. Seçimle iş başına gelecek yerel hükümet merkezi yönetimde değil, o yerel topluluğu oluşturan halk ve yargı tarafından denetlenmelidir. Yasal düzeyde de idari işler için bölge idare mahkemelerine mali işler için, bölgelerde kurulacak bölge sayıştaylarına işlerlik kazandırılmalıdır.

Yerel yönetimlerin de demokratikleştirilmesi, halkın bireysel seçme ve denetleme imkanlarının yanı sıra, tüm sivil toplum örgütlerinin, başta sendikalar köylü kooperatifleri, tüketici kooperatif ve örgütlerinin yani emekçi halkın, ve yurttaşların örgütlü katılımı da sağlanmalı, güvence altına alınmalıdır.

TÜSTAV

III. SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ

SBP'NİN KURULUŞ DÖNEMİ VE PROGRAMIN ve TÜZÜĞÜN MUTABAKATLA BELİRLENMESİ

Partimiz, bütün halk ve sosyalistler açısından çok ağır koşulların yaşandığı 12 Eylül'ün son döneminde bir çok marksist akımın birlik arayışının sonucunda kurulmuştur. Bu dönem, dünya çapında sosyalizmin büyük bir gerileme içine girmesi, ülkemizde ise askeri darbenin baskılarıyla solun genel olarak dağılmaya yüz tutmasıyla karakterize olmuştur.

İşte bu koşullarda, özellikle baskının yarattığı atalet kabuğunu kırmaya çabalayan sosyalist akım ve çevrelerden 112 sosyalistin katıldığı bir toplantıyla Sosyalist Birlik Partimizin ilk adımı atılmıştır.

İstanbul'da yapılan 15 Nisan 1990 toplantısı sonunda girişimciler kamuoyuna açıkladıkları ortak bildirimlerinde "Halkımızın çözümsüzlüğe ve umarsızlığa mahkum edilmek, bu yolla ülkemizin dönüşü olmayan karanlıklara sürüklenmek istendiği bu bunalımlı dönemde toplanan biz Marksistler, bu gidişe aşılmaz engeller oluşturmak ve sorunların gerçekçi çözümlerini içeren bir iktidar seçeneği sunmak üzere birleşerek, bir sosyalist parti kurulması sürecini başlatma kararı aldığımızı kamuoyuna duyuruyoruz"(1) diyorlardı. Yine aynı bildirimde "Bizler, dünyadaki gelişmelerden, ülkemizin koşullarından ve ülkemiz Marksist hareketinin deneyimlerinden hareketle yaşamı iyileştirme çabalarımızla birlikte, yeni bir toplum yaratma amacı için köktenci toplumsal dönüşümleri zorunlu görüyor, bunları sınıfsız topluma doğru yürüyüşümüzün vazgeçilmez kilometre taşları olarak kabul ediyoruz"(2) denilerek kurulacak partinin hangi toplumsal perspektife sahip olacağı açıklanıyordu.

Hiç şüphesiz SBP'nin oluşumunda önemli bir aşamayı ifade eden 15 Nisan Bildirisi'ndeki temel anlayış birliğinin oluşmasında, buna öngelen süreçte SBP'nin kuruluşuna katılan kimi akım, çevre ve kişilerin ortaya koydukları yaklaşımların önemli payı bulunmaktadır. Sadun Aren, partiyi ele alırken "Birincisi Marksist olacak, bilimsel sosyalizmi benimsemiş olacak"(3) diyor ve "yasal çalışmayı içtenlikle benimsemiş olacağını, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümünden yana olacağını hem dünyada hem de Türkiye'de"(4) ifade ediyordu.

TSİP geleneğinden Çağatay Anadolu'da bir başka noktaya dikkat çekerek "Marksizmin kaynaklarında tanımlanan ve sonraki pratiklerde bir hayli uzaklaşmış olduğumuzu yeni yeni kavradığımız, devletin devlet gibi olmadığı, halkın her düzeyde kendi kendini yönettiği, insan haklarının ne gerekçeyle olursa olsun ihlal edilmediği, burjuva demokrasisinden sadece tarihsel olarak değil, fiilen çok daha üstün bir sosyalist demokrasiye sınıfsız topluma giden uzun yolun başlangıcı olarak değerlendiren; böyle bir sosyalist demokrasiye her adımda halka dayanarak ilerlemek isteyen; bu ilerleyiş sırasında ailenin, cinsler arası ilişkilerin, toplumun ve devletin demokratikleşmesi için vereceği mücadeleyi hem bugünü güzelleştirmenin hem de özlediği yarına ulaşabilmenin temel şartı belleyen, güncel sorunların çözümü için alternatif öneriler getirebilen, iç işleyişi demokratik, görüş çeşitliliğini kendi zenginliği olarak algılayan, uluslar arasında ezen-ezilen denklemlerine ve dolayısıyla zora

000888

dayalı ilişkilerin yerini, eşitlik temelinde gönüllü beraberliğin alması için topluma barışçı çözümler getiren yeni bir sosyalist parti doldurabilir bu boşluğu"(5) diyordu.

TİP geleneğinden olan ve TBKP'nin kurucuları arasında yer alan Umur Coşkun ise kurulacak olan partinin Türkiye solunun önemli akımlarını birleştirmesi gerektiğine işaretle "Bunların tümü yakın bir tarihte bir araya gelip yasal Marksist parti kuruculuk sürecini başlatabilirler, fakat bence bu süreç sürekli olarak yukarıda sözünü ettiğim devrimci akım ve diğer sol çevrelerle daha ileri birlik olanaklarını gözetken bir süreç olmalıdır"(6) şeklindeki görüşüyle parti sürecine yaklaşıyordu.

TKP geleneğinden olup aynı zamanda TBKP'nin de sözcülüğünü yapan Zülfü Dicleli ise "partinin niteliğine dikkat çekerek tutumlarını "kendini Marksist, sosyalist ya da komünist olarak tanımlayan herkesle, sosyal demokrat partiden farklı bir parti hatta Marksist bir partiden, kendini sosyalist olarak tanımlayan herkesin katılacağı bir partiden yana olan herkesle birlikte olmaya hazırız"(7) şeklinde açıklıyordu. Siyasi platformdaki birleşmenin önemine de değinerek "bundan daha önemli olan böyle bir sosyalizme gidebilmek için bugün zorunlu olan demokratikleşmede kurulacak Marksist partinin aktif bir rol oynaması gerekmektedir ki zaten sosyal demokratlardan Marksistleri ayıracak temel nokta, bu demokrasi anlayışına sahip çıkma noktası olmalıdır"(8) şeklinde yaklaşımlarını açıklıyordu.

SHP'den bir grup arkadaşıyla birlikte ayrılan İzmir Bağımsız Milletvekili Kemal Anadol ise yeni bir partiye olan ihtiyacı "1968'lerde Batı Avrupa'daki öğrenci hareketleri nasıl Türkiye'ye yansıtırsa, Avrupa'daki yeni politik gelişmeler de Türkiye'yi kesinlikle etkileyecektir. Bu rüzgarlar Türkiye'ye de ulaşacaktır. Doğu Avrupa'daki gelişmeleri sosyalizmin iflası, kapitalizmin başarısı olarak değerlendirmek son derece yanlıştır. ABD Başkanı Bush, İngiltere Başbakanı Thatcher bile böyle bir değerlendirme yapmıyorlar. Nasıl Doğu Avrupa'da komünist partilerin dışındaki partilerin işlev sahibi olması, yenilerinin kurulması toplumsal gereksinimse, Türkiye'de de Marksist partilerin kurulması, yasallaşması bir toplumsal gereksinimdir"(9) şeklinde ifade ediyordu.

Sosyalist Birlik Dergisi çevresinden Oral Çalışlar ise partiye olan ihtiyacı "Türkiye'nin devletçi sosyalizmden arınmış, çoğulcu ve sosyalist demokrasiyi ruhu-na sindirmiş bir sosyalist partiye ihtiyacı var. Eski grup ve örgütlenmelere dayanan partilerin yeni döneme cevap verebilmesi mümkün değildir"(10) diyerek ifade ediyordu.

İşte yukarıda belirttiğimiz ortak anlayışların olgunlaştığı atmosferde toplanan 112 sosyalistin girişimci olarak başlattığı SBP sürecinin yerel girişimlerle yaygınlaştırılması, bunların koordinasyonunun bir yürütme komitesi aracılığıyla yapılması ve partinin kuruluşuyla ilgili yapılacak çalışmaların çerçevesinin çizilebilmesi için 23 Haziran 1990'da Hazırlık Kurultayı toplanması kararlaştırıldı. Bu süreçte yapılacak bütün çalışmaların doğrudan oylama yoluyla yapılması da belirlenen esaslardan biriydi. Nitekim bu toplantıyı takibeden günlerde Sosyalistlerin Birlik Partisi Girişimi diye ifade edilen süreçte gerek yurt içinde gerekse yurt dışında birlik girişimi büyük bir genişleme ve yaygınlık kazanmış ve ilk büyük toplantı olan Hazırlık Kurultayı Ankara'da yaklaşık 2000 girişimcinin katılımıyla toplanmıştır.

Kurultayın açış konuşmasını yapan Aziz Nesin, birçok konunun yanısıra kimlik sorunu üzerinde de duruyor ve "Değerli arkadaşlarım, her konuda açık olmalıyız ve açığız. Sömürüyü tam önlemenin marksizmden başka yolu bulunmamıştır. Elbette marksizmi göksel dinlerin ayetleri gibi katı, donuk, değişmez, yenilenmez kurallar toplamı olarak anlamıyoruz. Marksizmin bilimsel ana ilkelerine bağlı kalınarak, heryerde geçerli ve zorunlu olan ilkelerine bağlı kalınarak, Türkiye'nin bugünkü koşullarına uygun yeni yorumlarla, yeni değerlendirmeler üretmek partinin kuramcılarının görevi olmalıdır. Bir partinin marksist olması, tabelası ve marksistim demesiyle değil, o partinin izlencesiyle belirlenir. İlle de marksist olmak partinin üyesi olmanın koşulu değildir. Partinin izlencesini kendi ve ülke çıkarlarına uygun bulanlar anti-marksist değilse marksist olmasalar da partinin üyesi olabilmelidirler."(11) diyerek partinin niteliği ve parti üyesinin pozisyonuna açıklık getirmeye çalışıyordu.

Hazırlık Kurultayı, özellikle yerel girişimlerin partinin niteliği, kuruluş sürecinin belirlenmesi gibi konularda süren tartışmalara aktif katılımlarıyla devam etmiş ve 213 kişilik bir Hazırlık Kurulu'nun seçimiyle sonuçlanmıştır. 21 Temmuz 1990'da İstanbul'da toplanan bu kurul ise 40 kişilik bir Koordinasyon Kurulu, Program ve Tüzük Komisyonlarını belirlemiştir.

Yayınlanan Hazırlık Kurultayı bildirgesinde ise "Kurultayımız, marksist sol'un birliğini güçlendirmiş ve daha geniş birlikteliklere yönelik kararlılığımızı pekiştirmiştir"(12) denilmiş ve toplumsal model olarak sosyalizmin tek seçenek olduğu açıklanarak "Kapitalizm günümüzde de gelişiminin bütün boyutlarıyla toplumsal sorunun çözümü için sosyalizmin zorunlu olduğunu kanıtlamaya devam ediyor. Sosyalistlerin Birlik Partisi, insanın insan tarafından sömürülmesine son verileceği, baskının ve şiddetin tüm boyutlarıyla yaşamdan silineceği, insanın doğal çevresiyle de uyum içinde özgürce gelişeceği ve kendi geleceğini belirleyeceği, cinsiyetçi toplumsal işbölümünün ve ulusal eşitsizliklerin aşılabacağı, çoğulcu, demokratik, insancıl, emekçi halkın doğrudan iktidarına dayalı bir sosyalizm için mücadele edecektir"(13) perspektifi ortaya konulmuş ve böylece yeni sosyalizm anlayışlarının temel noktaları vurgulanmış ve sınıfsal tercih açık bir şekilde "emekçi halk" olarak zikredilmiştir.

Sonuç olarak da "Türk ve Kürt marksistlerinin birlik partisi, bütün bu mücadelelerini sosyalizm perspektifi ile yürütecek, sosyalizmi toplumsal meşruiyet temelinde, çoğunluğun kazanılması yoluyla ve doğrudan yığınların dinamik devinimlerine dayanarak ve köklü toplumsal dönüşümler aracılığıyla gerçekleştirmesini amaçlayacaktır" ifadesiyle de partinin temel bileşenlerine dikkat çekilmiş ve bunların mücadele anlayışlarının ana öğeleri belirlenmiştir.

Hazırlık Kurultayı'nın kararları doğrultusunda oluşturulan program ve tüzük komisyonları çalışmalarını Yürütme Kurulunun koordinasyonu ile yürütmüş ve hazırlanan taslaklar öncelikle 213 kişilik Hazırlık Kurulunda görüşülmüş ve orada ortaya konulan görüşler ışığında kimi değişmelere uğramış ve nihayet 24-25 Kasım 1990 günü Ankara'da yapılan Kuruluş Kurultayındaki tartışmalardan sonra onaylanmıştır. Özellikle bu kurultayda programın bazı bölümleri ve tüzüğün amaç maddesi geniş tartışmalara yolaçmış, o ana kadar çalışmalarımızda yer alan kimi arka-

000889

daşlar, programın kesinleşen haliyle bazı bölümlerine yönelik eleştirilerini muhafaza ettiklerinden süreçten çekildiklerini açıklamışlardır.

Hazırlık Kurultayı, program ve tüzüğün belirlenmesinin ötesinde partinin kurucularının da belirlenmesini sağlayarak sürecin önemli bir aşamaya gelmesini sağlamıştır. Sayıları 135 olarak belirlenen kurucuların oluşturduğu Kurucular Kurulu, resmi kuruluşun gerçekleştireceği 15 Ocak 1991 tarihine kadar, çok sayıda isim arasından benimsenen Sosyalist Birlik Partimizin ideolojik, siyasi ve örgütsel çalışmalarının yönetici organı olarak çalışmıştır.

15 Ocak 1991 günü, Irak'ın Kuveyt'i işgali nedeniyle Birleşmiş Milletler'in çekilmesi için tanıdığı sürenin sona erdiği gün, muhtemel bir askeri müdahaleyi dik-kate alarak, "savaşa hayır" şiarlarıyla İçişleri Bakanlığı'na bildirim verilerek Sosya-list Birlik Partimiz hukuki kişiliğini de kazanmıştır. 114 kurucunun yaptığı ilk top-lantıda Genel Başkanlığa Prof. Sadun Aren oybirliği ile getirilmiştir. Ayrıca, 50 üyeden oluşan Genel Yönetim Kurulu ve onların içinden 14 kişilik Merkez Yürütme Kurulu seçilmiş ve bu kurul da yaptığı ilk toplantıda farklı alanlarda görevli beş genel başkan yardımcısı ve saymanı seçerek faaliyetlerine başlamıştır.

Böylece farklı eğilimlerden sosyalist akımların, çevrelerin ve kişilerin katılımıyla oluşan SBP'nin kuruluş süreci tamamlanmış oluyordu. Bu süreçte dikka-ti çeken temel unsurlar ise daha çok kimi grupların sorunlarının birlik sürecine getir-dikleri, yerel inisiyatiflerin oluşumunda ortaya çıkan yerel anlaşmazlıklar, birliğin programatik zemininin ve parti modelinin yarattığı sorunların SBP'nin kitleliliğini giderek olumsuz açılardan etkilemesiydi. Öyle ki, kimi kişi ve çevreler, bazı grup-ların bu süreçteki varlığını ileri sürerek, girişimi doğrudan doğruya o çevrenin etkisi altında kalmaya mahkum bir çaba olarak daha başlangıçta yargılayarak kararlarını vermiş ve katkıda bulunmaktan uzak durmuşlardır.

Diğer bir nokta da program üzerine yapılan tartışmalarda kendini gösterdi. Ni-tekim, programın hazırlık aşamasında geniş ölçüde tartışılmamasının da bunda bir payı olsa bile, sosyalizmin geçmiş deneylerine dönük bakışlarda ortaya çıkan farklılıkların giderek kimi girişimcileri süreçten ayrılma noktasına kadar götürdü. Çünkü, geçmiş deneylere yönelik eleştirinin dozajı bizzat sosyalizmin kendisine dönük rezervler olarak algılanmış, Türkiye konusunda ise yetersizlik değerlendirmesi yapılarak bu programla sosyalist bir mücadelenin yapılması olanağının pek bulun-madığı ileri sürülmüştür.

Nitekim Kasım Kurultayı'nda da bu görüşlerin bir ölçüde benzerinin ifade edildiği bir önerge verilmiş ve üzerinde yapılan tartışmalardan sonra, program konu-sunun partinin kuruluşunu izleyen dönemde daha geniş bir zamana yayılarak ele alınması şeklinde bir anlayış birliğine varılmıştır.

Dikkat çeken diğer bir önemli noktanın da partinin isminin belirlenmesi sırasında ortaya çıkanlar olduğu söylenebilir. Kurultaya katılanların önerdikleri yüzelinin üzerinde isim arasından eleme usulüyle yapılan çalışmalar sonunda Çağdaş Demokrasi Partisi ve Sosyalist Birlik Partisi en sona kalan iki isim olmuştur. Yapılan son oylamada kurultaya katılan delegelerin çoğunluğunun oyunu alan Sos-yalist Birlik Partisi partimizin adı olarak kabul edilmiştir.

Kasım Kurultayı sonrasında, gelen eleştiriler ışığında yapılan kimi redak-

siyonlardan sonra İçişleri Bakanlığı'na verilen Programımızın bazı noktalarına bir kez daha göz atmamızın yararlı olacağı inancındayız.

Tüzüğümüzün Amaç maddesinde "Parti, emeğin kurtuluşu ve her alanda özgürleşmesi için mücadele yürüten toplumsal güçlere dayanan, sosyalist bir partidir" denilerek niteliği belirlenmiştir. Ancak, bununla yetinmeyip sosyalizm anlayışındaki özgün çizgiyi de ifade ederek "Hem devletçi sosyalizm anlayışını hem de kapitalizmi reddeden Sosyalist Birlik Partisi, Türkiye halkının önüne, yeni bir toplum, siyaset ve hayat projesini, bir amaç ve bir yaşam biçimi olarak, bütün dünya halklarının birlikte mücadelesi ile kazanılacak sınıfsız, sömürsüz, özgür bir toplum için yeni bir demokrasi ve sosyalizm tasarımı koymaktadır"(14) şeklinde temel bakışını ortaya koymuştur.

Böyle bir mücadelede kendine hareket noktası olarak da insanlığın gelişimine katkıda bulunmuş toplumsal değerleri aldığını şöyle ifade etmiştir: "Parti, eşitlik, özgürlük, sosyal adalet, barış ve demokrasi gibi evrensel değerlerin yaratılmasına katkıda bulunmuş dünyadaki ve Türkiye'deki tüm toplumsal mücadelelerin ve Marksizmin mirascısı, sürdürücüsüdür".(15) Yine aynı amaç maddesinde partinin bileşimine ilişkin olarak da, partinin mücadele sürecinde esinlenmeyi ve devamcısı olmayı hedeflediği temel felsefe ve değerlerden beslenen güçleri dikkate alarak ve ülkenin insan malzemesi itibarıyla ulusal renkliliğini benimseyerek "Parti, farklı ulusal kimliklerden Marksistlerin, toplumsal değişimi savunan tüm güçlerin, demokratik çağdaşlaşmacıların partisidir"(16) denilmiştir.

Programın "Yeni Bir Sosyalizm Partisi" başlıklı bölümünde ise SBP'nin "Türkiye insanının özgürleşme, çağdaşlık ve insanca yaşam özlemine adandığı" belirtildikten sonra Sosyalist Birlik Partisi yeni bir partidir. Geride kalan aşamanın bunalım içindeki güçlerinden olan sosyal demokrasiden, kapitalizmin yerine sosyalizmi amaçlaması, bugünkü düzeni aşan perspektifleri, buna bağlı mücadeleciliği ile ayrılmaktadır" denilerek sosyal demokrasi ile arasındaki sınırı netleştirmiştir. Yine devamla "... geleneksel komünist partilerden de, çoğulculuğu, demokrasiye verdiği önem ve emeğin kurtuluşu mücadelesi ile bütün diğer toplumsal eşitsizlik ve tahakküm biçimlerine karşı mücadeleyi topluca, herhangi birini diğerine feda etmeksizin yürütmesi ile ayrılmaktadır"(17) denilerek bu yüz yılın sosyalizm deneyleri ve partilerine bakışını ifade ediyor ve farklılıkların altını çiziyor. Vermeyi öngördüğü toplumsal mücadelede dayanmayı hedeflediği güçler bakımından ise çok net bir şekilde "işçi sınıfının, diğer emekçi kesimlerinin ve emekten yana olan herkesin, emeğin hakları için mücadelede başarıya ulaşmadan çağdaş bir demokrasinin yerleşmeyeceğini kabul edenlerin partisidir"(18) denilmektedir.

Kısaca açıklamaya ve aktarmaya çalıştığımız yönleriyle partimiz Türkiye'nin siyasal hayatında özgün bir konuma oturmuştur. Artık sorun onun öngörülerini hayata geçirmek, tezlerini hayatın içerisinde birer birer sınamak ve farklı mücadele çizgisiyle gelecek vadeden siyasal bir odak olmaya çalışmaktır.

KURULUŞ SONRASI ÖRGÜTLENME SORUNLARIMIZ VE ETKİNLİKLERİMİZ

Bir partinin toplumda etkin bir odak olması çeşitli faktörlere bağlıdır. Toplumun ihtiyaç duyduğu ve geniş kesimlerce benimsenebilecek politikayı üretmeniz,

000890

bunu duyurabilecek ve kitlelerin siyasal bilincine ve mücadele kapasitelerine uygun araç ve biçimlerde dile getirmeniz ve bu politikalar etrafından harekete geçirebileceğiniz, o doğrultuda örgütlenmiş, eğitilmiş ve koordine edilmiş güçleriniz bulunmalıdır. Bütün bunlar bakımından partimizin ciddi sorunları olduğu açıktır. Geçtiğimiz dönemde bu çerçevede bir etkinlik gösterdiği, örgütlediği ve kamuoyunun dikkatlerini üzerinde topladığı bir odak olma noktasına yaklaştığı pek söylenemez. Bu durumun bize bağlı olan ve olmayan çok sayıda nedeni bulunmaktadır.

Genel Yönetim Kurulumuz bileşimindeki değişmelere rağmen, tüzüğümüzün belirlediği zaman kesitleri içerisinde toplanmış, gündemindeki konuları görüşmüş, kararlar almış ve bunları Merkez Yönetim Kurulu aracılığıyla hayata geçirmeye çaba göstermiştir. Bütün bunları da parti içi iletişimi gerçekleştirmenin diğer bir aracı olarak parti bülteniyle örgütlerimize duyurmuştur. Ancak, gelişmelere zamanında nüfuz edebilen ve kendi içindeki işleyişle bir düzgün kurumlaşma yaratan Merkez oluşturmak bakımından bir zaafımızın olduğu ortaya çıkmıştır. Tüzüğümüzde ifadesini bulan anlayışımız yerel parti örgütlerimizin insiyatifinin ve siyasal hareket kapasitelerinin artırılması, merkez karşısında güçlendirilmesi yönündeydi. Ancak, bunun iyi işleyen ve güçlü bir merkezin varlığıyla çelişmediği de açık olmasına rağmen, sonuçta ne merkezi bakımdan ne de yerel örgütler bakımından istediğimiz noktaya geldiğini söyleyemeyiz.

Gerek ilk MYK gerekse kimi arkadaşlarımızın istifasından sonra seçilen MYK istendiği düzeyde bir performans gösterememiştir. Her iki dönemde de çalışmalar az sayıda MYK üyesinin üzerinde yürütülmüştür. Önümüzdeki dönemin çözmesi gereken sorunlarından birinin MYK'nın örgütlenme bakımından yeniden şekillenmesi olacağı, Genel Başkan Yardımcıları, sayman ve üyeler modelinin yeniden ele alınması gerekeceği açıktır. Özellikle sayı konusu toplanma olanağını zorlayan yönü nedeniyle hem MYK hem de GYK için düşünülmelidir.

Örgütlenme ve kurumlaşma sorunlarının öne çıktığı bu dönemde yasanın zorunlu kıldığı örgüt sayısını muhtemel bir erken seçime kadar kurmak ve kongreyi yapmak, bizi en çok meşgul eden ve sonuçta da başarısız olduğumuz bir konu olmuştur. Bu 12 Eylül yasasının anti-demokratik sınırlamaları, partimizin bileşimi ve yapısından gelen kimi sorunlarla ve halen içinden geçmekte olduğumuz dünyayı ve Türkiye'yi sarmalayan konjonktürün toplumu etkileyen, emekçileri ve bizi sarsan sonuçlarıyla birleşince, örgütlenmemizi seçimlere katılabilecek noktaya ulaştırmak, bizim için aşılması çok zor bir hedef halini almıştır.

Partinin kuruluşunu izleyen günlerdeki hızlı örgütlenme çabalarına rağmen, bu hızın bir süre sonra kesildiği ve yerel insiyatifler dönemindeki güçlerin bir bölümünün bile halen örgütlenmemizin dışında kaldığı bir durum ortaya çıkmıştır. Öncelikle kuruluş aşamasındaki program tartışmalarında düşünsel tercihlerde bir farklılaşma doğmuş ve kimi arkadaşlarımız sürecimizden ayrılmışlardır. Ayrıca, bilinen nitelikleriyle, parti tipi örgütlenme içerisinde bulunarak toplumda rol oynamak ve köklü toplumsal dönüşümün dinamikleri arasında yer almak noktasında da tartışmalar olmaktadır.

Halen etkisini sürdüren bu bakış farklarının da günümüzde örgütlenmeyi

güçleştiren yönleri olduğu bilinmektedir. Özellikle de sosyalizme ve sosyalist bir parti saflarında mücadele etmenin gerekliliğine bakışta, emekçi kesimler açısından henüz ciddi bir canlılık ve kıpırtının olmaması dikkat çekmektedir. Bütün bunların, partimizde kendini gösteren tartışmaların yarattığı psikolojik atmosferle birleşmesi şimdiki sonucu yaratmıştır.

Halen partimiz yerel insiyatifler dönemindeki örgütlenme düzeyinin gerisindedir. Bir dönemden beri sürdürülen örgütsel toparlanma çabalarının daha uzun zaman sürdürülmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu yönde, önümüzdeki dönemde bir yandan siyasi partiler yasasının ve anayasanın getirdiği engellerin kaldırılması için mücadele yürütmemiz gerekirken, partimizin bu alandaki kendine ilişkin zaafı da aşması için çaba göstermek zorundayız.

Partimizin geride bıraktığımız süreçte etkin bir siyasal odak olma konumuna ulaşamadığını, öyle bir noktaya gelmemizin önünde konjonktürel, siyasal ve örgütsel kimi önemli engeller bulunduğunu belirtmeliyiz. Bilindiği gibi, partimiz Körfez Krizinin turmandığı günlerde kurulmuştur. İlk adım olarak Irak'ı kınamış ve buna ilave olarak büyük devletlerin bölge üzerindeki hesaplarına, doğanın ve binlerce insanın kıymına yolaçan savaşa şiddete karşı çıkmıştır. O dönemin hükümeti, savaş konusunda halkı ve parlamentoyu devre dışı bırakmaya kalkışınca ve Türkiye'yi oldu bitilere sürükleme çabasına girişince, partimiz çeşitli siyasal güçlerle işbirliğine ve eylem birliklerine başvurmuş, Türkiye'nin savaşa katılmamasında anlamlı bir rol oynamıştır.

ANAP iktidarının son bir yılı ve yeni hükümetin ilk dört-beş ayı demokrasi sorunlarının giderek ağırlıklarını artık iyice hissettirdikleri bir dönem olmuştur. Partimiz açıklamaları ve çeşitli platformlarda dile getirdiği görüşleriyle bu alanda da etkin olmaya gayret etmiştir. Ama ne yazık ki, bu alanda ortaya konulan etkinlikler ve görüşler toplumda arzu ettiğimiz boyutta etki uyandırmamıştır. Anayasa, siyasal af, terör sorunları, işçi hakları, vb. konularında örgüt toplantılarımız, parlamentodaki çalışmalarımız ve basın kanalıyla yaptığımız açıklamalarımız yeterli olmamıştır. Kimi özgün görüşlerimizin kamuoyunca yeterince duyulduğunu da söyleyebilmemiz mümkün değildir.

Demokrasinin kilit sorunu olan Kürt Sorunu halen acilliğini ve ağırlığını hissettirmektedir. Partimiz öncelikle programında cesaretli adımlar atmış ve bu konuya özel bir bölüm ayırmıştır. Kuruluşu takibeden dönemde ise birçok kez GYK toplantılarında konuyu görüşmüş, ve iki halkın tarihi yüzyıllara dayanan kardeşliğini bozmayacak barışçı çözüm yollarını bulmamıza olanak tanıyacak bir atmosferin oluşmasını sağlayacak adımlar üzerinde durmuştur. İşte bu çerçevede bir tartışma zemini sağlayabilmek için Kürt Raporu hazırlanmıştır. Daha sonraki günlerde ise, özellikle Genel Başkan'ın kimi açıklamalarıyla, giderek baskısını daha fazla duyuran bu konuda önemli açılımlar getirilmiştir. Bütün yurttaki gerilim ve endişe yaratan, çok sayıda insanımızın hayatına malolan Newroz Bayramıyla ilgili gelişmelerde ise, bir yandan Kürt yurttaşlarımızın bu bayramı özgürce kutlamaları için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, diğer yandan devletin ve PKK'nın silaha başvurmaması için açıklamalar yapılmıştır. Bunların olayın önemi ve ağırlığı karşısında çok etkili olduğunu söylemek ise mümkün değildir.

000891

93

Partimiz 1991 yılında kuruluncaya kadar, onu oluşturan akımların da içinde yer aldığı bir dizi birlik girişimleri olmuş, o platformlarda konu çeşitli boyutlarıyla tartışılmıştı. Partimiz resmen kurulduktan sonra ise bu konuda iki somut öneriyle yüz yüze gelmiştir.

İlki Sosyalist Partiden gelen birlik önerisidir. Bu konu GYK'da görüşülmüş, SP ve SBP'nin parti ve sosyalizm perspektiflerinin farklılıkları ele alınmış ayrıca bu iki partinin birlik yönünde başlatacakları bir girişimin, diğer sosyalist çevreler açısından getireceği kimi olumsuzluklar düşünülmüş ve öneriye olumsuz yanıt verilmiştir. Bununla birlikte partilerimizin çeşitli konularda diyalog, dayanışma işbirliği içinde olmasına açık olunduğu da ifade edilmiştir.

İkincisi ise, HEP'in çağrısıyla kamuoyuna yansıyan güçbirliği önerisidir. Bu öneri de yalnızca HEP, SP ve SBP arasında görüşülmüş, özellikle partimiz tarafından, bu partiler arasında yürütülecek siyasal işbirliklerinin bütün temel konuları içeren uzun vadeli projeler, yani bir nevi pragmatik güç birlikleri şeklinde değil, içinden geçmekte olduğumuz dönemde siyasal gündemin önümüze getirdiği somut, iyi tanımlanabilir ve süresi belirli konular etrafından ve olabildiğince geniş ve çok sayıda demokratik gücün katılmasını öngören ortak çalışmalar şeklinde yürütülmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Partimiz kurulduktan sonra karşılaştığı en önemli siyasal olay, hiç şüphesiz 20 Ekim 1991 Erken Genel Seçimidir. Kendini ifade edebilmek ve dayanmayı öngördüğü güçlere ulaşabilmek bakımından seçimlerin partiler için en kapsamlı ve önemli etkinlik olanağı sunduğu çok açıktır. Ancak, partimiz örgütlenme barajını aşmadığı için bu büyük olanağı kullanamamıştır.

Hükümet ve parlamento içindeki partiler nezdinde yaptığı girişimler ise sonuç vermemiş, diğer çözüm arayışları da aynı akıbete uğramıştır. Bizi böylesine olumsuz noktalara taşıyan sürece göz atıldığında, en başta tabii ki düzen partilerinin dışında kalan güçleri, özellikle emekçi sınıflara dayanmayı öngören ve sosyalizmi hedefleyen partileri seçimlerden uzak tutmak ve parlamentoda temsil edilmelerini engellemek amacıyla çıkarılan ve uzun zamandır uygulamada olan Siyasal Partiler yasası gelmektedir. Bunun değiştirilmesi, ya da en azından parlamentoda temsilcileri bulunan partilerin seçimlere katılması yönündeki çabalarımız sonuç vermemiş, diğer düzen partile iolaya çağdaş bir demokrasi yerine esas olarak kendi dar hesapları açısından baktıkları için bu alan bize kapanmıştır.

Olayın diğer boyutu ise, siyasal gelişmelerin Türkiye'yi böyle bir erken seçime götürebileceği, özellikle ANAP'taki genel başkan değişiminden sonra bunun iyice ortaya çıktığı tam görülemediği ve bütün partilerin katıldığı bir örgütlenme kampanyası gerçekleştirilememiştir. Sosyalizmin dünya ve Türkiye'de bu dönemde grafiği aşağı giden ve cazibesi azalan bir toplumsal proje olması ve bunun getirdiği uzaklaşma eğilimi, partimizin örgütlenme çabalarında diğer bir olumsuz unsur olarak önümüze çıkmıştır. Böyle bir durumda az sayıda insana dayalı olarak yürütülen merkezi örgütlenme faaliyetinin isteneni vermesi beklenemezdi.

Partimizin seçimde politikasız kaldığı ve bir seçenek yaratamadığı doğrudur. İttifaklar yoluyla engelleri aşma çabasının sonuç vermemiş kimi tartışmalara yol açan HEP-SHP görüşmeleri ise aynı olumsuz ve sonuçsuz gelişmelerin diğer

parçaları olmuştur. Partimizin kimi özgün yaklaşımları da bu gelişmeler içinde ister istemez gölgelenmiştir.

Yine bu dönemde, geniş katımlı üç toplantı yapılmış ve partimizi ilgilendiren kimi konular etraflıca görülmüştür. Bunlardan ilki Yalova Bölge Toplantısıdır. Bu toplantıda kuruluşu izleyen ilk günlerin örgütlenme sorunları, ideoloji konuları ve siyasal gündem çok sayıda üyenin katılımıyla canlı bir şekilde ele alınmıştır. Organizasyonunu o bölgedeki örgütlerimizin üstlendiği bu toplantı partimizin çeşitli çalışmalarına bir ivme kazandırmıştır. İkinci toplantı ise ağırlıklı seçim konusunun görüldüğü ve sonuçlarının bir basın açıklamasıyla kamuoyuna duyurulduğu Aliğa Bölge Toplantısıdır. Sonuncusu ise bazı arkadaşlarımızın isteği ve GYK'nın kararı üzerine gerçekleşen ve sonuçları günlük gazetelere de yansıyan, partinin kimliği, misyonu ve geleceğinin ele alındığı Genişletilmiş Örgüt Toplantısıdır.

SBP'NİN TOPLUMDAKİ KONUMU, PARTİ İÇİ DEMOKRASİ VE ÇOĞULCULUK

Sosyalist Birlik Partisi, yalnızca programıyla değil gerçekleştirmeye çalıştığı parti modeliyle de bazı özgünlüklere sahiptir. Yeni bir sosyalizm anlayışının hayata geçirilmesinde hiç şüphesiz, önceki parti deneylerinin olumsuz miraslarından sıyrılmış örgütsel adımların büyük payı olacaktır.

İç hayatımızı düzenleyen tüzüğümüzün çeşitli bölümleri bize bu konuda esaslı fikirler vermektedir. İşleyiş ilkelerinin ele alındığı bölümde partimizin "parti içi demokrasi, açıklık, eleştiri ve özeleştiri, yenilenmeye ve insan ögesine önem veren" anlayışı açıkça ortaya konulmuştur. Kararların mutabakatla alınmasına özen gösterilmesine de yine tüzükte yer verilmiştir. Mutabakatların sağlanmadığı durumlarda ise çoğunluğun isteği belirleyici olarak kabul edilmiştir.

Partinin birliği konusunda ise monolitik parti anlayışlarından kopuşun çok açık ifadesini buluyoruz. Bu konuda yine aynı bölümde "partinin birliği, çeşitlilik içinde birliktir" denilerek, tek düze bir fikirsiz hayat reddedilmiştir. Bu yaklaşımdan hareketle parti içinde ortaya çıkabilecek düşünsel renkliliği kurumsallaştırmak ve bu duruma bir meşruiyet kazandırmak bakımından tüzüğümüzün adı geçen bölümünde geniş bir yer ayrılmış ve "Partide, her görüşün kendini, çalışmalarının her evresinde, tüm partiye ve kamuoyuna duyurma hakkı vardır. Parti başından ve diğer olanaklarından her görüş eşit olarak yararlanır. Farklı görüş ve eğilimler toplanma, görüş oluşturma, yayma-yazılı ve sözlü-yayın faaliyetinde bulunma haklarına sahiptirler. Parti azınlık görüşlerin çoğunluk olabilme hakkını bu yolla güvence altına alır" denilmiştir.

Yine bu yaklaşımın hayatiyet kazanabilmesi bakımından il ve ilçelerin çalışmasında ademi merkezîyetçiliğin esas olduğu saptanmıştır. Bu genel anlayışlar çerçevesinde oluşturulan karar süreçlerinde parti içerisinde bulunan eğilimlerden birinin yada bir kaçının çoğunluk eğilimle fikir birliğine varamaması durumunda ise kararların uygulanmasına katılamayabilecekleri noktasında esaslı bir imkan tanınmıştır.

Üyenin konumunda ise dikkate değer olan partimizin programını kabul etmek zorunda olmamasıdır. Bu ise üyeyi partideki temel eğilime katılmak ve kendini onun çerçevesi içinde ifade edilmek gibi bir zorunluluktan kurtarmakta ve ona geniş bir düşünsel hareket alanı bırakmaktadır.

000892

Program ve tüzüğümüz öngördüğü toplumsal proje nedeniyle marksist kimliği anlaşılır bir biçimde ifade etmiştir. Bununla birlikte ve bunun gereği olarak insanlığın gelişimine katkıda bulunmuş ve halen bulunmakta olan düşünsel yaklaşımlara karşı olumlu bir tavır içindedir. Bu tavrı programımızın çeşitli bölümlerinde açıkça görmek mümkündür. Daha kuruluş aşamasında partimiz kendisini tamamlarken "Marksizmi çağdaş bir şekilde yorumlayan bir partiyiz" denilmiş ve "marksizmin eleştirisine, yorunlanmasına ve geliştirilmesine açık" olduğumuz ifade edilmiştir.

Sosyalizm anlayışımız açıklanırken de "Sosyalist Birlik Partisi, emeğin kurtuluşu için mücadele yürüten toplumsal güçlere dayanan sosyalist bir partidir, sosyalizm mücadelesinin son iki yüzyıl boyunca insanlık kültürüne kattığı eşitlikçi, özgürleşmeci, hümanist toplumsal değerlerin sahibi ve taşıyıcısıdır. Sosyalist Birlik Partisi'nin hedefi, kaptalizmin yerini sosyalizmin almasını sağlamaktır. Dünya tarihinin bu en derin ve kapsamlı dönüşümü, bütün bir tarihsel dönemi kapsayacaktır. 20. yüzyılın tanık olduğu, yer yüzündeki ilk sosyalizm denemeleri, gelecekte, bu uzun tarihsel dönemin en erken adımları olarak anılacaktır"(19) denilmiştir.

Yine aynı çerçevede yaşanmış sosyalizm deneylerinden çıkardığı derslerle, öngördüğü sosyalizmin, çeşitli doğal ve toplumsal kategoriler arasındaki ilişkileri ele alınırken, programatik farklılığını bir kez daha sergilemektedir. "Hedeflediğimiz sosyalizm, emeğin kurtuluşunu hazırlayan maddi süreçleri insana bağlar ve onunla açıklar. Düşüncenin özgürlüğü, maddi ve düşünsel üretimde sürekli yükselen bir niteliğin engelsiz ve teşvik gören yarışması, bilinçli insan amaçlarının gerçekleşmesi, kitlelerin yaratıcılığı demek olan sosyalizm, bir sınıfın diğer bir sınıfa ya da sınıflara, yönetenin yönetilene, erkeğin kadına, bir ulusun bir başka ulusa, bir inanç ya da ideolojinin diğer inanç ve ideolojilere ve genel olarak insanın doğaya tahakküm etmediği, insanlar arasındaki ilişkilerin zordan ve baskıdan arındırıldığı ölçüde ve bu koşullarda gerçeğe dönüşecektir. Partimiz, siyasal planda temsil etmeye talip olduğu işçi sınıfının ve diğer emekçi kesimlerin toplumsal gelişmeyi etkileme ve belirlemeye yönelik inisiyatiflerinin, bu özgürlükçü ve eşitlikçi temelde gerçekleşmesi için çaba gösterecektir"(20).

Partimiz bu temel yaklaşımları benimseyen çeşitli marksist akım, çevre ve grupların uzun süren çabalarının sonucunda kurulmuştur. Yine onun kuruluşuna katkıda bulunan bu kesimlerin ortak benimsemesiyle marksizmi kendine hareket noktası olarak almış ve onun mirascısı ve sürdürücüsü olduğunu kabul ve ilan etmiştir. Bu kimlik ve kabulün mantıki gereği olarak da insanlığın gelişiminin genel seyri içinde ortaya çıkan ve halen çıkmakta olan bütün değerlerden de güç almayı kaçınılmaz ve yararlı görmüştür. Hem partimize güç veren insan birikimi için hem de dünyayı anlamamıza, yorumlamamıza ve hayatı bugünden değiştirmemize katkıda bulunabilecek tüm düşünsel değerler için partimizin yaklaşımı bu olmuştur.

İdeolojik olarak bu geniş ve engin yaklaşım içerisinde, partimizi oluşturan bireylerin yalnızca marksistler olmadığı, böyle olmasının özellikle istenmediği, büyük ve köklü dönüşümlerin fikren ve maddeten yalnızca markistlerin katkısıyla gerçekleşeceği ya da gerçekleşmesi gerektiği gibi dar yaklaşımlardan partimiz daima

uzak durmuştur. Çünkü partimiz, yeni bir sosyalizm mücadelesinin hem toplumda hem de partimiz içinde çeşitlilik gösteren bir dinamikler kümesine gereksinimi olduğunun bilincindedir.

İnsanlığın sınıfsız topluma yürüyüşünde, bağımsız ve özgür bir Türkiye için yeni bir sosyalizm mücadelesi veren, partimizde marksistlerle beraber yürüyen, birlikte eşitlik, özgürlük ve barış için emek sarfeden, emeğin kurtuluşu için kapitalizmi aşan hedeflere birlikte yöneleceğimiz, ülkemizin uygar dünya içerisinde onurlu bir yer alması için kavga veren binlerce insana ihtiyacımız bulunmaktadır.

Partimiz Türkiye'nin siyasal yelpazesindeki Sosyalizmi amaçlayan, işçi ve emekçi sınıflara dayanan Marksist kimliği ile beliren çoğulcu özgün yerini açıkça belirlerken, kendi içinde düşünsel farklılıkları zenginlik ve dinamizm kaynağı olarak görmüş ve onlar arasındaki ilişkileri tesis etmeye çalıştığı demokratik işleyişle, partinin ve toplumun yararına bir katılım süreci yaratmaya çaba göstermiştir. Partimizin Türkiye toplumunun siyasal yelpazesinde, yeni bir sosyalizm için kapitalizmi aşmayı göngören, temel olarak emekçi güçlere dayanan ve onların çıkarını savunmayı öne alan, marksist ve insanlığa katkıda bulunmuş düşünsel değerlere sahip çıkan ve onlardan beslenen nitelikleriyle özgün bir yeri vardır. İşte kendi içinde gerçekleştirilmeye çalıştığı çoğulculuk da toplumdaki bu konumunu güçlendirmektedir. Yine kendi içinde böylesine demokrasi ve çoğulculuğu tercih etmesi, onun temel nitelikleriyle doğrudan ilgilidir.

Toplumda ve Partide Çoğulculuk İlişkisi ve Farkı

Partimiz toplumda çoğulculuğu savunurken, çeşitli sınıf ve kategorilerin çıkarlarını savunan kesimlerin ya da toplumda bir takım sorunlar etrafından mücadele yürütmek için çaba gösteren çeşitli çevrelerin, kendilerince öngördükleri doğrultuda özgürce partileşmelerinden yanadır. Siyasal kümelenmeler arasındaki mücadele ve ilişkilerde şiddet kullanılmadığı müddetçe hangi sınıf ve kesim olursa olsun serbestçe örgütlenebilmeli ve tüm düşünceler üzerindeki her türden baskı ve yasak kaldırılmalıdır. Toplum olmak farklılığı içerir, farklılık çıkar karşıtlığını getirir ve bu durum da farklı siyasal partilerde ve diğer sivil toplum örgütlenmelerinde ifadesini bulur. İşte partimiz, her düzeyde farklılığın, kendini bir biçimde örgütsel olarak serbestçe ifade edebilmesi için de mücadele yürütmektedir.

Partimiz toplumdaki çoğulculuk ile kendi içindeki demokrasi ve çoğulculuğu dikkatli bir şekilde ayırma çabasıdır. Partimizin siyasal yelpazedeki anlamlı yerinin güçlendirilmesi, geliştirilmesi ve giderek daha fazla temayüz etmesi bu çoğulculuğun doğru olarak anlaşılmasına bağlıdır. Bunun için, genel olarak emekçilerin, işçilerin ya da çalışanların çıkarları konusunda kapsamlı bir duyarlılığı canlı tutmak, bağımsız ve özgür bir Türkiye düşüncesini hayata geçirmek, sosyalizme giden yeni bir yolda bugünden adımlar atmak gerekmektedir. Partimizdeki fikir canlılığı ve demokrasi bu temel yönelişi güçlendirdiği ölçüde, bir anlam taşıyacaktır.

Partimizin toplumdaki özgün yeri güçlendikçe, farklılığının gerekçesi daha iyi anlaşılacak, geniş emekçi kesimlerin ona bakışında gelişmeler olacak ve Türkiye'yi temsil ettiğimiz toplumsal kesimlerin lehine köklü değişim ve dönüşümlere taşıma kapasitemiz giderek daha da artacaktır. Ancak, partimizin özgün yerini güçlendirmeyen ve giderek onu kimi kesimlerin siyasal örgütleriyle aynı sınıfsal ve

000893

ideolojik konuma sürükleyen bir çoğulculuk ise, temsil etmeyi öngördüğü sınıf ve kesimlerin talepleriyle çelişkiye düşüreceğinden, partiyi güçlendirici ve onu açıklamış olduğu hedeflerine yaklaştıran bir çoğulculuk olmayacaktır.

30 KASIM-1 ARALIK TOPLANTISI VE SONUÇLARI

Bilindiği gibi 30 Kasım-1 Aralık 1991'de Ankara'da partimiz Genişletilmiş Örgüt Toplantısı yapmış ve "kimlik, misyon ve gelecek" sorunu etrafından çok sayıda partilinin aktif olarak katıldığı bir tartışma yürütmüştür.

Bu toplantı, MYK'da görevli bazı arkadaşlarımızca, 19 Ağustos 1991'de SSCB'de girişilen başarısız darbe girişimi ve 20 Ekim 1991'de yapılan erken genel seçimin, genel olarak sol, özel olarak da partimiz üzerindeki etkilerinin görüşülmesinin istenmesi üzerine yapılmıştır.

Aslında, söz konusu toplantıda üzerinde çok durulan kimlik konusu daha önceden de tartışma gündemine girmişti.(21) Genel Yönetim Kurulumuzun kimi toplantılarında da üyelerimiz tarafından çeşitli vesilelerle ifade edilmişti.(22) İl başkanlarının katılımıyla yapılan 25 Ağustos 1991 tarihli genişletilmiş Genel Yönetim Kurulu toplantısında ise kimlik konusu ve SBP'nin geleceği sorunu "radikal demokratikleşmeden yana kuvvetlerin yeni birliği"(23) şeklinde ifade edilerek, tartışmaya yeni bir boyut getirilmiştir. Bütün bunlar ışığında 9 Kasım 1991'de İstanbul'da toplanan GYK oy çokluğuyla söz konusu toplantının yapılmasını kararlaştırmıştır.

Bu toplantı, partimizin düşünsel hayatı ve tarihi içerisindeki yeri bakımından üzerinde kısaca durulmayı gerektirmektedir.

Partimiz kimi arkadaşlarımızın GYK ve MYK'dan istifa ettiklerini açıkladıkları tarihe kadar, yaklaşık aynı fikri yönelimleri benimseyen arkadaşlarımızın ağırlıklı yer aldıkları bu organlarca yönetilmiştir. Bu dönem içerisinde çeşitli araçlarla kamuoyuna duyurulan parti görüşleri büyük ölçüde arkadaşlarımızın benimsemiş oldukları bir içerikle yansıtılmıştır. Yine bu dönemde, bu organlarda demokratikleşme sorunları, Körfez Krizi, Anayasa, Kürt Sorunu, Terörle Mücadele Yasası, İşçi Hakları ve Sendikal sorunlar üzerine tartışmalar olmuştur.

Toplumda ve partide çoğulculuğun ilişkisi ve ayrımı konusunda Genel Başkan Ş. Aren'in aşağıdaki sözleri GYK'mızın bu konudaki görüşlerinin bütünsel bir özeti niteliğindedir. 30 Kasım-1 Aralık toplantısında Aren şöyle dedi.

.....

Şimdi çoğulculuğun iki aşaması var, iki anlamda çoğulculuk var. Birincisi ülkede çoğulculuk yani, Sosyalist Birlik Partisi mensupları kendi partilerinin dışında, başka görüşler, başka partiler, başka çıkarların partilerinin oluşmasına karşı değildirlir. Her türlü parti Türkiye'de kurulabilir. O partilere düşmanlık beslenemez. Onlarla eğer uygun görürse diyaloga girebilir. İşbirliği yapabilir. Buna uygun olmak meselesi, hele iktidara gelince buna bütün bütün razı olmak. Çoğulculuğun bir anlamı budur. Çoğulculuğun bir diğer anlamı ve aşaması parti içinde çeşitli görüşlere tahammül göstermek, yer vermektir. Fakat eğer birinci çoğulculuktan yansanız, ikinci çoğulculuğunda belli sınırlar içinde olacağı açıktır. Parti bunu bilecek. Bizim partimizin dışında belli bir görüşün partisi olabilecek görüşler o partinin içinde yer almaz, hiç birpartinin içinde yer almaz. Parti içindeki çoğulculukta o

sınırlı görüş içinde, mesela Marksist parti ise Marksist görüş içindeki çoğulculuktur. Marksizmin de değişik yanları vardır. Sendikalar konusu şöyle düşünülebilir böyle de düşünülebilir. KİT'ler planlama, serbest piyasa konusunda farklı görüşler olabilir. Marksistlerin bunlara karşı tahammüllü olması lazım. Yoksa KİT'ler, planlama benim dediğim gibi olacak gibi bir yaklaşım olmaz. Bu çoğulculuğa aykırıdır. Ama sen sosyalizm amacını bırak hatta partinin devamını isteme, bu çoğulculuk olmaz. Çoğulculuk lafı sizi yanıltmasın. Çoğulculuk belli bir sınır içinde ve parti içindeki tartışmalarda ortaya çıkar. İster istemez çıkacaktır. Bir parti başka bir parti olabilecek görüşlere müsamaha etmemekte haklıdır. Çünkü o görüşler özgürce memlekette örgütlenebilirler. Onlara "örgütlenme" demek olmaz. Yoksa bu çoğulculuğa aykırı olur, ülke içinde bu parti kurulurken SP vardı. Niye onunla birleşmedik. Çoğulcu olurduk. Ama biz "o parti çok eski kalmış, Stalin devrinde kalmış onların Marksizmi ile bizim alakamız yoktur" dedik. Beraber olmadık. HEP'le beraber olmadık. Yani herkesle beraber olmak diye bir şey yoktur. Ve bazı şeyleri bile bile bu partinin dışında bıraktık. Yani çoğulculuk her şeyi içine almak değildir.

"Marksizme karşı olmak başka şeydir, Marksist olmamak başkadır!" "Yoksa elbetteki bundan sonra da bir sürü Marksist olmayan arkadaş politikalarımıza bakıp gelecektir. Çünkü arkadaşlar, uygulamada Marksist politika olarak şunu uyguluyoruz demiyoruz demeyeceğiz. Politikamızı söyleyeceğiz. Sendikalar konusunda bunu düşünüyoruz, sağlık konusunda şunu düşünüyoruz diyeceğiz, birçok insan da bunu beğenirse gelecek. Eğer beğenmesi devam ederse kalacak. Marksist olmayan insanlarla elbetteki beraber yaşayacağız."

Bütün bu tartışmalarda düşünsel hareket noktalarında farklılıklar olmuş ancak, Marksizm vurgusunun artırılması ya da esas olarak bunun öne çıkarılması yönünde bir talep ve olgu pek yaşanmamıştır. Çünkü, partimizde genel bir eğilim olarak bu vurgunun sıkça yapılmasından çok ortaya konulan etkinliklerin ve tercihlerin niteliksel bakımdan bunu göstereceği yeterince kabul görmekte ve bu da kendinden emin ve olgun bir tavrın ifadesi olarak anlaşılmaktadır.

Fakat, yukarıda belirtmeye çalıştığımız gibi, yönetimde yer alan kimi arkadaşlarımız bazı gelişmelerden hareketle, partimizin kuruluşu öncesinde ve sonrasında mutabakatla belirlenen ve kamuoyuna açıklanan Marksist kimliğine, daha farklı bakımlarını ifade etmişler ve konuyu parti kamuoyunun tartışmasına açmışlardır.

Elbette, mutabakatlar değişmez değildir ve partimizde bulunan her üyenin ve üye topluluklarının partinin kimliğini, programını ve tüzüğünü değiştirmek yönünde istemlerini dile getirme ve bu doğrultuda parti içinde faaliyet gösterme hakları vardır ve bu tüzüğümüzün çeşitli maddeleriyle güvence altına alınmıştır. Ancak, bu noktada belirleyici olan, her üyenin özgür tercihini yapabilmesi ve bunun sonucunda oluşan parti iradesinin tartışmasız kabul görmesidir.

Partimizin önemli belgeleri, kuruluşumuzun niteliğinden dolayı mutabakatlar çerçevesinde belirlenmiştir. Bugün ise parti halini alan birlik girişimimizin o perspektiflerinin değişmesi artık, parti üyelerinin çoğunluğunun iradesiyle olabilir. Bu anlamda 30 Kasım-1 Aralık 1991 toplantısının genel atmosferi bize genel bir fikir vermiştir. Hiç şüphesiz kongremiz mevcut program ve tüzüğümüzün esaslarının değiştirilmesi yönünde bir karar almaz ise, bu söz konusu tartışma açısından parti

000894

irademizin başlangıçtaki kimlik ve misyonun devamından yana tecelli ettiği anlamına gelecektir.

Yukarıda ifade edilen noktalar bakımından partimizdeki demokrasinin, çoğulculuğun kalmadığı ve başlangıçtaki mutabakatımızın bozulduğunun ileri sürülmesi yaşadığımız nesnellige tam oturmamaktadır. Örgütlenme konusunda henüz yeterli adım atmadığımız, kurumlaşma yaratamadığımız ve farklı orijinlerden gelen insanlarımız arasında ortak bir kültür inşa etmek bakımından mesafe katedemediğimiz de düşünüldüğünde böyle bir değerlendirmeyi olumlu bulmak mümkün değildir.

Partimizin "bu kimlikle ve bu isimle bir rol oynamayacağı"(24) fikri ileri sürülerek giderek genişleyen tartışma başka faktörlerle de birleşince gerilimli bir süreç doğmuştur. Bunlara ilave olarak sosyal demokrasideki gelişmelerin de tartıştığımız ideolojik sorunlarda bir unsur olarak yer alması yaşadıklarımıza bir başka boyut kazandırmıştır. Ancak, tartışmayı açan arkadaşlarımızın istemi üzerine yapılan toplantı soruna bir açıklık kazandırmıştır. Genel Başkan Sadun Aren'in özellikle ikinci konuşmasında ortaya koyduğu "partideki çoğulculuk ile toplumdaki çoğulculuk" arasındaki ilişkinin netleşmesi, farklılıkları olan iç hayatımızın kurumlaşma olanaklarının artması bakımından ileri bir adım olmuştur.

Buna karşılık, toplantı söz konusu yaklaşımın kimi arkadaşlarımızca benimsememesi GYK ve MYK'daki görevlerinden istifa etmeleriyle sonuçlanmıştır. İstifa eden arkadaşlarımız o anda yaptıkları açıklamalarda Genel Başkanın yaptığı değerlendirmeyi "çoğulculuğun reddi ve mutabakatın bozulması" olarak nitelendirmişlerdir. Bilindiği gibi bunu takibeden günlerde bu gelişmelerin sıcaklığı içerisinde bireysel ve kimi örgütlerde bazı toplu istifalar yaşanmıştır.

GYK ve MYK'daki görevlerinden ayrılan 16 arkadaşımızın 10 Ocak 1992'de basına yaptıkları açıklamada, genişletilmiş toplantıda ortaya çıkan tutumu "monolitik, merkeziyetçi, mutlak doğruyu tekeline almış, tek sesli ve geleneksel bir sınıf partisi ve politikasına geri dönüş çabası"(25) olarak değerlendirdiler. Parti konusuna temel bakışlarını ise "Türkiye'yi 21. yüzyıla modern ve demokratik bir ülke olarak taşıyacak somut projelere sahip ve kendini yenilemeyi başarmış bir Türkiye solu, marksist, sosyal demokrat gelenekten gelen kökleriyle birlikte, işçi hareketleriyle ve Kürt demokratik hareketiyle, aydınlarla eşit ve özgür bir dayanışma ve işbirliği ilişkisi içinde ancak böyle bir parti yaratabilir."(26) diyerek ifade ettiler. Bunlara ilave olarak SBP içinde tartışmalara yolaçan kendi fikri konularını ise "Bizim bu görüşlerimiz yeni değildir. Her birimiz çok çeşitli platformlarda, çeşitli yazı ve konuşmalarımızda bu görüşleri dile getirdik. SBP ve SBP'liler bizi bu görüşlerimizle tanıdı, benimsedi. Tıpkı bizim, bizim gibi düşünmeyen arkadaşlarımızı benimsediğimiz gibi"(27) diyerek açıkladılar.

Bu konuyu ele alırken belirttiğimiz gibi, çeşitli düşünsel kağıtlardan ve eğilimlerden oluşan partilerin, bir dönem bütün taraflarca benimsenmiş programları, tüzükleri ya da her hangi bir politikaları, taraflardan bazılarınca artık benimsenmeyebilir, reddedilebilir veya tamamen değiştirilmek istenebilir. Bütün bunlar partilerin iç hayatlarına aykırı değildir. Zaten aşağı yukarı bunun yolu da bütün partilerde belirlenmiştir. Bizde de durum böyledir. Önemli olan üyelerin ve üye gruplarının sahip

oldukları bu hakkı, işin hukukuna uygun olarak, ortak belgelerde belirlenmiş şekil ve usullerde yapması, yapılan işin parti içi çoğulculuk, partinin deklare edilmiş konumu, fikir grupları arasındaki diyalog kültürüne katkısı yönünden bir gelişmeyi ifade etmesidir. Söz konusu Genişletilmiş Örgüt Toplantısı'na bu yönüyle de bakılması gerektiği kanısındayız.

Sonuç olarak bu toplantı partimizdeki fikri panoramayı büyük ölçüde ortaya çıkarmıştır. Tebliğ sunanlar ve diğer konuşmacılar konuyu çeşitli yönleriyle irdelemişler ve ihtiyaç duydukları ölçüde partinin kuruluş belgelerine atıfta bulunmuşlardır, hafızalarımızı tazelemişlerdir.

SBP'nin Gerekliği ve İşlevi

Dünyada ve Türkiye'de varolan sosyalizmin çöküşünden sonra içinde olduğumuz tablo ve Emperyalist Kapitalist sistemin insanlığın ve dünya çapında ücretli emeğin, işçi ve emekçi, çalışan sınıfların, doğanın sorunlarına yanıt verme açısından durumu sınırlılıkları ve engelleyici karakteri raporumuzun başlangıç bölümlerinde sergilenmeye çalışılmıştır.

Bu tablo insanlığın ve doğanın geleceğinin kapitalizmin aşılması, ortadan kaldırılmasıyla ve yeni bir eşitlik ve özgürlük toplumu olarak Sosyalizmin bugünden başlayan girişim ve mücadelelerle gerçekleştirilmesiyle, olanaklı olduğuna işaret etmektedir.

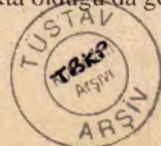
Bu, bugünden sivil toplumda hegemonyanın, yani sivil toplumun ve düşüncenin yönetiminin fethi ve bunun siyasal toplumda egemenliğin fethiyle yani devlet iktidarının ele alınmasıyla tamamlanmasıdır. Fethedilecek birşey olduğuna göre, bunun öznesi kim olacaktır? Sivil toplumda hegemonyayı, siyasal toplumda egemenliği, devlet iktidarını, kim fethedecektir?

"Bir" parti yada insanlığın ortak değerlerini savunan iyi niyetli, elit kişiler bu sorunun yanıtı olabilir mi? Sınıflı toplumun, kapitalizmin sürmesinden çıkarı olan ve üretim araçları üzerinde mülkiyetiyle benzeşik nitelikte çıkarlara sahip olan egemen sınıfların sahip oldukları hegemonyayı kırmak, iktidarı fethetmek olduğuna göre, sorunun yanıtını üretim araçlarından yoksunlukta ve hergün emek güçlerini yeniden satmazlarsa, aç kalacak olanların çalışanların, işçilerin, ücretli emeğin benzeşikliğinde bulacağız. Bu sınıfa, eğer kendi dar-iktisadi-mesleki çıkarlarının sınırlarını aşarak, toplumun burjuvazi dışındaki diğer katmanlarının tarihsel çıkarlarını da temsil eden bir sınıf durumuna gelebilirse ve gelebildiği ölçüde sivil toplumda hegemonyayı ve siyasal toplumda egemenliği, devlet iktidarını fethedebilir. Buralarda burjuvaziye rakip olabilir.

Sorun burada gelişmenin dinamiğini ortak değerlerde bulmuş insanlarla mücadelesinde mi, yoksa ortak değerlerde bulmuş olmalarını üretim sürecindeki benzeşik konumlarından elde edenlerde mi yani bir sınıfta mı bulacağız? SBP'nin yanıtının bu ikincisi olduğu siyasal planda işçi ve emekçi sınıfların çıkarını temsil etmeye, talip olması ile açıktır.

Bugün ücretli emeğin yeni kategorilerinin, klasik sanayi işçisinden farklı öğelerin sayı ve nitelikçe öneminin arttığı, ama bunların kendisini işçi gibi hissedemeyen işçiler olduğu açıktır. Giderek günümüz dünyasında bu kesimin sosyalizm açısından öneminin ve belirleyici rolünün artmakta olduğu da geleneksel işçi kesimlerinin de varolmaya devam ettiği açıktır.

000895

Bu noktada SBP'nin işlevi, belirleyici siyasal görevi öne çıkıyor, SBP şimdiye kadar sanki üretim sürecinde yer alanların kendi konumları hakkında bir bilgisi varmış gibi davrandı. SBP'nin görevi, kapitalizme karşı sosyalizm mücadelesinde bir bilgi işlem analisti ile bir metalürji işçisi, hatta bir sağlık emekçisi ya da PTT çalışanı arasında ortaklığın bilgi ve bilinciyle tüm ücretli emekçileri, çalışanları donatmaya çaba harcamak ve bunu modern olgulara uyan öğelerle yapmak olmalıdır. Yani işçilerin, emekçilerin ücretlilerin, çalışanların üretim sürecindeki üretim araçlarının özel mülkiyetinden yoksunluk ve yaşamak için hergün emek güçlerini satmak zorunluluklarından gelen benzeşikliği kol ve kafa emeğini, zihinsel emeğin artan önemiyle birlikte, bunu öne alarak ve kent insanına özgü kültürel değerleri öne çıkararak ona götürmek. Bu, güncel olarak yaşamın tüm alanlarında yapıcı alternatif politikalarla mücadeleye atılmak, müdahale etmek emeğin doğanın ve insanımızın çıkarlarını aktif politik mücadele içinde savunmak yerel ve merkezi planda iktidar için, sivil toplumda hegemonyanın siyasal toplumda egemenliğin, devlet iktidarının fethi için mücadele etmektir.

Sosyalist Birlik Partisi tarihin çok özel bir döneminde kuruldu. 1917'den bu yana büyük özverilerle gerçekleşen ve 70 küsur yılda binbir badireden geçen bir sosyalizm deneyinin büyük çatırtilarla yıkıldığı bir dönemdi bu. Ve üstelik bu yıkılış SBP daha birinci yılını doldurmadan tamamlandı.

Kuşkusuz bu durum tüm dünyada kurtuluş umudunu sosyalizmde gören emekçileri derin bir biçimde sarstı, kapitalizmin adeta kaçınılmayacak bir kader olduğu düşüncesi insanların üzerine kabus gibi çöktü.

1970'lerin ortalarından başlayarak bir gerileme sürecine girmiş olan işçi partileri de hızla erimeye başladılar. Kapitalizmi aşma ufkunun yitirildiği bir ortamın bu partilerin işlevi kapitalizm içinde demokrasiyi geliştirmekle sınırlı bir görünüm kazandı. Ama sadece bu işlev diğer partilerden ayrık biçimde var olma nedeni olamazdı. Geleneksel işçi partilerinin varlığını tartışma konusu yapan gelişmeler bu ortamda ortaya çıktı.

Oysa kapitalizmi aşma ufkunun son kaleleri olan bu partilerin yok olması durumunda insanoğlunun kapitalizme uzun bir süre için teslimiyeti tamamlanmış olacaktı. Çünkü, dünyamızın gerçekleri ile kapitalist ideolojinin merceğinden görünen gerçekleri birbirinden ayırabilmenin tek aracı kapitalizm karşıtı bir ideoloji ve bu ideolojiye dayanan örgütlenmelerdir.

Kapitalizm karşıtı bir ideoloji olmadan insanlık piyasanın kurt kanununa, mülk sahibi sınıfların egemenliğine teslim olmak, kuzey-güney derinleşen uçurumunda boğulmak durumundadır.

Ama bugün kapitalizm karşıtı Marksist ideoloji derin bir bunalım içindedir. Karşı karşıya bulunduğumuz ikilem, bunalım halindeki ideolojiyi terketmekle, onu bunalımdan çıkarmanın gerektirdiği yola ve çok yönlü çabalara girişmek olarak önümüze çıkmaktadır.

Hiç kuşku yok ki, dünyada bu ikinci yolu seçecek olanların sayısı ve niteliği böyle bir sorunun üstesinden gelmeye elverecek ölçülerdedir. Ama bu çaba meyvelerini yavaş yavaş verecektir. 70 yıl süren bir "doğu Marksizmi"nin, kapitalizm karşıtı ideolojiyi hem donduran hem de bulanıklaştıran etkilerinden kurtulmak çok büyük çabaları gerektirmektedir.

İşte Sosyalist Birlik Partisi'nin gerekliliği ve işlevi bu noktadan da kaynaklanmaktadır.

İnsanlığın kapitalizmden kurtulma ufkunun daha da kararmasını önlemek ve giderek bu ufku berraklaştırmak için köklerini emeğiyle geçinenlerden alan partilere ihtiyaç vardır. Böylesi partiler uzun bir süre kendilerini boğan umutsuzluk ortamında yaşamak zorunda olsalar, ve hatta bunlardan bazıları kendilerini yaşatacak düzeyde iradi katkılardan yoksun kaldıkları için sönecek olsalar da bu ihtiyacın kendisi tartışma konusu değildir.

Sosyalist Birlik Partisi insanlığın kapitalizm karşıtı arayışlarının küçük bir parçası olarak, hem yaşadığımız bu somut dünyanın adaletsizliklerine karşı mücadele etmek, hem kapitalizm karşıtı ideolojinin içine düştüğü bunalımdan sıyrılmaya çabalarına katkı yapmak için gereklidir ve işlevi de zaten budur.

İşte bu genel bakış ışığında partimiz, daha bu günden tüm olumsuz koşullara rağmen, günlük siyasal süreçlerden hareketle, dayanmayı ve temsil etmeyi öngördüğümüz güçlerin ve toplumun temel taleplerini etrafında bir mücadele yürütmeyi, her düzeyde iktidarı etkilemeyi ve şartları oluştuğunda iktidara ortak olmayı ve iktidara gelmeyi bu doğrultuda kitleler içindeki çalışmalarımızı ivmesi artan bir şekilde sürdürmeyi, sınıfsız ve özgür bir dünyaya yürüyüşümüzün bugünkü zorunlu adımları olarak kabul etmektedir.

Kongremizin, partimizin niteliği ve toplumumuzun ihtiyaçları doğrultusunda, bizi daha ileri noktalara taşıyacak kararlar alacağına inanıyoruz.

- 1) Cumhuriyet Gazetesi, 17.0.1990.
- 2) Cumhuriyet Gazetesi, 17.4.1990.
- 3) Cumhuriyet Gazetesi, 14.4.1990.
- 4) Cumhuriyet Gazetesi, 14.4.1990.
- 5) Cumhuriyet Gazetesi, 14.4.1990.
- 6) Cumhuriyet Gazetesi, 14.4.1990.
- 7) Cumhuriyet Gazetesi, 14.4.1990.
- 8) Cumhuriyet Gazetesi, 14.4.1990.
- 9) Güneş Gazetesi, 16.12.1989
- 10) Cumhuriyet Gazetesi, 13.12.1989
- 11) Kurultay Belgeleri I, Pencere Yayınları, 1991, s. 7, vd.
- 12) Kurultay Belgeleri I, Pencere Yayınları, 1991, s. 227, vd.
- 13) Kurultay Belgeleri I, Pencere Yayınları, 1991, s. 230.
- 14) SBP Tüzük ve Program, 1991, Tüzük, Birinci Bölüm, s. 5.
- 15) SBP Tüzük ve Program, 1991, Tüzük, Birinci Bölüm, s. 5.
- 16) SBP Tüzük ve Program, 1991, Tüzük, Birinci Bölüm, s. 5.
- 17) SBP Tüzük ve Program, 1991, Program, Yeni Bir Sosyalizm Partisi, s. 9.
- 18) SBP Tüzük ve Program, 1991, Tüzük, Birinci Bölüm, s. 10.
- 19) SBP, Tüzük ve Program, 1991, Program Bölümü, s. 11
- 20) SBP, Tüzük ve Program, 1991, Program Bölümü, s. 11
- 21) E. Talu, Birlik Dergisi, 1991, Sayı 7, s. 3 vd.
- 22) Z. Dicleli, 3-4 Ağustos 1991, GYK Toplantısı, İstanbul.
- 23) E. Talu ve Z. Dicleli, Genişletilmiş GYK Toplantısı, 25 Ağustos 1991, Ankara.
- 24) E. Talu, 25.8.1991, Ankara, GYK Toplantısı.
- 25) Basın Açıklaması, MYK ve GYK'dan istifa edenlerin 16 imzalı açıklaması, 10 Ocak 1992, İstanbul.

000896

TÜSTAV